

Književna Rijeka

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST I KNJIŽEVNE PROSUDBE
Broj 1-2, godište XXV., proljeće-ljeto 2022.

NAKLADNIK: **Društvo hrvatskih književnika –
Ogranak u Rijeci**

ZA NAKLADNIKA: Zlatko Krilić

TISAK: Basterprint

GRAFIČKA PRIPREMA: Vanesa Ujčić Ožbolt

LEKTURA: Barbara Renka, prof.

FOTOGRAFIJA NA KORICI: Silvija Benković Peratova

UREDNIŠTVO: Davor Grgurić (glavni urednik)
Silvija Benković Peratova, Đoni Božić,
Bože Mimica, Vlasta Sušanj Kapićeva

ADRESA UREDNIŠTVA: Korzo 28/II (zgrada Filodrammatice),
51 000 Rijeka

E-MAIL ADRESA: dhk.rijecki.ogranak@gmail.com

NAKLADA: 200 primjeraka

Časopis izlazi dva puta godišnje, u dva dvobroja.

Cijena pojedinog dvobroja: 60,00 kn / 7,96 EUR

Godišnja pretplata (s uračunatim PDV-om) iznosi 200,00 Kn / 25,56
EUR, a uplaćuje se na HR522360001101361393, kod Zagrebačke banke,
s naznakom: "Za Književnu Rijeku".

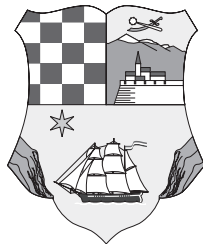
Rukopisi se šalju e-mailom u Word dokumentu (doc.), font Times New
Roman, veličina fonta 12, lektorirani.

ISSN: 1849-8760

Ovaj časopis izlazi uz financijsku potporu Ministarstva kulture i medija
Republike Hrvatske, Primorsko-goranske županije i Grada Rijeke.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
*Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media*

Sadržaj

Davor Grgurić: Jesmo li štogod propustili.....	5
--	---

ESEJI

Igor Šipić: Diptih – u srce ružinih latica.....	13
Sven Kezele: Svezremenski humanizam cara Hadrijana	17
Ivana Vlasisavljević: Zašto čitati hrvatske autore?.....	21

PROZA

Gita Vojvodić: Igle	25
Gita Vojvodić: Okreni Sinatru.....	28
Ivo Mijo Andrić: Ibek	29
Mladen Kopjar: Leptiri igraju tetris	35
Sonja Zubović: Sluh	38
Sonja Zubović: Drška od partviša	41
Sonja Zubović: Jorgovani.....	43
Sonja Zubović: Propuh za sve.....	45
Denis Kožljan: Noćna virtuala	48
Daša Milatić: Unutra	50
Sandra Kordić: Kroejšn pliz	55
Sanja Bužimkić: Šećer	57
Andrej Zbašnik: Džepne priče	60
Mirjana Smažil Pejaković: Na koljenima.....	64
Mirjana Smažil Pejaković: Kasno je.....	70
Mirjana Smažil Pejaković: Životna faza	74

NAGRAĐENI STUDENTSKI RADOVI

Luka Premer: Kućica	79
Monika Zeba: Male točke postojanja	82
Josip Živčić: Joso, Mate i ja	85

POEZIJA

Tomislav Marijan Bilosnić: Znam za masline Vesne Parun.....	93
Davor Grgurić: Čime bismo nahranili mrave.....	101
Ljerka Toth Naumova: Poezija.....	115
Nedo Nedić: Riječki ciklus pjesama	118
Ivan Klarić: Poezija	127
Mirjana Smažil Pejaković: Pjesme	133

Andelka Korčulanić: Poezija	139
Danica Bartulović: Voćnjaci u cvatu	144
Stjepan Svedrović: Poezija	152
Mladen Jurčić: Sedam pjesama	157
Sandra Vukušić: Modrina tvoje vasiona	162
Marina Katinić Pleić: Četiri pjesme	163
Andrej Zbašnik: Ljubavna stanja	166
Miljenko Stojić: Pojavi se golubica	169
Emilija Kovač: Razmatranja	175

PRIJEVODI

Rodrigo Urqiola Flores: Stablo.....	181
Radek Knapp: Gospodin Trombka i vrag.....	188
Radek Knapp: Rođak Wilhelm	206

AFORIZMI

Daniel Načinović: Postmoderni aforizmi.....	217
Ivo Mijo Andrić: H-umorne misli.....	222

OSVRTI

David Cortés Cobán: Ljudska i pjesnička dimenzija Tomislava Marijana Bilosnića	233
Ante Tičić: U dosegu rajске ljepote Parnasa.....	245
Enerika Bijač: E da bi trag potrajao	248
Davor Grgurić: Priručnik za sazrijevanje.....	253
Ivo Mijo Andrić: Poezija s mirisom ljubavi	256

DAVOR GRGURIĆ

Jesmo li štogod propustili

Kao poklonik ironiziranja i propitkivanja svega u svako doba, uz to obožavatelj kvalitetnog crnog humora i životom patiniranog sarkazma, kojem se uvijek potihom obradujem i nasmijem gdje god da ga susretnem, najčešće nekako ipak pristojno i oprezno drugima prepuštam da nešto u tom tonu za trpezom ili u publici izreknu naglas, budući da istovremeno volim ostati u izjavama i ponašanju unutar jasnih međa dobronamjernih ljudskih odnosa, rame uz rame s naslijedenim i usvojenim građanskim bontonom i neekscenoznom kulturnom ophođenja i međuljudskog uvažavanja.

Općenito, nekako radije šutim po strani i promatram, dok ne osjetim zbiljsku potrebu da doista *neku pravu* i prozborim. Oduvijek sam zazirao od nametljivaca i laprdljivaca kakvih u našem nacionalnom javnom prostoru nipošto ne nedostaje, a koji vole biti glavnima za govornicom, pri gozbi i zdravici, na stranačkom skupu, u seoskoj birtiji ili u kakvoj svečanoj sali, iznajmljenoj povodom svadbe ili krstitki. Takvi ne pate od manjka samopouzdanja i jako im se sviđa biti neukusnim predvodnicima u bilo čemu što uključuje mnogo zborenja, a minimalno uprezanje u konkretan rad, pogotovo onakav, kakav bi bio svrsishodan i društveno doista koristan. Vole se izboriti za glavnu i najglasniju riječ – često i bez očitih drugih motiva, osim vlastita sebeljublja – pa biti grlatim predvodnicima zagovaranja i agitiranja, poticanja i promicanja svega i svakoga tko je u trendu i u svojoj uzlaznoj putanji popularnosti i populizma, neovisno radilo li se o trenutnom stanju u nogometu, gorućem političkom trenutku (a u nas je politički trenutak vječito manje-više goruć) ili nekoj lokalnoj (da ne kažemo seoskoj), ali odmah zatim i svjetskoj aktualnosti. (Jer takvi znaju, *je l' te, sve o svemu.*)

Često se neiskreno i patetično poseže za očekivanim i dobrano prokušanim frazama o patriotizmu i vjeri, ili – ako hoćete – o donedavno buktećoj epidemijskoj histeriji i promicanju medijskog kulta zastrašivanja i polariziranja građanstva, restriktivnim i selektivnim parolama i *prijedlozima* mjera koje bi smjerale na upokoravanje i zauzdavanje sloboda i prava pojedinaca i čitavih umjetno i tendenciozno podijeljenih masa. *A priori* se odričem tih kojekakvih bukača i vikača, privilegiranih interesnih skupina koje se prema potrebi ogrću zastavama i krilaticama koje trenutno najbolje prolaze i najviše vrijede na skokovitim grafičkim prikazima indeksa potražnje i popularnosti, na prevrtljivom tržištu novih *razvojnih tendencija*. Savjesnim se građaninom, ako hoćete i patriotom, može biti i na kultiviraniji, trezveniji i društveno korisniji način.

Ono što znademo, jest da vrlo često takvog nekog glasnog poklonika aktualnih agendi nalazimo negdje u svome susjedstvu, u uredu, firmi, mjesnoj crkvi, gledalištu doma kulture, šalterskoj sali, autobusu, na domjenku iza prijateljičine izložbe ili promocije, na stadionskim tribinama. Obično uzvikuju ili se masno šale na račun *onih* i drukčijih iz nekog drugog tabora, stranke ili kluba, i zapravo nam zagađuju atmosferu koja bi sigurno bila ugodnijom bez njihova prisustva. Ali, oni *jesu* tu, i mnogi im odobravaju ili se njihovu (h)umoru smiju, samo kako i sami ne bi bili prozvanima ili ismijanima. Jer, agitatori pomno prate i bilježe, tko se izjašnjava *za*, a tko protiv važeće struje negoduje. Čovjek bi rekao da su takve društvene pojavnosti stvar davnih dana pometenih niz vjetar, no zlo uvijek nađe načina da se iznova vrati, kao prašina otreseana sa *smetilnice*, koju vjetar nenadano u zraku zaokrene i strusi nam je naglo natrag u oči.

Osobno, od takvih ličnosti, njihova *lika i djela*, neskriveno zazirem i ne ustručavam se to javno naglasiti. Više sam za trajnije vrijednosti, no za napuhano aktualno ništa. Radije ću odabrati tih i ustrajan rad, no pompozno najavljivane *promjene i restrukturiranja*, nužne *preobrazbe i transformacije*, gdje god i u što god u društvenim područjima zadirale i kakvim god suvremenim *sredstvima i pokazateljima* prijetile i opravdavale svoju nužnost uvođenja. Redovito ih – kroz obilno financirane kampanje – predstavljaju kao nezaobilazne i prijeko potrebne, a kada ih odvagamo i sagledamo im primjenu unatrag (recimo, nakon nekoliko godina), uviđamo koliko su – realno – ponajviše dodatno zaklomplicirale i unazadile osnovne društvene i socijalne sprege, i kako su implementirane s namjerom da među nama trajno i ostanu, jer doista se nakon nekog vremena bez njihova *napredna* ugnježdivanja na kičmi domadara (uglavnom prosječnih građana koje se ništa bitno nikada i ne pita) više zaista i ne može, jednom kad ih blagoslove i usvoje administracija i sustav, u raznim porama svojih društveno razgranatih udova.

Eufemizmi i grozomorne *friendly* birokratsko-političarske fraze i neologizmi guše našu zajednicu i nepovratno mute javni komunikacijski prostor, a nemamo dovoljno predviđenih i osiguranih društvenih izlaza i prozora koje bismo pootvarali i izvjetrili ih, pročistili od njih svoja mjesta za život, nesmetano stvaranje i rad. Pa opet, možda je književni časopis, otvoren za širok krug autora, stvaranja i stilova, dobar odušak i upravo jedan takav prozor kroz koji čovjek može udahnuti malo svježih misli i drukčijih načina promišljanja, da mu ojača imunitet spram svakodnevnih pritisaka i sterilne uniformiranosti na svim poljima, gdje god ga *sustav* može dohvatiti i ukalupljivati, neprestano i danomice. Zašto to, u krajnjoj liniji, jedan književni časopis ne bi bio?

Kroz svoje svjetonazore, s točke stabilnog nutarnjeg mira, u svojoj svakodnevnoj komunikaciji, pa tako i sada, na ovom proslavnom mje-

stu pred Vama, istupam kao pojedinac koji je već formiran hrvatski književnik, strastven uživatelj u doznavanju zanimljivih slojeva povijesti, poklonik ekologije, etnologije i književnosti, povijesti umjetnosti, klasične glazbe (s njegovanom strašću za razdoblja renesanse i baroka), aktivan osluškiatelj drevnih mitova i legendi, narodne predaje i – općenito – baštine u najširem značenjskom rasponu toga pojma, zapisivač začudne antropološke i dijalektalne slojevitosti Gorskog kotara u kojem sam odmalena stasao i pripremao se – tako ispada – da jednoga dana otpočnem uređivati i jedan donedavno ugašen književni časopis. (Ovo je mjesto blage samoironije, koju ste, vjerovat ću, osjetili.)

Svojim dvadesetogodišnjim radijskim novinarskim radom, autor-skim književnim prinosom od desetak objavljenih knjiga u korpusu suvremene hrvatske književnosti te svojim građanskim aktivizmom u lokalnoj i regionalnoj zajednici i javnim kulturnim događanjima, uključen sam u izučavanje, bilježenje i promidžbu (a time, nadam se, i očuvanje) hrvatske i goranske narodne baštine, fluidne ljepote drevnog umijeća narodnog pripovjedništva i domaćeg, zavičajnog kolorita s velikim oslanjanjem na dijalektalno blago predaka i etnološku popudbinu naših starih, prethodnika koji su nam na ovim prostorima teškim sporim stoljećima utirali put.

Bivajući književnikom, kao i stotine mojih uvaženih kolegica i kolega *po peru* (ispravnije bi bilo reći: *po tipkovnici*) nastojim u svoja djela unijeti što više originalnosti i vlastitosti, osobnosti u promišljanjima i stavovima koje pretačem u tekstove, u stihove i retke koji, između ostaloga, trebaju svjedočiti koliko sam cijenio književnost, umijeće dobrog pisanja, materinji hrvatski jezik i njime napisanu književno kvalitetnu riječ.

Ovdje sam, dakle, i autorom, jednim sam od Vas koji volite univerzalni književni svijet i neograničen prostor slobodnog (i slobodarskog!) spisateljskog stvaranja, a kojemu pak trebaju mediji, interaktivan i višesmjerni način prenošenja i razmjene književnih ostvaraja u najširem smislu riječi. I s te sam, znači, strane zainteresiran i motiviran da hrvatska književna javnost (ponovno) dobije ovaj književni časopis kakvih u našoj zemlji, istini za volju, u ovom trenutku nema pretjerano mnogo.

Sve to je nekako moj početni ulog i pregovarački polog kojeg spremno polažem na stol u času kada pokušavamo oživjeti aktivnosti riječkoga ogranka Društva hrvatskih književnika i nastaviti objavu svima nam drage "Književne Rijeke", koju je zadesila nenamjerna, gotovo četverogodišnja stanka u tiskanom izlaženju.

Dakako da pratim hrvatsku i svjetsku suvremenu književnu produkciju, i naravno da sam visokomotiviran optimist koji smatra da bilježenje i objava svih naših intelektualnih aktivnosti makar i malim, no mjerlji-

vim dijelom, pridonose ukupnom disanju i razvoju našeg nacionalnog književnog bića. Da tako ne mislim i ne osjećam, sigurno bih se zahvalio na povjerenju i prijedlogu da upravo ja preuzmem ulogu glavnoga urednika i pokušam ovaj časopis vratiti među čitatelje, u književnu i akademsku javnost.

Ovdje, na ovom predgovornom mjestu, svakako smatram pristojnim zahvaliti na ukazanom povjerenju i časti moga imenovanju glavnim urednikom *nove* "Književne Rijeke", ali i predsjednikom riječkog ogranka našeg Društva hrvatskih književnika. Trudim se i ovim tekstom, i svojim konačnim odobrenjem da ovaj časopis pritiskom tipke *enter* pošaljemo u tisak, opravdavati dobivenu odgovornost i ispuniti očekivanja svih nas koji smo željeli opstanak i riječkoga ogranka DHK, i obnovu izlaženja ovog prilično važnog književnog štiva.

S jedne strane, nisam vjerovateljem da sve prijašnje treba bezuvjetno održavati na životu, nisam mišljenja da se autoritetima i sustavu treba bespogovorno pokoravati i bez propitkivanja im služiti, da si ne trebamo dozvoliti promjenu stava, drukčiji pristup u poimanju i sagledavanju, želju za promjenom, propitkivanje starih zadatosti i slijepo slijeđenje samo ucrtanih i utabanih putova i staza. *Tempora mutantur nos et mutamur in illis.*¹

No opet, jednako tako mogu ustvrditi da je često zapravo vrlo bitno imati neke polazišne i odredišne točke za orijentaciju i kretanje u našim životnim mijenama, našim intimnim nadogradnjama i rušenjima, sazrijevanjima, gorenju i sagorijevanjima, bez obzira bila ona individualna, pojedinačna i ljudska, ili kolektivna, društvena, civilizacijska.

Ne bih rekao da treba uvijek i svugdje pri novim početcima započeti krčiti posve nov smjer, novu trasu puta bez oslanjanja na neke polazišne, provjereno pouzdane točke, poput oznaka katastarske izmjere i prastarih kamena *mejaša* koji i danas sasvim dobro služe *na terenu*, u svakodnevnoj životnoj zbilji i praksi, nekim novim trasiranjima i osmišljavanjima iskonskih baštinjenih zemljopisnih prostora.

Idealno je, reklo bi se, od starog i prokušanog zadržati sve ono što je vrijedilo, i potom na tome i oko toga oplesti nove zamisli i nov stil. Lakše je graditi ili nadograditi, kada temelj već postoji. Iz tih smo se razloga odlučili, moj urednički kolektiv i ja, da ne odstupamo odviše od ranije utvrđenog sadržajnog ustrojstva i izgleda same "Književne Rijeke", a – eto – odlučismo jednoglasno zadržati i ime, pod kojim je naš staro-novi časopis izlazio *dobrih* četvrt stoljeća, imao provjerenu kvalitetu, svoje poklonike, vjernu čitateljsku publiku na koju računamo

¹ Vremena se mijenjaju, a i mi s njima. (lat.)

i ubuduće. Osim toga, praktičari kakvi već jesmo, zadržavanjem *starog* imena Književne Rijeke, nismo morali tražiti i dobiti novi ISSN broj. (Interna šala uredništva.)

Objavljujemo tako, i ujedno obnavljamo, izlaženje “Književne Rijeke” časopisa za književnost i književne prosudbe, u najboljoj vjeri i nadi kako će kakvoćom sadržaja i Vaših radova opravdati svoje postajanje, kako će pridonositi ukupnom nacionalnom književnom disanju i barem donekle snažiti naš ukupan književni korpus, kroz potpomaganje književnog stasanja još neafirmiranih autorica i autora, poticati književnu produkciju, a također prijateljski uzimati *pod ruku* te objavljivati radove već itekako poznatih i priznatih književnih i književno-prosudbenih imena na našim prostorima. Dakako, otvoreni smo i književnosti drugih zemalja. Svaki objavljen rad ili prikaz s nekog drugog književnog govornog područja u “Književnoj Rijeci” također nas veseli i svjetla nam uredničke dane. (Mala šala, opet. Kad se već može.)

Želim svakako istaknuti kako nas je izuzetno ugodno iznenadila činjenica da se, u vrlo kratkom razdoblju od objave javnog poziva na dostavu radova za objavu u “Književnoj Rijeci”, na naš e-mail uredništva javilo više od stotinu dvadeset (!) autorica i autora iz cijele Hrvatske, od kojih je većina svoje prinose poslala već prvog ili idućeg dana nakon odašiljanja poziva! Smatramo da temeljem toga možemo ustvrditi kako nova, obnovljena “Književna Rijeka” ima svoju zainteresiranu staronovu publiku i širok krug ljudi željnih u njoj objavljivati, pratiti njezino izlaženje i imati je na svom čitateljskom obzoru. Lijep je to i poticajan podatak koji nas dodatno zadužuje da kvalitetnim radom naš časopis nastavimo objavljivati i ubuduće.

Uza sve to, u ovom uvodnom dijelu svakako bih volio istaknuti javnu zahvalu podupirateljima objave “Književne Rijeke”, jer i kroz tu njihovu gestu vidimo znak ukazanog povjerenja u naš uredničko-izdavački projekt. Zahvaljujem stoga u ime uredništva ovog časopisa na financijskoj potpori Ministarstvu kulture i medija Republike Hrvatske, Primorsko-goranskoj županiji i Gradu Rijeci.

“Književna Rijeka” je – dakle – ovdje, u približno istoj strukturno-sadržajnoj i vizualnoj formi kao ona *prošla*, svježije otisnuta je i spremna na put u Vaše ruke, do knjižničnih *stalaža*, Vaših radnih pisacih stolova i uvažениh sveučilišnih katedri, gdje ćete procijeniti jesmo li je valjano uredili i objavili. Navodim, naravno, samo *fin*a i oficijelna mjesta za čitanje. A Vi, dakako, znadete i za onaj neki samo Vaš intiman kutak i način čitanja, koji i treba ostati samo Vašim.

Nama je sad zaželjeti Vam ugodno čitanje i pozvati Vas da nam se već uskoro, možda upravo danas, javite novim svojim prinosima i radovima za buduće brojeve našeg obnovljenog časopisa.

Bilo bi do kraja lijepo da Vas – uzevši u obzir da je posljednji broj one prijašnje, *stare* Književne Rijeka objavljen 2019. godine, dakle u pretpandemijsko doba – možemo sasvim iskreno upitati jesmo li štogod u međuvremenu u svijetu i *u nas* propustili, a da nam Vi na to možete odgovoriti posve iskreno i istinito:

– Neee, uistinu ništa propustili niste! Sve je na svome mjestu, nepromijenjeno i u stabilnoj normalni. Baš kao i tada, u nedalekoj 2019. godini.

ESEJI

IGOR ŠIPIĆ

Diptih – u srce ružinih latica

Putovanja koja se nikad nisu dogodila, i neće se dogoditi, ostaju vječita čežnja. Ali što s onima koja su se desila, a ostale su tek uspomene, stare fotografije, planovi i muzejski vodiči gradova? *Rotterdam out and about, Galeries Lafayette Plan de Paris, Guide Antiquaries de Nîmes, The spirit of Holland Excursions...* Ovaj putopis je stvaran, stvarni su i likovi, i naušnica, i ruž, i te dvije točke s kojih sam motrio na ono što će opet jednom dotaknuti neostvareno. Ne možemo promijeniti prošlost, samo se suočiti s onim što slijedi.

Ne putujem po Vodiču željeznica iz 1913. Na ono što želim psihoanalitički ću, filozofski, Lu Andreas-Salomé, njen Nietzsche, romansni Rilke i Freud, moje su vodilje.¹ Riječima ću na tu *neman* "ono najizdiferenciranije u biću žene, koje u njoj ne dijeli žudnju za intimnijim i intenzivnijim međudjelovanjem svih nagona, osiguravajući ženskoj ljubavi dublju ljepotu". I sam ću intimom na putovanje u umjetnosti muškarca, i u velikim ljudskim djelima, jer, uistinu "hoću se susresti s onim najdubljim i najsloženijim, najdražesnijim i najjednostavnijim što u njoj leži."

Paris

Pleso je nestajalo za krilima zrakoplova, kad me od tla otrgnula nemilosrdnost osmijeha. Očne arabeske domačice, kao na dobrom starom putu za Marrakech, izbijale su iz nečeg zaštitnički novoga. Duskora su to potvrdili alpski vrhunci, uporno stajanje na ovom svijetu ispunjava svoju bitnu svrhu.

Prizemljenje na Orly doimalo se ništa manje francuskim od korijena filozofske raspre. Frangeš bi to nazvao amalgamom, osjećaj kao dio osobne prtljage, *valeryjevsko* miješanje mirisa i šalice, mistrala i ljubičastog, stanja duhovne dokapitalizacije. Mirno ispijaju svoje kave Simone i Paul. Moja veza sa svim francuskim rana je geneza prvih ljubavi, licejskih i studentskih dana, kad prvu seksualnost otkrivamo u korijenu svega, posljednju pak, u onom vječnom, od umjetnikova muzejskog mira.

Prva pariška noć u skromnom zauličnom hotelu podsjetila me na *prvu noć Cranae*.² Moj posjet Parisu u rukama je Lijepe Helene. Pjesnik je gol pred pergamskom utvrdom, osvajajući zidine, pjevam:

¹ L. Andreas-Salomé, Što je Eros, Beograd, 1986.

² I. Šipić, Prva noć Cranae, *Nova Istra*, br. 1-2, Pula, 2012. (40-45).

“...O ti stijeno grebena / Što nad kućom mojom / Odronom prijetiš / O
prva noći mržnje / Ljepota je tvoja / Sablasna smrt početka...”

“...Ona je riječ / Pod rukom kovača / Ona tučena prevrtana / Mijehom
raspaljivana / Ona je žar / Pod snažnim batom / Starog kovača / Ona iskri
gori odjekuje / Ona vrišti pišteć' vodom / Oblivena / Između bata i nakovnja
/ Noć tisuća leptira...”

“...Ljiljan u jednoj ruci / Makovi u njenoj duši / Bez sjemena crna / I bez
vode / Da opet ja niknem...”

Teško ću to nadrastiti. U pjesmama u prozi Petera Altenberga Lu vidi ženske ispovijesti, žensku poeziju – darovitost koja muškarca čini jednostavnijim, “više organskim, više stopljenim s onim što stvara, upravo kako je to slučaj kod žene, i prima to na izvjestan način sa srećom duhovne trudnoće koja u njemu živi.” Drugačijim se i ne čini večernji uspon na Montmartre, za poetu izazov je poštenja, ili si umjetnik, ili ćeš pred vratima *Crvenog Mlina* ostati otrovan:

“...Žudnja je opjevana / Grad je pretražen / Ubija se čežnjom / Beskonačna
slika / Adama...”

Do kasno u noć taj afrodisijak Parisa draškat će glad za nesputanim iskušavajući nas na rubu velikih dodira: mirisa ljepljivog parfema i nezasiťnog Pigallea; Toulouse-Lautreca, Renoira, Picassoa, van Gogha... i napućenih usana kurtizana. Napuštajući Montmartre čak se ni *kebab* ne čini ništa manje *kupidonom* od francuskog kruha. Postajemo svjesniji neosvojivosti utvrda.

“...Bude se lakonski / S lopoćem u san odlaze / Suncobran i krinolina /
Sveobuhvat i strast / Razodijevanja. / Dan se proveo / S Monetovim ženama...”

Mussé du Louvre: slutim čarobni rasjed kad umjetnik i žena koraćaju prema različitim ciljevima – Leonardo u svom nagonu kao stvaralačkoj snazi svoga djela, Lisa, kao da sve prazni unutra, u život, i ništa iz nje ga ne izlazi van, kao da kruži gotovo unutar vlastitog kruga, kao da bi odatle bez rana i ozljeda smjelo izaći tako malo kao krv iz tijela. Boemsku majstoriju Lu pripisao bih arhitekturi paradoksa staklene piramide ulaza. Krilata Nika na vodiću, premda sugerira pobjedu, dekapitirana, kao da zaoštrava, sužava kriterije prolaza. Točka, na kojoj ću se uskoro naći, prvi je korak na Mjesecu, udaljenost od Zemlje do prvog koraka – “erotska čežnja što nehoteć' grabi prema estetskom, onom zanosu što se umije neopaženo izdići nad njom samom”.

Motrim tu zaključanost Osmijeha, koja se, *luovski*, ne može suzdržati a da od svaćega ne uzme samo ono što je hrani, oživljava, što se može asimilirati i pretvoriti u život. Zavodnica, koja troši svoje snage i svoj sok unutar vlastitog bića, upijajući u sebe cijelu pažnju koncentriranu na jednu specifićnu točku. Uistinu, među nama je udaljenost od Zemlje do Collinsa, žestoka uspaljena sveuzbuđenost. U koži sam Shopenhauera i

njegove “metafizičke vreće” u koju toliko duboko zagazih da bih i sâm “iluziju ljubavi prognao kao najprepređeniju mišolovku njegove *volje za životom*, zajedno s njenim zasljepljujućim mamcem – osjećamo savršeni bijes svih prevarenih.”

Nemilosrdni *erotski* protuodjek Osmijeha, kao da može primiti u sebe mnogo više proturječnosti i organski ih preraditi, svjestan prirodne veličine te “đavolje stvari”, najsmrtonosnije osobine koju žena može zadobiti, piše Lu. Taj odgovor sam trebao! – onu istinu koju u ženi pobuđuje život i kojoj samo ona može kazati “da”, ali svim svojim najdubljim i nepodijeljenim bićem. Po nju sam došao, nju odnosim kroz život sa sobom.

Jureći TGV strmoglavljuje se prema Lyonu i Provansi. Sve što je danas muzejski sjever zapravo je stvarni život juga. Montpellier, Nîmes, *a coeur ouvert*, blistaju antikom, fertilitnost Mediterana zaposjela je lagune Camargue. Aigues-Mortes, s posvetom, *amicalement*, tko je to mogao znati, vidjet ću ponovno. Madamme još nije mrtva!

Den Haag

“Ono što nije zakoračilo u žensko osjećanje, njime se misao dugo ne bavi.” – kaže Lu, držeći da se u psihi i tijelu žene sve drugačije odražava, pa se i o njoj mora suditi drugačije kad ta ljepota ostaje nedirnuta. *Parišku* pouku nosio sam u sebi na putu za Den Haag. *Djevojka s naušnicom* veliki je izazov, Vermeer je još jedna strast za onim “što se tako često budi tek putem ljubavnog iskustva u odnosu na spolnu ljubavnu čežnju, pospješujući u sebi sijaset mogućnosti, bogatiju puninu u kojoj ljubav umije živjeti i izvan ovog iskustva.” I s gradovima je tako, kad ih jednom posjetimo, postaju svijetom simbola koji podsjećaju na njih.

“...Kad ogoliš nare morske sinteze / Nemoj stati, idi dalje / Nek ostanem u toj čežnji / Bestjelesan...”

Jednom sam već napisao: Možda njezin pogled i jest iznuđen, ali volio bih dohvatiti tu razdiobu usana u času kad se otvore vrata Maurritshuisa. Podsjeća na trojansku obmanu, raskorak između darovanja osmijeha i upadanja u stupicu poljupca. Je li otmica Lijepe Helene mogla izazvati tolike godine rata koliko je nevjerice izrazilo lice te djevojke? Je li Parisova ljepota mogla izmamiti toliko mitskog u sebi koliko je sužanjskog uzela perla svom licu? Bi li Troja uopće pala da je Vermeerova ruka, umjesto biserne naušnice, oslikala samo svoju slutnju?³

Umjetnik mora biti ponosan na svoje djelo, mora znati kako povezati književnost i udaljenosti, vlak i putopisno traganje za nepoznatim.

⁴ I. Šipić, Lunette, *Nova Istra*, br. 3-4, Pula, jesen-zima 2016. (29-39).

Ako jest po nečemu Sudište, Den Haag je to isključivo po ravnici što se do njega razastire, po dugovlatom poljupcu ohlađenom sjevernim vjetrom. To je po prolasku kroz jezero i vrtove Binnenhofa, kroz Vitešku dvoranu, kulturu slikanja koja nas je naučila gledanju u svjetlost i sjenu. Putovanje nije samo kolosijek, to je i postaja, i skretnica, i nikad definirano odredište.

Do otvaranja vrata Mauritshuisa, vrijeme užasno staromodno krati ispijanje kave u staroj jezgri grada. *Muzej nevinosti*, Orhana Pamuka, istinit je, likovi su stvarni, udaljenost povezuje. Kemal će kasnije svjedočiti: nije rođenjem obilježen njegov život, već tom prvom noći, prodorom u tu spjevanu bol ružinih latica, s čijeg će uha, shvatit će Fusun poslije, otpasti naušnica. Lu bi rekla – misli koje su joj dragocjene, ona, žena, mora učahuriti, mora ih doživjeti, mora i sebe i njih opasati toplinom, dok ne postanu ne samo karika lanca, već se zaokružene završavaju u sebi: male vječne slike umjesto uvjetovanih zaključaka. Obje će na kraju kazati isto – nikad to nisu doživjele! Poput Vermeerova *Pogleda na Delft!* Tako jasno *samooptužujućeg!*

I danas nosim tu *zlokobnost* muzeja, poput sjemena što prodire, i ćelije što prima, stvaratelja i primatelja svega. U mojim mađarskim stepskim vlakovima, slično putniku koji vidi crtu obzora, gdje mu se čini da se nebo i zemlja spajaju, neprekidno uzmičući u neizmjerne daljini, ma koliko putnik dalje koračao.

Dok je vlak jurio prema Leidenu, knjigu, *Što je Eros*, tek sam otvarao, tu nasrtljivost “ženskog počela prema muškom kao najotmjenijoj aristokraciji u vlastitom zamku i zavičajnom posjedu”. Briljantna Lu Andreas-Salomé! Aristokratska Lisa, protiv obične Djevojke, staro plemstvo Kemala, protiv djevičanstva siromašne Turkinje. Pút ne može bez romansi beskonačnih proputovanja. Da su dva zida imala srce, to bih bio ja!

Armagedonski prazne ulice gradova. Na stolu pariškog ureda, netom je položena crvena ruža. Među tisućama izložaka istambulskog Muzeja nevinosti, crveni ruž prelijepe Fusun dohvaća razdiobu usana. Madamme je sad već mrtva. Fusun je mrtva. Mrtve su alge.

“...Tko prepiše vlasi tvoje / Tko grudi tvoje oblikuje / U dvije plave obale / Tko se osunča na žeravi / Bosonog na zmiji odstoji / Tko se usudi dirnuti u iskon / U duboku ribnjaku / Pronađe ostatke oluje...”

SVEN KEZELE

Svevremenski humanizam cara Hadrijana

Postoji li boljšea trenutka za ponovno otvoriti *Hadrijanove memoare* Marguerite Yourcenar no danas? Poznata francuska spisateljica, prva žena primljena u *Académie française*, 1980. (!), *Memoare* je, kako je i sama u pogovoru navela, priprekala desetljećima, da bi djelo završila i objavila 1951., nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata. U tome povijesnome romanu, svojemu najpoznatijemu djelu, Yourcenar priča priču o životu, kušnjama i vladavini cara Hadrijana, koji je Rimskim Carstvom upravljao od 117. do 138. godine nove ere. Djelo u formi pisma pisana u prvome licu (car Hadrijan obraća se svome nasljedniku Marku Aureliju) kronološki izlaže Hadrijanov život, a car se svojemu nasljedniku obraća netom pred vlastitu smrt.

Zašto danas opet otvoriti i čitati jedan povijesni roman, umjetničku rekonstrukciju povijesnih zbivanja? Najbolje je odgovoriti: zbog njegova sadržaja i relevantnosti poruke koju nam prenosi. Iako je Yourcenar u historiografske izvore bila temeljito upućena, njezino je djelo, ipak, u većoj ili manjoj mjeri, istini bliska rekonstrukcija i književna interpretacija povijesnoga zbivanja o kojemu govori. Bez obzira na tu činjenicu, kroz čitanje ćemo si vremenski udaljen svijet djela moći živo predstaviti, a premise na kojima se tekst zasniva povezivat ćemo s vremenom i događajima koji nas okružuju. Suosjećat ćemo s kušnjama kroz koje Hadrijan prolazi, diviti se njegovoj ustrajnosti i dosljednosti, a iz tih ćemo zbivanja i veza izvlačiti neke zaključke, tumačiti naš današnji svijet.

Car Hadrijan rodio se u Italici (blizu grada Seville, u današnjoj južnoj Španjolskoj) i još u ranoj mladosti bio je poslan na službu u Rim. Prošao je sve obrazovne procedure koje su jednome od skrbnika poduprtu mladiću toga vremena omogućene ("knjige su bile moj prvi zavičaj"). Potom odlazi u vojsku i službom započinje napredovanje. Bio je dionikom krvavih ratova vođenih za vladavine cara Trajana. S vremenom je postao njegov vjerni pratitelj, a onda i nasljednik. Tako započinje Hadrijanova *disciplina Augusta*.

Hadrijan (ime je dobio po gradu Adria na Jadranskomu moru, smještenom nedaleko od Venecije, odakle mu potječu preci) je vladar obrazovan u nasljeđu antičke, grčke kulture, koju će u mnogočemu pokušati preslikati na Carstvo. Služeći caru Trajanu (kojemu je *modus operandi* pak bila vöjna, a ne mir) u mnogim ratovima, Hadrijan je jako dobro

okusio što rat donosi. On već tada promatra "barbare", ističući kako mu je teško gledati njihov pomor te bi ih radije mogao na koristan način uključiti u rimski sustav. Kada gleda u roba zaključuje kako mu je većina ljudi slična ("previše su podjarmljeni"). Smatra da se barbare treba razoružati dobrotom, "pod uvjetom da prethodno znaju da je ruka koja ih je razoružala čvrsta".

Nakon Trajanove smrti, odmah po preuzimanju carske pozicije, Hadrijan prekida osvajanja, najprije u Mezopotamiji i Armeniji, a zatim obnavlja pregovore i uspostavlja mir na granici, s Partima.

U tome trenu započinje "kolanje zlata i razmjena ideja" koji će obilježiti njegovu dvadesetogodišnju (apsolutističku) vladavinu. Hadrijan želi da svaki pojedinac u Carstvu za sebe pronade odgovarajuće mjesto: "Meni je bilo stalo do toga da i najobespravljeniji stvor nađe svoje mjesto u opstanku Rima".

Tako pokušava "dokazati Grcima da nisu oni uvijek najpametniji, a Židovima da nisu oni nipošto najčistiji u poslu" te je svjestan da nije uvijek lako "nagovoriti staretinara Židova i kobasičara Grka da žive mirno jedan uz drugoga". Kršćanstvo smatra isključivim, jer ne dopušta mišljenje drugačije od vlastitoga, ali prema kršćanima se trudi odnositi pravedno, no strogo. Mir mu je cilj, najsretniji je kada pomogne uspostaviti ekonomske i kulturne veze između dviju dotad nepovezanih strana. Provincije ga inspiriraju, u njih ulaže te ustvrđuje da su "i dobro i zlo stvar navike".

Spram igara u kojima se ubijaju životinje pokazuje prijezir ("gadili su mi se ti masakri u kojima životinja nema nikakvog izgleda"), a rat motri kao nužno zlo, zaključivši kako ga treba voditi samo ako je obrambeni. Rat on, stoga, prihvaća kao sredstvo postizanja mira, svjestan da će i njegova miroljubiva vlast imati svojih ratnih razdoblja. I on će, da se oslobodi svojih neprijatelja, biti prisiljen posegnuti za smaknućem nekolicine. Nemilosrdan je spram zelotskog ustanka u Judeji: njihove glavne predstavnike daje pogubiti, a pobunjenim Židovima zabrani ponovno se nastaniti u Jeruzalemu. Također, pred kraj vladavine, pri odabiru nasljednika, daje smaknuti protivnike, od kojih su mu neki iza leđa planirali podmuklu smrt.

Robovima daje veća prava te zabranjuje da ih se prisiljava na opasne ili sramotne poslove. Pomaže u poboljšanju položaja žena, ali ustvrđuje i da je "malo kuća vidio u kojima ne vladaju žene" te promišlja zbunjujuću ambivalentnost njihova položaja: "one su u isti mah podjarmljene i zaštićene, slabe i moćne, prezrene i poštovane". Protivnik je braka iz prisile. Staje na kraj veleposjednicima koji ne brinu za javno dobro, već samo za svoje partikularne interese. Njegova *disciplina Augusta* mora "odražavati humane tendencije svoga doba". "Blagostanje treba služiti

svima, a ne samo banci.” Na tragu Platonove političke misli skrbi o obrazovanju činovnikâ, želi ih po položajima rasporediti prema njihovim nadarenostima, smatrajući kako boljitak cijeloga carstva ovisi o srednjoj klasi. U Britaniji provodi građanske reforme i gradi zid koji postaje simbol njegova odustajanja od osvajačke politike.

Iako povijesni roman najčešće, opisujući povijesna zbivanja, progovara o razdobljima krize (primjerice, Tolstojev *Rat i mir* govori o francuskoj invaziji na Rusiju, Manzonijski *Zaručnici* o dobu Tridesetogodišnjeg rata i kuge, Milanskog ustanka), *Memoari* se bave jednim od najvećih razdoblja blagostanja u ljudskoj povijesti, kada je Rimsko Carstvo, što znači i zapadna kultura, pod vlašću cara Hadrijana bilo nosiocem društvenog, kulturnog, gospodarskog i duhovnog razvitka.

Izvorišta svojega humanizma Hadrijan pronalazi u grčkoj kulturi i filozofiji. Za svoje vladavine na carske novčiće daje ispisati: *Humanitas, Felicitas, Libertas*. Čovječnost, Sreća, Sloboda. Ustvrdjuje kako “bilo koji grčki filozof i gotovo svaki naobraženi Rimljanin ima iste svjetonazore” kao on. Rim promatra kao nastavljača grčke kulture i povijesti. Cijeni grčku disciplinu, jer zaključuje da nam “sve što je u nama ljudsko, sređeno i jasno dolazi odatle”.

Yourcenar je posljednju inspiraciju za svoj *magnum opus* dobila upravo nakon strahota Drugoga svjetskoga rata i cijeloga diskursa koji je nakon rata uslijedio. U *Hadrijanovim memoarima* ona rekonstruira svijet vremena rimskoga cara koji se od mnogih drugih vladara razlikuje već po načinu motrenja na samu zajednicu i pojam vladanja. On sebe motri kao jedan dio mehanizma, dio kotača cijeloga carstva koji se okreće.

Takav se, naizgled i idealistički, oblik vladavine suprotstavlja onome češćemu, kojega smo i mi danas svjedoci kada se pod krinkom lažnoga humanizma i brige za tuđe dobro, ili pak pod krinkom ideologije koja teži očuvanju nekih “izvornih vrednota”, zapravo plasiraju ideje i ideologije koje koriste sebičnim interesima pojedinca, skupine ljudi, ili nacije u najboljemu slučaju. Postavlja se pitanje, može li Europa ponovno postati predvodnikom društvenoga i kulturnoga napretka, prestati relativizirati moderne fenomene pod krinkom vlastita samoodržanja, a zapravo radi uživanja u toplini i luksuzu vlastita doma? Možemo li biti odgovorni i nelicemjerni, duhovni predvodnik zapadne kulture?

Yourcenar kaže kako je za roman željela “uzeti samo ono što je u nama najtrajnije i najbitnije”. Upravo takva odluka njezino djelo čini uvijek iznova otvorenim za interpretaciju, bez obzira na to što govori o događajima i životu od nas udaljenima skoro pa dva tisućljeća. Yourcenar, govoreći kroz usta Hadrijana o religiji, udaljenim i siromašnim provincijama, sebičnim namještenicima i vladarima kojima je stalo jedino do materijalnog bogatstva, govoreći o ratu i stradanjima, mržnji među

rasama i kulturama, zapravo komentira svijet i događaje kojima je u drugoj polovici 20. stoljeća bila okružena. Isto čini i čitatelj koji danas čita njezino djelo. Kada Hadrijan na nekoliko desetaka stranica opisuje pobune Židovâ i krvave sukobe koji usljeđuju, zapanjuje nas činjenica da su u Jeruzalemu i okolici 132. godine nove ere Židovi ratovali protiv Rima, a da 2021. godine na istome mjestu ratuju protiv naroda Palestine te da Hadrijan iz vremenske pozicije 2. stoljeća govori o “ženi vojnika koja pita hoće li joj se muž živ vratiti iz garnizona u Palestini”.

Tome surovome svijetu Rimskoga Carstva – koji je i cara poput Hadrijana, nakraju, iscrpio i proždno – autorica će suprotstaviti antički ideal ljepote u kulturi i umjetnosti, ekonomske i društvene reforme koje hoće umanjiti socijalnu neravnotežu, tolerantnost spram drugih rasa, vjera, nacija i spolova, a iznad svega bdjet će uzvišeni ideal humanizma, naslijeđen u svojim premisama iz grčke kulture u rimsku, koji znači neprekidnu borbu za dostojanstven i pravedan život čovječanstva. Jer “nastavit će se ta glupa, bestidna i surova igra, a ljudska će vrsta stareći zacijelo proizvesti nove rafinirane oblike strahota”, čovjek će uvijek, lomila ga priroda, bogovi, ili drugi čovjek pokraj njega, odlučiti ustati i graditi ispočetka, jer “ljudski rod moramo podnositi, održavati, koristiti za svoje svrhe, a dakako da nam je u interesu da mu služimo”.

Yourcenar je jedan takav idealizam i humanizam, za bilo koju današnju vlast ili vladara nezamisliv, željela oživjeti i prikazati ga još jednom za sva vremena.

IVANA VLAISAVLJEVIĆ

Zašto čitati hrvatske autore?

Zašto uopće čitati? Suvišno je i obrazlagati, ali argument bogaćenja intelektualnog vokabulara, doživljajnog spoznavanja, kao i razvijanje empatije moraju doprinijeti razvijanju navike čitanja. To su ujedno i argumenti zašto čitati domaće autore koji su vrsni poznavatelji hrvatskoga jezika, mentaliteta i sustava vrijednosti. U prijevodu stranih djela, gubi se ono iskonsko što pripada jeziku na kojemu razmišljamo, volimo i rastemo, kako fizički tako i duhovno.

Iz pozicije osobe kojoj je čitanje opsesija i profesija (nastavnica hrvatskoga jezika u srednjoj strukovnoj školi) svakodnevno promišljam o važnosti čitanja. Nezainteresiranost učenika i nedostatak vremena samo su neki od argumenata kojima obrazlažemo nedostatno čitanje.

Novi kurikulumi hrvatskoga jezika uvode u nastavu i popularno znanstvene tekstove koji su učenicima bliskiji (po dužini, sadržajno i primjenjivi u svakodnevnim životnim situacijama) pa tako doprinose kritičkom promišljanju, ali i razvijanju čitateljskih kompetencija. Izborna djela za cjelovito čitanje potiču učenike (ali i nastavnike) na čitanje novih naslova i autora koji do sada nisu bili na popisu lektire.

U romanima Marije Jurić Zagorke mladi će čitatelji uz napetu fabulu dobiti cjelokupnu sliku hrvatske prošlosti, naučiti o feudalnom uređenju i ljubavi koju ni jedna prepreka ne može ugасiti. Nakon Zagorke, 20. stoljeće obilježile su književnice koje guramo u ladicu ženskoga pisma (iako one same to neće opravdavati). Izdvojila bih Irenu Vrkljan, Dubravku Ugrešić, Slavenku Drakulić i Julijanu Matanović. Vješte pripovjedačice svakodnevnim jezikom progovaraju o životu velikih kao i malih žena, tako pitko i emotivno pa u njima čitateljica može prepoznati samu sebe ili svoju majku i baku.

O istom stoljeću progovaraju i Zoran Ferić u "Putujućem kazalištu" i Ivana Šojat u "Unterstadt", a čitatelj u njima može pronaći autobiografske momente koji su obilježili život na ovim prostorima. I u ostalim djelima autori zaokupljaju pozornost čitatelja kao i Kristijan Novak ("Ciganin, ali najljepši", "Črna mati zemla") koji uz Želimira Periša ("Mladenka kostonoga") piše ponajbolji roman 21. stoljeća. Oba autora spajaju tradiciju i suvremenu književnost, Novak međimursku predaju, a Periš epski deseterac vješto tka u prozu o posljednjoj vještici Gili.

O stvarnosti kojoj svjedočimo od pedesetih godina prošlog stoljeća, pogled s geografskim odmakom daje Mira Furlan. "Voli me više od svega"

nije samo osobna ispovijest, nego svjedočanstvo jedne umjetnice koja nije odabrala stranu i stoga je udaljena...

Odabir autora i naslova utemeljen je na subjektivnom dojmu zadnjih čitanja. Uvjerit ćemo se u vrijednost hrvatskih autora ako popisu dodamo i Julijanu Adamović, Leu Brezar, Miru Gavranu, Mani Gotovac, Miljenka Jergovića, Jerka Mihaljevića, Juricu Pavičića...

I mnoge koje nisam navela, a oni su tu, pisanom riječju čekaju da ih uvrstimo na popise želja i popise pročitanih djela.

Ono što mi je najveći argument u čitanju hrvatskih autora književne su večeri (webinari i virtualni susreti) na kojima upoznajemo autore. Uviđamo kako su i oni od krvi i mesa, i kako svojom riječju, onom napisanom i izgovorenom, bogate i naš vokabular (intelektualni), potiču doživljajnu spoznaju i bude empatiju.

Najbolja terapija mi je književni susret s Ivanom Šojat, Leom Brezar i Želimirom Perišem (nakon popuštanja epidemioloških mjera... navodim samo zadnje autore koje sam upoznala).

Radujem se i s nestrpljenjem iščekujem upoznavanje s novim književnicima, kako preko njihovih djela, tako i uživo.

PROZA

GITA VOJVODIĆ

Igle

– Drago nam je da su nam se pridružili i gospodin Pešut i njegova supruga. – rekla je elegantna plavuša koja se smiješila samo usnama, predstavljajući ih.

Mirni je lagano zatitrao lijevi kapak. Nastojala je zadržati uvježbano opušteno držanje i izraz koji je govorio da se na tom mjestu i u tom trenutku osjeća kao riba u vodi, no voda je bila pretopla, preslana, ili prenapučena, jer kapak je opet zatitrao.

Ostali su taman koliko je trebalo da svi vide kako su skladan par – ni prekratko, pa da njihov odlazak izgleda kao bijeg, ni predugo, pa da prestanu biti zanimljivi.

– Gospodin Pešut i njegova supruga znaju znanje. – pomislila je kiselo se smiješeći.

Sljedećeg dana, kada je došla po mlađeg sina u vrtić, teta Ana ju je upoznala s mladom ženom:

– Ovo je Jasna Marković, naša nova odgajateljica... a ovo je Filipova mama.

Mirna je prepoznala titraj lijevog kapka trenutak prije nego se dogodilo.

– Drago mi je. – rekla je oponašajući osmijeh majke iz retro reklame za zobene pahuljice.

Navečer, kada su djeca zaspala a muž podigao noge na stol i zadubio se u večernje TV vijest, Mirna je opušteno plela svoj beskrajno dugački paučinasti šal dugim iglama, toliko tankim da su bile jedva vidljive. U mekoj i prigušenoj svjetlosti dnevnog boravka činilo se da njene ruke izvode brz i lagani ples na taktove običnom uhu nečujne muzike.

Vikendom su odlazili u posjet njenim roditeljima, koji su uvijek, kao slučajno, baš u doba njihove najavljene posjete imali goste. Poslovni uspjeh i društveni status Mirninog muža činio ih je istovremeno snishodljivima i ponosnima, kao da su sami zaslužni za tu uspješnost. Koristili su svaku priliku da se njime pohvale pred kim god se moglo, pa makar to bio poštar. Nekad se to činilo dirljivim, sada joj se gadilo.

– Vjerojatno ste čuli za našeg zeta, Ivana Pešuta... – govorili su jedva prikrivajući ushit –...a ovo je naša kćer.

Kapak. Jednom. Drugi put. Treći put.

Otišla je u kupatilo i ispljuskala lice hladnom vodom, ne štedeći šminku. Jedva je čekala otići odavde, ukotviti se u svojoj fotelji i plesti.

Malo ju je toga u posljednje vrijeme moglo tako lako i brzo vratiti u ravnotežu. Stariji sin jednom je, smijući se, rekao da u njoj sigurno čuči neka njena prababa, koja je živjela u zabiti bez struje i sličnih tekovina suvremene civilizacije i mislila kako je večernje pletenje vrhunac zabave i rasonode. Razmislila je o tome, ali se nije mogla sjetiti nikoga iz svoje obitelji tko je pleo ili se bavio nekim drugim ručnim radom.

Mogla je plesti satima, da je ikada imala toliko vremena. Zatvorila bi oči i pustila ruke da rade same, vođene nekom vlastitom voljom i gotovo lišene težine. Plela je uvijek najtanjim mogućim nitima i najtanjim mogućim iglama, a kad bi otvorila oči otkrila bi da su tijekom njenog budnog sna nastajale mustre i forme kakve nikada prije nije vidjela. Njeni su šalovi bili neuobičajeno dugi. Kada bi u nekom trenutku odlučila da je šal gotov, odložila bi ga kraj drugih na dno ormara i nikad ga više ne bi ni pogledala. Odmah je započinjala plesti drugi.

Svakog prvog ponedjeljka u mjesecu odlazila je na sat informacija u školu najstarijeg sina. Ne više od troje ili četvero roditelja čekalo bi pred učionicom broj 7, a razrednica bi uvijek kada bi je ugledala rekla isto: – Ooo, evo nam i Petrove mame... Čim vas vidim znam da je prvi ponedjeljak u mjesecu. – i malo bi se zahihotala. Mirni bi zatitrao kapak, na trenutak bi sklopila oči misleći na svoje pletaće igle, pa bi se nastavila smiješiti ni previše stidljivo, ni previše radosno.

Bio je vrlo lijep i modar dan kada je otišla na tu izložbu.

– Nije toplo kako se čini. – rekao je njen muž promatrajući je dok se oblačila za izlazak – zašto se ne zagrneš jednim od svojih šalova?

Njoj se ta mogućnost učinila sasvim neprirodnom.

Polako je hodala od slike do slike, kraj nekih samo prolazila, pred nekima stajala dugo i mirno.

– Ma koga ja to vidim?! – začula je glas poznat, ali gotovo zaboravljen. Kraj nje su stajala dva postarija gospodina. Oba su bila sasvim sijeđa, a jedan i s bijelim brkom. U njemu je prepoznala profesora Dadića, zbog kojeg je zavoljela književnost i postala predani čitač, a koji je njoj i njenoj starijoj sestri predavao u srednjoj školi. Sestra je nakon diplomiranja postala nastavnica u istoj školi. Mirna se prije diplome udala i rodila djecu i tu je njena službena naobrazba završila. Nasmiješila se i dok su se rukovali čula je:

– Ovo je moj stari prijatelj, profesor Mensur..., a ovo je moja bivša učenica, Divnina sestra.

Prestala je treptati, osjećala je kako trzanje kapka dolazi kao val, misleći kako će se kapak ovog puta oteti kontroli i odletjeti kao lastavica, ostavljajući je s nepokretnim i nezaštićenim okom. Izašla je iz galerije.

Kasnije je plela zatvorenih očiju. Bila je sama u tihoj kući. Ruke su se pokretale brže nego ikada. Činilo joj se da je sasvim odvezana od mjesta

i vremena. Kada je otvorila oči, pletivo tog dana započetog šala već je činilo hrpicu na tlu kraj njenih nogu.

Ujutro je bio njen red odvesti Pavla, njihovog psa, u prvu dnevnu šetnju. Odlazili su u obližnji park, gdje su već poznavali sve pse i sve šetače. Najprije bi samo hodali, onda bi zastali na dijelu gdje je šljunčani put bio dug i ravan, pa bi Mirna bacala lopticu a Pavle je donosio, opet i opet. Kad bi se Pavle, već vremešan, umorio, Mirna bi sjela na klupu, izvukla igle i pletivo i zatvorila oči, a on bi joj se daščući izvalio kraj nogu.

– Baš sam se nadala da ćemo se sresti. – začula je Rahelu koju je upoznala prije nekoliko mjeseci i koja je jutrima redovito trčala kroz park – Ovo je Tonči Ružić, moj trener... Ovo je Pavle, najljepši pas u kvartu... A ovo je njegova vlasnica.

Mirna ne sačeka da se iskra bijesa u dnu njenog mozga pretvori u znakoviti titraj lijevog kapka. Ona ustane s klupe, zakorači prema Raheli i snažno joj zarine jednu od svojih igala duboko u oko.

* * *

Iz dnevnih novina:

“Za cijelog suđenja Mirna Pešut nije progovorila ni riječi, niti je ičim pokazala da se kaje ili žali zbog gnusnog zločina koji je počinila. Na svako spominjanje njenog imena od strane suca, tužioca ili branitelja reagirala je radosnim osmjehom.”

GITA VOJVODIĆ

Okreni Sinatru

Naš je prvi stan bio smiješno malen, ali sam i ja bila mala, pa to nisam zamjećivala. U jedinjoj sobi, na komadu namještaja koji se iz neznanih razloga nazivao psihom i na kojem su naši susjedi držali heklani tabletić i vazu s plastičnim cvijećem kao sav pošten svijet, mi smo imali radio-gramofon, a na polici do njega pozamašnu zbirku gramofonskih ploča.

Odrastala sam na Deanu Martinu, Franku Sinatru i Sammyu Davisu, onako kako su neki odrastali na pjesmicama o bubamarama i nestašnim zečičima.

Moj je otac mjesecima bivao službeno odsutan, a majka i ja živjele smo mirnim, jednoličnim životom kojem muzike nije nedostajalo, ali slatkih nemira jest.

Sve se mijenjalo s očevim dolaskom. Već dan prije uzbuđenje nije bilo samo osjećaj, već i oblik naših kretnji, zvuk našeg disanja, nešto gotovo opipljivo u nama i oko nas.

Otac bi redovito nahrupio u stan kao da pristiže čitava grupa rado-snika. Donosio je cvijeće, gramofonske ploče, knjige i slatkiše.

Gramofon bi se naložio nešto glasnije nego pristojnost i obzir prema susjedstvu nalaže i plesalo se u svim kombinacijama: Majka s Ocem, Otac sa mnom, Majka, Otac i ja, Majka i ja, Majka s košarom voća na glavi i Otac sa mnom na ramenima...

Kuhala su se neobična jela koja nisam znala kako jesti – artičoke, šparoge u vinskih umacima, poširano ovo i ono na posteljici od onog i ovog...

Navečer smo šetali dok mi ne bi noge otkazale. Otac me morao nositi, pa bih mu zaspala na ramenu. Smjestio bi me u krevet i škakljao brkovi-ma dok me ljubio za laku noć, a ja sam svejednako glumila da spavam i zatim škiljeći gledala kako s majkom pleše uz sasvim tihog Sinatru.

A onda bi se jednog dana raspoloženje promijenilo. Kao da sam se probudila u danu kojemu nedostaje zvuka, pokreta i jasnoće.

Majka se smiješila samo usnama.

Otac bi otišao i odnio boje.

Te večeri, kada bi bila sigurna da spavam, Majka bi podigla ruku kao da je smješta oko nečijeg vrata i namjestila lice kao da ga naslanja na nečije rame i plesala vrlo lagano, jedva se pomičući.

Koja god ploča bila na gramofonu, od njene se usamljenosti vrtila sve sporije i sporije...

Ivo Mijo ANDRIĆ

Ibek

Ivo Ibek Ivaković živio je u selu Ljepunice. U brdovitom kraju, desetak kilometara udaljenom od Tuzle. Za dobru šetnju daleko od Lipnice. Uskim šumskim putem. Kroz grabove i bukve. I tek poneki hrastić. Te rijetku zimzelen.

Bio je čudak po naravi. Nesličan drugim ljudima, osim površnog izgleda i genetske pripadnosti. Poseban, u svemu drugome.

Živio je svojim životom. Tudi ga se životi nisu ticali. Imao je vlastiti svijet. Od drugih svjetova je bježao.

Ljude nije volio. Izbjegavao ih je kad god je mogao. Muškarce, osobito.

Postojalo je nešto što ga je dijelilo od bića muškoga roda. Nešto što je u njemu proizvodilo strah i potrebu skrivanja. U šumu. Iza osamljenoga stabla. Uz ogradu od pruća. U kukuruzište. Izđikalu travu. Uzvišenu među. Ili bilo što drugo gdje se mogao sakriti od tuđih pogleda. I riječi.

Ibeka Ivakovića upoznao sam u ljeto pedesetdevete. Posve slučajno, kada je došao pred našu riglovanu kućicu u Lipnici. Da iskamči hranu za podnevni obrok.

Vidio sam ga kroz mali prozorčić smješten na zidu do ceste. Približavao se vratima oprezno i na prstima. Zvjerkajući očima, čas lijevo, čas desno. Kao da ga netko prati i progoni. A nikoga nije bilo u blizini, osim horoza i pet-šest kokoši koje je mati prije podne nahranila žitom iskrunjenim s klipa žutog kukuruza sačuvanog od prošlogodišnje berbe.

Ibekova pojava djelovala je na mene zastrašujuće. U jedanaest godina života koliko sam tada imao, nikada nisam vidio nešto slično. Osim na slikama u knjizi iz povijesti. U lekciji o krapinskom pračovjeku. Tako je izgledao Ivo Ivaković.

Prvo što sam opazio na njegovoj zarasloj glavi bila ja gusta čekinja-sta brada. Riđa, mjestimično prošarana sijedom vlasima. Neuredna u svakom pogledu. Stapala se s dugom zamršenom kosom u nešto što je sličilo na rashodovanu trnku. Na pletenu pčelinju košnicu odbačenu sa postolja na kome je, izložena zubu vremena, čamila godinama. Služeći pčelama za odlaganje matične mliječi i punjenju saća gustim slatkastim medom. Sada je ta košnica, činilo mi se, bila preseljenom na Ibekov vrat. Takvu sam sliku vidio tog trena. A takvu sliku čuvam i danas u neokrnjenom sjećanju.

Iz zarasle Ibekove brade virio je prćast, ali pravilan nos. Crven od izloženosti vrelin sunčevim zrakama. S brončanom sjenom po rubo-

vima i jedva vidljivim tragovima ljuštenja. Dvije tanke usnice jedva su se nazirale iz dlakavog gustiša izraslog na mjestu gdje stoje brkovi i bradice renesansnih umjetnika. Obrve su se naslanjale na zatravljeni dio jagodica i sličile su na krov kuće zarasle u bršljan. Baš onakve kakvu danas možemo vidjeti u starim zamkovima.

Ono što se posebno izdvajalo u toj prastarj čovjekolikoj kući od pojave bile su sitne grahoraste Ibekove oči. Kao dvije razigrane iskre, skakutale su nemirno između trepavica i korijena nosa, prijeteći da će svakoga trenutka skliznuti u travu. Ne onu kojom je gazio, već riđu što mu je skrivala duguljasti oblik lica.

Glava Ibeka Ivakovića bila je čudnija od svih koje sam kasnije vidio i upoznao. Za razliku od glava drugih ljudi, Ibekova je glava bila urasla u dva čudno povijena ramena. Kao gljiva čiji je uski klobuk ostao priheftan uz zemlju. Bez stabla ili pačura, kako smo ga zvali. Na Ibekovom tijelu nije bilo vrata. Ili, ako ga je i bilo, istopio se u dubini poprsja kao suvišan i, u njegovom slučaju, nepotreban dio. Gotovo sam siguran da se tu nekada nalazio, ali da je s vremenom iščezao pod pritiskom Ibekove tjeskobe i straha od svega što ga okruživalo.

Ima ljudi koji, stjecajem životnih okolnosti, prerastu u nešto neslično svojim istovrsnicima. Kod jednih je to karakter a kod drugih, kao u Ibekovom slučaju, i sam fizički izgled.

Na ramenima čudnoga došljaka pred našim vratima, visjele su neprirodno dugačke ruke. Sezale su do ispod koljena. Valjda zbog pogrbljenog držanja. Ili, neka mi bog oprostí zbog takve usporedbe, neobične sličnosti s ljudskim praocem, čovjekolikim majmunom. Tu sliku sam odranije znao, a takva se u svemu poklapala s povijenim Ibekovim likom. U istoj razmjeri bile su i njegove zakrivljene noge. Imale su oblik nategnutog luka s koga je netom otpuštena strijela. Donji potkoljenski dio sa zgrčenim stopalima, poprimio je boju sira izloženog višednevnom djelovanju dima sa starinskog ognjišta. Došljak je bio bez obuće pa sam lako mogao razaznati nijansu boje cikorija kave na njegovim bosim nogama.

Odjeća na Ibekovom pohabanom tijelu bila je usklađena s vanjštinom njegove neobične pojave. Na gornjem dijelu tijela nosio je izvučenu bijelu košulju. Bijelu u vrijeme krojenja i šivanja. A toga dana s bjelinom tek u tragovima. Na uvrnutom okovratniku vidjeli su se tragovi zatamnjenog žutila. Slični onima kakve ostavljaju bujice kada se otisnu niz glineno tlo. Ili duhan između prstiju strastvenog pušača. Krajevi rukava podsjećali su na kukuruzne stabljike nakon iznenadne ljetne tuče. Iskrzani od laktova nadolje, lepršali su na ljetnoj vrućini, stvarajući slabašni propuh koji je godio koži. Ispod raskopčane košulje na kojoj su se nazirala dva-tri načeta dugmeta provirivale su guste malje izrasle na prsima i trbuhu. Za

razliku od četkaste brade, više su sličile na otavu izraslu nakon obilnih kasno ljetnih kiša.

Pantalone na donjem dijelu Ibekova trupla imale su na sebi više zakrpa od bilo koje mreže aljaških ribara. Protezale su se od bedra do završetka nejednakih nogavica. U današnje vrijeme bile bi ogledalo nadrealne moderne umjetnosti. A tih su godina bile slika i prilika poratnog siromaštva i gladne neimaštine.

Tako je izgledao Ivo Ibek Ivaković, promatran očima jedanaestogodišnjaka kroz uski prozor male riglovane kućice rudarske obitelji iz Lipnice. Toga ljetnog dana gospodnje pedesetdevete godine.

Kad je moja mati, nakon poduljeg kucanja na otvorena vrata, izašla iz druge sobe u kojoj je preslagala odjeću donesenu u miraz mom ocu, Ibek se skrušeno povio u struku, pomjerio osmijeh u suspregnut smiješak i pružio desnu ruku. Pred mojim očima zabljesnuo je dlan okićen dugim prstima. Slične prste vidio sam mnogo godina kasnije u jednog pijanista koji u zanosu svirao klasiku na sjajnom starinskom klaviru.

Otkud mu takvi prsti mislio sam tada? To sam si pitanje postavljao i mnogo godina poslije. I ostajao bez odgovora. Kao i dan-danas.

Možda je Ibek nekada bio plemenitoga roda. Možda se kosti njegovih predaka nalaze ispod golemih kamenih stećaka. Ili u grobnicama zaraslim u zelenilo srednjovjekovnih dvoraca. To samo bog zna. Ili prirodni duh. Ljudi o tome, sigurno, nemaju pojma.

Majka je s čuđenjem pogledala ispruženu ruku, a zatim se bez riječi okrenula i otišla prema kredencu. Tamo je dugo nešto prebirala i tražila, uzdišući brzo i isprekidano. Nakon nekog vremena prišla je vratima i u ispruženu ruku spustila komad pogače, ulomak suhoga sira i glavicu crvenog luka. Oguljenog za ručak koji je čekao oca iz prve smjene. Došljak je primio dar, poklopivši ga dlanom druge ruke. Da ne ispadne. Pritom je učinio naklon u znak zahvalnosti. Ponovio jedva vidljiv osmijeh ispod zaraslih usana i okrenuo se u smjeru iz kojeg je došao. Nije kazao ni riječ, a u svemu je bio jasan. Znatno više od priče dosadnog govornika.

Tako je završena prva Ibekova posjeta našoj kući u lipničkom naselju Kovačevac. Na kome je tada bilo tek nekoliko omanjih kuća nedavno doseljenih rudara i njihovih obitelji.

Kasnije će se posjete ponavljati u nejednakim razmacima sa sličnim povodima i istim namjerama. Bez iznenađenja i čuđenja.

Ibek Ivaković najčešće je dolazio pred našu kuću. Druge je zaobilazio ili se pred njima kraće zadržavao. Zbog grubih riječi domaćica ili zbog praznog dlana.

Moja je mati imala drukčiju dušu. Mekšu i širu od drugih. Nikad ga nije prekorila zbog traženja hrane.

– Glad je od boga data. Ima je na sve strane. Svatko je mora poštovat. – govorila je iznoseći dar. Na Ibekovu ispruženu ruku uvijek bi stavljala kruh. Uz njega komad sira. Ponekad česam bijeloga luka. Drugi put glavicu crvenog. A oko Božića meso i slaninu. Pri kraju zime suhu kobasicu. Isječenu na kolutiće. Ukusnu i za teške bolesnike. Kao i one na umoru.

Još kad nam je otac ispričao djelić Ibekove životne sudbine, počeli smo se prema njemu odnositi kao prema članu šire obitelji. Nismo ga primali na konak, jer noć nikada nije provodio izvan vlastitog doma. Ali smo mu, uz hranu, davali ponešto od odjeće i obuće. Nekada iznošenu okraćalu košulju. Rjeđe poderane pa, unutarnjom gumom od bicikla, zalijepljene rudarske čizme. Za zimskog nevremena prosjenjenu radničku bluzu. Iznošene hlače. Pulover. Oprane čarape sa zakrpanim rupama na prstima i petama.

Mati je sve to davala Ibeku na svoju ruku. Kad oca nije bilo kući. On se zbog toga nije ljutio. Govorio je kako sirotinju treba pomoći u svemu “što nije tebi na štetu”. I danas pamtim te njegove riječi. Moj pokojni otac bio je čovjek iz naroda. Za narod je živio. Zato su ga svi voljeli i poštovali. U tome ga neću prestići. Ma koliko dugo živio i ma kako dobar bio.

Njegova priča o Ibeku nije se poklapala s pričama drugih ljudi. U mnogim detaljima nije im bila ni slična.

– Nije Ivo Ivaković ono što za njega kažu. Ni ono kako izgleda. On je u mladosti bio kao i svi drugi. Normalan. Naočit. I pristojan mladić. Imao je familiju. Mater, oca, brata i sestru, čini mi se. Skromno su živjeli na svom komadu zemlje. Sa svima se pazili. Tako mi je pričala moja pokojna mati Ruža koja je bila rodom iz Ljepunica. A i sestra Ljuba koja se udala u Ljepunice. Bilo je, istina, nekih razlika u njihovim pričama, ali su se one odnosile na jučer i danas. Mati je bolje znala Ivino jučer, a sestra Ibekovo danas. Što je i normalno. Jer mati više nije živa.

Rat je donio nesreću u Ivakovića kuću. Najprije smrt, a onda i sve drugo. Kada su njemački vojnici, zajedno s ustašama i domobranima došli u naš kraj, Ivi se izgubio svaki trag. Kao da je nestao s lica zemlje. Svi koji su ga znali, već su ga bili prežalili. I njegovi najbliži digli su ruke od traženja. Sve dok se nije pojavio u selu kao duh. Zarastao u bradu i ni na što nalik. Tek onda su počela nagađanja o tome gdje je bio i šta je radio. Svako je imao svoju priču. Izmišljenu. Zasnovanu na poluistinama. Obojenu šarenilom rekla-kazala.

Samo je Ivo šutio kao zaliven. Niti je potvrđivao, niti nijekao ono što su drugi pričali. Prepustio se sudbini vremena i ljudskim ćudima. Svoju je istinu čuvao za sebe.

A priče su ga razapinjale na križ kao samog Isusa.

Po jednima je bio u njemačkoj vojsci. Nosio mitraljez i kosio sve živo pred sobom. Pa se onda preobukao i zamaskirao kada je Hitler kapitulirao. I vratio u svoje Ljepunice. Kao i mnogi drugi koje je strefio poraz. Preoblikujući se u obično ništa. U nulu od čovjeka. Svjesno i proračunato. Da zavara vlasti.

Drugima je bila bliža teorija po kojoj su ga uvojačili domobrani i odveli na front daleko od rodnog kraja. Ta teorija je držala vodu, iako nije imala logičan kraj. Domobrani su bili umjerena vojska i, sve i da jesu htjeli, nisu od Ibeka mogli proizvesti osobu kakvom je kasnije bio.

Rijetki su pouzdano tvrdili da su ga odvele ustaše. Da je u toj vojsci prošao sve ofanzive tjerajući partizane i ubijajući goloruki narod. Takve su priče bile iz malog mozga. Iskonstruirane u glavama onih koji nisu dobro poznavali prijeratnog umjerenog mladića Ivu Ivakovića niti poratnog Ibeka, zastrašenog i pticom na grani.

Bilo je i onih koji su govorili kako je Ivo kriomice pomagao partizanima. Pokazivao im put kroz šumu koju je dobro poznao. I prenosio poruke od jedne jedinice do druge. Te priče su bile s ruba pameti. Nisu imale ni "i" od istine. Da jesu, Ibek bi danas bio priznat i poznat čovjek. Kitio bi se odličjem i imao stalan posao. Možda i s činom. Partizani su se o svojim ljudima znali brinuti i nisu nikome dali da skrene s pravoga puta. Ne bi ni Ivi Ivakoviću. Časne mi partizanske.

Možda su istini najbliže bili oni koji su ispotiha pričali kako je rat otjerao mladog Ivakovića u šumu i od njega proizveo progonjenu zvijer koja je bježala od svega i svačega. Od krvi i oružja, najviše. Toga se svatko boji.

Tako je o Ibeku govorio moj pokojni otac Mijo. Bivši partizan. Skojevac. Kasnije rudar u lipničkom ugljenokopu. Vozač, pa pomoćni kopač, potom kopač, pa lagumaš i na kraju izdavač eksploziva za jamu Glavni sloj. Sve to bez dana redovne škole. Opismenjen uz rad, obrazovan na rudarskim kursovima. Priznat zbog poštenja, dobrote i privrženosti radu. Premda nikada nije bio u članstvu partije. Zbog vjere i svega drugoga što je uz nju išlo.

Ivo Ivaković zvani Ibek bio je sušta suprotnost. I čovjek drugoga puta.

No i pored toga, moj otac je vjerovao da se on za drugoga rata skrivao u šumi te da je tu, družeći se sa zvjerima različitih vrsta, i sam podivljao.

I meni je ta teorija bila bliža od drugih. Možda i zato što sam neizmerno vjerovao ocu.

Zato sam se prema Ibeku odnosio drukčije od ostale djece. Dok su ga drugi provocirali, izvikujući njegov neobičan nadimak i gađajući ga kamenjem i komadima otvrdnule zemlje, ja sam se povlačio iz mase,

okrećući leđa da to sve ne gledam. Nisam mu htio pristajati na muku koju je nosio kamo god se kretao. Pognuto, ali dostojanstveno. Djeci je ponekad vraćao odaslano kamenje i zemlju, trudeći se da nikoga ne pogodi. Time je pokazivao kako nikog ne mrzi i kako nije dobro drugome činiti zlo.

Za školskog raspusta, kad bih odlazio kod tetke Ljube i tetka Mije Pejića u Ljepunice radi pomaganja oko kopanja vrta i sječenja drva, iz njihovog dvorišta promatrao sam Ibekovu kućicu smještenu na osojnoj strani brdašca okrenutog prema Dobrnji i Mramoru. Činila mi se toliko malom i slabašnom da sam pomišljao kako je pravo čudo da je već nije otpuhao snažni sjeverac. No, ona se držala čvrsto uz kosu stranu zemlje koju nitko nije obrađivao. Ibeku nije bilo do vrta niti do ograde koju je vrijeme davno srušilo u travu.

* * *

Mnogo godina kasnije, kada je križ na Ibekovom grobu pod najezdom vlage i vjetra pao na vlažnu zemlju, pitao sam mater zašto su Ivu Ivakovića zvali nadimkom Ibek, a ne, kao druge Ive, Ivek. Nije mi znala reći pravi odgovor. Nisam ga, doduše, ni očekivao. Znao sam da se nadimci dijele logikom koja nije važna nikome osim onoga na kog se odnose.

A Ivo Ivaković bio je Ibek, u pravom smislu te riječi. Drugi mu nadimak ne bi pristajao.

MLADEN KOPJAR

Leptiri igraju tetris

Sjedila je ispod suncobrana. Kosa joj je padala preko desnog obraza, kao da na toj strani lica želi nešto sakriti. Sjena joj je izdužila bradu. Uopće se nije doimala lijepom, no bila je to samo varka za Javorove kratkovidne oči. U pjenu njenog *cappuccina* konobar je bio oblikovao srce. Ili možda vrh koplja, izbijeljenu boju pikove dame. Lijevu ruku nehajno je ispružila preko ruba stola. Na srednjaku je nosila tanki srebrni prsten s okruglim cirkonom. Prsten je bacao odbljesak sunca na njeno čelo, svjetlosnu točku koja je podsjećala na laserski nišan snajpera.

Sunčala se na stijeni u blijedo ljubičastom kupaćem kostimu. Valovi su joj poprskali noge. Nedaleko od nje, na susjednoj stijeni, sjedile su dvije njemačke penzionerke. Smežurana koža visjela im je poput starih, izgužvanih kuhinjskih krpa. Zamišljena Sunčana gledala je prema Šetalištu Franje Josipa, na kojem je stajao njen novi ljubavnik. Njemu se tada činilo da promatra secesijsku vilu iza njega, ali sada mu je bilo jasno kako je proučavala njegovo žilavo tijelo.

Njena pomajka ležala je ispod bijelog pokrivača od grubog platna. Pokrivač je izgledao sterilno, prokuhano u varikini, baš kao i staričino lice. Imala je otvorena usta, nešto je šaputala Sunčani, a ona se sagnula, naprežući se da je čuje.

Sunčana je kupila golem vijenac od gerbera i ruža. Gerberi nisu izgledali svježije, trebalo ih je bar poškropiti vodom. Nitko ne bi smio umirati usred ljeta, za trajanja godišnjih odmora. Sunčanina lagana haljina bila je rozih, pastelnih tonova. Ispod haljine jasno su se vidjele konture njenih preplanulih bokova.

Izgedala si fenomenalno. Znam da nije bilo u redu, ali cijelo vrijeme sam razmišljao kako ću ti ga uvaliti straga. S tobom sam.

– Hoćeš da se malo izdivljamo? – upitala ga je sutradan, uplakanih očiju.

Sjedili su u njegovoj bijeloj Hondi Jazz, na nekoj zapuštenoj čistini podno Medvednice. Kroz staklo iza nje pružao se prekrasan pogled na svjetlucaj grad, i oko glave su joj lepršale električne krijesnice.

– Najprije bih ti htio nešto reći. Ovo je svečani trenutak.

– Ne misliš me valjda zaprositi?

– Još ne, sunašce. – osmjehnuo se on. – Bojim se da me ne spržiš prerano.

– Nego što je onda?

– Dakle... lijepo mi je s tobom. Ne razumijem zašto je tako, ali nešto se događa. Nešto titra, kužiš? Znamo se kratko, ali kao da već igram pedeseti nivo Tetrisa. Sve se slaže kako treba. Svaki oblik ulazi u svoj utor.

Ona ga postrance pogleda, pa iz kućišta auto-upaljača izvadi punjač za mobitel, protrlja ga među dlanovima i stavi u usta.

– Kamo ovo vodi? – upitao je Javor, tobože sablažnjeno.

– Samo ti snimaj. – rekla je ona sišući plastikom.

– Mislim, to je ko da pušiš onom patuljku Lannisteru. Imam za tebe nešto veće.

– Doći ćeš na red, mladiću. – rekla je ona i do struka podigla haljinu, onu pastelnu s pogreba.

Približio joj je mobitel, a ona je spustila sjedište i vješto zaigrala Tetris bijelim punjačem, smještajući ga naizmjenice u svoje tajne utore, započinjući igru stalno iznova, migoljeći se i uzdišući. On je vrlo brzo prebacio mobitel u drugu ruku, pazeći da mu Sunčana ne ispadne iz fokusa kamere, pa iz hlača izvukao joystick i zaigrao svemirsku pucačinu, doskora precizno pogađajući kriješnice što su se okupile na prozoru.

Plutala je na valovima, u pjeni, ali nije bilo jasno hoće li se uzdignuti ili potonuti. U daljini, sijekući obzor, nazirao se taman obris. Mogla je to biti hrid, neko smeće, ili uginuli, već truli modrulj. Ni tri metra od Sunčane, u plićaku, igrala se trogodišnjakinja s pojasom za kupanje, iz kojeg je visoko stršala ptičja glava, dugokljuni plamenac. Djevojčica je razgovarala sa školjkom na svom dlanu, a plastična ptica zagledala se u Sunčanu. Ona je, pak, oštro zurila u plamenca, kao da ga želi probušiti i ispuhati iz njega sav život.

Jesen je bolest. Kiselina nas natapa i rastače. Ona pizda na poslu, pričala sam ti o njemu, opet mi se prikoćio na dva slučaja. Hoće ih raditi umjesto mene. Misli da nisam dovoljno dobra, veli da nemam energije. Budaletina. Hoćeš doći večeras? Ajde dođi, pliz.

Počela je pušiti. Pristajalo joj je. Stajala je oslonjena na kuhinjska vrata i umjesto odjeće nosila dim. Nije bila nalik Audrey Hepburn, za takvu je asocijaciju imala previše masnog tkiva, ali svakako je bila elegantna poput nje. Dobro bi izgledala s teleskopskim cigaršpicem, recimo zlatnim. Bio bi to lijep poklon, možda bi mu se obradovala i s njim izvela kakvu čaroliju, porinula ga na pravo mjesto. Primjerice, u malu, sasvim malu raspuklinu u Javorovim prsima.

– Jesen je bolest – rekla je. – Gnječi i gnječi. Protiv nekih stvari ne možeš. Ili ih zaboraviš ili te samelju. Zašto me snimaš?

– Danas nam je šest mjeseci.

– Jesi mi nešto kupio?

– Planirao sam, ali onda odustao. Mogu te odvesti na večeru. Znam jedno dobro mjesto. Konobari nose leptir-mašne, a ti voliš leptire.

– Volim ih zato što žive cirka dva tjedna. Ne stignu niš zajebat.

Ustala je i dohvatila kutiju Dunhilla. Bila je prazna. Zgužvala je karton i bacila ga na Javora. Izmaknuo se na vrijeme. Dobro je svladao tu vještinu.

– Sviđa mi se kako si skratila kosu. – rekao je. – Bolje ovako nego da ti zaklanja lijepo lišće.

– Jebi se. Hvala. Žicaš pušenje?

– Ne. Želim te samo gledati. Napni bedra. Živni.

Sunčana se sagnula i s obje se ruke pljesnula po stražnjici.

– Tu me poljubi. Idem kupiti cigarete. Volim te, leptiru.

Gledala sam te sinoć dok si odlazio. S prozora. Mahala sam ti. Nije mi krivo što se nisi okrenuo, samo sam htjela da znaš da sam ti mahala. Jebiga. Poslije sam na netu gledala onaj tvoj film o rezervistima u močvari, s polovice, gdje si ga zaustavio. Ry Cooder, odlična mjuza. Nisam mislila da će imati sretan kraj. Doduše, samo su dvojica ostala živa, ali za sreću je ionako potrebno samo dvoje. Šta ne? Ajde, nemoj mi se zrigati na ovo, volim te. Zbilja.

Namakala je gležnjeve u hladnoj vodi. Traperice je podigla do koljena, a cipele ostavila na obali. Ruke joj nije vidio, prekrizila ih je na prsima. S leđa je izgledala kao bilo koja mlada žena, izuzev prozirnih, nepravilnih krila, koja joj je s obje strane trupa oblikovao cigaretni dim. Na drugoj strani zaljeva već su se palila večernja svjetla. Mnogobrojne krijesnice kao da su letjele nad utorom između dviju obala, preko goleme vode, s čijeg je dna u Sunčanu gledao smežurani, ružičasti plamenac.

Zaspala si, a buditi te nisam htio. Gasila bi čikove na meni. Ključ ti je u sandučiću. Nisam zaboravio da ti je dvadeset osmog rođendan, javit ću ti se. Ovaj mjesec više neću svraćati, zapustio sam dečke. Već me podjebavaju. Znaš da su debili, sreli smo ih. Pusa.

Huawei je izdržao još samo toliko da Javor pošalje poruku. Baterija se ispraznila i on spoji mobitel s auto-punjačem, pa okrene ključ motora. Krenuo je prema izlazu s parkirališta, pazeći da ne pogleda prema prozoru Sunčanina stana, no već na drugom semaforu uključio je mobitel. Još nije dobio povratnu poruku. Možda mu se više neće ni javiti. Tako bi bilo najbolje. Neki utori moraju ostati prazni radi provjetravanja.

Kad se na semaforu upalilo zeleno svjetlo, Huawei se oglasi snenom, distorziranom gitarskom solažom. Javor pritisne kvačilo i doda gas, osjećajući kako mu obje noge tonu u hladnu, zapjenjenu morsku vodu. Na obzoru, daleko na pučini, ugledao je taman obris. Mogla je to biti hrid, neko smeće, ili uginuli, već truli leptir.

SONJA ZUBOVIĆ

Sluh

Podmuklo, kao da se prišuljalo, odjednom je počeo čuti sve slabije i slabije. Dijagnoza nije bila obećavajuća no, činilo se da nije bio sasvim obeshrabren. Mislili su svi kako će ga to jako pogoditi, tim više što je sve počelo iznenada kao posljedica neke bakterijske infekcije i neliječene upale.

Antonio je cijeli svoj život volio druženja s prijateljima i zabave svih vrsta, gotovo isto toliko koliko je volio biti sam. U posljednje vrijeme primjećivao je sve češću kakofoniju zvukova iz okoline, izluđivali su ga akustični prostori, šalterske dvorane s visokim stropovima, kolodvori, buka automobila. Sve više toga mu je stvaralo nelagodu i sve češće je upadao u komunikacijske nesporazume jer nešto nije dobro čuo iako je već doduše bio u nekim godinama kad mu mnoge stvari koje bi čuo nisu značile ništa, kao dosadne muhe samo bi mu prljale zrak. Po cijele dane je uglavnom slikao u ateljeu, malo se povukao od ljudi i prijatelja, činilo se da najviše uživa u slikanju. Sin ga je posjećivao jednom mjesečno ili češće, kako bi već bio u prilici.

Njegova majka odavno je ostavila oca i otišla s drugim. Nikad nije govorio o tome. Uvijek je bio zatvoren. Baka je znala govoriti da je on kao ona crna kutija iz aviona koja svoje tajne i odgovore na pitanja kud je avion letio svijetu kaže tek nakon što avion padne.

Mario je znao da otac gubi sluh i nije ga želio o tome ispitivati, ali uvijek su se pokušavali našaliti na tu temu pa i ovaj put. Ima i svoje prednosti kad čovjek ne čuje najbolje.

– Da, sine, ali ja nemam ženu pa mi ta prednost više ništa ne znači.

– Dobro, imaš kvalitetan vid, sjajno vidiš, a slikar si, sudbina je ipak bila milostiva. Nisu stvari tako crne kao što se čine.

– Koja milostiva? Što si rekao? Počeo si gospodične zvati milostivama kao djed Oto? Glasnije malo, molim te!

Ponovio je glasnije i razgovjetnije, a Antonio se vragolasto nasmije i reče.

– Vidiš sine, naporno je stalno vikati kako bi onaj drugi čuo.

– Nije naporno. Nabavit ćeš slušni aparat pa će ti on pomoći u razgovoru i druženju.

– Nisam više jako druželjubiv, ali možda nabavim mikrofone kad pozovem goste pa ćemo razgovarati s mikrofonima uz dobar razglas.

– Pravi šaljivdžije poput tebe uvijek mogu iznenaditi svačim.

– Nisam baš čuo što si rekao pa, ako je slučajno nešto pametno na velikom sam gubitku. – šeretski se nasmije i namigne.

– Sad ćeš se puno puta praviti da nešto nisi čuo. Gle, donio sam nekih finih stvari da se malo počastimo. Naresci, vino i masline. Brzo ću složiti “servirung”. – reče Mario i odjuri u kuhinju, a Antonio se zamišljeno prepusti pogledu s terase. Na trenutke je djelovao potpuno odsutno, ganutljivo i na neki način gotovo autistično, kao da ništa do njega nije dopiralo. Mario mu iznenada priđe posve blizu, zagrli ga i reče:

– Dođi, idemo sjesti za stol, tata.

Antonio se prene iz svojih misli, razgali ga nježna sinovljeva brižnost i reče.

– Ima nešto zbog čega mi je najviše žao što se tiče mog sluha. Dobro sam, prihvaćam sve što mi sudbina donese i što mi odnese. Ide kako ide, ali jedino mi je žao zbog glazbe.

– Kako to misliš zbog glazbe?

– Nakon samo pet minuta glazba slomi razum. Bez glazbe smo tvrdi, racionalniji. Uvijek sam pazio uz koga slušam glazbu. Glazba je, kao što je rekao Tolstoj, zavodnica. Istinu je rekao, a ja se još znam predati bezrezervno. Onda se proširujem, otvaram, odnosno otvara se u nama ono što smo tako brižljivo skrivali, predajemo se bezdanu strasti. Bez glazbe je život puno siromašniji.

Gubio je sluh, osjećao je to sve intenzivnije, ali nije se bojao sveopće tišine, bojao se tvrdoće. – pomisli Mario gledajući u oca, a on nastavi dalje:

– Glazba me uvijek nosi dok slikam. Sad ću je morati zamišljati. To su neka nova iskustva, mogu ti biti duhovni i umjetnički izazov. – reče Mario želeći ga utješiti, pružiti mu neku nadu.

– Sluh je vrlo širok pojam, imam sluha za puno toga, ali recimo neću čuti, kako šume valovi. Ma gle, moći će pored mene, da prostiš, prditi glasno tko god želi i ja ništa neću čuti. – odjednom ljutito reče Antonio.

– To je prednost, vidiš! – kroz smijeh reče Mario.

– Imam sluha i podosta raznovrsne senzibilnosti, ali ne bih se igrao igre

izazova sa sudbinom. Radije bih da je sve u redu, ali tako je, kako je.

– Bit će dobro, ima dobrih slušnih pomagala, tehnologija napreduje.

– Naravno. Pitam se samo kako li je tek siroti Beethoven, kojem je glazba bila sve, stvarao gluh. On je kroz note donio glazbu svoje duše. On je nju čuo iznutra. Tko kaže da se glazba može čuti samo ušima? Zato ću ja pokušati otvoriti sluh na drugi način, otvorit ću vrata novom svijetu.

– Bravo, tata! No, dobro, danas sam ti došao reći još nešto jako važno.

– Reci, sine, ali glasno!

– Otišao sam od Senke, rastajemo se.

– Opa! Tako je, kako je. Rastanci su uvijek teški.

- Imam drugu ljubav i čekam s njom dijete, bit ćeš djed.
- Živjeli! Hvala ti što si to rekao tako glasno! Konačno ima smisla što gubim sluh, to ide uz djeda pa je vrijeme da dobijem unučje!
- Postat ćeš djed na proljeće.
- Hej, postat ću djed! Ohoho, pa to je divno! Predivno! – uzvikne razdragano Antonio i zagrlji sina.
- Drago mi je, jako mi je drago da se veseliš!
- Presretan sam!
- Ne pitaš me što se dogodilo sa Senkom kako je sve to puklo?
- Sine, a što ću te pitati. Mi smo muškarci i razumijemo kakva je naša priroda. Ako mi želiš reći što je bilo, počašćen sam tvojim povjerenjem i rado ću to čuti, hm, dok još donekle čujem.
- Senka nije htjela imati djecu, htjela je život bez potomstva.
- Nisam to znao. Mislio sam da vam to ne polazi za rukom pa nisam pitao.
- Posvetila se karijeri. Svi moji prijatelji imaju djecu koja već idu u četvrti razred osnovne škole, a kod nas gluha kuća, samo telefoni, tablice u excelu, prazna pomodarstava, koferi i poslovna putovanja. Nisam više bio sretan s njom takvom.
- Tko je majka tvog djeteta, tvoja nova ljubav?
- Dinka. Moja ljubav iz srednje škole. Sreli smo se jednom na ulici ispred mog ureda, pozvao sam je na kavu i tako malo pomalo, složilo se sve što je trebalo. Džentlmenski se razvodim od Senke, preselio sam Dinki, zajedno ćemo, nadam se, pronaći još neko bolje rješenje, dolazi beba.
- Sine, ako vam neće ići na živce jedan gluhi djed koji ionako ne izlazi iz ateljea, preselite se ovdje k meni u kuću. Ogromna je i prazna, a za dvadeset minuta ste u gradu. Dijete bi moglo ovdje lijepo rasti, mogao bih vam ponekad i pomoći, otvoreno je puno mogućnosti, razmisli.
- Stvarno mi ništa od toga nije palo na pamet!
- Kako će ti pasti kad ti je još sva pamet u gaćama. – reče Antonio smijući se, digne čašu i doda:
- Osim toga, djeteta će u djedovom ateljeu moći prolijevati boje kako hoće i moći će galamiti koliko hoće, a da ga nitko ne ušutkuje. Zamisli samo koja je to ljepota odrastanja u slobodi!
- Mogu zamisliti kako bi izgledao taj sretni kaos.
- Sine, još nešto, ne brini za mene, tvoj tata nikad neće izgubiti sluh za bitne stvari!

SONJA ZUBOVIĆ

Drška od partviša

Nije ga imao tko poučiti vrijednostima, duhovnim, ljudskim, obiteljskim, ni načinima ophođenja u ovim i onim prilikama, usaditi mu sokove koji se stječu u obiteljskom korijenju.

Bio je dijete odrezanih korijena, odrastao je bez roditelja u dječjim domovima. Cijeli svoj život žudio je za obitelji i jedino što je želio imati bio je dom.

Kad se oženio i zasnovao obitelj, čuvao ju je kao najveću svetinju. Podnosio je sve, baš sve, samo da obitelj opstane. Žena mu se već nakon nekoliko godina braka pretvorila u "nešto" za što je teško naći imenicu pa to "nešto" imenovati.

Sve je trpio samo da bi imao nedjeljnu juhu, kolač, pisanice, da bi kitio bor i da bi nekome negdje napokon pripadao.

Nije imao usađeno u sebi ništa, nitko njegov od rođenja u njemu nije posadio niti jedan jedini cvijet, bio je sam samcat i sve je učio putem. Kao malenom dvogodišnjem dječaku ratni vihor raznio je dom, majka mu je umrla pred očima, a bio je toliko malen da nije ni znao da je umrla. Vjerojatno je mislio da joj se jako spava. Poslije je samo nikada više nije susretao i svi su govorili da je više nema. Nikada nije uspio shvatiti kako nekoga poput majke uopće može više ne biti. Dugo se nadao da se samo negdje izgubila i da će ga jednom pronaći.

Zbog želje za pripadanjem i ljubavlju obitelji trpio je tešku i čudnu jogunastu narav svoje žene. Neizmjerno je volio svoju djecu, svoj dom, dvorište i ples. Bio je sretan dok je plesao, silno, jednostavno i lijepo sretan, samo sretan u tom plesu takvom kakav jest, a sve drugo oko njega u tim trenutcima izgubilo bi na važnosti. Trebalo je to vidjeti.

Taj njegov ples kao da je poništavao sve nevolje koje mu je život donosio. On je plesao život takav kakav je imao i plesao je najbolje što je mogao, tako što mu se predao, osim toga to je čak bio jedini prostor u kojem ga je žena donekle slušala i slijedila.

Sve ostalo s njom je bilo kao magareća rika. Nije bio tip ovna koji će uvijek ponovno na isto brvno s istim ovnom. Puštao ju je da se sama sa sobom bori na tom brvnu i gledao je kako ga jednom prelazi, a drugi put kako pada u potok.

Njemu te bitke i te pobjede nisu bile važne kao njoj, on je pronašao sve čemu je težio, a imao je i ples. I ples je imao njega, a ona nije uspijevala u potpunosti imati ni njega ni ples. Kao drška od partviša uz ritmove glazbene radosti uglavnom je mela po svom.

Mogla je izabrati hoće li biti drška od partviša ili predati se kao on. U njezin izbor nije se miješao. Znao je dobitnu kombinaciju i strpljivo se nadao da će je ona jednom spoznati.

SONJA ZUBOVIĆ

Jorgovani

Duboko u sebi znao je. Pogriješio je, Dunja nije bila žena njegovog života. Svima je izgledalo kao da je sve u redu pa možda i njoj. Trudio se biti korektan suprug, brinuo se za djecu, zajedno su već pojeli bezbroj kilograma soli, a evo i djeca su im već dobacila do tinejdžerskih godina. Bila je ugodne naravi, brižna majka, strpljiva supruga, božanstveno je kuhala, redila je kuću, djecu i njega. Na nju se nije imao razloga ljutiti, nikad se nije svađala, bila je mirna, dobro odgojena i nenametljiva. Oboje su imali sigurne službeničke poslove.

Sve, baš sve je izgledalo uredno, građanski, za čistu peticu. Petica za vanjsku sliku, a on se sve češće osjećao zagušeno i neslobodno, kao da je u zatvoru. Nisu ga naročito veselili servirani ručkovi na bijelim stolnjacima, ni ukusni deserti, ni godišnji odmori, putovanja, možda samo školski i sportski uspjesi njegovih blizanaca u tinejdžerskim godinama.

Nedostajalo mu je zraka, slobode, radosti, strasti, ljubavi. Nedostajao mu je ispunjen i zadovoljan život. Ovo što je on živio nije bio taj i takav život kakav je želio. Njegova Dunja je pokraj njega i s njim onako više kao prijateljica ili sestra, nije mu bila uzbudljiva, sve u redu s njom, ali nije mu zapravo nikad bila istinski posebno privlačna. Ta važna kemijska energija između njih bila je kao mlaka voda, lužina ili baruština. Ne bi joj to nikada priznao, nije ju želio povrijediti.

Ona se jako trudila, kupovala je i donje rublje, čipkasto, crveno i crno, kakvo on voli, nosila je suknje na visoke proreze i grudnjake s fišbajnama. Sve je činila što je mogla. Držala je do sebe, odlazila je u kozmetičke salone, stavljala parfeme na lelujave košulje, smiješila se, točila mu Ždrepcěvu krv uz slasne večere, zavodila ga je na mali milijun sitnih neopisivih načina, a on, sve je odradio, sve kako se od njega očekivalo, bez neke posebne strasti, uzleta, onako u više-manje istoj ravnini.

Neka njegova unutrašnja praznina odzvanjala bi u njemu upravo u izdajničkim trenutcima zajedničke intime. Trudio se glumiti sreću i zadovoljstvo i zbog nje i zbog sebe, pa tako već šesnaest godina. Ta gluma ga je odjednom sve više počela umarati.

Uhvatio je sebe kako sve češće traži neke nove poslove, hobije, izlike, tražio je na sve strane surogate koji bi mu u nekom dijelu nadomjestili ono što je nedostajalo.

Tako je tobože odjednom postao vrtlar i oko kuće je posadio živicu s jorgovanima pa je izmislio posebnu strast, ribolov. Odlazio je u ribolove, noćne i cjelodnevne, na sve moguće rijeke u radijusu od sto kilometara.

Zapravo nije bio nešto lud ni za ribama ni za pecanjem, odlazio je na rijeku da uz sav taj ribički pribor bude sam sa samim sobom. Vanjska slika opet je bila za čistu peticu, gledao bi u rijeku i tobože čekao da riba zagriže.

Najviše je volio pecati kod starog Savskog mosta, a tamo baš nisu grizle, što je bilo potpuno nevažno, ali tamo je odlazio sjećati se svoje neprežaljene ljubavi iz mladosti, njezinih poljubaca i zagrljaja. Nikada nikome ne bi priznao da i danas zna sanjariti o njoj. Sjećao se njenog mirisa, osmijeha, sjećao se i načina kako je izgovarala pojedine riječi s kojima je imala problema zbog slova r.

Jednom ju je tako nagovarao da izgovara rečenicu: Irena s Cmroka je kraljica jorgovana. Nije se ljutila i stvarno je to pokušavala izgovoriti uz minimalno takozvano "sviranje" slova r. Jednom se smijao do besvijesti kad mu je s tim i tako izgovorenim glasom r rekla: Dario ti si lijen kao trut. Obožavao ju je, s njom je sve bilo beskrajno zabavno.

Pogriješio je, trebao je tada muški raspetljati sve nesporedume i nije trebao tako brzo odustati od nje. Irena mu je bila nevjerojatno privlačna. Kadgod bi je susreo na ulici, nikad, ali baš nikad nije mu bilo svejedno, uvijek bi protrnuo ili se uznemirio na neki način, a onda bi nakon toga mjesecima dolazio k sebi. Znao je da se udala i da ima kćerku, a je li sretna, bojao se propitivati. Nedavno ju je opet slučajno sreo u gradu. Bio je toliko šokiran i smeten da se pravio kako je ne vidi.

Kad bolje razmisli, ni danas mu nije jasno zašto su se on i Irena razišli i kako se na brzinu spetljao tada s Dunjom, da bi Irenu napravio ljubomornom. Ni danas mu nije jasno zašto je tako postupio i zašto mu još uvijek dolazi u misli dok gleda u rijeku i čim se malo osami i opusti. Vjerovao je da bi s njom bio istinski sretan, s njom bi mu bilo uzbudljivo kao da je oženio harem žena, a ne ovako, njegova Dunja, kao neka dunja sa starog bakinog ormara.

Bližio se njegov četrdeseti rođendan i želio je donijeti neke važne odluke u svom životu. Odlučio je da će se potruditi pronaći mir ovdje gdje jest i da će biti zadovoljniji i bolji s Dunjom i da će uzeti stvari u svoje ruke, neće ništa pustiti da ode niz rijeku, veslat će i uzvodno, ako zatreba.

Nadao se da će izbljediti i nestati fatamorgana žudnje za propuštenom Irenom, ma koliko nosnice dražili rascvjetani jorgovani ispred prozora njihove spavaće sobe.

SONJA ZUBOVIĆ

Propuh za sve

Vinko se jučer vratio kući s broda. Otkad je stigao, kako je koga na rivi sreo tako se pozdravljao i ljubio sa svima. Jako se već zaželio kopna i svog zavičaja pa je od sreće sav blistao i uz osmijeh od uha do uha skakutao kao kakav dječarac.

Barba Cajina konoba na rivi je omiljeno mjesto za domaću ekipu, a i ne zove se slučajno "U sridu". Ne može se nikako mimoići.

Vinko je uvijek bio široke ruke i rado je znao počastiti sve svoje poznate sumještane pa je tako bilo i ovoga puta. Po prirodi je bio šutljiv, ali kad bi imao temperaturu ili kad bi potegao koju čašicu više, onda se nije moglo od njega doći do riječi. Njegov stariji brat Roko gledao ga je tako razdraganog i s puno razumijevanja za njegovo pojačano veselo raspoloženje.

– Mali dobije *adhd* svaki puta kad dođe s broda, ali uz bokun vina lakše ćemo se s tim nositi.

– Roko, i ja sam svitom navigava pa znam kako je to. – reče barba Cajo pa potapša Vinka po ramenu.

– Cajo, znaš, kad bi na kvadratnom metru ove naše lijepe domovine netko pokušao izmjeriti energiju strasti, ljepote, veselja, talenata i gluposti također, sigurno bi ti mjerni instrumenti eksplodirali. – naglašavajući svaku riječ, reče Vinko.

– To si dobro rekao Vinko, baš je tako. Živio ti meni i neka si nam sretno stigao.

– Po jedinstvenim talentima poznati smo širom svijeta. – gladeći svoj brk laganim pokretima desne ruke značajno namigne Roko.

– Hrvatska, nogometna sila! – ponosno doda Ive.

– A, to kakvi smo sami sebi u kući, samo mi znamo i nećemo nikome reći. – kroz smijeh će barba Cajo.

– Mi smo zemlja svoje tradicije, duge povijesti, časne i bogate baštine, zemlja pjesama, priča i mitova. – teatralno i naglašavajući svaku riječ reče kapelanov brat Jure, a na to će Vinko uz široki osmijeh:

– Istina. Kad malo bolje razmislim, jedan od najpoznatijih mitova je onaj mit o propuhu!

– Imaš pravo mali to je već postalo mit. Kod nas sve nevolje dolaze od propuha. – reče veselo Cajo.

– Ako me propuh nije ubio, nikad ništa ni neće! – tobože ozbiljno nadoveže se Lujo, a Cajo ustane od stola i javi se opet za riječ:

– Imam ja jednu teoriju o propuhu.

– Da čujemo. – rekoše svi u jedan glas.

– Propuh je naš kapital i to bi trebalo izložiti u Saboru.

– Cajo, jesi li poludio? – upita Roko, a svi ostali prasnuše u smijeh.

– Ne, ne, nije smiješno! Samo malo, ozbiljno je, poslušajte pa onda prosudite.

– Kad je već riječ o propuhu, slušat ćemo. – reče Lujo, svi ostali utihnuse, a Cajo nastavi:

– Trebalo bi djecu od malena učiti koliko je propuh koristan, neopodan i zdrav!

– Cajo, poludio si od dva bokuna crnoga vina! – reče Jure, obriše znoj s čela pa natoči u čašu mineralne vode, a Cajo mirno nastavi:

– Na primjer, kad ti netko nešto kaže ti jednostavno izvježbaš, to što si čuo, propustiti kroz uši, neka prođe kao propuh i neka to propuh odnese dalje od tebe. bilo kuda. – reče Cajo pa otpije gutljaj bevande i nastavi:

– Nije trebalo djecu plašiti propuhom. Trebalo nas je podučiti kako propuštati kroz uši razne gluposti i nevažne stvari.

– Vidiš, vidiš Cajo, ima nešto u tome. – reče Lujo.

– Cajo, je l' bi možda trebalo propuh proglasiti najvećim doktorom za ove prostore, a ne najvećom nevoljom? – upita Roko.

– Nego što! – reče Vinko.

– Slušaj ovamo, trebalo bi izvježbati propuh kroz uši jer je to pitanje zdravlja. – ozbiljno će Cajo.

– Čuj ti njega! Pa da, imaš u neku ruku pravo. I ne samo to. Gle, ako je ta vještina pitanje zdravlja, onda može biti jako korisna, čak se može raditi i o koristi od nacionalnog značaja. – reče Jure.

– Da mi je samo propustiti riječi od moje žene kao propuh kroz uši, spasio bih se. – reče Lujo.

– O da! Trebalo bi propuh proglasiti pokretnom baštinom! Što jest, jest, oduvijek je ovdje na našim prostorima. Propuh je naš! – reče Roko.

– Cajo, možda bi trebalo propuh registrirati kod Unesco-a i zaštititi ga? – energično reče Vinko.

– Pusti ti to, nije za smijati se, ali nemaju ti ljudi tamo talenta i razumijevanja za propuh. – reče Mrki.

– Kako nemaju? Ne razumiju oni to?

– Hoćeš reći da nisu na našem nivou?

– Pa ne mogu ni biti! Jasna stvar! – reče Jure.

– Ovako ćemo, mi moramo prvo otvoriti školu za vježbanje propuha kroz uši. – reče oštro Cajo.

Cijela konoba odzvanjala je smijehom no, ipak Cajo ubrzo uspije opet doći do riječi.

– Ljudi koji izvježbaju propuh kroz uši neće se živcirati zbog nevažnih stvari, neće imati visoki krvni tlak, neće od stresa dobiti šećernu bolest. Izbjeći će razne zdravstvene nevolje!

– Vidi ti Cajе, kako je to lijepo smislio! U bijelom svijetu još nitko nije došao na tako genijalnu ideju. – reče Vinko.

– Kad bismo izračunali godišnju uštedu na tabletama, propala bi cijela farmaceutska industrija. – reče Lujo.

– I to samo zahvaljujući propuhu! – teatralno reče Cajo.

– Nisi ti ni lud! Izvježbati, kako je puno toga što čujemo nevažno i propustiti to kroz uši. Pa to je zapravo fantastična stvar! Dižem ovu čašu u zdravlje propuha! – reče Lujo.

– Živjeli! – u jedan glas s veseljem rekoše svi prisutni i otpiše svaki iz svog bokuna gutljaj vina.

– Nije nama propuh neprijatelj! – reče Mrki.

– Neprijatelja uopće nema, ako ih sve proglašiš nevažnima. – reče Jure.

– Koji zen! – ushićeno usklikne Vinko.

– Ma šta, zen! Ne treba nama uvoziti zen, mi ćemo svoj domaći propuh kapitalizirati kao domaći poduzetnički brend. – reče Roko.

– Odmah možemo izmisliti i prodavati – *zen turizam!* – ushićeno reče Cajo.

– Otvoriš sve škure, a furešti dođu vježbati kod nas propuh kroz uši. – reče Mrki.

– Plaćanje karticom! Na šest rata!

Nadahnjujući razgovor uz šalu se nastavio i u žaru svih mogućih ideja odjednom netko predloži kako bi trebalo osnovati stranku pod imenom "*Propuh za sve*".

S tim prijedlogom svi su se jednoglasno složili, a Cajo je odmah isporučio novu rundu pića za sve. Onda se javio za riječ Vinko pa kad su "stranački kolege" malo utihnuli, on reče:

– Poštovani kolege, nije dovoljan samo propuh kroz uši i zen turizam. Moramo misliti na naše žene i na populacijsku politiku u društvu!

– Pa kakve to ima veze s propuhom, Vinko?

– Itekako ima! Znaite, onaj propuh ispod suknje Marilyn Monroe?

– O da, da, znamo, znamo! Najljepši propuh ikad viđen! – rekoše svi u jedan glas.

– Eh, potreban je redoviti propuh ispod ženske suknje da bi sve bilo lipo i na svom mjestu! – reče Vinko kao iskusan pomorac koji je vidio puno svijeta. Bez toga nema ni mira ni napretka! Taki je život! Živio propuh za sve! – poviče Lujo, visoko podigne čašu i na oduševljenje stranačkih kolega zapjeva "*Da nije jubavi ne bi svita bilo!*"

DENIS KOŽLIJAN

Noćna virtuala

Hmmm, pitam se koja je bolja, brža, kvalitetnija? Virtuala mislim, naravno, jer šta bi nas dvoje pisaca mogli osim o ozbiljnim temama kojih fala dragom Bogu, zadnjih nekoliko godina ima preko glave.

Daleko smo. On Crnogorac, a živi još dalje, tamo u nekom sobičku punom malih i velikih stvarčica, onih koje su u vlasništvu njegovih klinaca, u prostoriji gdje se osjeća svoj na svome i sve je tu i krevet i komp, i mobač i ladice s knjigama starim i novim i registratori, a o kemijskim olovkama da i ne govorim. Tako živi čovjek posvećen svom kreativnom poslu, piše i piše pa opet piše pa izbaci koju sličicu o svojim blizancima koji su pravi slatkiši barem sada dok su mali, a onda kad odrastu, biti će sto posto neki umjetnici jer plave okice stvorene su za neke filmske junake, bistar pogled mogao bi biti uvertira za očeve gene *writera*.

S druge strane, moja malenkost, zapravo i nije neka malenkost, ima me u kilaži, ali i mozgu. Doktori me dave od kada pamtim kako trebam smršavjeti. Da, smršavjeti i užasno me to ljuti jer ja ne mogu biti mršava. Kako da to izvedem kad tražim inspiraciju, trošim psihu i ubacujem je u razne priče, eseje, drame, doduše najviše lirske oblike. To mi najviše i leži. Pa onda jedem, preko cijelog dana, zapravo od podne kad ustanem pa do kasnih noćnih sati. Neprestano nešto žvačem vadeći se kako mi fali šećera, vitamina, snage i tako redom. Ma ludnica, vjerujte! Za mene su svi dani isti. Roletne spuštene, ne trpim sunce, a i moja migrena, ljubljena, hoće samo mrak pa onda čuvaj se draga moja drugarice. Ne, ne mogu! Nemoguća je to misija jer malo mi se ne da, malo sam lijena, malo gledam novosti po laptopu, onda i ručak trebam jer moglo bi se desiti da dobijem nogu od bračnog druga. Ne zanimaju njega moje pjesme, moje stvaralaštvo. On radi, vozi tešku mašineriju i nije mu ni do čega kulturnog. Fizikalija je njegov fah.

I tako, držim se one: "Snađi se družo"! Kontakt s ostalim svijetom održavam virtualom, u najvećoj mjeri. Pa onda tu u toj ludoriji od linkova, članaka, naslova, *googlanja*, evo mene na relaciji Pula – Beograd, moj Crnogorac zvan Crni i ja. Čujemo se i kad treba i ne treba. Naravno da se to pretvori i u dosađivanje, prevršenu mjeru, iako ne često, ali da, jednostavno je tako. Preko dana messenger radi nešto laganije, zelena lampica rjeđe blinka, no, poslije ponoći, duboko poslije dok vlada apsolutni mir, kad su svi televizori ugašeni, dok svi spavaju i ljudi i ptice, kad ne rade ni perilice ni hladilice, evo ti nas dvoje. Ma, kako je ova

uznapredovala tehnologija dobra. Je, brale, pogotovo u ovo doba raznih korona i omikrona, maski i samoizolacija.

– Heeeej, Crni, šta se radi? Je l' spavaš, ili?

Čekam odgovor i znam da neće baš odmah. Crnogorac je on, hmmm. Prođe i desetak minuta pa ja navaljujem opet. Bezobrazna sam, znam.

– Halo, si tu? Ima li te ili mogu u kupaonu i na spavanje?

– Da, tu sam, malena. Pišem. Imam posla, puno, baš puno. Roman je u opciji.

– Novi roman? – znatiželjno ispitujem, istovremeno uzbuđena, misleći i nadajući da ću u skorašnje vrijeme imati priliku dati neku svoju recenziju na djelo mog Crnog. Hahahah!

Slijedi opet poduža pauza, što me užasno živcira jer nisu svi ažurni virtualno poput mene, a onda me hrpa smajlića i srčeka baci u ekstazu. Ajme što su mi dragi ti virtualni tumači osjećaja.

– Jesi dobro, malena? Prošla migrena?

– Ma šta da ti kažem, migrena je svoje već davno rekla. Mislim da će opet kiša, osjećam to. Ne treba meni Vakula. A eno i mjeseca, pun ko kapica.

Vidim tipka, moj Crnogorac. Očito ima neku novu ideju pa želi što prije sa mnom *chat* privesti kraju.

– Slušaj ti mene. – opet ću ja, onako lavovski. Još mi nisi poslao na *mail* one materijale, da mogu raditi na njima.

– Zaboravio sam, malena, ne ljuti se, poslat ću ti.

– Kada? Kada? – pitam i odgovaram: – Nikad! Ti si u svom filmu.

Slijedi smijeh s obje strane, a onda pozdrav:

– Noć, devojčice!

– I tebi. Lijepo spavaj i sanjaj!

Znam da neće još. Tek pred jutro. Takvi su pisci. Tko njih može kužiti.

DAŠA MILATIĆ

Unutra

Jedva da je išta spavao zbog motorista koji su, unatoč zabranama mjesnih vlasti, cijelu noć ludovali po uzanim kalama zlostavljajući mahom starce koji su živjeli u kućama u centru. Zaspao je pred zoru, a iz sna ga je probudilo nasilno praskanje i nevjerojatna buka koju je proizveo susjed vozeći traktor natovaren besmislenim teretom ispod njegovog prozora. Znao je da slijedi prodor smrdljivog dizela kroz stare grilje, te je, još uvijek spretno i vitalno za svoje godine, iskočio iz kreveta i brzim pokretom zatvorio prozor. Radnju je popratio s pičkaranjem, svim svecima, milom majkom i cijelim nizom upravo tada natašte sročениh psovski.

Od izgovorenog bi mu bilo lakše i takve su psovalačke salve postale navika i najveći dio onog što bi dnevno izrekao, živeći sam, u neskladu ili sukobu sa svima koji su pripadali svijetu izvan njegove sobe.

S obje se ruke intenzivno počeošao po tjemenu, te je vukući stare šlake po drvenim daskama poda krenuo u dio kuće koji je nekoć bio kuhinja. Iz te je pretrpane i prljave prostorijice koristio svega nekoliko stvari: limeni lončić, crnu željeznu tavu i jedan komplet srebrnog beštaka, koji je pripadao nekom pretku i bio toliko potrošen od upotrebe, da je počeo gubiti svoju osnovnu funkciju. Sve ostalo ležalo je zaboravljeno u prostoru i vremenu. Minijaturno kuhalo montirao je u sobi i na njemu si pripremao kavu ili neki jednostavan obrok. Za ozbiljnije obroke bila je zadužena, po vlastitom izboru, čistoj milosti i neiscrpnoj dobroti, kćerka njegove pokojne sestre, koju od sestrine smrti nije vidio i za čije je postojanje znao samo po gamelici koju bi mu makar jedanput dnevno ostavljala na kućnom pragu. On bi navečer vodom oplahnutu praznu gamelu ostavljao na istom mjestu i iz dana u dan je tamo, ponekad i dva puta dnevno opet napunjenu pronalazio. I nije o tome previše razmišljao, taj neizrečeni dogovor sa svojom nećakinjom uzimao je zdravo za gotovo. Prijalo mu je da je ne mora vidjeti, a kao naknadu za njezin trud... Pa ionako će joj pripasti njegova kuća, ako im se oboma posreći i on prije nje umre.

Ispržio je jaje, pojeo ga glasno mljackajući onako vrućeg iz tave s komadima otvrdnulog kruha. Dok je čekao da uzavre voda za kavu, pomokrio se u emajlirani vrč u kojem je nekoć uz lavor stajala voda za jutarnju higijenu. Navukao je hlače, stegao ih jutenim remenom u struku i skinuvši gornji dio pidžame, ostao u sokolskoj majici. To je posljednjih godina bila njegova jedina ljetna kombinacija za vani. Nije mu se po

danu izlazilo iz kuće, ali kupovinu je bilo najpametnije obaviti ranije izjutra dok većina mještana još spava.

Trebat će mu "Slobodna", sardine, cigarete i kruh, ne smije zaboraviti kruh. Iz principa ništa nije zapisivao, valjalo je trenirati mozak.

Rijetko bi se pogledao u zrcalo, više slučajno i usput u prolazu do nužnika dok bi izlijevao mokraću, uhvatio bi svoj odraz i uvijek nanovo bivao iznenađen licem koje vidi, toliko različitim od onog koje pamti. Brijao se sjedeći u postelji, rastežući palcem i kažiprstom ovješenu kožu i stržući je otupjelom britvicom.

Sveukupno je izgledao zapušteno i odbojno, a za izlaske iz kuće se još svjesno opremao izgledom bijesnog psa, režao bi i razgovarao sam sa sobom, osiguravajući si apsolutnu socijalnu distancu. U trgovini bi zgrabio što mu treba, izračunao iznos, te ga istresao na pult i izlazio bez pozdrava i računa.

Srknuo je malo kave, prevruće da bi je popio do kraja i nabivši slamnati šešir na glavu, izašao vani.

Ranojutarnja sunčeva svjetlost odbijala se od bijelih kamenih fasada i zabadala mu se poput sićušnih strelica u neke osjetljive točke u mozgu. Hodao je posrćući, pridržavao se jednom rukom zida, pognute glave s grimasom, skoro zatvorenih očiju.

Kupovinu je obavio drhteći, iscrpljen od psihičkog i fizičkog napora uloženog u izlazak, glasno izvikujući ženi za pultom što mu treba. Potrpao je sve u platnenu torbu, platio i već donekle okrijepljen činjenicom da se vraća kući, ubrzao korak. Još samo da nikog ne sretne!

Ušavši u sobu, osjetio je olakšanje, smijao se i govorio na glas. Unutra je bilo ugodno dozirano svjetlo i idealna temperatura očuvana masivnim kamenim zidovima kuće, koja bi potrajala cijeli dan, noću bi se čak trebao pokriti. Pripalio je cigaretu, s guštom uvukao dim duboko u pluća i otpio gutljaj kave. Sada je i ona imala idealnu temperaturu.

Pogledao je na sat, sudeći po broju djece koja su cirkulirala po kali još uvijek je trajala školska godina. Nije više imao jasnu predodžbu o takvim datumima.

Govorili su uobičajeno povišenim grlenim glasovima tipičnim za ljetno doba, smijali se s dozom histerije i očekivanja, bezuvjetnog oduševljenja životom, radosti koja se bez imalo sumnje i ideje o nekom drugačijem životu iz njih izlijevala poput uzavrelog mlijeka iz lonca.

Gledao ih je kroz grilje s dozom prezira i tuge, u nevjerici vrteći glavom zbog budućnosti i života koji je pred njima. Tek tako, više zbog reputacije, nego zbog ljutnje, lupio je nekoliko puta po štoku i zaurlao par psovki u zatvoreni drveni prozor. Na trenutak je privukao pozornost djece, koja su ušutjela pogledavajući prema njegovom prozoru, da bi odmah potom prasnula u smijeh i krenula mu dobacivati uobičajene

pogrdje, a nakon par koraka, zaboravili su na starčevo postojanje i bezbrižno nastavili tamo gdje su prije trenutak-dva stali. Još je neko vrijeme po običaju psovao za njima, a onda kad je unutarnji pritisak popustio, umirio se, sjeo na krevet i zapalio novu cigaretu.

Pogledao je uokvirenu fotografiju na komodi. Već je više puta poželio uništiti, udariti njome o zid, ne s nekim jasnim razlogom. Bio bi to samo privremeni impuls.

Crni drveni okvir, vješto izrađen sa ukrasnim viticama, kojeg je u djetinjstvu sam izradio, uokvirivao je plavokosog dječaka u kratkim hlačicama i mornarskoj bluzi s velikim bijelim ovratnikom. Tog se kompleta sjećao, fotografija je, blago retuširana bojom, bila crno bijela. Iza njega, u polusjeni stajala je majka, donekle u nelagodi, ruku položenih preko već nabreklog trudničkog trbuha u kojem je plutala njegova sestra. Sjećao se svakog detalja, svake sitnice: šušlavog zvuka koji je proizvodio popodnevni maestral u lišću biljaka posađenih u bočnim jerulama, mirisa prašine u dvoru, mačke koja mu se, dok je pokušavao mirno stajati, plela oko nogu, škljocanja fotoaparata, svake riječi koju su izgovorili majka i fotograf, a moglo mu je biti ne više od tri godine. No, osim tog na fotografiji (za vječnost) pohranjenog trenutka, ničeg neposredno prije ili poslije nije se mogao sjetiti. Bilo je tako sa svim sjećanjima, bila su po nekom vlastitom odabiru i pravilu zapisana u njegovoj memoriji i jednako tako po vlastitoj volji izranjala su u njegov sadašnji život, ponekad ugodna ili sjetna, a ponekad mučna i teška i jednako bolna i nepreboljena kao i u prošlosti kada su se zbila.

Vrškom jezika trljao je desni, na mjestu dva nedavno otpala zuba. Još ih se nekoliko neugodno pomicalo u čeljusti. Stari mjesni liječnik običavao je govoriti: – Kad se zubi klimaju, glava je kuhana. – Uhvatio ga je smijeh, popraćen solidnim pušačkim kašljem.

Začuo je Don Marjanovo mijaukanje. Taj bi krenuo glasno urlati čim bi zašao u kalu, dajući mu vremena da otvori sardine i dobaci mu koju kroz prozor. Mačak je bio jedino biće s kojim je redovito komunicirao. Već su se niz godina družili i sporazumijevali na svojim jezicima. Bio je to ogroman crno-bijeli mačak, kreštavog njonjavog glasa, sasvim neprimjerenog svojim dimenzijama. U početku mu je svojom tromom, teatralnom pojavom i iritantnim glasom išao na živce, pa ga je prozvaao "Don Marjan" po svećeniku kojeg je pamtio iz djetinjstva i na čijim si je propovijedima gurao rupčić u usta kako bi prigušio smijeh koji ga je redovito hvatao na pojavu, fraze i cmizdravi svećenikov tenor. Njemu je don Marjan bio smiješan i s tim mu je stavom rušio autoritet kod druge djece, što ga je kod svećenika automatski svrstalo u klasu problematične djece te je prečesto na vjeronauku bio na meti svećenikove šibe, kazni i kritika. Na koncu ga je, nakon svakodneвно ponavljanih upozorenja,

don Marjan trajno protjerao iz crkve, jer se krstio lijevom rukom, ne iz inata, nego jednostavno zato jer je bio ljevoruk.

Prstima je grabio ribe iz limenke i bacao ih jednu za drugom kroz prozor. Zadovoljan mačkovim tekom, tepao je i bespotrebno ga nutkao, doživljavajući životinjin apetit sasvim osobno, kao izraz zahvalnosti i ljubavi.

– Ji, ji, bidna molo maškice... – tako se majka obraćala njegovoj sestri.

Posisao je i polizao ulje koje mu se cijedilo po ruci, bacio još jedan pogled na mačka, koji je u polaganom ritmu svjestan svoje impozantne veličine, bez straha i žurbe žvakao obrok. Iako mu je pomisao da je Don Marjan blizak sa još nekim od susjeda išla strašno na živce, bilo je izvjesno da se životinja još negdje hrani. Dobacio mu je jedno “pizdunu” i laktom zatvorio grilje.

Uzeo je novine i zavalio se u krevet. Listao ih je s dosadom, ništa mu više od napisanog nije bilo poznato i prisno. Kupovao ih je samo zbog križaljke i prognoze.

Glasno je slovkao i upisao u vodoravno sedam, ležaj: “postelja”, zatim u okomito pet, domaća životinja: “mačka” i tako redom nekoliko koincidencija: starac, otok...

Imao je osjećaj da ga netko sa strane promatra i šali se s njime pa je hitnuo novine preko cijele sobe i glasno opsovao boga, to mu je bila omiljena psovka, jedna od rijetkih koja je sumirala njegove životne stavove, osjećaje i odnose sa svijetom i iako ju je izgovarao u bijesu, bilo bi to sočno i sa zadovoljstvom.

Čuo je kako se otvaraju vrata u dvoru i blagi zvuk udarca metala o kamen. Pričekao je da čuje zatvaranje vrata pa je ustao i bos se spustio po ručak. Već na vrhu stepeništa mogao je osjetiti miris hrane nošen toplim ljetnim zrakom. Držeći se za rukohvat, ubrzao je prema dolje, sjeo na skalu i otvorio jednu za drugom sve posude. Zatvorio je oči i njušio intenzivan miris bosiljka koji je isparavao s vruće šalše. Mogao je na dlanu osjetiti težinu mlakog ploda rajčice iz njihovog vrta, raspucalu od kolovoškog sunca i peckavi sok kako mu curi između prstiju. Iz velike je posude mirisala riba, vjerojatno srdele. Mogao je vidjeti malog sebe kako sjedi na drvenom banku u kuhinji dok majka priprema ručak: pucketanje ribe i šuškanje novina kojima je mahala iznad crnih željeznih gradela. Cvrčalo je, kipjelo, isparavalo. Mama uvijek rumena u licu, zavrnutih rukava svoje crne udovičke kućne vešte, zaglađuje kosu, govori nešto poluglasno mrmljajući, upućuje sebe samu što joj je činiti, dodaje sol u lonac, povremeno ga pogleda i osmehne se. Mama. Kuhinja. Ljeto, narančasti ljljani na teraci pod kuhinjskim prozorom. Sve. Otvori oči... I ništa.

Vratio se u sobu, veći dio hrane iskrenuo je kroz prozor. Don Marjan će... Ostalo je ostavio na stolici i otišao leći.

Prošla neprospavana noć i izlazak do dućana iscrpili su ga, probudio se u neki noćni sat, smušen, pomalo pothlađen. Ustao je zatvoriti prozor. Sagnuo se načas i povirio dolje, Don Marjan je sve pojeo.

Vratio se u krevet, okrenuo na desni bok, pokrio preko glave i prepustio noćnom miru.

SANDRA KORDIĆ

Kroejšn pliz

Kao klinku učili su me da ne smijem psovati, kao uostalom i većinu mojih vršnjaka.

– Jako je ružno kad djeca psuju, puno je ružnije nego kad odrasli psuju. – govorila je moja majka koja nikad nije psovala.

Nisam razumjela razliku između dječjeg i odraslog psovanja, jednako mi je grozno zvučalo kad su psovali veliki i mali. Bila sam jedna od rijetkih kojima do odrasle dobi psovka nije pala na pamet.

Kad sam dobila vlastitu djecu pretvorila sam se u svoju majku i ponavljala im njene riječi. Moji su klinci onda zgroženi dolazili iz vrtića i škole govoreći kako je “taj i taj rekao onu riječ na p” ili “onu riječ na j”.

S vremenom sam shvatila kako postoje situacije u kojima psovka može djelovati kao mala katarza, ako ju koristim svjesno. Prvi stupanj psovke za mene je bio “sranje”.

Ustranih je situacija bilo podosta pa se riječ udomaćila u mom govoru. Tako sam ju nakon nekog vremena počela koristiti nesvjesno. I onda se dogodilo da sam ju ispalila pred sinčićem. Mali je zapanjeno razrogačio oči i zaprepašteno šapnuo.

– Mama???

Bilo mi je neugodno pred vlastitim djetetom i odlučila sam prestati. Ali nedostajao mi je ventil za moje frustracije i tako sam umjesto “sranje” počela govoriti *šit*.

– Jer djeca ne razumiju. – mislila sam.

Ova je riječca bila čak i prikladnija, zvučala je kao mala petarda, praskavo i resko. Neko vrijeme je to funkcioniralo, ali onda je jednoga dana kćerkica došla iz škole i prekorila me.

– Mama, znam što znači *šit*, i to je isto psovka.

Odonda sam se pokušavala suzdržati da mi ne izleti. Kako je kćer rasla, tako se zalijepila za društvene mreže, i to za blesave aplikacije koje su, osim pregršt budalaština, donijele i njeno prilično dobro ovladavanje engleskim. – *Okej* – tješila sam se u sebi – bar neka korist od tog *sranja*.

Onda je jednog dana zaželjela da pričamo engleski. Ja sam, naravno, pristala jer sam kao nadobudna majka mislila kako je to izvrsno za njeno znanje.

– *Bat indijan engliš*. – rekla je – Pričajmo indijski engleski.

Prihvatila sam. Šegačile smo se satima i danima. Moj je *indijan engliš* više sličio na *rašn ingliš*, zbog bliskosti s urođenim mi *kroejšn ingliš*.

S vremenom joj je to dosadilo. Počela je slušati meni nepoznate *re-pere*, i spominjati još nepoznatije *jutjubere*. Uskoro su u njen život ušle riječi kao *krindž*, *vajb*, *fleks* ili *roust*. U moj život istovremeno je ušao pas za kojeg se nekad klela da će ga hraniti i šetati. Tako da smo se sada po sat vremena svaku večer pas i ja smucali uokolo, što i nije loše samo po sebi. Ali on strašno obožava njušiti i pritom vraški nateže uzicu, mogla bih se zakleti da su mi ruke zbog toga ojačale. U rijetkim prilikama kćer bi mi se pridružila, najčešće kad bi joj nešto trebalo ili ju je nešto mučilo. Hodajući slalom između ostavljenih psećih govanaca nalazile bismo rješenja za njene probleme.

Nakon *krindža*, *vajba*, *fleksa* i *rousta* pojavilo se i mnoštvo drugih riječi. *Hejtanje* i *lajkanje* su odavno bili arhaizmi kod nas. Postala joj je fora da u svakoj rečenici ima najmanje jednu englesku riječ. Ali baš u svakoj! U početku mi je to bilo simpatično, ali s vremenom mi je počelo ići na živce.

– Pubertet. – tješila sam se – Pubertet, sve će to proći.

No, jednog dana zbrojili su se njeni i moji hormoni i nisam izdržala.

– Pa dobro, zar ne možeš govoriti normalno? Kog vraga trpaš te engleske riječi svuda? – prasnula sam.

– Pa *sejm fing*. Ovako bolje zvuči.

– Nije ista stvar! Bolje ti zvuči jer si polupismena! Da manje gledaš one bedake po internetu, a više čitaš, imala bi bogatiji rječnik. Umjesto da kažeš da si *itala* reci da si jela, umjesto da si *densala* reci da si plesala. I nije *finkanje* o *samfing*, nego je razmišljanje o nečemu! Nije *priperanje lanča*, nego je pripremanje ručka...

Mrzila sam samu sebe dok sam joj to govorila. Upala sam u shemu generacijskog jaza. Ali kad zakuham, ja ne stajem.

– Okej. – rekla je ona da me skine s vrata.

Zgrabila sam uzicu i navukla kaput. Pas je nakrivio glavu i počeo mahati repom. Šetnje s njim uvijek me ohlade. Još nismo odmakli iz kvarta, kad mi je zazvonio telefon. Ona zove.

– Mama, *pliz vejt for mi*, ja bih s vama.

Dvojila sam trenutak, a onda rekoh:

– Hajde.

Nas dvije se često zakačimo, a onda pomirimo i razgovaramo. Bilo mi je toplo oko srca dok sam čekala da se spusti iz zgrade. Nismo prošle ni stotinjak metara, kadli pas nešto nanjuši, preleti s desna na lijevo i naglo nategne uzicu. Ja instinktivno zakoračim udesno i punim stopalom zagazim u gnjecav i smrdljiv ostatak nekog psa.

– *Šit. Šit!!!* – s gađenjem sam viknula.

A ona će hladno:

– Mama, nije *šit*, nego se pas posro.

SANJA BUŽIMKIĆ

Šećer

Šećer stavljam posvuda. U svako piće i jelo, ponekad pretjerujem.

Čak i izgledam slatko, tako mi bar govore. Sitna sam, vitka i kosa mi je obojana u svijetlo plavu, ošišana do brade.

Ujutro kavu odnesem na balkon i promatram grad koji se budi. Onda odjenem jednu od svojih brojnih haljina, stavim ružičasti ruž i obujem cipele s petama koje veselo lupkaju na mom putu prema poslu.

Jer ja sam, znate, ona slatka cura kojoj je dovoljno da je lijepa, a bilo bi previše da je još i pametna. Još mi je majka govorila: – Sreća da si lijepa. – kad bih iz škole donijela lošu ocjenu.

Da sam lijepa, uočili bi i majčini prijatelji i rado mi poklanjali vrijeme dok bi čekali majku koja se dotjerivala u svojoj spavaonici. Sjedila bih u dnevnome boravku koji je ujedno bio i kuhinja i moja soba, za stolom nad svojim crtežima. Prijatelji bi sjeli do mene i promatrali moj rad. Ponekad bi netko od njih rekao da sam lijepa i želio me voditi u šetnju i na kolače. Naslućivala sam neku skrivenu notu tog poziva, odmak smisla od samih riječi, i samo bih šutjela, zatvarala zidove svijeta koji sam si is crtala.

Majka bi napokon izlazila iz sobe, a njezin trenutni prijatelj malo bi odmicao stolicu od moje i majka bi podignula obrvu, možda naslućujući u prizoru još nešto osim nevinog pokazivanja interesa odrasle osobe prema djetetovu hobiju. Ali nikad ništa nije rekla.

Nijedan od tih prijatelja nije me dotaknuo, ali nekog nagovještaja podlosti ipak je tu bilo. I ja, mada dijete, to sam osjećala. Nijedan do tog dana kad više nisam bila dijete i kad je došlo vrijeme da se majka i ja razdvojimo.

Išla sam u srednju školu i dobro sam učila, što me veselilo jer je fokus s izgleda prenijelo na moje druge kvalitete. Počela sam vjerovati da osim ljepote imam i pamet, a onda je izgled opet prevagnuo.

Haljine su već dugo nekako previše pristajale momemu tijelu, davale mu izazovnu notu, i majčini su me prijatelji počeli promatrati s većim zanimanjem nego majku, koja je bila vrlo privlačna žena.

Već sam godinama nosila košulje i hlače, skrivala svoju ženstvenost što sam bolje mogla. Ošišala sam dugu prirodno svijetlo smeđu kosu sasvim kratko. Nisam se šminkala.

Mnoge sam večeri provela u kinu u susjedstvu gdje su prikazivali stare crno-bijele filmove u kojima su se, činilo se, glavni likovi voljeli iskreno, bez pretvaranja i bez laži.

Voljela sam taj svijet u koji sam bježala i rado tonula u okrilje mraka kino-dvorane na sat-dva. Majka se rado rješavala moje prisutnosti i plaćala te moje male bjegove. Možda da me skloni, ponekad volim u to vjerovati, a možda da joj ne predstavljam konkurenciju, ne znam.

Tada sam imala osamnaest. Završavala sam srednju školu, maštala kako odlazim od kuće, na studij ili samo kako odlazim, svejedno: znala sam da je vrijeme da se maknem s puta majci i njezinim prijateljima, naročito.

Te sam se večeri vratila iz kina kući, a majke nije bilo. Za stolom u kuhinji-dnevnoj-mojoj sobi sjedio je muškarac, odjeven u iznošeno odijelo. Lice mu je skrivao obod šešira, ali vidjela sam da je oronulo i umorno. Miješao je šećer u šalicu kave, dodao još žličicu i još jednu, zatim još jednu. I svo to vrijeme gledao me u oči, s iznenađenjem i pažnjom.

Shvatila sam zatim da šećer dodaje nesvjesno i to traje predugo, činilo se, minutama, jer je ta minuta, taj isječak vremena, postao predug, i zrak je bio zagušljiv i odjednom nisam mogla disati, i morala sam izaći na zrak, pobjeći, nikad se ne vratiti.

Prestao je dodavati šećer i pozvao me da sjednem. Učinio je to ljubazno i mirno, prijateljskim glasom, činilo se nepristojnim odbiti ga.

Majka se s bocom vina vratila nekoliko minuta kasnije. Tih je nekoliko minuta bilo dovoljno za sljedeće: sjela sam na ponuđenu stolicu, odgovorila na pitanje kako se zovem, koliko imam godina, volim li i ja, kao moja majka, ljubav.

Zadnje me pitanje zbunilo i nisam znala što reći. Na moju je šutnju odgovorio tako da me privukao k sebi i poljubio. Nisam osjetila ništa: ni dodir suhih usana, njihov okus šećera pomiješan s onim cigareta i alkohola, ni hrapave prste koji su mi zalutali pod košulju, a opet sam svega bila svjesna, kao da promatram scenu iz nekoga filma, i glavni lik je djevojka, i ona sjedi, podnosi dodire, tupa od straha, nijema od iznenađenja. Zatim je ušla majka.

Gost je ustao i izišao. Majka je bocu vina ispustila na pod i zrakom je poletjelo tisuće komadića stakla, a crvena je tekućina iscrtala rijeku na podu. Probudila sam se iz obamrlosti i čekala. Nisam dočekala ni zagrljaj, ni ispriku, ni riječ utjehe. Ništa.

Obrisala sam i očistila pod, majka je otišla u svoju sobu. Legla sam i budna čekala zoru.

U zoru, dok je ona još spavala, skupila sam svoje stvari u mali kovčeg i otišla.

Spavala sam na klupama u parkovima, u čekaonici kolodvora, nemirnim polusnom, uvijek spremna ako bih morala bježati.

Od novca koji mi je majka davala za kino kupovala bih ujutro štrucu kruha, to mi je dostajalo za cijeli dan, štedjela sam.

Novac je odlazio, i nije bilo puno, ionako, muškarci su me u prolazu gledali, neki mi prilazili zastajući kraj klupe u parku, ja bih ustajala, skrivala se u vežama i čekala da svane. Bila sam sama i umorna i pomišljala da sljedeći put odustanem, odustanem općenito i kažem: "Da, i ja volim ljubav."

Svitalo je novo jutro i ja sam sjedila pred stepenicama jednog od kafića koji su se počeli otvarati. Žena je prošla pored mene i otključala kafić. Pogledala me i ja sam već ustajala da se maknem, da ne smetam, i tada me pitala jesam li dobro i želim li nešto pojesti.

Pojela sam pecivo i popila toplu čokoladu. Žena je bila vlasnica kafića i rekla da joj treba nova konobarica. I bila sam spašena.

Ja sam joj, vremenom, ispričala sve.

Prošli su mjeseci. Jesen je zamijenila rano ljeto mojega bijega. Sad stanujem u malome iznajmljenom stanu, šećer još uvijek volim, što možda mogu zahvaliti onoj vrućoj slatkoj čokoladi. Počela sam prihvaćati svoj izgled i nositi haljine. Osjećam da moja odbojnost prema muškarcima polako nestaje. Naučila sam uzvratiti na kompliment.

Ponekad povjerujem i da nisam jedino slatka, nego i pametna.

Majka me nije potražila, ali ja joj ne zamjeram, jer je ona ipak moja majka i jer je vjerojatno napokon oslobođena problema koji ju je mučio od mojega rođenja: kud i što činiti sa mnom?

Ujutro, kad pijem kavu i grad se se budi i žubori pod mojim balkonom, tipičnim gradskim zvukovima otvaranja dućana, automobila, cikom tramvaja, dok danje svjetlo mijenja ono ulične rasvjete, razmišljam koju ću haljinu odjenuti. Mislim i o večernjoj školi u kojoj uskoro polažem maturu. I o tome kako ću se zaljubiti, i to će biti netko pametan i dobar. I stavljam još jednu žlicu šećera u šalicu. U inat, u inat svemu, baš u inat.

ANDREJ ZBAŠNIK

Džepne priče

(iz zbirke kratkih priča)

Potruga

Čovjeku je uvijek najteže spoznati sebe. Ono što je najbliže, ujedno je i najdalje. Tek u očima drugih ostvarujemo sebe kao potpuna bića, jer sami za sebe opstajemo tek kao štura činjenica suhoparnog trajanja. U svemu tome dolazi umjetnost kao potraga za smislom. Stvarati umjetnost znači uranjati u konstantni proces suočavanja sa zbiljom van sebe i zbiljom u sebi. Takav je i moj tata, osuđen na umjetnost koja mu uvijek daje više pitanja nego odgovora. Stvarajući svoj autoportret postavljao je sebe u poziciju direktnog sukobljavanja sa svim svojim unutrašnjim duševnim silama i pokušao je predočiti svoju istinu kao određeni etički kod formiran kroz estetsku formu. Vjerujem da je to jedan od najtežih zadataka umjetničkog stvaranja, jer zahtijeva ogoljivanje sebe od suvišnih naslaga maski i uloga koje moramo na sebe stavljati da bismo sa što manje rana preživjeli u burnoj svakodnevicu. Tati, kao umjetniku, je uvijek teško bilo nacrtati ili naslikati sebe. Jer, najteže je prepoznati i zabilježiti identitet koji svjedoči sveukupnost postojanja. Prožeti smo suprotnostima koje se međusobno nadopunjuju, pa doista izraziti i prikazati svoje lice, znači reći o sebi i ono najgore, i ono najbolje. Zato je teško prodrijeti u sebe i prikazati svoj identitet bez iluzija, površnosti i trikova. Smatram da je mom tati taj prodor uspio, u nekoliko novih i svježih autoportreta. Njegovo nezadovoljstvo postignutim autoportretom u olovci svjedoči njegovu potragu za mirom i skladom. Ipak, kada bi bili potpuno zadovoljni sami sobom, prestali bi težiti prema vječnosti, unutar znanja o vlastitoj prolaznosti i smrtnosti. Istinski se pomiriti sa svojim licem i naličjem, znači napojiti žednog Boga u sebi.

Potrebe

Ja nemam hobi, nego gotovo fiziološku potrebu za kreativnim stvaranjem. Kroz stvaranje se moje biće proširuje i dobiva tijelo u drugim medijima i oblicima. Ne živim od svoga stvaranja, već za svoje stvaranje. Možda zato što u to nije u najužem smislu upletena ekonomija, mogu reći da to smatram svojom misijom i moralnom dužnošću. Svaki moralni

kod ustvari je mjerilo unutrašnje metafizike, koja svoju osnovu nalazi u savjesti. Ako sam se opredijelio za kreativno stvaranje, tada sam odgovoran i prema sebi kao i prema mogućem promatraču i konzumentu moga djela. Umjetnost bez odgovornosti ista je kao i oruđe bez znanja da ga se koristi, takva umjetnost je kič, prazni i iscrpljeni kod koji govori izlizanom i istrošenom poetikom, takva umjetnost je bespotrebna jer ne pomiče granice ljudskog poimanja, ona truje umjesto da liječi, ona koristi trikove samo zato da bi bila dopadljiva i da bi se prodala. Kič je djelo isprazno i plitko, djelo koje koristi stečene vrijednosti i formira ih u sebi na kriv način samo u svrhu dopadljivosti i pogrešne estetske i etičke informacije. Za mene bi se moglo reći da živim ono što jesam, ali ne živim od toga, živim od toga u smislu unutrašnjeg ispunjenja, ali ne zarađujem od tih aktivnosti novac potreban za golo preživljavanje. Međutim, ne želim pretjerati s potrebama. Ljudske želje su kao rudnik, što dublje kopaš, to si bliži ponoru. Volim planinarenje po pojmovima, jer tu se snalazim i realiziram sebe kao duševno biće. Shvatio sam da volim život i da me jedino ljubav može opravdati u ime teških dana boli i tuge. Slažem se s maksimumom da treba živjeti što je više moguće otvoreno i požrtvovno, a iskreno voljeti se može jedino prioritet naših dubokih duševnih potreba. Ljubav je jedino mjerilo u kojem život i smrt postaju jedinstvo besmrtnosti.

Crvi

Nije prošlo mnogo vremena otkada je u zraku bilo nešto divlje i pohotno, kao sudbina koja zna što hoće od čovjeka i traži u njemu svrhu svojeg postojanja. Možda je upravo takva i ta sudbina, donijela u taj gradić velike crve, velike kao zgrada, ili neka utvrda. Pojavili su se naglo jednog jutra i kada se Tamara tek probudila, odnosno, bila je već budna neko vrijeme, ali još nije pogledala kroz prozor, oni su već zauzeli svoje pozicije u prostoru i hranili se crvenom bojom spektra i nisu ničim odavali da su ustvari mirna vrsta. Kada je popila svoju kavicu i otvorila prozor, a bila je subota, imala je što vidjeti. Kroz cijeli vidokrug protezala se neka zelena sluz i u njoj pet velikih crva koji su prekrili cijeli prostor i čak je jedan provirio glavu kroz prozor njene kuhinje. Tamara se uspaničila i nije znala kako bi reagirala, ali je davno naučila, kada se dogodi nešto intenzivno, jako i nenadano, da treba biti hladne glave i racionalno sagledati situaciju. Vodom je otjerala glavu crva sa svojeg prozora i odlučila obzirnije i ozbiljnije pogledati što se to ustvari događa. Kada je ponovo pogledala kroz prozor, vidjela je da su ti crvi toliko veliki, da zauzimaju cijeli pogled i da su zauzeli prostor grada te

da je sve blokirano, jer su bili toliko veliki i teški kao neki super dinosaurusi i čudovišta koja nikako ne mogu srasti sa zbiljom. Jedan je upravo opet naslonio glavu na njen prozor i iz usta je ispustio neki krik koji je zvučao kao plač malog djeteta. To je na instinktivnoj osnovi nešto u Tamari probudilo i nekako ju smekšalo. Nakon par sati borbe s vlastitim strahom i nakon što je zatvorila sve prozore u stanu, da slučajno taj neki čudovišni stvor ne bi ušao i u njen stan, odlučila je otići van da vidi što drugi ljudi misle o svemu tome. Problem je bio u tome što su crvi bili toliko veliki da je, kada je izašla van, mogla stati samo na tijelo jednog od njih, gdje su ustvari bili i drugi ljudi i automobili koji su vozili po njihovim tijelima. Izgledalo je da ti crvi nisu uopće agresivni, a neki zoolozi su tvrdili da su došli iz svemira, kao neka vrsta opomene pred apokaliptično vrijeme. No, ljudi su ljudi i ubrzo su shvatili da crvi uopće nisu opasni, samo problem je bio u tome što su svojom veličinom zauzeli gotovo sav prostor grada i to negdje njih pet. Samo pet crva zauzelo je svaki pedalj gradskog prostora, a trebalo je otići u trgovinu, kupiti kruh i mlijeko, ali kako, kada su crvi blokirali sve ulaze i jednostavno svojim ljigavim tijelima legli na gotovo sve građevine, kompletnu arhitekturu. Ništa osim njihovih tijela nije više ni postojalo, a ljudi su se nekako snalazili i sva sreća da su crvi imali mekana tijela, pa su se ljudi sjetili da ih mogu rezati noževima i pilama, jer trebalo je prokrciti put do radnih mjesta i do institucija koje život znače. Crvi to nisu ni osjetili, ali to je samo pretpostavka, jer ih zbog veličine nije bilo moguće tek tako ubiti, a kamoli, čak i ako su mrtvi, ukloniti njihova velika tijela. Problem je bio i u tome što su im rane odmah zarastale, tako da čak ni vojska s oružjem nije mogla za sada mnogo pomoći. Tako je to trajalo jedno tjedan dana, a crvi su ušli u svaku poru trajanja, postali su sastavni dio života, a sva sreća da su imali lagana, ali čvrsta tijela kroz koja su prodirali zrak i sunčeva svjetlost. Međutim, najveći problem je bio u tome što ljudi nisu tek tako mogli trpjeti da im strana vrsta zauzme cijeli životni prostor, bez obzira što nije agresivna. U gradu su se ljudi počeli buniti i na tijelima crva organizirali su mitinge i protestne aktivnosti u kojima su najviše protestirali protiv političke strukture, kako je nesposobna učiniti bilo što u svrhu prestanka tako bizarne situacije. S druge strane, ljudi su se snašli, pa je na tijelu jednog crva održana nogometna utakmica, a jedan crv je poslužio kao autoput, jer ipak su oni imali elastična i čvrsta tijela, koja su se očito prilagođavala promjenama, stanjima. Kako je vrijeme prolazilo, a crvi nisu nestajali, ili postajali nešto drugo, stopljeno s civilizacijom, ljudi su se na njih navikli i potpuno ih prilagodili svojem načinu života. Polako su ih utkali u svoju svakodnevicu i iskorištavali ih na mnogo načina. Na primjer, crvi su postali turistička atrakcija, a i meso im je bilo fino, tako da se u restoranima diljem svijeta posluživa-

lo. Tamara je također voljela jesti meso crva. Ustvari, ljudi su ih počeli iskorištavati i u industriji hrane, odjeće, građevinarstvu i svim mogućim gospodarskim djelatnostima. Crvi su postali temelj gospodarstva grada i ljudi su se toliko srodili s njima da je postalo čak nezamislivo postojanje života grada bez njih. Zanimljivo, ali crve nije bilo moguće ubiti, kao ni ukloniti. Na njihovim tijelima postojale su ceste, tvornice i razni drugi institucionalni okviri. Vjerojatno je moć ljudske apsorpcije i prilagodbe jako velika, pa ljudi nauče sebe na svašta. Ali, nakon nekog vremena, crvi su počeli nestajati i polako se pretvarati u prašinu. U tom procesu ljudi se nisu odmah snašli, tako da je postalo čudno i nekako strano to događanje. Ljude je čak uhvatila panika, a Tamara je, kad je vidjela jednog jutra kako se njen omiljen crv pretvorio u prašinu, zaplakala i očajavala. Takva je ljudska priroda. Jednostavno se nešto dogodi i ljudi se ne snađu, a zatim se prilagode i počnu određenu situaciju iskorištavati. Crvi su jednog dana potpuno nestali i grad je opet oživio u starom ruhu. Međutim, ljudi se nisu odmah snašli i opet su se pojavili prosvjednici, ovoga puta protestirajući protiv politike, jer je dozvolila da crvi nestanu i na taj način je stvorena nova kriza. No, nakon nekog vremena ljudi su se navikli na novo postojanje i sve je opet krenulo po starom, a crvi su postali samo sjećanje u kolektivnoj i individualnoj svijesti. Jednog dana podignut je spomenik crvima, izradio ga je jedan talentirani kipar. Jedan trg u gradu također je prozvan Trgom crva, a doba postojanja crva hvaljeno je kao jedno od najplodnijih razdoblja grada. Ali, kako to već biva, ljudi su nastavili svoj život, kao i nakon nekog rata, ili nepogode i sve prepustili memoriji, sjećanju. No, bitno je da su crvi odradili svoje i utkali se u život ljudi kao sretna okolnost, a u početku je bilo toliko teško i naporno s njima živjeti, ali navika je moćna.

MIRJANA SMAŽIL PEJAKOVIĆ

Na koljenima

Ja sam Ralf, Mirjamin sin. Drugorođeni. Rođen sam na prvi dan zime pa tako nikada nisam siguran jesam li trebao ispratiti prošlo ili dočekati buduće. Ne razumijem ni danas svoje buntovništvo koje sam pokazivao nošenjem bijelih čarapa, slušajući glasno heavy metal ili dance, gledajući horror filmove ili trenirajući tekvando. Puno toga ne razumijem, ali se zato sjećam majčinih kolača s višnjama i knedli sa šljivama posutih prženim mrvicama s cimetom i prelivekih vrhnjem. Bila je to najopojnija droga, a moja majka vrhunski dilerica. Samo, nikad joj to nisam rekao. Puno joj toga nisam rekao.

Govorim o vremenu kad sam trebao biti uistinu sretan jer imao sam sve: stabilan posao, dobru i obrazovanu ženu, prekrasnu djecu... Prije toga sam imao roditelje. S ocem se baš nisam slagao. Bili smo kao dva ovna na brvnu; on je uvijek htio da bude kako on kaže, bio je agresivan, i na majku je dizao ruku, častio nas ružnim riječima, a ja? Od malih nogu moralo je sve biti po mome. Pridonijelo je tome to što sam se kao beba razbolio i svi su mi popuštali; i roditelji i braća. Majka me je posebno uvijek uzimala u zaštitu sretna što sam preživio, sretna što postojim, ali nije bila sretna što je zbog nas djece morala trpjeti očevu naglu narav, vjerojatno nije bila sretna ni kad sam malim drvenim vlakićem razbio starijem bratu glavu, ni kad sam se biciklom zaletio u kamion pa umjesto u školi završio na hitnoj, nije bila sretna ni kad sam se svađao s braćom, kad sam dobio lošu ocjenu u školi ili se sukobio s nekim, a činio sam to često. Nije bila sretna ni kad sam bio neposlušan, kad sam bio otresit i grub...

Pa dobro, pitate se, je li ona uopće bila sretna. Da, jest, vidio sam joj to u očima, kad smo mi djeca u nedostatku drugog dara našem žutom mačku stavili oko vrata papir na koji smo prije toga napisali lijepe želje i poslali ga njoj u kuhinju. Bila je sretna i kad sam završio fakultet, kad sam se zaposlio, oženio, dobio djecu. Radovala se svakom mom uspjehu. Ispočetka se radovala iskricama u očima, a kasnije nekako suzdržano, što sam ja tumačio kao da se i ne veseli odveć, a ona se u biti bojala veseliti jer nije nikada znala kad meni neka njena izjava neće pasati i kad ću postati grub... Ne da je nisam volio, nego sam jednostavno želio uvijek biti u pravu, nisam znao ni mogao protiv sebe. Često sam bio bezdušan, čak okrutan prema njoj. Sve što nisam mogao drugima reći i napraviti, njoj sam činio jer sam bio siguran da toliko vladam njenim životom da se ona ne može na mene ljutiti. Nekad je šutjela, nekad plakala, rijetko se suprotstavljala.

Takav sam bio i prema ženi pa i prema djeci. Dok su bili bebe silno sam ih volio, bio pažljiv, nosio ih i dvadeset četiri sata, ako treba. Kasnije, njihova neposlušnost me je izluđivala jednako kao i majčine suze. Od mene su naučili sve ružne riječi, sve psovke, ignoriranje tuđih potreba i duboku narcisoidnost. To me silno rastužuje jer kako mene njihova grubost boli, znam da je tako i moju majku moralo boljeti, bila je žena i još je to teže podnosila posebno nakon što se razvela od mog oca.

Stiv, s kojim je kasnije živjela bio je dobar, blag i strpljiv. Cijenio sam ga, ali sam i njega znao uvrijediti jer sam smatrao da nitko nije kao ja, nitko tako pametan, nitko vrijedan moje pažnje. Prema ženi sam bio grub, prema djeci, radnim kolegama, braći... nije bilo iznimke. Prema svima sam se odnosio visoka. Tako sam na nekom zajedničkom izletu koristio svaku prigodu da ga ignoriram. Sjećam se, Stiv je nosio pune ruke suvenira kojima moja majka nije mogla odoljeti. Posebno joj je srcu bila prirasla jedna amfora i dva porculanska laneta.

– Molim te, ti samo pazi da ih ne razbiješ, ja ću nositi kofere i sve ostalo. – rekla mu je majka.

Pri silasku, na zadnjoj stepenici, Stiv se omaknuo i pao na koljena bez pokušaja da se dočeka na ruke. Bio je to neobičan prizor. Ruke je, i onako na koljenima, držao u zraku jer u jednoj ruci je nosio amforu, a u drugoj majčina dva laneta. Izgledao je kao da hodočasti, krajnje bespomoćno i nedužno na hladnom kamenom podu. Težinu svemu daje i činjenica da već tada nije bio mladac, prešao je bio šezdesetu.

– Ha, ha, ha, haaaaa... – nasmijao sam se i ne pomišljajući da se možda ozlijedio.

Majka me pogleda nijemo i tužno. Njen pogled je govorio, njen pogled je pitao:

– Kako se možeš smijati čovjeku na koljenima?

Onda je prišla Stivu, pomogla mu ustati, provjerila da se nije jako udario, poljubila ga, a ja sam postao još bjesniji jer me uvijek iznova smetalo što iskazuje toliku pažnju prema njemu. Ili sam se osjećao ugroženim u njegovoj blizini jer je bio izniman čovjek, za mnoge nedostižan.

Kao i nakon svih mojih ispada, majka je brzo prešla preko svega i pričali smo kao da se ništa nije dogodilo. A i nije. Majčini suveniri su bili sačuvani, zalog su bila Stivova koljena. Možda sam se tako ponio i zato što su njih dvoje za doručkom bili posebno prisni. Majka ga je upitala:

– Znaš li, ljubavi, koliko se mi već dugo poznajemo?

– Otkako si ti sletjela s neba! – odgovorio je milo je gledajući, a ja sam bio ljut jer su imali ono za čim sam i ja čeznuo, a nisam imao. Ili sam bio bijesan jer tako nije razgovarala s mojim ocem. Ni sam ne znam. Istina, otac je nije smatrao anđelom nego kućnom pomoćnicom. A ja tada nisam znao razlikovati suhoparni IQ od životnog iskustva obogaćenog

silnim usponima i padovima, brodolomima iz kojih izlaziš na koljenima i uspravljaš se kao Fenix.

Svakodnevno sam dolazio majci na ručak. Ponašao sam se kao da sam ja vlasnik stana. Očekivao sam da me papuče čekaju, da me služi i što je najvažnije – da nema svoje mišljenje. Njena dužnost je bila da me hvali i da mi potvrđuje sve što kažem. Da daje i da ništa ne očekuje za uzvrat. Već sama činjenica da je žensko bila je dovoljna da je, po mome sudu, svrsta u glupane čiji kvocijent inteligencije ne prelazi sto. Moj je bio 140 (nakon višestrukog ispunjavanja testova). U glavi sam imao deset disketa i osamsto megabajta pameti. Sve to prema vlastitoj procjeni, naravno.

Jednom sam tako uletio kao furija u majčin stan i ne izuvši se upalio TV. Bio je direktan prijenos nogometne utakmice i to nisam želio nipošto propustiti. Majka je stavila ručak na stol, a Stiv me pitao hoću li uzeti kruha prije nego odloži košaricu.

– Šuti! – procijedio sam kroz stisnute zube i pogledao ga pogledom od koje bi se i ljetni dan smrznuo. Nastavio sam gledati utakmicu kao da u sobi nikoga drugoga nema.

Nisam znao da je majka nakon svakog mog takvog ispada mukotrpno uvijek iznova gradila svoj kućni mir za jednu boru na licu i jedan ožiljak na srcu bogatija, za jednu iluziju siromašnija. Nisam znao zašto je često Stivu govorila: – Važno je na vrijeme odrasti. – sve dok mi on sam jednom nije pojasnio kako mu je njegov prijatelj razočaran u svoju djecu sućutno rekao:

– Znaš li ti, stari moj, kad čovjek odraste? Kad shvati da su mu djeca govna!

Zanimemio sam na takva razmišljanja “starih prdonja”. “Fosili” nemaju pojma što govore, njih je ionako vrijeme odavno pregazilo, razmišljao sam tako ali bio sam iznimno dobre volje i nisam ništa komentirao.

Majka je već bila blizu mirovine, a ja sam još uvijek svaki radni dan dolazio na ručak. Toga dana, jednog od zlokobnih, htio sam toplo pivo. Majka je pronašla konzervu u frižideru i podgrijala je pod toplom vodom. Popio sam pola i onda ustanovio da mu je prije tjedan dana istekao rok trajanja. Optužio sam je da mi je namjerno dala staro pivo samo da ga potroši. Nije me uspjela uvjeriti da je to što govorim suludo. Pa, zar bih ja to svojoj djeci namjerno napravio? Naravno, nisam kao i inače imao sluha za njene izjave jer ja sam morao biti u pravu, i ona je samo još jedno glupo žensko u nizu. To što mi je majka ne mijenja stvar. Nisam kao inače ostao sjediti poslije objeda već sam demonstrativno otišao, zalupivši vratima. No, činjenica da nije plakala, da me nije molila, doprinijela je da moj bijes proključa. Nazvao sam je i bez ikakvog uvoda rekao:

– Drugi put mi radije nemoj dati pivo nego da mi daješ staro.

– Nisam ti, dijete drago, namjerno dala staro. Promaklo mi je, eto...

– Onda drugi put pogledaj, da ne moram ja gledati.

– Gledaj, sine, slobodno. Bolje da gledaš to, nego što provjeravaš ima li negdje neobrisane prašine. Možda ćeš onda vidjeti koliko puta ja ne jedem meso da bi ti imao više...

– Ma, puši ti kurac!

Spustio sam slušalicu. Nije mi bilo jasno zašto ne puže, zašto ne šuti, zašto je “odrasla”... Bio sam ljut cijela tri dana. Onda sam je nazvao i rekao da bih opet došao na ručak. Naravno, nisam se ispričao, a i zašto bih, ja sam ionako uvijek u pravu.

Još s vrata sam joj rekao:

– Vidi onu vješticu odozdo, TV joj trešti da se i u prizemlje čuje. Takve ludake treba zatući.

Ako se je i ponadala da sam se pokajao zbog svog ponašanja, da se mogu promijeniti, tog trenutka je shvatila da je to nemoguća misija. Licem joj je preletjela sjena no, opet je tiho i naizgled smireno rekla:

– Žena slabije čuje, a i vrata možda ne dihtaju. Nemoj, molim te, tako glasno govoriti da ne čuje susjeda preko puta pa će joj reći.

– Jebe mi se, nek’ čuje. Boli me kurac i za nju.

– Ma, pusti, žena gleda kraljevsko vjenčanje...

– Tko to još gleda. Samo budale gledaju takve gluposti!

– Eto, i ja gledam. Svatko u svojoj kući ima pravo gledati što želi.

– Kad si glupa. Samo primitivci gledaju takve stvari. Mi obrazovani to sigurno ne gledamo.

– Zaboravljaš, sine, da i ja imam višu naobrazbu, kao i ti. I žena ispod je visokoobrazovana. Ne znam zašto si uvijek tako neugodan, zašto ne možeš pustiti druge da žive kako žele. Zašto uvijek namećeš svoje mišljenje i vrijeđaš, kao prošli put kad si mi onako ružno rekao...

– Rekao sam i opet ću, kad god ne shvatiš da moja mora biti zadnja!

– Ti si jedno derište. Jedno neodgojeno derište...

– A ti si stara babuskara!

– Baš lijepo. Hvala ti. Moja majka to od svoje djece ipak nikada nije doživjela, iako je umrla sama i napuštena.

– Kad nisu imali muda reći joj to u facu nego iza leđa.

– Mislim da ti sve ono što nikome ne smiješ reći prospeš na mene. Oprosti, ali ja to više ne mogu trpjeti. Više ne. Dosta mi je toga bilo za pet života.

– Sama si kriva za to. Uvijek si svima popuštala.

– Imaš pravo! E, pa više ne mogu. Čak ni kad si ti u pitanju. Ja kad dođem kod tebe ni sjesti ne smijem gdje hoću, a ti u mom stanu mene omalovažavaš kad god stigneš.

– Rekao sam ti da si sama kriva za to.

– I jesam! Razmazila sam te jer sam se u nedostatku sklada i ljubavi u bivšem životu okrenula posve djeci, kasnije posebno tebi. Ali, više ne mogu to trpjeti, ne mogu u grču svaki put čekati što tebi neće biti po volji, hoćeš li kad uđeš unijeti smrknuto ili bezizražajno lice, hoćeš li nekom nesmotrenošću ili čak grubošću razbiti toplinu ove sobe. Oprosti mi, ali stvarno ne mogu.

– Morat ćeš!

– Ne, neću morati, sine. Samo umrijeti se mora. Prisiljena sam zbog svoga mira braniti sebe i svoj prostor od tvojih grubosti koje nisam ničim zaslužila. Stoga, ako budu učestale reprize ovakvih naših razgovora, bit ću prisiljena zamoliti te da mi vratiš ključ moga stana. Možda me, kad se budemo rjeđe viđali, budeš lakše podnosio.

Šuteći sam pojeo ručak, ustao, skinuo njene ključeve s privjeska i bacio ih na stol.

– Eto ti tvoji ključevi i puši k... Nemoj slučajno da zoveš djecu ili moju ženu. Reći ću im da te odjebu.

Izašao sam iz njenog stana ni sam ne vjerujući da se to događa. Kao da neke nevidljive sile u datom trenutku upravljaju mojim postupcima. Kao da sam genetski baštinió razornu potrebu da osobe, koje ne mogu do kraja pokoriti, udaljavam iz svojeg života jer su opasnost za moj ego. Moram biti alfa i omega svega, a kad se to dovede u pitanje, onda krivnju za sve svoje nevolje pronalazim upravo u osobama koje mi se usprotive. Tako je bilo i s mojom majkom. A ona? Mora biti da se osjećala kao najveći tragičar na životnoj pozornici, zanijemjeli glumac jedne neuspjelo završene predstave.

Nikada ništa nije prigovarala, ništa nije tražila osim osmijeha na mome licu kojeg je rijetko viđala. Pitate se kako znam kad je majka bila tužna, a kada sretna. Znam pouzdano jer moja djeca su već odrasla i ja se veselim svakom njihovom uspjehu, svakom osmijehu, a njihova bol mene dvostruko boli. Ja sam danas u njenim tadašnjim godinama. Nisam više mlad ni nabildan i pun sebe. Sklerotičan sam “stari prdonja” koji je često djeci smetnja jer sam “ishlapio” i pričam gluposti. Samo, moja djeca su dovoljno mudra pa rijetko navraćaju i tako izbjegavaju mogućnost da mi kažu nešto zbog čega bi se kasnije kajali.

Zašto nakon svega pišem ovo, o sebi, o njoj? Vjerojatno zato što sam nedjeljiv od nje. Da nije bilo, ni ja ne bih postojao. I ne pitajte me je li mi žao. Volio sam je. Jako. Samo sam u nju imao apsolutno povjerenje. I ona u mene – do tada.

Da je tu, vjerojatno bi rekla:

– Bio si mlad, zaljubljen sam u sebe, toliko da su svi ostali bili samo avanture. Čak bih se i složio s njom, po prvi put.

Samo, kasno je za takva razmišljanja. Više ne vičem, više nikoga ne omalovažavam, svoje mišljenje uglavnom držim za sebe, izbjegavam sukobe kad god je moguće, sretan sam da me nitko ne dira, pomirio sam se sa svojim mlohavim tijelom i – ne smijem se ljudima na koljenima.

MIRJANA SMAŽIL PEJAKOVIĆ

Kasno je

Četrdeset pet sam godina proveo u Kanadi. Svoje najljepše godine, snagu, ljubav, znanje, sve sam tamo ostavio, ali tijelo, tijelo im nisam htio dati. Njega, isluženog, vraćam svom rodnom pragu. Riječi kao zavičaj, domovina, djetinjstvo, otac i majka, u prohujalim ljetima čuvao sam samo za velike blagdane. Uz grob svojih roditelja već puno prije sam napravio i sebi grobnicu. Lijepo je znati gdje ćeš počivati kad jednom dođe vrijeme za to. Jučer sam, zasluženo umirovljen, stigao u rodno selo i uspomene su me preplavile kao plima.

Sve mi se činilo nekako drugačije, ili sam se ja promijenio. A opet, travnjaci ispred kuća, pseći lavež i vijugava cesta bili su oni isti koji su mi se u svim godišnjim dobima provlačili kroz misli. Škola, za koju me vežu najtoplije uspomene, bila je na istom mjestu. Istina, oronula već, s oguljenom bojom na prozorima i fasadom punom rana. Moja rodna kuća vapila je za popravcima. No sve je to moglo čekati. Htio sam što prije pozdraviti svog školskog prijatelja Vilima. Osam smo godina sjedili u istoj klupi, osam smo godina dijelili užinu, osam godina smo bili zaljubljeni u Mariju, a da ona to nije ni znala. Kasnije, ja sam otišao u drugu školu, Vilim i Marija u drugu. A još kasnije, Marija se udala za Vilima, a ja – da ne postanem ogorčeni usamljenik – zaputio sam se u svijet. Tamo sam upoznao Heriette. Na žalost, nismo imali djece, a ona nije pokazivala namjeru da svoje umirovljeničke dane provede sa mnom, pogotovo ne u “nekoj selendri Bogu iza nogu”. Tako sam se vratio sam. Želio sam makar biti pokopan u svojoj Domovini, kad sam već tuđini dao svoju mladost. Za neke nove početke – znao sam da je kasno.

Vilima sam našao u dvorištu. Cijepao je drva. Ispred njega je već pozamašna gomila govorila da je davno započeo s tim poslom.

Stao sam i gledao ga. Nešto u njegovim kretnjama natjeralo me da mu se ne javim odmah. Prostrujalo je vrijeme unazad, brzinom jednog jedinog pogleda. Onog dječaka, kasnije mladića, nije bilo ni malo lako prepoznati u ovoj osobi prorijeđene sijede kose... s kapima znoja na čelu. No, bio je uporan s namještanjem drveta na panju, stavljanjem sjekire na nj i zamasma malja...

– Vilime, prijatelju moj, sretan sam što te opet vidim. Zar nema tko da te zamjeni? Nije to više za tebe.

– Nema nikoga, nema, a tko ste vi?

– Ja sam Luka, Vilime. Zar me ne prepoznaješ?

Gledao je nekud u prazno, mimo mene ili kroz mene. Ne znam ni sam kako, ali – kao da me nije vidio. Tad sam shvatio. Vilim je bio slijep. Otuda ono s drvetom, panjem, sjekirom i maljem...

Lagani osmjeh zatitrao je na njegovom smežuranom licu. Ostavio je sjekiru i raširio ruke. Snažno sam ga zagrljio. Kad smo malo kasnije sjedili na trijemu, u hladovini, gledao sam njegovu mršavo tijelo, drhtave ruke, zapuštenu odjeću. Na trenutak se čak posramih svoje bijele košulje i svog novog odijela. Da prekinem tišinu, rekoh mu:

– Jesi li dobro, Vilime?

– Je, dobro je, dobro je. Da je bar još tanjur ajnpren juhe navečer. Onakve kakvu je Marija znala napraviti, dok se nije razboljela od Parkinsona, bio bih kao nov...

Nakon prisjećanja nekih epizoda iz prošlosti, nisam mogao ne upitati ga opet.

– Stvarno, Vilime, moraš li to raditi? Mislim to... s drvima?

– Ne bih morao, ali, ako platim nekome da mi nacijepa drva, onda neću imati dovoljno da kćeri kupim rinčice koje znam da oduvijek želi, a nema ih.

– Zna li ona za to? Za to... da sam cijepaš drva?

– Ne zna, naravno da ne zna. Želim je iznenaditi.

– Dolazi li ti često?

– Ne baš često. Dva-tri puta godišnje.

Sjena mu je preletjela licem i neko vrijeme ništa nije rekao. Nisam ni ja. Svaka riječ je bila suvišna. Činila mi se neprikladna. Kad sam se malo sabrao, potapšao sam ga po mršavom ramenu i rekao:

– Tvoja kći je sretna!

– Ah, nije sretna, moj Luka. Nije sretna.

– Zašto to kažeš, Vilime?

– Toliko sam toga mogao napraviti za nju, a nisam. A sada je kasno za to. Nisam iznašao pravi način kojim bih je pripremio za ono što zovemo život. A, i za to je sada kasno. Želim još, prije nego umrem u njenom glasu osjetiti zrnce radosti koju joj na licu više ne mogu vidjeti.

– Jesi li dugo već slijep, Vilime?

– Pet godina. Mrena mi je zahvatila oba oka, istovremeno, a ja sam se plašio ići na operaciju. Sve dok mi ona, moja kći, nije rekla:

– Tata, molim te otiđi, ionako ne vidiš, nemaš što izgubiti.

I tako, otišao sam. Zbog nje sam otišao. Da bih u njenom liku vidio lik moje Marije od nekada. Mirjam je sve moje veselje, izgubljeni sjaj mog oka, iako četvero djece imam. Operacija je uspjela koliko je uspjela, ali – zakasnio sam. Nisu mi mogli vratiti vid, samo sjene razabirem. I to ponekad. Osim toga, naviknuo sam već na taj dvadesetčetverosatni

mrak. Nisam ni očekivao čuda. U njih sam davno prestao vjerovati. Još onda kad se moja Marija razboljela.

Opet je zašutio.

* * *

Danas smo ispratili Vilima na posljednji počinak. I sam ću uskoro za njim, prije mjesec dana su mi dijagnosticirali rak gušterače. Na dugi rok šanse su mi nikakve. Ipak, nisam se mogao suzdržati da na putu kući Mirjam, njegovu kćer, ne upitam:

– Znaš li kako je tvoj otac teško živio, koliko se žrtvovao i koliko je bio usamljen?

Bila je plaha, skromno odjevena, ista kao Marija kakvu pamtim, a njen odgovor me ostavio bez riječi.

– Znam. Znam i da malo znači što su sve moje misli uvijek bile s njim. Bio je najbolji otac na svijetu. Nikad si neću oprostiti što je umro sam, kao da nigdje nikoga svoga nema. Bog mi je svjedok da nisam mogla ništa napraviti za nj. Ništa promijeniti. Dobro, mogla sam, ali – nisam znala kako, kamo sa sobom, s djecom... A braća nisu marila ni za što drugo osim za svoje nekretnine i bankovne račune. Ja radila nisam jer “samo kurve rade”, slušala sam svakodnevno. Mora da su svi šefovi – rasplodni bikovi. Moj muž je bio sebični gad. Nije htio ni da tatu često obilazimo, jer – to košta, a ni samu me nije puštao. Ljubomorni gad, eto. Riječi, udaraca i psovki na vreće, a osjećaja ni za lijek.

Zadnje riječi sam joj, kroz plač i jecaje, jedva razabrao.

– Bio?

– Nismo više zajedno. Kamo sreće da sam to prije napravila i svome ocu makar kraj života malo uljepšala. Toliko toga sam mogla napraviti za njega i za majku – a nisam. A sad kad bih mogla, sad je, eto, kasno za sve.

Jednom je rukom obrisala od suza vlažno lice, a drugom instinktivno krenula do uha i dotaknula jedan od dva velika zlatna kruga koji su se svakim pomakom njenog tijela njihali lijevo desno, kao da kazuju smjer. Kome? Mislima? Sjećanjima? Put ocu u nebo? Ili njoj samoj?

Nije znala da ja znam. A znao sam da su to one rinčice zbog kojih je Vilim polako namještao sjekiru na drvo na panju, onda uzimao malj...

Ipak je Vilim, i u svom siromaštvu i u svojoj samosti, bio sretan čovjek. Zbog mene, kad odem, unatoč mom bogatstvu, nitko neće suze brisati. Nitko me se neće sjećati. Možda ipak?! Osjećam kako mi se sred ljeta u oči uvukla neka besmislena vlaga. Sve što imam, odlučio sam u tom trenutku, ostavit ću Marijinoj kćeri Mirjam.

Eh, kad bi oči znale govoriti, kao što usne ponekad znaju šutjeti. Zbog toga mnoge jasnoće ostanu nejasne, mnoge istine neprepoznate.

Ako na svijetu postojimo i ja i ti, onda bih rado znao je li veći tvoj strah od mene i moje riječi ili moj od tebe i tvoje misli. A opet, sve prešućene riječi su me poznavale, sve njihove oblike znao sam napamet.

Sad, kad ostario sam, znam da i onda kad vjetar promijeni smjer, i kad stablo isprati svoje lišće, kao Mirjam Vilima, kad leptiri nam na licu ostave svoj prah... Onda kad smrzne nam se dah, negdje postoji spoznaja, makar kako sićušna bila, da nikad nije kasno za dobru namjeru, za lijepu riječ, za smirenu gestu, za sklad, za ljubav. Čemu kajanje, ono nas vraća u prošlost. Valja živjeti sad, odmah, ovdje, da ne bude kasno.

Znam i da tamo kamo idem nema mjesta za suze i bol. Tamo su dvojica vrata; kroz jedna ću proći ja, kroz druga moja sjena. Tko li će se sjećati Marije kad ne bude mene? Tko li će se sjećati Vilima kad i ja odem? Tko li će se sjećati mene? Mirjam!

MIRJANA SMAŽIL PEJAKOVIĆ

Životna faza

Ni jedne usne se ne ljube same. Jednom kad odemo vratit se nećemo. Kome trebaju ljudi koji nemaju svoje sutra. Kome treba priča bez happy end.

* * *

Rujan je 1973. Imam 18 godina. Odrasla sam. I na kraju, s ono malo crkavice od rođendanskih darivanja, mogu sama na more. I u disko mogu legalno i bez skrivanja. Može li se osjećati kao kod kuće u diskoteci? O, itekako. Probajte. Ali disco je samo za one ispod trideset.

U Crikvenici, svi dečki izgledaju kao rock zvijezde, jukebox svira pjesme mog srca. Glazba je moja strast.

Sa svoje dvije cimerice, sjedim na balkonu restorana i pijuckam hladnu cocktu, piće mog djetinjstva. Još je rano i dvorana je u skladu s tim prazna. Polako se, međutim, puni prijateljima glazbe i nas tri se prepuštamo promatranju ljudi s ovog iznimno zahvalnog, geografskog položaja balkona.

Svakojaki ljudi nude se našim pogledima.

I evo GA. Tamnokosa kovrčava glava, visok, duge noge u trapericama, a njegov pomalo mršav hod privlači moj pogled. Vjerojatno samo to.

S vremenom, plesni podij se puni. Raspoloženje se povećava, ali ostaje u razumnim granicama.

Dvije sekunde kasnije, na podiju sam, u naručju kovrčave glave. Toliko brzo može ići. Zar? Za sve postoji prvi put.

Ljeto kako je došlo tako i prolazi, pa jesen, zima i proljeće.

Jedne noći tijekom slijedećih ljetnih praznika, vidim ga na plesnom podiju, u istom disku, dakako. Pleše oko hrpe djevojaka, vidljivo uživa u glazbi. Kroz lude poze, oskudno odjevene djevojke privlače moju pažnju i moram se smijati. Kovrčava glava se također smije, oči nam se susreću – i to je to. Glupo, ali cool.

Cijela pjesma Red Hot Chili Peppersa mi prolazi kroz tijelo. Noge mi se pomiču prema plesnom podiju, k blistavoj kovrčavoj glavi. Hvata me oko struka, ja njega oko vrata. Usne obećavaju vječnost. Na kraju večeri kovrčava glava uhvati me za ruke i šapne:

– Žao mi je, ja sam iz Beča.

– Oh. Ok. Daleko si. Ali...

Odlazi. Dobivam SMS poruke svaki dan prije spavanja i poslije buđenja. Onda opet dolazi.

Kino – Šetnja – Poljubac. Imam dečka, Austrijanca! Nekako mi se to sviđa.

Provodimo zabavan vikend. Mogla bih provesti cijelo ljeto ovako. Ma cijeli život. Kovrčava glava, Dance i Rock'n'Roll.

Ali nakon ukupno deset dana, on gleda stvarnost u oči:

– Ne bismo se više trebali vidati. Ionako uskoro odlazim.

To mi je rekao preko telefona?

Naravno, ljetni praznici će uskoro biti gotovi, a s njima i njegovo vrijeme na Jadranu postaje prošlost. Ali mora li to biti upravo sada? Zar ne bismo mogli učiniti nešto više za nas?

– Bilo bi preteško tako nastaviti. Od Beča do Zagreba sto je svjetlosnih godina.

– Zar?

Dobro. Prokletstvo. Sranje. Ipak, znam da ima pravo. Sa suznim licem, sjedim stisnuta na klupi na peronu i čekam vlak kući.

Stvarnost je brutalna. A opet. Posljednjih deset dana je također bilo stvarno. I bili su proketo dobri. Navlačim masku.

Upala sam u životnu kolotečinu. Traženje posla prvo je na dnevnom redu.

Prvi dani su naporni, ali to mi posve odgovara, makar ne mislim na crne kovrče.

Navečer buljim u TV. Dani prolaze kao na tekućoj vrpici. Ne izlazim nikud. Tražim si posao i drugi stan. Listam oglase, podcrtavam, zovem... Odjednom zvono na vratima. Lijeno ustajem. Gledam kroz špijunku. Trljam oči. Očito haluciniram.

Vraćam se pred TV. Zvono ne prestaje.

Konačno otvaram vrata. Ne haluciniram. Zagrljaj je stvaran. Mom tijelu jako poznat.

– Pokušao sam, ali bez tebe ne ide.

Kleči preda mnom, vadi prsten iz kutijice.

– Hoćeš li...

– Da, da, da! Naravno da hoću.

Ovo je taj dan. Dan o kojem nismo sanjali, ali smo ga željeli od prvog trenutka kad su nam se pogledi sreli. Znam da je tako. Kako znam? Žena sam, a žene znaju takve stvari.

Na meni bijela haljina od tila s velikom mašnom odzada. Bijeli veo prekriva mi dio lica dok koračam uz njega prema oltaru. Vilinski izgledam, reklo mi je ogledalo, a to mi stalno ponavljaju i njegove oči. Osjećam se čarobno. Nakon zavjeta pridružujemo se svatovima.

Mnoštvo ljudi je oko nas, glazba se razlijeva okićenom dvoranom.

Evo, gledaj, upravo sada kolo igra. I mi se hvatamo u kolo. Kum diže čašu, kuma pocikuje, veselju kraja nema. Na zvuke valcera uvlači me u svoj zagrljaj. Prepuštam mu se. Bez straha. Glazba je sve glasnija, njegova ruka sve toplija. Daljina više nije bitna kad su nam tijela tako bliska...

* * *

Ustajem s ležaja polako da me ne ukliješti u križima, stavljam naočale, obuvam papuče i pridržavajući se za rub kreveta. Šepesam do CD playera, vadim CD koji sam upravo do kraja odgledala i spremam ga u njegovu košuljicu. Tih nekoliko koraka i jednostavnih radnji tako me umorilo da mi oči same traže ležaj, a noge nekontrolirano kreću put njega.

Godina je 2050.

Meni su 93 godine.

* * *

Prošla sam brojne životne faze. Živjela sam život kakav sam željela. Puno sam naučila.

Sve počinje od prihvaćanja. Moramo prihvatiti život u potpunosti sa svim onim što ga čini. Sve naše boli, misli, tijelo, um. Samo tako možeš postati bolji, sretniji i ispunjeniji. Moramo i vjerovati u sebe da bismo rasli duhovno i mentalno jer ništa nema smisla ako nismo zahvalni za sve; za svaku ranu, za svaku boru, svaku sijedu vlas, svaki uspon i pad. Za sve što imamo, što smo imali i što ćemo imati, ako ćemo imati. U svim, pak, tim vremenima važno je biti ispunjen, duhovno bogat, spokojan i zadovoljan. I što češće gledati albume ili snimke događaja iz mladosti kao ja sada.

NAGRAĐENI STUDENTSKI
RADOVI

Natječaj za najbolji književni izraz na temu krize izazovane virusom Covid-19 organiziran je početkom 2022. godine, u sklopu provedbe projekta Društveni i tehnološki aspekti umjetnosti: izazovi "novog normalnog", voditeljice doc. dr. sc. Iris Vidmar Jovanović, kojeg je financiralo Sveučilište u Rijeci.

Teorijski cilj projekta bio je istražiti učinak pandemije izazovane virusom Covid-19 na različite oblike umjetnosti, umjetničkog stvaranja i vrednovanja. Praktični cilj projekta bio je potaknuti umjetničku produkciju među studentskom populacijom i omogućiti akcioniju suradnju između studenata i aktera riječke umjetničke scene.

U tu je svrhu organiziran i ovaj natječaj, namijenjen svim studentima riječkog Sveučilišta.

Na natječaj se prijavilo ukupno dvanaestero autora, čije su radove ocijenili istaknuti književnici riječkoga područja – Davor Grgurić, pisac, pjesnik, esejist i predsjednik riječkog ogranka Društva hrvatskih književnika, i Ana Cerovac, spisateljica i urednica.

Članovi žirija ujedno su svakom kandidatu dostavili svoj kritički osort na rad, čime je ostvaren i edukacijski segment natječaja.

LUKA PREMER

Kućica

(1. nagrada)

Božić je te godine došao tiho i nesmotreno kao neki lopov. Svijetla su svijetlila dugo i velebno da ga najave, ali ljudi su te godine iščezli kao sjene i činilo ih se da ih nikada nije ni bilo, pa ni ta svijetla nisu imala kome da svijetle. I, kao što to biva, kroz Božić, kroz sva ta svijetla i užitke, uvijek se nekako suptilno i nepozvano provuču nostalgija. Ta čista i neobrazložena tuga, tek da te podsjeti da su ta svijetla, i hrana, i borovi, samo tek neki eufemizam realnosti, a stvarnost je jedina da će i oni, kako su i došli, tako i nestati ostavljajući za sobom sveopći mrak. Utjeha, tek je činjenica da će se sve dogodine opet osvijetliti, ali te je 2020. godine i ta utjeha bivala nedostižnom i predalekom, a na mahove i nestvarnom.

Grad je te godine za mene bio bolnica. Ulice, iako znatno praznije no prije, meni su se doimale užima. Stare, brutalističke zgrade, izgledale su kao da će poljubiti jedna drugu. I baš se sve činilo kao da me želi sprešati u kakvu kocku neprerađenog metala. Stan mi je bio krletka, a sve izvan bila je promrzla besmisao. I utjehe nije bilo.

Ipak, jedno subotnje jutro, Bog kao da je začuo moj krik. Sljeme je zabijelio snijeg. Taj je dašak bjeline izvrnuo ustajalu prirodu, podarujući joj novo svjetlo, a u meni je probudio onaj zaboravljeni zov za životom. Napokon, imao sam neki razlog pod kojim bih svojoj ustaljenosti poklonio novitet. Objašnjenje da napustim grad, izvor svih duševnih nemira, i vratim se prirodi – jedinoj utjesi. Dodirnem, oćutim tu bjelinu, da mi sveži zrak pronikne do svake stanice i reče joj: – Budi se!

Najljepše bi u tu idilu, ipak, bilo povesti nekog kog najviše volim, ali ona je bila predaleko, i te je godine bilo zabranjeno da je ljubim.

Zvao sam, stoga, nešto najbliže i najsličnije starom, vjernom prijatelju, što sam tada imao. Štrba je bio lik, ponešto mlađi od mene, ali ni blizu iracionalan i nezreo kao što bi se prepisalo njegovim godinama. Uvijek je bio sređen i usklađen do zadnjeg detalja, i, doista, nikad ga kroz sve te godine nisam vidio da bi nosio trenirku, ili pak da oko vrata ne bi imao markiranu torbicu u kojoj nikad nije mogao pronaći upaljač. Bio je znatno niži i to je kompenzirao parfemom. Na prvu, zbilja, pomislili bi da je on neki klasični gaser, ali iznutra je bio puno više od toga. Filozof i mislilac, istovremeno najvještiji bjeGUNAC vlastitih emocija kojeg sam poznavao. Iako je govorio mnogo, katkad i više no što treba, rijetki su bili trenuci da bi riječima ostavio uvid u svoje unutarnje stanje. Za to

je ipak morao biti idealan trenutak, večer ili noć, dobar i vješt slušatelj, ali prije svega njegova intrinzična želja da progovori. Te sam zime ipak bolje poznao njegove more, ovaj put samo zato što su imale jedno – ime i prezime. Stoga, bio sam i svjestan da bi nam obojici trebao bijeg, njemu od ljubavi, meni od života.

I, zaista, te smo večeri upalili moj stari Audi, stariji i od mene, i uputili se ponad grada ne bi li pronašli nešto – iako ni sami nismo znali što tražimo.

Do početka uspona, u autu je već bilo dovoljno toplo, štoviše i vruće, baš kako volim. Vani se već lagano nazirao snijeg, najprije u omanjim hrpama, na lišću i blatu kraj ceste, a zatim se je, nenadano, počeo otvarati portal u neki novi svijet. Uz cestu je bila istinska, nevina i čista bjelina, koja se uzdizala uz debla drveća, sve do njihovih grana koje su se savijale ponad ceste i začas nas je cijele okružilo: svježi, netaknuti snijeg.

Štrba je snimao da zaustavi vrijeme, a ja sam vozeći upijao svu tu ljepotu u svoju dušu. Uskoro smo došli do onog mjesta gdje na lijevoj strani nestaje drveće i pojavljuje se panorama. Zastali smo kratko uz cestu da promotrimo pogled koji seže gotovo do bezdana. Velika crnina, nad njom pokoji oblak, i milijun svjetala u njoj, tek da dokažu životnost te mase. Ipak, grad je izgledao tako sabijeno, skućeno i malo, a mi smo bili ponad njega u sveopćoj milini prirode. Zrak je bio hladniji no dolje, ali nije bio onaj ustajali, umorni, kojemu je jedina svrha da te promrzne, već pravi svježi, hladni zrak dopirao je do najzadnjeg djelića našeg organizma i budio ga.

Nastavili smo dalje prema vrhu. Štrba je već zašao u svoju nutrinu i progovorio o njoj. Ja sam lagano vozio, upijajući okolinu kao i njegove riječi. Njegov mi se problem, tad, ipak činio, ako ne manjim, u najmanju ruku konkretnijim i rješivijim od moga.

Došli smo konačno do vrha. Parkirali smo se pored par hladnih auta koji su bili jedini znak postojanja života. Drveni restorani izgledali su gotovo napušteno, kao da čekaju onog koji će prvi razbiti staklo, a zatim će uslijediti sveopće uništenje. Po putu bila je tanka linija snijega, tek da prekrije tlakavce. Zapalili smo cigaru i započeli taj kratki, ali strmi uspon, mjestimično i sklizak pošto smo obojica bili u tenisicama. Štrba je ponovo slikao pogled. Pogled na drugu stranu bio je nekako prazniji i čišći, i zaista, bilo je teško reći koji od pogleda mi je bio ljepši. Krenuli smo prema skijalištu i lagano se pod nogama čisti snijeg počeo mijenjati umjetnim. U tom trenutku počela je dopirati glazba. Okrenuo sam se prema šumi i vidio... Nešto najljepše što sam vidio nakon dugo vremena. Kućica. Prava pravcata adventska kućica. Usred šume, sama, drvena i bijela stapala se sa snijegom. Kućica s pravim kuhanim vinom i kobasicama, s nekoliko stolova oko kojih su bili okupljeni ljudi, pravi

ljudi, i jedan zvučnik sa strane koji je puštao božićne pjesme. Smijao sam se ja često, ali bio je ovo prvi puta nakon dugo vremena da se nasmijala i moja duša. Nisu trebali pogledi, nisu trebale riječi, znalo se je odmah da idemo. Uzeli smo dva crna kuhana vina i stali za jedan od stolova. Bili smo zamoljeni da ne slikamo, ali to više nije bilo ni važno. Zapalili smo ponovo po cigaru, a kad se vino malo ohladilo uzeo sam poveći gutljaj. Bilo je to najfinije kuhano vino što sam ga ikad probao, a vjerojatno i što ću ga ikad probati. Osim cimeta i naranče, u njemu je bilo nekoliko kapi istinskog života. Štrba je promijenio temu, meni više nije bilo hladno na promočenu nogu. I smijali smo se, onako – istinski! Uzeli smo još po jedno, samo da nam taj moment duže potraje. Napokon sam shvatio: Pošli smo na Sljeme ne znajući što tražimo, a ono što smo tražili našlo je nas, nesvjesno da mi uopće postojimo.

I vratili smo se ponovo na Sljeme, i drugi, i treći, i peti puta. Ali, kućice više nije bilo. Zaista, da sam te večeri bio sam, teško bih i danas vjerovao u njezinu postojanost jer bi mi se sve doimalo kao neka daleka fikcija ili neki, prilično opipljiv san.

Te smo godine Štrba i ja dočekali Božić skupa, jer i polnočka je bila ranije. Popili smo pivu na ulaznim vratima u haustor moje zgrade, zapalili po cigaru, a zatim si, kad je otkucalo ponoć, hladnim i smrznutim rukama čestitali Božić. Nakon toga vratili smo se kući – svaki svome nemiru.

MONIKA ZEBI

Male točke postojanja

(2. nagrada)

Prvo je bila samo šapat. Malena. Beznačajna. Riječ na čiji smo spomen odmahivali rukom i slijegali ramenima. Viđali smo je u internetskim člancima koji su, između ostalog, pisali o jedenju šišmiša. Osobno, nisam mogla shvatiti ozbiljno ništa što je uslijedilo nakon te informacije. Ali, ono što sam, još tamo 2019. godine neprestano zaboravljala jest da život voli biti nepredvidljiv. Naravno, to nije i ne mora uvijek biti loše, ali ovoga puta je definitivno bilo. Odnosno, ispričavam se, ne samo da je bilo, nego još uvijek jest.

Kada je u ožujku 2020. godine širenje zaraze korona virusom službeno bilo proglašeno pandemijom, nisam toga bila svjesna tada, ali za mene je vrijeme stalo. Od trenutka kada je ta obična mala imenica ženskog roda poprimila svoje pravo značenje, više ništa nije bilo isto. Nije ni moglo biti. U naše živote nije bila prodrila samo pandemija korona virusa, već i pandemija straha. Počeli smo se bojati za sebe, za svoje bližnje, za svoja radna mjesta, za naše obrazovanje.

Bolest poput ove ne utječe na ljude samo fizički, već gmiže i u naše umove, ostavljajući za sobom neizbrisiv trag. Od šapta, koji se nekada činio tako dalekim, korona je sada urlik koji neprestano odjekuje u našim ušima.

Iako smo prije devet dana dočekali novu godinu, za mnoge od nas nije se promijenilo ništa osim datuma. Pogledi koje susrećemo i dalje su prazni, osmijesi razvučeni iz navike, a maske za lice navučene preko lica ispod maski.

Često se sjetim nastavnika koji su nas u četvrtom razredu srednje škole znali pitati "Kako zamišljate da će vaš život izgledati za pet godina?" i odmah potom osjetim trnce užasa, jer shvatim da je tih pet godina prošlo, a ovo je stvarnost u kojoj smo se zatekli. Neki će reći da je moglo biti i gore, misleći da bi nam to trebala biti svojevrsna utjeha koja će obuzdati navalu emocija kada razvali branu mizernog optimizma koju svakog dana iznova gradimo. Oni koji tako tješe ne shvaćaju da već odavno nema te utjehe koja bi ublažila činjenicu da korona kriza još traje, a nitko nema odgovor na pitanje do kada.

Ponekad pomislim da mora postojati neki razlog zašto se sve ovo događa. Iako nisam jedna od onih koji vjeruju u determinizam sudbine, ima tih besanih noći u kojima se zapitam postoji li možda neka viša sila

kojoj je bilo strašno dosadno ili je imala naročito loše tisućljeće pa je odlučila svoje frustracije iskaliti na nama smrtnicima. Jasno, svjesna sam koliko to apsurdno zvuči, ali u četiri ujutro, dok gledaš kako mrak oko tebe postaje sve gušći i teži, mozak nađe načine kako nesanicu učiniti zanimljivijom.

Iskreno, mislila sam da ću se do sada već naviknuti da nakon jednog novog soja korone budu otkrivena još barem dva, ali može li se itko uopće naviknuti na takve vijesti? Zapravo, još bolje pitanje je trebamo li? Sve te loše vijesti koje svakodnevno gutamo čim upalimo TV ili odemo na internet postale su poput žvakaće gume u koju ugazimo tenisicom, pa nam se svaki korak malo zalijepi za pločnik, sputavajući nas da uživamo u danu za kojeg smo imali tako velike planove. Plaši me pomisao na scenarij u kojem nikada ne nađemo način kako odlijepiti tu žvakaću s tenisice. Plaši me pomisao na to da nas možda još godine dijele od vijesti zbog kojih se nećemo osjećati beznadno.

Želim vjerovati u bolje sutra. Želim biti onaj vječni optimist koji i u trenutcima globalne katastrofe misli da će, na kraju dana, sve biti u redu. Međutim, svi dobro znamo da samo željeti nešto nije dovoljno da bi se to i ostvarilo, a meni ovi zadnji atomi snage koje još uvijek posjedujem služe kako bih preživjela još jedan dan. I onda kada je teško ustati iz kreveta, ono malo motivacije što mi je ostalo ne ulažem u optimizam, jer me ova pandemija dosad naučila da ulaganje u takve apstraktne pojmove često dovede do razočaranja.

Zato više ne očekujem ništa, niti da će biti bolje, niti da će biti gore. Ovoga puta ne zaboravljam da život zna biti nepredvidljiv, ali ne ulažem trud u nadanje da će sljedeće iznenađenje biti pozitivno. Nakon ovoliko vremena provedenog u suživotu s koronom shvatiš da je nada već odavno izgubila smisao. Jedino što mi je u ovom trenutku preostalo je da samo budem, pa makar to značilo automatizmom prolaziti kroz dan i skupljati mrvice lijepih trenutaka zbog kojih na milisekundu zaboravim na turobnu realnost.

Činjenica je da nas život nikada neće prestati podsjećati koliko može biti surov i težak i svatko od nas se s tom činjenicom nosi na svoj način. Iako više nemam osjećaj da vrijeme prolazi, osoba koja me promatra dok stojim ispred ogledala toliko je drugačija od one koja me dočekivala nekada da mi redovito daje do znanja kako se nije promijenila sama od sebe, jer promjene dolaze s vremenom. To promjenjivo "ja", koje mi se ponekad smije i s vremena na vrijeme me sažalijeva, predstavlja dokaz da svijet nije uistinu stao, ali i potvrdu da, čak i bez nade i optimizma, mogu preživjeti i onda kada mislim da ne mogu.

Prema tome, kada bih morala izdvojiti nešto čemu me ova pandemija poučila, bila bi to spoznaja da ne postoji univerzalan savjet koji bi svako-

me od nas pomogao da se suoči s ružnom stranom stvarnosti. Isto tako ne postoji niti čarobni prečac koji iz 2022. godine vodi do budućnosti u kojoj su nam osmijesi ponovo iskreni.

Ono što postoji i na što ne smijemo zaboraviti je sadašnjost, ma koliko odbojna ona bila, jer u sadašnjosti smo mi. Ništa na ovom svijetu nije toliko sigurno kao tvoje ili moje ovdje i sada. Ta malena točka u vremenu i prostoru je jedino što nam je obećano. Konkretna i apstraktna, relativna i univerzalna, ta mala točka pripada svakome od nas.

Ne možemo znati koliko će korona još trajati, koliko puta će nas život u pandemiji promijeniti, niti koliko ćemo još osoba prepoznati u vlastitom odrazu. Tek kada prihvatimo da neke druge sadašnjosti skrivaju odgovore na ova pitanja, moći ćemo sami sebi odgovoriti na ono najvažnije: – Na koji način želim postojati u svojoj maloj točki, dok mi ona još uvijek pripada?

JOSIP ŽIVČIĆ

Joso, Mate i ja

(3. nagrada)

Šutao sam neku praznu limenku piva dok sam hodao isto tako praznom ulicom nazvanoj po nekom hrvatskom velikanu. Tek tu i tamo poneki pogledi križali su se u sebi, ali ne zbog toga što već zadnje dvije minute šutam tu zločestu žuto-crvenu limenku. Naime, ja nisam nosio "kavez" na svom licu. Jasno se mogao vidjeti moj krumpirasti nos i usta u kojima se nalazila čačkalica, ostala još od posljednjeg slavlja u džepu moje jakne. Skrenuo sam u haustor jedne od ruševnih zgrada koja očigledno čeka potres da bi se s njom nešto promijenilo. Na vratima s desne strane stajao je natpis "Ordinacija doc. Milene Jazvić, specijalist za takve kao što ste vi." Naslov me namamio pa sam – vidjevši da na istom tom papiru, prilijepljenom za vrata iz Prvog svjetskog rata, piše da se doktorica nalazi na drugom katu – potrčao oronulim stubama na kojima su vidljivi ostaci iz onog posljednjeg rata.

Vrata ordinacije doktorice Milene Jazvić bila su čisto bijela, nisu se nimalo uklapala u taj socijalistički ambijent. Pokucao sam, naravno. Naime, nisam vam rekao, ali ja imam dogovoren susret s doktoricom Jazvić. Nadam se samo da nije neka stara *milfara* koja svoje frustracije prazni na ovakvima kao što sam ja... Otvorila je vrata. Ona je otvorila, jer tko bi drugi?

– Koji kurac? – iskreno, nadao sam se da će bit neka nadrkana babetina s maskom preko nosa i naočalama koje su ušle u simbiozu s istom tom maskom. Prepadoh se malo te mlade pojave. Ne samo zbog njenog seksipila, već i zbog toga jer ja nisam imao masku, a njoj je ta plava maskica lijepo krasila lice i isticala male klempave uši.

– Gospodine Jaić? Uđite. – rekla je to glasom božice, anđela, a ja sam je ipak zamišljao kao vražicu koja vuče iz mene moje bolesne misli.

– A nemate masku?

– Joj znate... – izmotavao sam se. Bilo me je sramota reći to što sam htio.

– Hajde, hajde. Dat ću vam ja maskicu, ali prvo ruke.

Ušao sam u topao poslovni prostor ukrašen onim zelenim biljem koje cijeli sve rane i svako jutro se budite s većom željom za otići na posao. Ispružio sam joj svoja dva žuljevita dlana, a ona ih je špricala nekom alkoholnom vodom koja me je sjetila na prošli vikend kad smo se oblili od alkohola.

Dala mi je masku i rukom pokazala da krenem za njom u drugu prostoriju koja se nalazila točno na sjeveroistočnom dijelu ove naoko ružne zgrade. Doktorica Milena uljepšavala je ružnu vanjštinu svojim itekako lijepim prostorom. Mučio sam se staviti masku.

Stao sam nasred velikog četverokutnog hodnika i borio se s tim izumom s kojim su se do sada služili oni "žuti", tamo u Aziji. Taman kad sam krenuo krotiti tu zvijer, puče jedna lastika tog *stroja* i mogao sam se sada fučkati. Imala je doktorica još tih maskica, ali kad je vidjela tu bitku, odustala je od toga da ju moram nositi. Vjerujte mi, nije da je ne bih nosio, ali pobijedio sam i što da se sad radi.

– U redu je, gospodine Jaić. Dođite sjediti ovdje.

Ona je već sjedila u nekoj fotelji i taman kad sam ulazio u taj ured, ili što god to već bilo, ona prekriži nogu preko noge i pokaže vitke noge koje je krasila crvenkasta suknja. Skinula je naočale i njima mi pokazala da legnem na neko čudo koje je niti stolica, a niti fotelja.

Jedva sam se se smjestio na to mjesto nasuprot nje. Prekrižio sam ruke na prsima i njuškao neki smrad koji se širio prostorijom. Pogledao sam u desnu tenisicu na kojoj se nalazio svježje razdreckani izmet. Shvatila je sad i doktorica Milena da se smrad širi s mojih tenisica. Gledao sam joj kao da je pitam "Hoću li skinuti"?

– Nema potrebe. – uzela je osvježivač zraka i pošpricala ga točno po mojoj tenisici. Zrakom je sad kružio neki miris lavande i cimeta i doze narančine kore, sušene na suncu u Južnom Sudanu. Naime, neko vrijeme sam se bavio tim mirisima za kuću i stan.

– Skinuo bih ja njih, ali nisam mijenjao čarape od prekučer. Jučer smo pili do tri ujutro i nisam stigao, doktorice.

– E tu sam vas čekala, Jaiću. Dobili ste termin kod mene prije tjedan dana. Koliko ste puta otad pili?

– A jesam... Sad je srijeda i mi smo pili tu srijedu, pa smo u četvrtak nastavili, u petak sam nešto radio, ali opet smo pili. U subotu smo se oblokali ko jazvaci...

– Jazavci mislite?

– Ma ti grebatori, da. Prošle godine su nam samo oni pola kukuruza pojeli, ali nije sad to važno. Pili smo u nedjelju, koliko smo mogli. U ponedjeljak sam imao online predavanje, ali zvao me Joso – koji inače radi u policiji – na koju pivu kod njega, pa smo popili svaki po osam komada. U utorak sam *turistički* doma sam popio pet piva, a danas tek, doktorice, danas je srijeda i imao sam također online predavanje za faks, ali znadete li vi kako se kaže za srijedu, doktorice?

– Kako? – gušila se u onom svom mirisu, pa nije mogla najbolje govoriti. Mislim da je izmet na mojoj tenisici imao bolji miris od ovog sranja iz Južnog Sudana.

– Evo stigla srijeda, a piva se reda. Tako bi se reklo kod nas. Kad ćemo mi s ovime završiti, doktorice?

– Pa vi svaki dan pijete, Jaiću. Rekli ste prošli tjedan da nećete piti i da ćete živjeti normalno. Mladi ste, gospodine Jaiću. Zašto to radite? – popravi ona svoju masku i navuče je preko nosa. Jedva sam joj vidio oči, ali jasno sam ipak mogao vidjeti kako iz njih sijeva zgražanje zbog mog maratona koji traje tjedan dana i večeras se završava.

– Nije tako strašno. Online predavanja i ispiti teku lagano kao i pivo. Dosadno je gledati u taj ekran, a i nije zdravo. Osim toga moramo se družiti, a ne možemo nigdje izvan općine bez potvrde, ali ja sam iskoristio naš današnji susret, pa ću kasnije proć do Kauflanda i kupit onaj paket od 24 limenke i onda ćemo Joso, Mate i ja derat po tome dok se ne popije. Imam ja još u bunkeru neke vodke, pa će se još i to popiti, a Joso uvijek nosi nekog vina, koje više sličí sumporu nego li na vino, ali kasnije kad se oblijemo i ono je dobro.

– A gdje vi to pijete? Vi i ti vaši prijatelji, Joso i Mate ili tko već?

– A Joso i Mate. Slušajte sad pažljivo, doktorice. To vam je prava priča., zakašljem se, a doktorica Milena se odmakne ekspresno svojom foteljom unatrag. Sjetio sam se odmah one bitke s maskom, pa sam prestao kašljati kako mi ne bi ponudila novu.

– Ne bojte se, doktorice. Znači ovako. Otkad su nas prošli mjesec zatvorili i otkad je počela ta online nastava, mi smo krenuli češće da se družimo. Bez potvrde nismo mogli nigdje iz općine, a naša općina je toliko velika da u njoj živi ljudi da bi jedva možda skupili dvije ekipe za nogomet. I tako, kako se ne može iz općine van, a online predavanja su dosadna i samo ih uključiš, a već ih želiš isključiti, mi smo se dogovorili kako ćemo se navečer nalaziti na mjestu kodnog imena “Centrala”. Da živite tamo di mi živimo, shvatili bi zašto se to mjesto tako zove, ali ne živite. Naime, Joso živi u jednom selu, Mate u drugom, a ja u trećem i to je uglavnom cijela općina. Sve je zatvoreno, nigdje ne idemo, osim Jose koji radi po cijele dane. Izlet mi je kad odem van nahranit kokoši i ovce... I tako, dok slušam ja ta online predavanja stižu poruke, stižu pozivi, rađa se još jedna prekrasna večer, draga doktorice. Piše Mate meni hoćemo ići piti, zove Joso s istim pitanjem. Da me nisu tako lijepo pitali vjerojatno ne bih pristao, ali njih krivim zbog toga.

– Mislim da su i oni zreli da dođu k meni na sastanak. – prekine mi misao svojom izjavom, ali nastavim ja dalje, ni ne slušajući što ona mumlja ispod maske.

– I dogovorimo se mi za nekih trideset sekundi, što je inače dosta. Zijevam, dok se tjeram da poslušam još malo tog predavanja koje traje do 7 navečer... Računam onda u sebi, jer nikad ne znaš kad te mikrofon na laptopu može sabotirati i svi će onda čuti moje perspektivno računanje i

svi će onda u glas vikati: *“Bravo, bravo. Trebao si upisati matematiku.”* Da, od pola 7 do 8 ima još sat i pol. Predavanje traje do 7, moram se istuširati. a onda do 8 stići do lokalne trgovine jer dalje ne smijemo, a ona radi samo do 8 sati. I to su vam te muke online predavanja... Okanimo se sad ostatka predavanja i tuširanja, ali da. Ugasio sam laptop i nonšalantno priljubio gornju donjom stranom, tako da su poneke tipke vjerojatno ispale. Otuširao sam se nekim jeftinim šamponom od koprive, jedinim koji je ostao kod kuće i sad smo se svi tuširali tim istim šamponom i svi smo mirisali na taj ljupki miris koprive... Važno da se mama opremila wc papirom i *germom*. Upalim jedva onu svoju krtinju od Focusa i zaletim se najprije do Mate, jer on nema još vozački. Joso je radio na granici, nekoliko kilometara dalje, i to taman do 7 sati. Pokupim Matu i odemo mi do kume Ružce u dućan po pivu. Kuma Ružca nam nudi neku šrot pivu koja je još i na akciji, ali iako nismo baš pri parama, odlučimo uzeti desetak limenki Karlovačkog i nešto jeftinijeg Lowenbrau, popularno zvanog Lafenbrafen. Usput, dok smo to kupovali, brojali smo kasu s kumom Ružcom jer je taman bilo nekoliko minuta do 8. Joso je već bio doma i čuo se zvuk njegovog crvenog “polića” kako stiže do dućana.

– Hajmo “dečkovi”. – čuo se njegov prodoran glas.

Vodio je on nas u 8 na neku svoju tajnu lokaciju pokraj rijeke. Skratit ću vam priču. Hodali smo do tamo pola sata, a mrak je već padao. Cijelo vrijeme smo putovali uz samu rijeku i strepili hoćemo li pasti u nju. Nekoliko puta je bilo biti ili ne biti, ali održali smo ravnotežu. Tamo, u toj nekoj njegovoj džungletini, popili smo svaki po pet limenki i produžili dalje, jer da smo ostali tamo, ni HGSS, ni SDP, ni HDZ nas ne bi našli do prekosutra. Vraćali smo se natrag istim putem, po mrklom mraku i uz rijeku koja je bila tik do tog našeg uskog puteljka. Sve je bilo isto, osim što smo imali pet piva više u svojoj guzici. E sad vam tu dolazi u igru ona čuvena “Centrala”, mjesto mira i zena, mjesto gdje se skuplja sva pozitivna energija ovoga planeta. Naravno da smo vozili onako pod blagim utjecajem alkohola, ali nije to ništa. Joso nije mogao ući u auto te smo tu izgubili nekoliko minuta, dok je on skakao u svog “polića” i to kroz gepek. Uspješno dolazimo na “Centralu”. Mrak, zvijezde iznad nas, zvukovi lisica koje se uokolo šuljaju. Ne vidimo prst pred nosom, ne vidimo se međusobno. Pijemo one Karlovačke, a zapravo pijemo onaj Lafenbrafen. Gutamo ga kao da sutra ne postoji. Sjetimo se da nam nije dosta vode, pa umjesto da lijepo nastavimo piti, mi odlazimo do obližnjeg jezera, a tamo novo iznenađenje... Joso vadi iz torbe onaj sumpor od svog vina. Miješamo to s pivom i pijemo, ma uživamo, doktorice. Zaboravio sam i kolokvije i seminare, a poglavito online predavanja. Zaboravio sam i zašto smo u izolaciji, zašto ne možemo van iz općine bez potvrde, maske mi nisu ni na kraj pameti.

– Izgleda da vam ni sad maske nisu na kraj pameti, Jaiću. – opet me je prekinula, ali ja nastavljam izlijevati svoje misli kao ono sumporno vino kroz grlo.

– I oblijemo se mi tako lijepo. Kasnije smo pjevali prigodne pjesme koje je slušala prekrasna priroda oko nas. Skakali smo po trnju, umalo završili u jezeru, zvali smo ljude, slali im svoje glasovne zapise. Ne znam ni kad smo otišli doma, ni kako sam onako razvaljen uopće došao doma, ali vidite me da sam i živ i zdrav i sretan tu pred vama, doktorice.

– To je to, Jaiću? Sve ste mi iznijeli?

– Mislim, mogao bih ja sad vama pričati koliko god još, ali to je ukratko to.

– Pa vi niste normalni, Jaiću.

– Znao sam to i bez vas. – ustanem se s one njene neudobne fotelje i ostavim komadić izmeta na friško uglancanom parketu.

– Gdje ćete, Jaiću?

– Bogati, gdje ću. Pa kupit one limenke u Kaufland i idemo pit kad se vratim doma. Nisam bez veze valjda dobio potvrdu samo da tu s vama pričam, doktorice.

– Ali ja nisam ništa rekla.

– Pričajte vi što hoćete, ali meni se žuri. Rulja će pokupovat sve.

– Pričekajte samo trenutak, Jaiću. Uživajte li vi u svom životu?

Nasmijem se na njeno pitanje i puhnem.

– Pih. Da uživam? Ja ga pijem, draga doktorice. – okrenem se i krenem k izlazu iz njenog ureda, a onda se naglo okrenem i napokon joj vidim zbunjeno lice bez maske.

– Još nešto, draga doktorice. Poanta ovoga svega je jednostavna. Ne miješajte Karlovačko, Lafenbrafen i čuveno sumporno vino. – iskesim se, a njena faca se smrkne, čelo joj se nabora od muke.

– Šalim se. Slobodno miješajte, ali drugi dan će vam sve bit promiješano u glavi. Pouka ja da ćemo mi uživati, što god da se dogodi. Sreću, smijeh i društvo ne može, a ni neće nadomjestiti nitko i ništa... Držimo se zajedno u ovim trenucima i uživajmo u svakom novom danu. Držite mi se i vi, dečki me već čekaju, evo i zovu.

Ostavio sam je zabezeknutu. Vjerojatno se nasnifala onog mirisa kemije iz Južne Amerike, a lijepo je mogao prostorijom curiti miris izmeta.

– E tako sam joj rekao, dečki moji dragi. – pričao sam to Josi i Mati dok smo naslonjeni na mog hrđavog Focusa gledali u zvijezde kojih je večeras bilo duplo više nego li inače i pili ono pivo iz Kauflanda. E, moja "Centralo", ne dam te za sva osvjetljena mjesta ovog svijeta.

Ne zato jer je "Centrala" lijepa, već zato što nas u tom mraku i toj zabiti onako pijane nitko ne čuje i nitko ne vidi.

POEZIJA

TOMISLAV MARIJAN BILOSNIĆ

Znam za masline Vesne Parun

(Uz svoju 75. godišnjicu života i 55 godina književnog i umjetničkog djela)

Zašto pjevam o maslini

Kad me pitaju zašto pjevam o maslini
ja im kažem: ni tisuću puta
nisam je spomenuo kao u Bibliji
I zato što je otporna na truljenje
Moj stolac i stol na kojemu ovo pišem
od maslinova su drveta
baš kao i strane križa
na koje su pribijene Isusove ruke
Pišem jer s grančicom masline
tajna je duha prikazana u Jeruzalemu
Široka i stalna tema za poeziju
Od maslinove grane
istesana je Herkulova toljaga
i kolac kojim je Odisej oslijepio Kiklopa
ulje koje je pomazalo sve rane
i svjetlo
da bi vidjeli one što žive u mitovima
Kad me pitaju o maslini
pomislim na golubicu
u vjetru među dalekim jedrima
Tajne svoje kazujući pjevam o maslini
zamke srcu postavljajući
s njime razgovarajući
Doista široka i stalna tema poezije
A vijenac možete staviti na glavu
onom tko s mojim maslinama
nije zadovoljan

Muze

I Ovidije je lijep glas našao u Kaliopi
maslini kojoj su mnogi navraćali
I ti bi već gotovo bila pjesma
da nije Homera
I maslina Klio proslavila je velika djela
a danas se samo vozim
u modelu njezinom
Grlica i mirta kao zlatni novčić
cijelog ljeta griju maslinu Erato
Njezini plodovi sjaje od veselja
Euterpa je rodila tračkog kralja Resa
koji je svakom trojanskom ratniku
po jednu maslinu udijelio
Melpomena svaka je žena otoka
što crnu maramu nosi
i u njoj crne plodove maslina čuva
I Hymnos majka junaka Orfeja
maslina je
i Taliya što cvijet joj izjeda
kao lovački rog
A ja i dalje lutam
s peharom zlatnog ulja u ruci
do čijih mi je plodova tek doprijeti

Evina slika na Adamovu dlanu

Sa zmijom nema rasprave
u očima Eve u jabuku se pretvara
Bez jabuke ne bi bilo žene
koja je kazala:
zašto si me ljubio iz ljubavi

Bez Adama ni potomstva ni masline
Gubi se istruni ako misliš cvjetati
u ljubavi

Kad je sunce zateklo njegove gole obraze
Adam je ulje milosrđa vapio
i vrt se ispraznio
i Eva je nestala

U podne jednolična koštica
padne na mjesto ljubavnog ležaja
i zvono zazvoni
da bi svaka duša bila spašena
Kad je niknula maslina
nitko ne zna niti je itko pitao
samo je Eva vidjela dlan Adamov
i svoje lice u njemu

Vesna Parun piše pjesme u maslinama

U maslinama crnim vjetar zeleno pjeva
To Vesna Parun čita Lorcinu pjesmu
i odmah dodaje novi stih
Vesna je upornija od masline
i tvrđa
pamtim po stisku njezine ruke
Vesna korača i ne okreće se
ni za jednom maslinom
Ona će i tako napisati pjesmu o njoj
znam da je poput mene
zadovoljan i Lorca
samo što ga ne mogu izvući iz vjetra
da nam to kaže
U crnim maslinama Vesna prima vijest
da će vihori i dalje rasti
a zore krvariti još jače
i da se Lorca više vratiti neće
Iz maslina odlazi i mladić kao oblak
i sve što je slično sjenama
U maslinama zelenim vjetar crni pjeva
to Vesna Parun piše svoje pjesme

Vidio sam Borgesove oči

Kada sam poželio sastati se s Borgesom
pomislio sam na mjesto kao što je maslinik
Kada sam se zagledao u plod masline
vidio sam Borgesove oči
Samo je maslinik biblioteka
izvan vremena
i onda ako je na Mallorci podignemo
Kad bih s Borgesom krenuo na put
uz svoje bih ga masline odveo
njih bi vidio
svoje oči
Masline su kao noć ispunjena knjigama
koje su pisali Homer
i Milton
oni koji pišu očima
Samo slijepi mogu vidjeti masline
i ne sklopivši oči moleći Očenaš
Kad bih mogao pitati Borgesa
upitao bih ga nije li za svog tigra
odabrao sliku masline na suncu rujanskom

Gravesove masline

Prva je maslina bila na vrhu brda
a pod njom izvor šutljivi
Druga je maslina rasla uz morski žal
na ušću rijeke gdje voda počinje plakati
Rijeci je valjalo prijeći planinu
tako je htjela Bijela Božica
i Graves
pišući novu zbirku pjesama

Rijeka je bila spora i taj prizor je vrijedao
slike otoka u njoj se nisu dvaput ponavljale
U noći se u bijeli ljljan rastvarala
nad divljim maslinama u Mallorci
sve dok se Graves
ne bi vratio s brda

Dok zora obasjava izvor i masline
Graves na brdu boce razbija
iz kojih je cijelu noć grlo zalijevao
Dolazi vrijeme i staklo u vodi svjetluca
od sunca bježeći zvijezdama
U Mallorci su kazali da mira biti ne može
dok pjesnik na more ne siđe

I s večeri Graves bi na obali
čekao sunce da s uljem u sebi
u masline utone
i oštricom svojom krhotinu stakla
učini oblutkom sličnim rosi svitanja
Ljudi su gledali pjesnika
a Bijelu Božicu vidjeli
i Gravesa kako zelene masline baca
u Sredozemlje

Masline Vincenta Van Gogha

Kristale maslina u kaleidoskopu
pršljen po pršljen krikom proboden
slika van Gogh
Neka, ne smeta, maslina je
zaronjena u čahuru sunca što se napinje
u mačeve što ostadoše
u ranama među svijećama
Plamen nije moguće zaustaviti
ni bakar ni broncu
ni zlato s vonjem sumpora
Zeleno žari žutim topljeno s grivama
trave po kojoj posrću obrisi zemlje
Maslina gori u svako doba godine
dan je prekriven mramorom zvijezda
kobaltom što doskora će nestati
u brdima oblaka što brzo prilaze
Zrak pun snage i duha kipti u plućima
utisnut u ultramarin u rasjeklinu na čelu
u sitnu prašinu
i limun išiban očima
Dan za danom s ričim uljem u kosi
van Gogh slika koljena i zglobove
tigrovu kožu toplokrvne masline
Oštri crveni ubodi
u surovo plavo drhtanje
Slika tlo kao nož zaboden u kruh
ljubičast kao srce ljubavnika
što pijan se penje na maslinu

O maslini ne znam pjevati

O maslini ne znam pjevati
poput Marka Valerija Marcijala
samo je ulje bljesnulo
u mirisnom grmu tvojih očiju

Ni Nazora slijediti ne znam
koji je u maslini vidio
Palos Atenu
Samo je ljeskavi baršun loze
spuzao na tvoja ramena

Znam za masline Vesne Parun
iz biblijskih vremena na Šolti
Jato je ptica palo na Grohote
i Vesnine oči
na njihovim krilima
Masline u tvojim rukama
sunca su što se okreću oko studeni

Poruka

Galaćani su kazali
uzet ćemo sve i ponijeti
među sobom
Tko nađe crni plod masline
neka ga ubere
zauvijek

DAVOR GRGURIĆ

Čime bismo nahranili mrave

(izbor iz nove zbirke pjesama)

Samoodvagivanje

Vrijedilo je otići
i spoznati nebitnost,
očekivanu nespremnost
na povoljnija iznalaženja
vlastitoga smisla.

Vrijedilo je odmaštati
onoliko djetinjstva
koliko je potrebno
da se odveže rođendanski balon
koji s povoljnim vjetrom računa
da će biti što dalje odnesen.

Vrijedilo je spakirati se
još davno prije polaska,
pripremiti se na neizbježno
dozrijevanje i svršetak,
sagledavanje promašene prilike
za pomirljivim ostankom.

Vrijedilo je štošta,
istovremeno ništa.

Sada najviše vrijedi znati
priznati sve što ne ide u prilog
i sačuvati to značajno saznanje.

Sudbina lišća

Onako kako pomirljivo
otpada otpisano lišće
zgužvat ćeš se i otpasti
bez da u krošnji si išta
prosvjedovati pokušao.

Otkinut ćeš se s grane
boljih stremljenja
pa skliznuti bez otpusnice
i šušljave isprike,
kamo te bude poželjeo
odnijeti listonošac vjetar.

Listalo se koliko se moglo,
koliko se raširilo
iz krošnjevite sudbine.

Sabralo se zlatom opjevanih dana
i srebrom otkupljenih noći
što su zvijezda san u krošnji
pomirljivo prihvaćale.

Za listanja si valjda
ponešto i vrijedio.

Nekima da lakše u tvom
ulisnaćenom skrovištu dišu,
nekima da se u sjeni tvojoj hlade.

Kako sad i ostalo se lišće sprema
na završan čin dozrele predaje,
a ptice venućeg napretka
odsluženu krošnju zaobilaze,
odvraćaju pogled i želju
duljeg ostajanja u nekoć prisnu granju,
na tebi je da peteljku svoju
dosušiš i pukneš.

Ne da ti se održavati vjeru,
smišljati bodreće misli
i odolijevati mrazu i vjetru
dok se sam na grani njišeš,

čak i kad bi još bio
posve zelen i mlad.

Teret usklađenosti

Odgledali smo i ovaj suton,
tonuće u opuštenu rečenicu,
odlazak zaljubljenih galebova
na hrid gdje se dogovorno gnijezde
pa naizmjenice stražare dok spavaju.

Ispratili smo i ovu dnevnu smjenu
poboljšavanja vlastite bitnosti,
ispunjavanja zacrtanih težnji
što vukle su nas k sutonu,
ko dostojnoj nagradi
za nedovršene napore.

Valjalo je i to sagledati:
Suton nad morem dostojno
obilježi još jedan pokušaj
naših iskustvenih preklapanja,
trzaj iz vala nakana isplutalih,
da sabraniji i odmorniji
poželimo odgledati
jos jedan zajednički zalazak.
(Mnogo znamo o zamiranju,
utrnulu htijenju.)

Sve češće pomišljam:
Naša je istoznačnost
doista patetična
jer ne umijemo drukčije no zajedno
nad istim stvarima
psovati i zgražati se.

Doista nas je naporno – vjerujem –
slušati kako u isti glas tvrdimo
da navlas jednako razmišljamo
i istih se iskušanih strahova plašimo.

Ne bismo si toliko trebali nalikovati,
niti toliko učestalih napora ulagati
u održavanje svojeg sjedinjenja.

Ta čemu? I svemir se dobrim dijelom
sastoji o raspršenih čestica, ostataka
značajnijih eksplozija od naše
i razdaljina koje daju mnogo prostora
za pitanja o dostatnosti prostranstava
za skrivanje čak i donekle sličnih,
a kamo li posve istih odgovora.

Mala ispovijest

Sagriješih nečinjenjem i danas.
Ne pročitah pametno ništa.
Ne odzdravih nikome ljubazno.
Ne zavoljeh. Ne preboljeh.

U danu ovom ne uradih ništa naročito
što bi na tren izmamilo osmijeh
jednom u budućnosti,
na postelji predsmrtnoj.

Dan ovaj otrpjeo me nekako
kroz rutinsku dnevnu patetiku,
no sumnjam da bi se
i meni i njemu ponovno
htjelo odmatati otpočetka.

Dan ovaj ispuštam ko šuplju loptu,
gužvam ko novčanicu
koja ništa više nikome ne vrijedi.
Izlijevam ga ko užeglo vino u slivnik,
vežem ga u najlonsku vrećicu
ko usmrđenu ribu
koju nisam na vrijeme očistio
i pripremio od nje pošten obrok.

Dan ovaj ostavljam
ko djevojku u štiklama
koju ne uspjeh uvjeriti
da ću sutra biti boljim
otiračem njenim hirovima
te bi mi stoga trebala dati
još barem jednu bosu priliku.

Nezgrapno se ispričavam
zbog svoje nesnalažljive naivnosti,
zbog samoprijegora i samokritičnosti
kojima – čini mi se – nikome
osim sebi samome
ne saplićem noge.

Ponekad i meni je zamorna
spoznaja koliko bih se
nisko ocijenio i diskvalificirao
zbog pretjerane odgode stvari
u kojima već podebljano kasnim.

Nije to više toliko ni sazrijevanje,
koliko osušena predaja.
Ima tu sad više mudrosti,
no i manje svježeg upornosti.

Osmjehnuh se nesnalažljivo.
I u osmjehu skliskom
okliznuh se o odraz
dječaka koji nekoć se
u istom zrcalu rastući promatrao.

Zapitah se: Što li se sve putem izgubilo
da bih danas morao odglumiti
ovako bezbrižan djetinji osmijeh
kakav već odavna ne širim spontano?

Uvjerih se da tako je – naravno –
moralo otprilike biti i pozdravih se
s osmijehom u zrcalu
kojeg je i dječak u odrazu ugasio.

Završni račun

Sad već posve sigurno
nećemo stići ispraviti greške.
Ne starimo ni polako, ni odmjereno.

Proces našeg tihog urušavanja
postaje već poprilično zamjetan.

Ne tvrdim više da vremena je dovoljno
jer prosipilo je dok smišljao sam
bolje obrate i prikladnija ispričavanja.

U niz omaški, propuštanja i neuspješnosti
mogu upisati još jedan nevaljali pokušaj.

Sada je sigurno kako se moglo bolje,
kako trebalo se više,
da bih danas-sutra mogao upisati
koliko-toliko uspješnije zaključke.

Sagledajmo: U nekim su drugim predjelima
isklijali bolji umovi, svečanije misli
i lakše uglazbljive pjesme.

Negdje drugdje snovi su zelenije pasli,
a lađe iskrcavale vredniji teret,
s više opreza no što mi smo ga ičemu pridavali.

Negdje drugdje su ljudi za stol sjedali
poštenije, izmjenjivali susretljivije riječi.

No što možemo, što uopće hoćemo?
Ovdje smo gdje jesmo.

Zidove, u koje se zazidасmo,
sami smo sagradili
pa vrijedi jedino među njima odbrojati
još dane koji su nam dâni.

Ostalo je još istrpjeti razočaranja
pa prihvatiti osrednju doživljajnost.
Bolje od toga ne uspjesmo.
A nije da nismo htjeli.

No, makar tu se slažemo:
Sada je već sigurno da starimo
brže od ispravljanja grešaka.

Prosudba lisica

Pa i ako ima još u nama snage,
ponešto želje za aktivnim trajanjem,
ipak smo do sad trebali zaključiti
da ne značimo mnogo
pod ovim jarkim suncem
koje slavi ljetnu žegu.

Pa ako i dajemo dojam
da bi se u nas moglo još
nešto uspjeha okotiti,
leglo naših kasnih nadanja
ne obećaje mnogo.
Nije to zavjetna mladunčad.

Krzmamo se i iščeškavamo buhe
ko napuštene lisice
čija je šepava majka
spoznala zlu kob.

Psi lovački smanjuju udaljenost,
a mi zdvajamo treba li više
uopće od njih bježati.

Ukoliko imamo
još toliko samopouzdanja
da između nas razdaljinu
iznova povećamo i proširimo sjenu
šanse za preživljavanjem,
svjesni smo ipak
da iz sjene se išuljasma
i da u istu lisičje osamljenu tamu
jednom ćemo se svakako
ponovno ugurati

čak i ako nas pseta lovačka
poštete svoje upornosti.

Samo ravno

Pojačava gas ka zidu
jer zapravo ne voli kočiti.

Nije od odmjerenih radnji,
od stalne vožnje po pravilima
i slijeđenja naredbi instruktora.

Juri ka zidu dok promišlja:
Možda u zadnji tren
ipak odluči zakočiti
ili naglim okretanjem volana
promijeniti zacrtanu pravocrtnost,
no svakako želi stisnuti zube,
pritisnuti gas žešće
jer nije svaki završetak tragičan.

A ni svako zalijetanje u zid
ne znači odustanak
i izostanak hrabrosti.

Sve po protokolu

Ne biramo zidove iza kojih starimo,
tek imamo pravo na njih povješati
donekle veselije slike.

Ne bušimo bespotrebne rupe
na ogradama kroz koje bismo
škicnuli ili načuli nešto
što nas se uopće ne tiče,
a što bi nas itkako
moglo opteretiti.
Uplesti nas u nešto,
za što ne gajimo višak energije.

Ne biramo žene koje će nas dohraniti,
već samo ispunjavamo zadanu dužnost
da se ne opiremo previše i prečesto.

(Pritom im je potrebno povremeno
iskazivati zahvalnost.
Reći im da nismo ih zaslužili,
znači osigurati nadalje
njihovu naklonost i pažnju.)

Uspat objašnjavamo što manje.
Ne ispitujemo odviše.
Biramo prolaznost i neotpor.

Ništa ne požurujemo;
Sve proći će ionako prebrzo.

Ne pozivamo se na nužnost,
mada znamo da nismo
niti imali prevelik izbor,
izdašno vrijeme za razmatranje.

Ispada sve onako, po prilici,
kako se i očekuje.

I zapravo na malo toga
uistinu možemo utjecati.

Stoga je najbolje držati se
zacrtanog scenarija,
davno nasljeđenih uloga.
I ništa ne talasati previše.

Neumijeće odvajanja

Ne odvajam se olako od stvari,
od onoga uz što sam se kvario,
od svega što me prožimalo
i u što sam bar donekle vjerovao.

Ne odvajam se olako od sjena
koje su zaklanjale vidik
i uvjeravale da iza obzorja,
dokud pogled seže, ničega i nema.

Ne odvajam se olako od mjesta
na kojima sam čamio,
kiselio nemotivirajuće misli
i pravio zimnicu
za vlastite učestale neuspjehe.

Ne odvajam se olako od sjećanja
na sve turobne svađe i podilaženja
koja sam morao činiti
radi uštede mira u učmaloj sredini.

Ne odvajam se olako ni od zasjenitelja
koji su prezirali i ismijavali,
predano nadodajući otegotan prizvuk
svadalačkom pothlađenom djetinjstvu.

Ne odvajam se olako od davnih misli
kako i ne mogu naročito nešto postići,
jer i nisam stvoren za nešto veće.

Ne odvajam se ni od čega
što tereti i pritišće
premda sanjam drukčija rješenja,
završetke veselije,
uspješnije od ovoga
koji će me na koncu
pričepiti i zaustaviti.

Ne odvajam se olako ni od čega
od čega sam se davno već
odvojiti trebao.

LJERKA TOTH NAUMOVA

Poezija

Ushićenja

Praznim pogledom prilaziš. Mrtve su sjene zagrljene. Tajnovito izmišljaju slučajni susret. Otvorene rane iskušenja bdiju. Isplakane su u dozrijevanju pokidanih zaborava tražeći oprostaj neizbrisivih dodira. U trzaju umuklom, zaustavljeni drhtaj zadnjeg neugaslog nadanja.

Ispređen životni usud iznad napuklina krika lebdi. Čuva vjerno nagovještaj smijeha od zaborava. Nespretnost otuđena darežljivo vapi. Nosi mirisne latice slagalice jednoga vremena – prošlosti davne. Hod pregaženih hvata prave riječi. Čeka zavaranu sjetu ushićenja nekadašnjih.

Pretvorbe zemlje i ratara

U ime istine, upitnik boli izvornog čeznuća. Vraćanje zapažanja. Izraz lica bez naličja. Obilazak nereda cvili raščlanjenom znatiželjom. Kapljični mozaik kako-tako nestaje oplodnjom. Zatišje ujedini zavičajne pretvorbe zemlje i ratara.

Zatočene ljubavi kao istrgnuti komadići preslikavaju se u bježećem plesu zelenog dragulja slavonskog. Progon zgrabi nedokučivosti udaljene. Vrisak pamćenja pogađa istinu oka kroz otrgnuti priziv rodne Ravnice.

Zarobljene misli

U očima strašljivca neodlučnost očekujemo. Dotrajale niti vezivanjem raspuklina otključavaju tajnu vrata doma izgubljenog vihorom rata. Ostajemo zarobljenici misli. Nedoumicom, sanjamo toplinu doma nedokučivog.

Otkrivamo spasenje duša dobroćudnosti. Ne želimo osvetu ni progonstva. Čuvamo umnožavanje oprostjenja. Žari preživljeni nemir. No skupa smo – bližimo se Bogu. Čekamo nakupljene uzmake uspavanih svijesti.

Udaljene obale

Kroz razbijeno zrcalo obala prilazi obali no nikada ne mogu postati Jedno. Između dvojbi čekam svoju obalu. Žedno ispijam učahurenost spokoja skrivenog. Oči zaplešu. Čarolije ljubavi ožive uz gibani beskraj sjenki sutona.

Zvonik – pozdrav srca – zalog blaženstva spajanja uspona i poniranja. Ništa nije tako veliko kao mostovi – prispjet obale na obalu. Razbuđeni mostovi vješto preslikavaju drugu stranu obale. Podsjećaj – teško je povezati misli iza horizonta uspomena na udaljenim stranama obala.

Pulsira otpozdrav jezerski

Zagrljaji kao razbuđeno žarište. Prekrasan ples u restoranu između jezerskih očiju. Tamo su ljubavnici! Pulsira otpozdrav! Opijenost upija strah. Kakva je boja straha? Možda kao vinske boje zore – premještano praskozorje. Izazov dana u žurbi plesa.

Kako povezati snove pretvorene u jednu crnu točku iza koje šume Anđeli? Svakodnevno progonstvo sna. Ptica pjeva ptici. Oprost Neba – trenutak pobožnosti. Bože, osveta sna! Biserna blud – pregaženo kajanje. Pobjednici iznad grijeha – dozivanje latica – usana. Trenutka više nema.

Pijanstvo ispija boje ljubavi

Pokraj Jezera ponovljena čuda. Udarci Božjeg zakona – raskomadano kajanje. Zadržani dah je dio Božje igre. Čarobna strijela bez znaka. Zračenje očiju. Govorim li to što mislim? U samoći stižem do sebe. Prisjećam se. Postoji jezik koji je iznad riječi.

Uhvaćene jezerske dubine – pijanstvo ispija boje ljubavi. Ožiljci modri vabe brzinom protoka. Opominje zornica. Nema više vremena. Nevidljive životne niti odano daruju jezerske valove. Znatiželja u svjetlucanju razaranja udalji zauvijek sveobuhvatnu zabit posljednjih osuda.

NEDO NEDIĆ

Riječki ciklus pjesama

Ruke

Ruke su sve i ništa
Ruke su sreća i bol
Ruke su cvjetovi i zgarišta
Ruke su brda i dol

Ruke su rat i mir
Ruke su plač i smijeh
Ruke su bonaca i vir
Ruke su krjepost i grijeh

Ruke su dobro i zlo
Ruke su slabost i moć
Ruke su bezdan i tlo
Ruke su dan i noć

Ruke su život i smrt
Ruke su različite i iste
Ruke mogu spasiti i strt
Ruke su prljave i čiste

Ruke su ruke
Ah te ruke
Kakve su naše ruke

(Rijeka, 13.12.1972. • objavljeno u: Spectrum 1-2.,1979.)

San

Azurno-tamna boja neba je bila,
a putnik mjesec sve sjajniji je bivo
dok sam ja tihe zlačane snove snivo
u naručju i sjeni noćnoga krila.

Jesam li to sanjao djetinjstva snove
kroz koje me često vodila je vila
ili su snovi lijepo noći ove
samo velika a slatka varka bila.

U snu sam sve staze djetinjstva vidio:
rijeku malu, vrbe, lipe i šumu
i časove kad me je otac grdio

kada sam bosonog trčao po drumu.
Trčao sam smjelo kroz svježinu zraka,
al' najednom se nađoh sam, usred mraka.

(Rijeka, 14.12.1972.)

More i mi

Uzburkali smo more
Valove stišali nismo
A otišli smo u nepovrat

Otišli smo u nepovrat
I pustili da more bijesni
Ostavili smo more

Otišli smo Pobjegli smo
Daleko od bijesnog mora
Bojimo se osvete mora

Smiri se o more
Zaboravi nepravdu našu
Smiri se Zaboravi osvetu

(Rijeka, 1973.)

Proljetna pjesma

Danas je trava poznatu pjesmu lelujala
Cvijeće je na poznatu pjesmu mirisalo
Potok je poznatu pjesmu žuborio
Vjetar je poznatu pjesmu ćarlijao
Sunce je poznatu pjesmu obasjalo
Snijeg je poznatu pjesmu s planine donio

Danas je u šumi šumila poznata pjesma
Ptice su poznatu pjesmu cvrkutale
Danas su od te pjesme planine odjekivale
Danas je sva priroda pjevala pjesmu
U ranoj mladosti rascvjetalog srca

S prirodom je i moja duša
Nedopjevanu dopjevala pjesmu
Dok su moje usne ljubile
Dragu planinsku česmu

(Rijeka, 8.1.1973.)

U podne

kada se u podne tiho zanjiju
polja rodnoga dozrelog
 žita
vjetar se kao skitnica šalja
 ide od klasa do klasa i
 pita:
o klasje zlatno zar nisi dozrelo
 i za žetvu spremno
 još?
 – ! –
 ne brini se
samo ti zrij dok te njišem
 još nije sagrađen
 koš

(Rijeka, 12.6.1973.)

Jutra djetinjstva

O, jutra djetinjstva moga,
O, sunčana i radosna jutra!

Nikada više doživio nisam
ko u djetinjstvu sunčano jutro.
Bosonogom djetinjstvu put je utro:
radoznali zov cvjetne prirode,
zagonetne šume i protjecanje vode,
procvali mak od krvi vrele,
polja zlatne pšenice zrele,
vrbe uz vodu koja tromo teče,
igra oko vatre i pjesma uvečer...

I još mnogo, mnogo toga
što daju jutro, podne i večer
od ljepote i od čara svoga.

O, jutra djetinjstva bezazlenog,
djetinjstva koje se utopilo u vodama,
ustajalim vodama svagdašnjim.

(Rijeka, 12.1.1973.)

Tamo daleko

Tamo daleko preko livada
Polja i uzoranih njiva
Tamo gdje mir i tišina vlada
Tamo moje rodno selo sniva

Tamo daleko ja sam snivao
Snove divne u mladosti ranoj
Tamo daleko sam se skrivao
U igri djetinjoj igri davnoj

Ja ostavih sve daleko tamo
Ostavih sjećanja i sve snove
O kako sam sretan bio samo
Tamo daleko tamo

(Rijeka, 11.3.1973.)

Sjećanje na jednu noć

Svud se teške magle vuku,
topli povjetarac dahće
kroz noć. Sve je u muku,
samo vrana u visini grakće.

Bol se osjeća u uzduhu,
kiša turobno-jezivog plača
pljuskom srlja kroz noć gluhu,
srce krvari na vrhu mača.

Zbog tolikog zla u jednom danu,
zbog tolike mržnje u traganju,
zbog tolikih suza na istu ranu,
zbog tolike boli u kajanju.

(Rijeka, veljača 1973.)

Traganje

*“Čitavog života tražio sam tebe
pjesmama svojim”
(R. Tagore, Gitandali 101)*

Tražio sam Te dok su zvijezde sjale
Ali nigdje Te nisam mogao naći
Sve pokušah al' želje nisu prestale
Ja ne odustajem moram Te pronaći

Danas Te bez prestanka tražim ponovo
I sunce ponovo u zenitu stoji
Iz prvog ja krećem u traganje novo
Prema Tebi vode svi putovi moji

Prestanka nema u mome traganju
Jer želja moja od svega je veća
Tražim Te stalno i noću i danju

Kada Te nađem znat ću što je sreća
Pođoh i ovog dana na kamen brijeg:
A na vrhu već tamno je... i pada snijeg

(Rijeka, 25.1.1973.)

Freske na stropu crkve

Nekad mi freske na stropu crkve
Izgledaju nedohvatne, nedostižne, beskrajne.
Ponekad, na čas i ožive:
Kreću se, smiju i govore...
Anđeli u povorkama lete
I otvaraju najviše prozore.

Drugi put mi freske na stropu crkve
Izgledaju nepokretne, ozbiljne i nijeme.
Ponekad mi se učini
Gledajući strop oslikani
Da je stalo sve, pa čak i vrijeme.

Nekad sam danima u crkvi toj
Bio gost anđelima na stropu
I likovima u udubini zida
A sada se grčevito borim
Da vrijeme taj odnos ne pokida.

Nekad mi freske na stropu crkve
Izgledaju nedohvatne, nedostižne, beskrajne
A ponekad nepokretne, ozbiljne i nijeme.
Katkad mislim da gledajuć ih gubim vrijeme.

U mislima često likove sa stropa pitam:
Je li uistinu, gledajuć vas, gubim vrijeme?
A freske?
Nepokretne stoje. Ozbiljne su i nijeme.

(Rijeka, 5.5.1973.)

Pričajte galge

A.D. 1573.

Za nas je uvijek dosta galgi bilo
Nije važno jesmo l' bili krivi
Koliko je krvi vješalo popilo
Pravo je čudo da smo još živi

Galge smo sami za se pravili
Ti stupovi srama tako su boljeli
Ko žrtve smo na njima visjeli
Da bismo mrzili a ne voljeli

O galge vješala nam tužna
Još pričate priču života nam ljuta
Pričajte dalje jer priča je kužna
Pričajte galge vičite pokraj puta

(Rijeka, veljača 1973.)

Moje oči

Prijatelju, slijepom od 23. god.

Ko dvije krijesnice usred tame
Kroz koju čovjek tek tapkajući kroči
Svjetlo traže ko i uvijek same
U mrklom mraku mračne moje oči

Svjetlo će biti uvijek samo varka
Ko i trijeznost gdje se vino toči
Jer iznova bit će usred mraka
Danjem svjetlu otete moje oči

Kroz duge dane kako da prođu
Kad zastor tame na putu ih koči
Kako da do sunca izgubljenog dođu
Zbog hladne vatre mrtve moje oči

Ko pogled kroz dim na praznu čašu
Želja je koju u bezumlju sročih

Ne reci ništa

Ne reci ništa ako reći nećeš
Da voliš sjaj zvijezda u proljetnoj noći
Il' da si sretna kad poljima šećeš
I da me nikad nećeš zaboravit moći

Ne reci ništa ako rekla nisi
Neka riječ ostane na usnama ruža
I bez riječi uvijek ista ti si
Osmijeh vječni koji sreću pruža

Ne reci ništa ako si kraj mene
Jer tugu ništa nikad ne izliječi
Sada su mi draže tvoje oči snene
U ovom su času suviše sve riječi

Srce mi je tužno oči su mi snene
Potrebne su riječi – kao uspomene

(Rijeka, 22.1.1975.)

IVAN KLARIĆ

Poezija

Tijelo
Imati riječ tijelo,
to znači
klicati, svitati, nicati,
okretati se
u plavetnom zraku.
Na koncu,
to za svakoga nije isto.
Moje prvo tijelo
rađa drugo,
drugo rađa treće,
treće rađa četvrto,
sve dok svjetlost
ne ispuni moj prozor.
Ta svjetlost mi kaže,
zaroni u mene,
pjevaj sa školjkama,
u morskoj dubini,
budi zlato,
nečije blage oči,
spasi me,
iz nekog nigdje,
pjevaj mi,
baci mreže,
na obali mora
gdje je nebo
palo na stijene,
po kojima ti
upravo hodaš.

Rokersko poslijepodne

Nakon što smo čitavo poslijepodne slušali rock iz šezdesetih, moj prijatelj Edi Erak je rekao: – Ali svega toga sad nema... U pravu si, prijatelju, odgovorio sam zahvaćen rokerskom nostalgijom, ne shvaćajući da još nisam naučio razmicati tamu. Oprostivši se s prijateljem na vratima, pomislio sam: Ljubav nas više ne ranjava. I gdje god se okrenem, vidim ista nesupstancijalna lica, istu ispucalu svakodnevicu, iste urušene nade, istu praznu glad, i što mi drugo preostaje, nego skrivati se u apstraktnim pukotinama stvorenim od naše nemoći. Opet, nešto mi je govorilo kako privid kojemu smo se priklonili nije jedina stvarnost. Govorim o onom dijelu noći koji se na da prijeći mehanikom sna. To je svjetlost koja dolazi s hiperborejskih otoka, gdje je nemoguće ne vidjeti sebe, pročišćenog od gradskog smoga i elektronske buke. O blaga noći, odakle dolaziš? Hoću li te ikada prijeći otvorenih očiju? Ako se to jednom dogodi, a vjerujem da će se dogoditi, bit ću lakši od zraka, i moći ću prošaptati: O blaga noći, sad kad sam te prohodao, kad sam učinio nemoguće, koliko će svjetlosti s tvojih ruku pasti na mene, na druge, na svijetu koje volim.

Oblak

Odjednom shvaćam,
sjećam se oblika jednog oblaka.
Gdje god odem,
ma što radio
on je tu,
ne zaboravljam ga.

Taj oblik je znak, kažem,
i dobro je da je tako.
Vrlo vjerojatno tu se radi
o čistom obliku,
o obliku oblika,
o nečemu što se priziva i čuva.

Širim ruke,
gledam u nebo,
ne tražim obične oblake,
snove, uspomene, pojedinosti,
mokru travu, pločnike,
tražim samo ono što ne iščezava.

O velika sliko, veliki Zakone,
velika radosti, bez tebe,
bez tog nebeskog temelja
kako može otpočeti vrijeme
u mislima, prašumama rječnika
i slučajnim mrakovima.

Zar bi sve to bez tebe imalo snage
za svoje svakodnevne ludosti?

Bože, ali zar u tvom kazalištu
već nije izginulo previše glumaca?

Rimske misli

U šetnji Rimom prilazim Hadrijanovom hramu. Ne vidim mnogo. Ono što vidim nema glasa. Iza pročelja s visokim stupovima izgrađen je betonski zid. Po zidu gmižu sjene. Desetci njih, prepliću se, bez reda. Zrak je siv. Na tlu razbijena geometrija. Svjetlost trenutno nema odgovora.

Sjene na betonskom zidu imaju lica prolaznika. To su metaforičke sjene. Ili možda sjene iz sna. Teško mi je na ovom mjestu. Sjene iskaču sa zida, grizu me, prijete, fijuču nekoliko centimetara iznad tla kao hitci iz revolvera. Ovdje je svačiji stoicizam na iskušenju. Osjećam bol u prsima. Bože, pogođen sam, kažem poluglasno. Vraćam se u prizor. Razmišljam je li moguće imati neku lošu misao a da ta misao ne utječe na opće dobro. Ratobornost prostora pruža toliko asocijacija da pomišljam da sam u središtu neku dublje lakomislenosti.

Da sam pred inkvizicijskim sudom, stvari bi bile jasnije. Svoj nepovjerenje prema crkvi bih priznao i za to platio glavom. Ovako, što mi je činiti u ovom kafkijanskom igrokazu? Nitko ne zna odgovor. Ni prolaznici. Ni prostor. Ni bilo koja apsolutna metafora. Stvarnost se preplovala na nemoguću i još manje moguću. Utješno je što svjetlost ne traži da o njoj znamo mnogo. Njezin se glas javlja kad ga trebamo.

Zamka

Pod Hadrijanovim spomenikom počinje kiše. Ono što osjećam nema oblik. Iznad careve glave raste zimzelena šuma. Njiše se u zraku. Po tlu gmižu mravi. Stotine njih, u svojim dnevnim aktivnostima, bez reda. Vjetar se sagiba u visini. Pruža ruku prema plaveti. Čeka da se prostor odmrsi iz vlastite zamke.

Sjene na šljunčanom putu imaju boju bizantskih mozaika. To je metafizička šala. Ili šala iz nečijeg sna. Sve mi je teže. Sjene odapinju strijele iz mraka, šamaraju me, psuju, prolijeću iznad krošnja stabala kao konjanici u trku. Ovdje ostaje malo mjesta za mišljenje. Osjećam strah. Bože, ali čiji? Ne mogu se vratiti u prizor. Razmišljam kako je za jednog vladara bolje da nije filozof. Ravnodušnost prostora pruža toliko mogućnosti da pomišljam da se nalazim na nekom idealnom mjestu.

Da sam Orest pred Ateninim sudom, znao bih da ću biti oslobođen. Ovako, ne znam što me čeka. Svoje nepovjerenje prema našem vremenu sam iskazao i za to platio cijenu. Hoće li opet doći vrijeme u kojem će bogovi suditi smrtnicima? To nitko ne zna. Ni slučajni prolaznici. Ni ljubavnici. Ni ptice. Ne postoji ništa utješno u vremenu u kojemu su strpljenje i katarza pretvoreni u karikaturu. A prostor nema glasa.

Mahovina

Nakon jedne Beethovenove Devete u Lisinskom, razmišljao sam o hiperprostoru i o svemu što govori Michio Kaku. Oh, gospodine preuzvišeni, možda prepametni, dobro je što se nismo sreli, jer biste me sigurno držali budalom. A ja bih vam u tom našem hipotetskom razgovoru rekao:

– Bože moj, koliki prostor. Progutat će me. Progutati. U koju god razlistanu stranicu te nemani uđem, mene nema. Nema zvjezdane flore i faune, zvjezdanih katakombi, dječjeg straha, udarca kosti o prašinu, mamurnih asteroida, paučine zvijezda... Uopće, ne znam što bih s teorijama koje ne mogu povezati sa svojim svakodnevnim porazima. O gospodine preuzvišeni, možda prepametni, niste mi bliski. Bliži mi je Beethoven. Kad glazba otpočne i razotkrije jezik šume, mora i otoka, što nam drugo ostaje, nego slušati. U Devetoj glazba kaže: nema prostora, postoji samo zvuk, mahovina na hrastovom deblu na kojem su sačuvane sve naše misli. Glazba! O glazba! Pretvorio bih je u kaput za prosinački mraz, u plavetni snijeg, uhvatio bih je za vrat i preklinjao je da me uvede u tajnu prvotnog govora. Kad se jednom oslobodim svega i svedem se na pravu mjeru, reći ću: – O mahovino, draga mahovino, budi svjetlost u meni, u drugima, budi svjetlost između sviju nas.

MIRJANA SMAŽIL PEJAKOVIĆ

Pjesme

Ciklus pjesama iz knjige “Galaktički štit”, koja svojih pet minuta čeka u DHK Zagreb

Mandat

Ostavljene kao podsjetnik
Trepću boje
Ovješene o zidove
Svoj desetogodišnji mandat
Provest će na tronu
Svjedočiti rješavanju
Konkretnih problema
Usnuti s nama
Ispred ekrana
Prosipati se jutrima
Kao zrnje gladnim pticama
Upijati mirise
Svježe pečenog kruha
I zagorjele zaprške
Gledat će svijet
Iz naše perspektive
Promatrati vrijeme
Razderano na krpice
Omeđeno tjelesnošću
A onda
Pred sam kraj svog mandata
Zaljubiti se u difuzer
I izbljedjeti zajedno
S eteričnim uljem naranče

Ili limuna i citronele.

Mjesec udovac

Mjesec prerezan popola
Krstari nebom
Zviježđa mu se klanjaju
Udovac je ostao
Sinoć mu je pala
Njegova bolja polovica
Koji je oženio
U mojoj prošloj knjizi
Otišla je kao komet
Sad lista priručnike
Radi pokuse
Da se zaokruži
Da bude sav svoj
Nema kud
Nije učinio što je trebalo
Nije drugu polovicu
Dovoljno vezao za sebe
Studena je sporost
Okopnila mu raskoš
Nesposoban je za tugu
Nedovoljan za sjaj

Lista znanje iz zemnih knjiga
I skuplja žutilo

Iz žutog tiska.

Umnožena daljina

Hodam rosnim jutrom
Uznosim glavu
Stepenicu po stepenicu
Poniknuta u sebe
U dan koji se smiješi
U nagriženi zrak
U jutarnji uzdah
I večernji oproštaj
Da pramac mi bude
Da ljulja moja htjenja
Da dobrim namjerama
Popločava mi put
Dok ja vežem svjetove
I pratim tajanstven trag
Koji vodi na početak
Gdje čeka me
Umnožena daljina
U zagrljaju zgusnute bliskosti
Snažnija od oluje
Mraza i smrzavice

Zametnuta u slutnju
Skinula sam plahte sa zjenica
Protegnula glasnice
I?

I zaronila u daljinu

Rakurs

Svi krećemo s dna
Dno je sveprisutna pojava
Bilo da je malo ili veliko
Tanko ili debelo
Važno da je mekano
(na tvrdim dnima
misli bi se nažuljale)
I more ima svoje dno
Crno more svoje crno dno
Bit će da je crvenome crveno
Ako se nisu zamijenili
Ni nepregledni oceani
Nisu bez dna
Rijeke jezera baruštine
Čak i želje imaju svoje dno
Svoje polazište
I pjesma dakako

I čovjek može pasti na dno
Na dno dna
To je zadnja postaja
Tramvaji dalje ne voze
Avioni ne lete
Niže se ne može
Otud je i krenuo samo
tada zbog toga nije bio nesretan
Nije još bio iskusio
Ni jednu drugu perspektivu
Osim te

Žablje.

Prizor iz mašte

Rasuto selo
Zgusnuta šuma
Anoreksične sjene
Oslikana ledina
Na moru more pojelo sunce
Nebo se posudilo
Iz neke lijepo rečenice
Usputna svjetlost
Skakuće oko brodovlja
Vjetar šuta oblake
Potkrada tišinu
Psuje minulost
Kaje se zbog prvog pokreta
Traži da vrijeme
Vrati oduzeto
Ali
Ne može se nazad
Ostaje što ostaje
Zgužvano je znanje
Sumnjičava odanost
Neprilična je mašta
U svojim prizorima

Ostaju trajno
Rasute kuće
Zgusnuta stabla

I nedovršen stih.

Kućni brojevi

Od jedne do druge
Strane ulice
Kotrljaju se kućni brojevi
Nude se
Slučajnim prolaznicima
Kao hostije
Čekaju svoju priliku
Prostituiraju se
Kao da je to sasvim normalno
Umorni od svoje rasprostranjenosti
Sred gradske vreve
Ljetne žege
Snijega vjetra i kiše
Prikucani za fasadu
Žutu zelenu bijelu
Olinjalu ili obnovljenu
Zaluđeni visinom
Motre užurbano ljudstvo

Zakotrljani u niz.

Dom

Nije dom tamo
Gdje spremio si svoje tijelo
Izmoreno i izmučeno
Naborano i kvrgavo

Dom je tamo
Gdje misao stanuje.

ANDELKA KORČULANIĆ

Poezija

Requiem za perisku

Hitaju četiri morska konjica
upregnuta u Posejdonova kola
na requiem za plemenitu perisku.
Bog mora ožalošćena je lica,
bič, s pijetetom, savijen u rukama Eola.

Tihi jecaji račića Petrova uha pune.
Uzvišeni zvuci tritonove trube
nevidljivim skalama penju se do Lune.
Padaju rasuti u svjetlost planktona,
utihle note sa sedefnim školjkama se ljube.

U *Dies irae*, u smrtnom strahu
od strašnoga suda, skrivena pirka
na fratre i skrušene ovčice zbijene u jat, u
na trpove svijene u oblik upitnika,
iz tamne rupe jednim okom virka.

Na moru bonaca.
Nebo se lomi od krika ptica u letu.
Sirene posjedale ukrug u polju cvjetnica.
Libera me Domine pjevaju uglas,
vijenac od zvijezda i trnja ježinaca pletu.

Struja mora, u vapaju za spas,
vretenca s periskinom svilom u pijesku vrti,
biserje čežnje za mirom u dubine nosi.
Lux Aeterna u svjetlećim se ribama pali,
nada u život nakon smrti.

Žena – stijena

(Punta Planka)

Ostajem sama kad odeš s nimfama.

Val se vezati ne da.

Vraćaš se u srazu olujnih vjetrova,
s moćnim strujama u pohodu bez reda.

Podložan vječnoj mijeni,
zaigran, trgneš me iz mitskih snova.

I koliko god da si visok
i s koje god da mi strane prideš,
u krilo mi padneš, slomiš se na meni,
goluj stijeni na Diomedovu rtu.

Zapljuskuješ me i padaš,
kupaš me u mlijeku mora,
postidiš izostale ljetne kiše
zbog žeđe cvijeta u krševitu vrtu.
Oduzimam ti silinu, muškost mrku
rastačem u kapi, u finu prašinu,
a kad završim igru s tobom,
besramno zadržim sol grku,
trag ljubavi, izdajničku bjelinu.
Na zlu sam glasu, punta sam Planka.

Bonaca na kraju drame svilen zastor navuče.

Venera se ogleda u zrcalu pod sobom,
horizont je beskrajna linija tanka.

Ništa nije slično paklu od jučer!

Nebo i more nježnosti izmjenjuju u smiraj.

Iz duboke tišine ne vraćaju se mornari
svjedočiti o postojanju čuda.

Tajne leže u grobištu nalik na raj.

Argonauti sve su o mojoj krivnji rekli:

žena sam – stijena, sudbina huda.

Drveće na rubu proplanka
neće se osvrnuti
ni ptice se neće oglasiti
kad tijela sagorimo na lomači
od riječi-panjeva
i hladan pepeo ravnodušni vjetar
u sjenovitu dolinu odnese.
Nema vječne vatre,
nema pjesme bez kraja.
Sve požuti s vremenom,
sasušeni snovi se raspu
po tvrdoj zemlji kao sjemenke
iz raspukle mahune svilenice.
Vrijeme ne zna za milosrđe.
U visećim vrtovima Sunca
potajno uzgaja okrutnost
i neće se smilovati
zaleđenoj suzi i ozeblinama srca
kad vrata juga ostanu zatvorena
i ne dopuste povratak proljeću.
Nebo ne pati od ganuća.
Svevremene posade
krhkih lađa ljubavi
olujama jednako nevješte su,
a ploviti, ploviti se mora.
Na bijele sprudove nade
brodolomci izvlače mreže,
teške od plave ribe sjećanja.
A moru, moru svejedno.

Brat si mi

(Josipu Pupačiću)

Zaljubljen u ljubav i more,
ti si mi brat,
meni – zaljubljenoj u ljubav i more.
Braća ste mi i ti i tvoja tri brata.
Kao da nas je ista majka,
vila zagorska, porodila
isti nas je vjetar ponio moru:
tebe da mu kažeš
“dobro jutro, more zlato”;
mene da uz njega zanoćim spokojna,
sanjam ljubav – školjku bisernicu
i “dobro jutro, more”,
govorim umjesto tebe
sada kada te nema.
Rasut u mnoga srca,
nebeskim livadama hodaš uspravan.
Od tvoje ljepote, vjerujem,
izvan je sebe cvijeće u rajskom vrtu
i kiše pjevaju nad jablanima
kao što pjevaju u tvojoj pjesmi.
Ja pjevam moru umjesto tebe, jablane,
brat si mi.
Ni smrt te od mene rastaviti ne može.
Živi i mrtvi pjesnici ne rastaju se
kao što se ne rastaju ni more i nebo.
Ukopan u stijenu zavičaja,
tvoj križ u meni gori.

Izvor pjesme

Vodiš me za ruku
u lov na osmijeh, u lisnate šume
bijela graba i hrasta medunca.

Mekana sam, podatna,
tijelo sam od gume
oslikano žutom kredom sunca.
Hodamo za zvukom truba,
za hukom nevidljive rijeke
k izvoru pjesme, divovi smo
u svijetu svilenih buba.
Bosim stopalima kroz lude trave
gazimo i ne pitamo ptice
čemu i gladne slobodu slave
ni leptire boje li se smrti.
Hraniš me mesom mlada jelena,
izričeš hvalu kupinama i vinu
od kog se žarim, a drveće se vrtilo...
U središtu smo kola od sjenā.
Polegni me, šapćem, na mahovinu,
vlažno na vlažno, poljupcima pokrij
tijelo, kosu mi i lice.
Udahni miris majčine dušice,
med divlje kruške s toplih usana kušaj.

Krošnje nad nama šume, šume,...
Zaboravi i njih i ptice, moje srce slušaj,
izvor pjesme traži – uđi u me.

DANICA BARTULOVIĆ

Voćnjaci u cvatu

Svetište

Mami me more
zašto neodlučna stojiš
otisni se u moje beskraje
zaroni u dubine i traži
ja sam škrinja puna blaga
dah svoj spoji s dahom mojim

mami me planina
prekorači kućni prag
zaboravi sve ceste
umorne orače i kopače
ptice i leptire
uspni se na moje tjeme
tkaj snove od sunčeve svile

mami me nebo
uđi u moje svetište
u kojem se nikad ne smrkava
nema mrtvih
svi rođeni žive

ne trebaš pluća da možeš disati
ni noge ni ruke
ni bodlje ni perje

Ljubavni zanos

Crnokrili kos
srce mu propupalo
kljun procvjetao

Noćasnji gosti

Noćas mi zvijezde došle u goste
zabrinuta čime da ih pogostim
jer one strogo poste

ne jedu dimljenu svinjsku šunku
teletinu ispod peke
čak ni mladu janjetinu s ražnja
ni ribu sa žara

ne piju vino ni rakiju
mlijeko ni sok od jabuke i višnje
čak ni čistu vodu koja izvire iz stijene

upalit ću blagoslovljenu svijeću
staviti pred njih bočicu eteričnog ulja od smilja
mješavinu mirisnog
ljekovitog dalmatinskog i istarskog bilja

dražesnog staklenog anđela kojeg držim u vitrini
donijet ću iz vrta nekoliko raskošnih narcisa
i dojmljivih tulipana koji se još nisu posve otvorili
melem spravljen od maslinova ulja i pčelinjeg voska
imam i ogrlicu od kamenih kristala

svakako posvetit ću im koji stih
koji izvire iz srca
i reći im
zvijezde
veliko vam hvala

Opuštenost

Odmarajući pod krošnjom višestoljetnog hrasta
dok vjetar raspreda svoju zanimljivu priču
ptice pjevaju u višeglasju

um razastrt po zelenoj livadi
ukrašenoj fanatičnom ljepotom proljetnog cvijeća
oči uronjene u nebo boje jorgovana

srce predano Suncu koje restaurira krajolik
pozlaćujući ga

neophodan je predah
očistiti nutrinu
osvježiti se i liječiti prirodom
koja nas materinskom ljubavlju ljubi

Pogled s Peruna

Dolje
napučena košnica

žamor
komešanje
zujanje
razletanost na sve strane

matice
radilice
larve

trutovi

Između početka i kraja

More
u svojoj mističnoj modrini
između Početka i Kraja

Ne zamjerite mi

S čežnjom gledam nebo kad se otvara
da bi iz grudi iznjedrilo zoru
koja raznježuje
osmjehuje se blago
očaravajuće
kao kakva rajska ukaza

kad mi je duša ispražnjena i ozlojađena
blistava nebeska prostranstva
često mi uporište
postelja na kojoj probdijem noć
slušajući jedinstveni poj zvijezda
dok Mjesečeve suze pobiseruju Zemlju
i ljudske snove

nebesa mi bliskija
od ovih naših zemnih blizina
gdje nas strah i sumnje bez prestanka vrebaju
gdje se i danas glave odsijecaju mačevima

ruži uskraćuje proljeće
stablu listanje

Blagoslovljen

Blagoslovljen
tko zvoni na uzbunu
kad se zemlja trese

blagoslovljen
tko pali svjetiljku
kad sunce zađe

Raspjevanost

Pjesma srce raspjevala se
grane raznjihala

vjetar joj se pridružio
trave
lišće
ptice

cvijeće probudili

Svijest

Čempresi
trave
žita na poljima

mora
rijeke
imaju kolektivnu svijest

jednostavnost i diskretnu prepoznatljivost
pa čak i sklad

kad se ne bih među drugima prepoznavala
bih li se izgubila
ispala iz ritma srodnih misli i želja

u jatu riba
ribi je bolje biti
u lišću gustom na istoj grani

no ipak sam po tom pitanju podvojena
često napustim svoj ljudski čopor
o krenem po strani

Zlatni cvijet

S raznjihane
sunčeve krošnje

jedan zlatni cvijet
dolepršao mi u krilo

Noći

Zašto me držiš budnom
noći
zar ti nisu dostatne zvijezde zaigrane u svjetlosti

u besanu
dok u kolijevci moje duše sniva sunce
da ga ne probudim tiho prebirem brojanice
oživljujem protekle dane i vraćam uspomene
molim da se sadašnjost osvijesti istinom
budućnost ispruži svoje zgrčene ruke i zagrlj se s nebom

a ti noći iz nekog meni neznanog razloga
očekuješ da prodrem u tvoju hromu tamu
gdje na crnoj postelji leže zatočeni neprobuđeni svjetovi
oni koje si pobrala još dok bijahu u dubokom snu
čime si se osramotila
otvorim škrinje
u kojima je pohranjeno njihovo neiznošeno ruho

blagoslovim te molitvom
koju izgovaraju siromašni i gladni
da bi dobili krišku kruha

u tvoj mračni
unutarnji hram
u kojem zebeš od studeni i grčaš plijesan
unesem svjetiljku duha

Uljepšao svijet

Svaki dan s čežnjom motrim trešnjinu krošnjju u mom vrtu.
Pupoljci zaoblili samo što cvatom ne prasnu. Očekujem, trešnja
će me iznenaditi i obradovati skorim cvatom, uskrsnuti u bijelom
djevičanskom ruhu.

I stvarno, jutros, na istočnoj strani krošnje gdje Sunce najprije krošnjju
zrakama toplim takne, otvorio se prvi cvijet. Širom otvorio svoje bijele
oči, sav se *snebio* u čudu gledajući okolo sebe svijet.

Jedan rastvoreni cvijet, nadahnuo me, očarao, uljepšao sobom dan,
uljepšao sobom svijet.

U svakom atomu

Svaki je atom beskrajni svemir, posložen po zakonima višega reda.
U svakom je atomu nešto sveto. Svaki je atom hram, čudesna krilata
molitva.

Oprezni budimo, ne učinimo nešto glupo, pogubno, da ne razorimo te
svjetove nama na izgled malene, čarobne, očima našim nezamjetljive.
Oni su zapravo golemo, savršeno umjetničko djelo.

Pjesme neispjevane

Pjesme neispjevane, ljubavi nedosanjane.

Voćnjaci u cvatu koje nisam pohodila, nektar skupila, u med
pretvorila.

STJEPAN SVEDROVIĆ

Poezija

Pjev

Ptice lete u jatu
Cvijeće se truni

Od grane do grane
Slavuj pjeva
Odu radosti

Drhti trava

Moćan je pjev
Krilatog Stvora
U dubini
Postojanja

Tako je kratak život
A tako velika tajna

Kamen šuti

U doba ptičjeg pjeva

U doba ptičjeg pjeva
Iza zatvorenih vrata
Nutrine

Istinskog života
Pouzdanje
Viđenje

Plamsanje punine
U noći bistrine
Koja nadire

Poimanje zbilje
S onu stranu misli
I govora
Objave

Viši rad zbilje

Viši red zbilje
Veći svijet bića
Radost i pouzdanje

Srce gori
Osjeća
Novi način viđenja

Ushit sjaja
Bljeskovito obilje
Poimanje beskraja

Neiskazivo svjetlo
U nadnaravno
Uznosi
Prosvjetljuje

Naglašena stanja

Duša se upinje
Sad ovamo
Sad onamo
Okreće

Zavojitim putem
Prema zbiljnosti
Od niže do više
Svijesti

Naizmjenice kuša
Sunčevu svjetlost
I sjenu
Naglašениh stanja

Radost i bol
Onostranog svijeta

Mračnu
Svjetlost

Od radosna ganuća

Bilo mu je
Da zaplače
Od radosna ganuća

U prsima ga stegnulo
U srcu peklo
Potisnuo je suzu

Preplavio ga
Od časa prije
Osjećaj u Boga

A vani se stao
Spuštati mrak
Sipiti kiša

Oluja

Videnje

Zima pritisnula ljuta
Snijeg se ustalio

Na tornju crkve
Udaraše podne

Glasom zvonkim
Potresla se duša vjernička
Do dna

A Zemlja

Eno je u Svemiru
Živa i vječna

Blista se

Nema više ničega

Nema više ničega
Osim viđenja
Nadnaravnog

Osjećaja Grada
Tri lakta
I pedlja

Više se ne tiče razuma
Tajni je plan
Istraživača beskraj

Njihova zbilja
Teče u jedno
Čistom izvoru

Žubori
Bjelina

Buja istinski život

Buja istinski život
Lažni vene
Nestaje

Kroz obrede
Pročišćenja
Do ushita

Nepromjenjivo sve
Zauvijek sja
Ništa ga ne muti

Sjajnije
Od sunčeva blistanja
Srce goruće
Plamti

Radosna vijest

Radosna vijest
O višem životu
Pronijela se bićem
U svaki kutak svijesti

Nastupila je sreća
Potpunog sjaja
Velebnog uzdizanja
Iz mistične boli

Oživjela je
Radosna vijest
O višem životu
Poslanju

O kozmičkom
Vjenčanju

MLADEN JURČIĆ

Sedam pjesama

Ksenodokseo

Jasno nebo, srebrno zelenilo.
Upravo u takvoj modrini
skladati pjesmu o tebi.
(Sad najdublje, posve glazbeno
sagledavam tišinu.)
Poput jutra u jezgri ljepote
koja ne postoji,
kao život što ga nismo imali,
na lažnom nam dohvat, u
zauvijek daleko od nas,
ili susret što ga nije bilo,
a bitno bi nas odredio
i najdublje nam pružio
nas same.

Čvrsto te držim u vremenu
koje nikad nije bilo moje,
držim te poput svega
što je previše ljubavno za postojanje,
preblizu tajne što je uzalud slutimo.

Kad bih barem otputovao dovoljno daleko.
do tebe, u Ksenodokseo,
u kraj tako bujno pustolovan
da bi naprosto morao postojati
kao i ti...

Priče

Sebi ispredati bolje, žešće,
ljubavnije priče,
daleko pustolovnije od života,
kakve krhki temelj stvarnosti
ne može izdržati.

Na boljem graditi tlu –
pričati iz nježnog očaja
i nemogućnosti.

Svako se zbiljsko djelo
rađa iz nemogućnosti
i zauvijek u sebi nosi
tragove svog podrijetla
i svoje utrobe...

Prekasno

Tko si, odakle si prodrla
tako bitno u mene?
Jedina u svim ženama,
prekasno je!
Ovuda više neće proći
nikakvi jahači sa mnom na čelu,
neće iznenada navrijeti nikakva
pročišćujuća plima.

Po čemu još doista u srcu
prepoznajem more,
po čemu ono *mene* još prepoznaje?
Zašto me napokon ne ostaviš na miru,
zašto ja *tebe* ne mogu zaboraviti
kad te nikada i nikako,
nisam mogao naći?

Zagrljaj

Čvrsta točka zagrljaja – pokret
najdalje od smrti i samoće,
stvarnost u kojoj vrijedi živjeti.
Držim ga se kao prve modrine osvita,
jer stvara svijet kao što pogled stvara,
zari, osmišljuje vrhove velikih šuma,
u srce spušta korijenje pučine.

Odmaknut iz zagrljaja više *nisam*
– nema ni mora, šume, svijeta,
ni smisljena mene u osvitu.

Sve grli kao što u zaljubljenosti,
u doba proćućene opijenosti daljem,
grliš jezersku samoću,
prošlost i budućnost stiha,
stare i nove pjesme – i smrt.

Praznina

Kad god osjetim svoju duboku prazninu
barem sam svjestan da nedostaje nešto
odviše lijepo, nužno i golemo
da bi postojalo, a posve bi je ispunilo:
neko djelo, izgubljene pjesme o tebi,
ono najistinskije što nisam stvorio,
možda prostranije, moćnije, nježnije *ja*,
ili plovidba ključnom obzoru – k *tebi*,
da te je ikad bilo

Neobranjivo

Odviše lijepi san
beznadno zapeo u meni,
predubok da se rastoči spoznajom,
bolno uporan nikad mi ništa
nije olakšao ostvarenjem,
nikad me nije s olakšanjem napustio,
niti me je pustio
još bliže k tebi i meni.

Htio je da pjevam
što nisam mogao izreći,
da najdublje volim ono
što nisam mogao naći,
sve je žešće zahtijevao
vjeru u nešto nevjerojatno blago,
nedostižno, odviše naviklo
na sržnu nježnost tvog glasa
da bi se otisnulo u svijet bez srži,
gdje tebe naprosto ne može biti.

Tražio je ono što nismo bili,
san što ga ni izdaleka
nisam mogao objasniti,
još manje postvariti,
od kojega nikad nisam uspio
dovoljno daleko pobjeći,
niti se obraniti, jer
najdublje čovjekovo biće
najteže je obranjivo.

Pokušaj!

Pjesmo, reci ono
što drukčije ne možemo,
a *moramo* izreći.
Stih je obzor izraza
(i ono iznad naših obzora).
Pokušaj izmucati
barem neke naznake
najdalje od prašne ništetnosti,
ono ukradeno iz svetih špilja duha
što nam je trebalo bitno učvrstiti
temelje daljina.

SANDRA VUKUŠIĆ

Modrina tvoje vasione

(*inspirirano poezijom Tina Ujevića*)

Istu smo prašnjavu cestu
gazili u mraku
i isto blato bacali su nam
u oči
*ispod svoda koji ne čuje.**
Istim visinama žudjeli smo
zaploviti
i istom vedrinom lice
uresiti
ovdi usrid luke naša mlada plavca.
Isto smo biće što plače
zanosa,
isto smo biće što puninu drugog
bića ište
i nebišta nova.
Ja ista ti, *plačidrug*
u ovom mraku mirisavu
nazdravljam ti bokalom riječi
i bukarom bola
i vijem se u modrine tvoje Vasione
da ti ožareno čelo poljubim,
pobratime Ujeviću!

* stihovi i sintagme iz Ujevićeve poezije

MARINA KATINIĆ PLEIĆ

Četiri pjesme

Jutro u Teheranu

Moje jutro u Teheranu
počinje kada uđem u tramvaj.
Maska na licu
zaodijeva me u pustinju
i podsjeća kako je topao dah perzijskih žena.
One su sada možda u kućama
a ja sam u kavezu stakla, jeansa i plastike
ja sam pod krovom oblačnog neba i misli
koje tek misle da mogu kamo hoće.
Misliti o mislima
čine li to kada teheranske žene
u svojim arabeskama
znam da to čine i one,
kada se pod maskom podsjetim
da su sve žene topla daha
i da su sve pustinjom zaodjevene
da im u njedrima niču palme datuljarke
i da između mene i njih nema
kilometara zračne razlike

Posadila sam lovor

Nisam kupila brdo,
posadila sam lovor.
Od nečega se mora početi.
Nisam još toliko ovladala valutom
da kupim brdo
a kamoli da ga premjestim.
A vidjela sam stabla lovora kraj kolodvora
na njima se ptice možda ne gnijezde
kao na gorušici
ali pjevaju, to sigurno.
Netko bi možda pomislio
da želim jednom spavati na lovorikama...
Ne. Želim da miris opije susjede
i ušute, da naraste tišina.
I da imam što staviti u lonac maneštre.
Apolone, u slučaju da ovo čitaš,
dobrodošao si na ručak.

Litanija svjetlosti

Moja je soba i danas još uvijek poprilično mala
kao Gustlova u Parizu
no ja se prislim podići roletu
kad zastora ionako nemam.
Svjetlost se razlijeva i zelene povijuše čine od mog malog stana
prašumu.
Prašina svjetlosti rasipa se u dvoslozima i troslozima
ja ih lovim mrežom trepavica
i sastavljam u litaniju svjetlosti
gotovo čujem tukane i lemure

Moje su cipele neočišćene
Nitko ih neće ukrasti

Prolazak

Kad ljubav prođe
ostaju plavo isprugane ležaljke
i svijetli suncobrani s tek malo prašine.
Ostaju vozne karte, trepteća žuta svjetla
i postojan puls.
Ljubav prođe
i ostaju izmjerene međe na otoku
srećke još neubačene u pretinac Zore
slobodan nogostup
i mnogo sunca.
Ostaju dani
veliki kao čekaonice.
Kad ljubav prođe,
Ostaje njezin tanak miris
signal za okate noćne životinje.
Ostaju mačke, stanovi, voda u jezeru.
Smijeh zataknut za rubove ušiju
kao olovka u stolara.
Gotovo sve neokrznuto.
Sve ostaje;
prođe tek crvenilo njezina uboda,
biljeg žalca u snu.

Kad ljubav prođe,
prođem i ja.

ANDREJ ZBAŠNIK

Ljubavna stanja

(iz zbirke poezije)

U ovoj zbirci pisao sam slobodnim stihom koji sam skladao u strofama od po tri stiha. Pjesme su reflektivne, kao i lirske, ali uglavnom se odnose na odnos mene kao autora prema određenim aspektima zbilje. Ustoari, svaka poezija je bez obzira na poetiku uvijek odraz esencijalnog tkiva određenog aspekta zbilje i njenih protežnosti unutar beskonačnih strujanja. Zbirka također govori o ljubavi kao o elementarnom energetsom pulsu života i smrti.

(iz predgovora)

Olupina

Sam u noći
Kao olupina
Dok zvijezde sjaje besramno

Riječ je slatka gorčina
A ja te volim kao magmu
Dok prolazi ljeto

I vrući psi se bune
Suncobran satkan od tišine
Pokriva tvoj sveti ponor

Onako u sebi ljubim ti usne
I tiho molim sjetu lišća
Da mi sakrije taštinu

Jer tek kad budem uronjen u tebe
Zidovi vodene boli
Postati će krletka

U njoj boravi moja mudrost
Satkana od čudnog leta
I krika pobunjene ptice

Šah

Igraju se perle svijesti
Sa neobičnim strunama strasti
Crni kralj se zaljubio u bijelu kraljicu

Odlučili su pobiti svoje vojske
I osnovati svoje ljubavno gnijezdo
Ona je rodila malog mulata

Koji je bio ljubavno biće
Tek ljubav koja diše spokoj
Može stvoriti slobodnog čovjeka

Poslali su dijete u boj
I ono nije moglo odabrati stranu
A rat se vodio na nekoj drugoj ploči

Nakon bezbroj godina
Svi su stali i shvatili
Da tek ljubav daje smisao igri nestajanja

Od tada šah postoji
Kao ljubavna igra bijelih i crnih
Koja nadilazi nuždu pobjede i poraza

Posuda

U tebi je praznina i punina
Nema razloga za nijekanjem sudbe
Ona je jestiva i ljubljena

Kao i svaka časna uspomena
Prolazim dnom kao prezren i sumnjiv lik
Ipak postajem dovoljno jak

U posudi tijela sva je ljubav
Ona se prazni i puni smislom
A on je svaki mogući aspekt svemira

Čak i zlo postaje moguća ljubav
Kada se preobražava kroz čin patnje
Zavoljeti zlo u posudi sebe treba

Pobijediti silu negativnog uništavanja
Te mu dopustiti da postane građenje
U posudi gdje su voda i svjetlo

Svaki čovjek sveti je putokaz
Ljubav je račun uživanja u sumnji
Jer ona potkrepljuje maštu

Ljubav je oslobođenje
U kojem posuda tijela postaje svetište
Svih razloga i uzroka svemira

Tada su tijelo i duh jedno u čudu
Jedna istina predivnog zviježđa praštanja
U kojoj se uzroci bijede vole kao svetost

MILJENKO STOJIC

Pojavi se golubica

Mirisi juga

Opet večeras o svojoj sobi razmišljam.

Možda zbog toga što je vani bura,
možda zbog toga što me život ščepao,
ima tisuću tih možda, a tako malo odgovora.
Svejedno, meni je tek važno da miriše na jug,
dunje, naranče, more, masline, kamen, sunce...

Držim uspomene na policama uz knjige,
sjećam se kako je sve doplovilo do mene,
što mi to danas zapravo znači i dokle tako.

Čujem da već govore: dobro se još drži,
a ja im se čudim, jer mladić sam u duši,
znate, onaj u punoj snazi, spreman na sve,
pa zar to ne vidite, brižni moji poznanici?

Dok ovo ispisujem marno, polako,
kiša mi stala uporno kuckati o prozor,
onako sjetno, kao nekada u Jeruzalemu.

Vrijeme je udahnuti opet mirise juga,
nakon toga baš me briga za sve, ljudi moji!

Slijedim je

Pukla noć cestom,
glazba neka tiho svirucka,
vozilo stameno juri odredištu.
Ja negdje visoko u oblacima,
svjetlo nježno miluje crtu,
bijelu kao snijeg u planini.

Puno ona meni znači,
shvaćam dok vijuga.
Sada je to kralježnica života,
blizina što otuđenost razbija.
Osjećam puno toga i slijedim je,
ovog kasnog noćnog časa,
u nečijem toplom kraju.

Zvijezde ne mogu taknuti,
mogu im samo mahnuti,
doći ću ja jednog dana gore,
s pregrštom smijeha i bistrine.
Pričekajte me i ne žurite,
moji krajevi i vaši su krajevi,
moja ruka i vaša je ruka,
nek' se nebo sljubi sa zemljom.

Onako, u prolazu

Mišljah da je intelektualka,
negdje tamo oko podneva,
u prepunom tramvaju br. 4.
Ozbiljno je, naime, čitala knjigu.
Njezin me naslov tako ohladi,
unatoč puno nabubrenih listova.
Vraća se dotična očito iz kupovine,
namirnice vire iz i kroz vrećicu.
Predmnijevam, čekaju je dječica doma.

Ne će im valjda pričati iz ove knjige,
neke druge njima trebaju, zaboga.

Okrećem se jurećim izlozima,
krezubo mi se u lice smiješe.
U kakvom sam ja ovo gradu danas?

Vremeplov

Ona je gledala mene, ja sam gledao nju,
u trgovini narodnog magazina, drugovi kažu.
Preko puta sam nekada sjedio s prijateljem,
njega više nema, netko je drugi sada tamo.
Pokušavala mi je odagnati sjetne misli,
objašnjavala traperice ovakve i onakve.
Vrtio sam glavom i uljudno se smješkao, dok:
"Te mi dajte, ovakve kakve nekada bijahu".
Čudno me pogledala radeći svoj posao,
a ja bijah sretan jer ih ugledah u kutu.
Vraćao sam se kao dijete s igračkom u ruci,
prepun slatkoga daha vremena u odlasku.
A kad se sve to zbude i dalje će život teći,
samo ću ja s anđelima prepričavati ovu priču.

Svoje

Stojanu Vučićeviću

Domovina se uvijek braniti može,
kako gore s nebesa, tako i ovdje.

Ona je srž tvojih dubina,
rastvorena knjiga najljepših pjesama.

Samo, budi njezin vjerni vojnik,
uvijek spreman na mrtvoj straži.

Bez nje si, zapamti, stalno siročče,
ma kamo god da zanesen kreneš.

Sveti se Pavao tiho smješka,
jer uvijek je, i u pogriješci, volio svoje.

Pruži svoj korak i ne boj se,
bilo puka kuca u tvojim njezima.

Kristali duše

Iz moje domovine redale su se vijesti,
i dalje su je nesmiljeno politički mljeli,
jer im se otrgla, barem za sada, iz ruke.

Ali mene su zanimali neki drugi krajevi,
oni tamo kršćanski, na tom Istoku,
opet su ih mediji bili puni ovih dana.

Gledao sam im suze kako more prave,
narasla im je patnja do tih dubina,
djeca su im, pak, ozbiljno u daljinu zurila.

Svjetlucali su kristali njihovih duša,
oprani kao jutro blagotvornom kišom,
dok sunce širi svoj plašt i toplinu.

Pojavi se golubica s maslinom,
pucali su na nju iz svih oružja,
a ona je letjela sijući blagost i mir.

U zrcalu

Listam danas opet neke portale,
knjige listati nema smisla,
tražim istinu o tebi, o sebi,
domovino moja, brigo preduboka.

Lagali su mi teško, preteško,
ti si bila dotle zabrinuta,
možda im ipak povjerujem,
možda me strah zaslijepi.

Ma nije bilo moguće,
srce mi je nešto drugo šaptalo,
nešto sam i čuo od starijih,
nešto se samo od sebe otkrilo.

Slagao sam tako šareni mozaik,
ustrajno, kamenčić po kamenčić,
pocikivao na pronađenu istinu,
osjećao bujanje snage u grudima.

Znam, moglo je biti drukčije,
ali ovo je moj, naš put,
prepoznajem ga u onom starcu,
upravo prelazi široku ulicu.

Ljubav prema njoj

Istodobno ste zapucali u njihovu pravcu,
dim se razišao, taoci nahrupili van,
oni su ubijeni, vi opet svi na broju,
duboko tamo dolje u judejskoj pustinji.

Čitam tvoje dugo izvješće na webu,
preskačem sve uzroke i posljedice,
nije to rat moj i moga naroda,
a i ne znam što bih rekao o svemu.

Mene je tek dirnula ljubav prema domovini,
i vaša i onih očajnika s druge strane,
nosili ste je duboko u plamtećem srcu,
spremni položiti živote u svakom trenu.

Može li se to nekako prenijeti u naše živote,
nije da smo hladni, ali još je premalo vatre,
dok nas dugi posli čekaju, zaprjeke na putu,
razmišljam lutajući pogledom kroz prozor.

Mreža blizine

U trenu se može razrušiti svijet,
onaj što si ga pomno godinama tkao,
kroz prste poput pijeska procuriti tiho.
Tad pogledaj svoje ruke i smjesta odluči:
da ih buntovno stisneš u udarac nesmiljeni,
da ih djetinje sklopiš na molitvu blagu?
Budi pametan u ovom času, kao da čuješ,
pleti mrežu blizine s Bogom, s ljudima, sa sobom,
samo to će zaustaviti i oplemeniti vrijeme.

Gledaš razmišljajući u daljinu, nazireš stablo,
lomili su ga vjetrovi, tukli nesmiljeno gromovi,
a ono još uspravno i časno na svome tlu stoji.

EMILIJKA KOVAČ

Razmatranja

O zavodenju pjesme

Pjesmu treba zaskočiti s leđa, pod sasvim neočekivanim kutom, prije nego se sabere i dovrši. Pustiti da svom snagom luduje po šumi, gazi šikarjem, gricka koru šimšira i divlje bobice. Mogla bi od toga postati vidovita, luckasta i dovoljno hrabra da prizna svoju grešnost, krive prste, ravne grudi, pokojeg vuka pod krevetom i još ponešto. Treba postojati bez stida od neravnih linija koje razotkriju našu nedovršenost.

Kad odluči biti mudra, ljupka i zbrojiva, sasvim sam ravnodušna i tu bi me mogla izgubiti.

Još ništa nije sigurno. U trenu izmisli sto glupih razloga da me navuče na svoju ranjivost ili nešto slično. Koliko god da se držim izvan dosega, ima snage i neodoljivosti u njenom zanovijetanju: od njega sam ljepša i prostornija, kao kuća. Ako me ipak ne slomi kakvom kapricom, dobri su izgledi da sve to između nas završi prije nego se zakorijeni.

Ovisi o njoj i prilično je izgledno da bi mogla uspjeti.

O odanosti

Na odanosti treba raditi dugo i ustrajno. Najprije pomno razmotriti prikladnost temeljnih oblika njena postojanja: odabrati prizore, osobe i riječi, posložiti ih prema mjeri, sastavu, važnosti, ljepoti. Velik dio svega odložiti na stranu (da se nađe, nikad se ne zna sigurno: možda ipak zatreba i ono naizgled sasvim neprikladno).

S nekim je oblicima teško postići suglasnost pa je razumno prepustiti ih kakvim boljim igračima. Početnici da se drže provjerenih uzoraka. S konceptom psa i sokola, na primjer, ne može se bitno pogriješiti: oni imaju nenadoknadivih urođenih prednosti. Nadasve je važno ne tumarati od jedne mogućnosti do druge – to je zamorno gubljenje vremena.

Kad je riješen odabir temeljnog obrasca, dobro je ovako:

- bez traga izbrisati zanose i bogove u kojima se korijeni prvotna psost ili sokolikost (ništa da ne ostane osim temeljne požude za trajanjem, kolanja krvi, disanja i obrisnih točaka)
 - u razreze upisati ono malo probranih trenutaka, slika, riječi – koliko već treba da se postigne nešto nalik cjelovitosti; nikako ne opteretiti sustav nedorečenim varijablama
 - strpljivo slagati dio po dio... i tako sve dok se ne ispune praznine. Ponavljanje, povremeno i s mjerom, ne smeta: treba samo paziti da se ne izgubi polazni oblik.
- Uzmicanje ne dolazi u obzir.

O čuvarima kamenja

Kamenje raste i množi se u grozdovima, lancima ili svako za se i svako na svoj sasvim poseban način: kao piramida, planina, hrpa, gomila, mogila, mocira. *Karesansui*.¹

Gromača. Brig. Nasip. Sprud.

Nije ga lako ukrotiti. Zato postoje čuvari: oni o kamenju znaju sve. Kamen ima kristalno srce i potkove na svim dodirištima. Što ih je više, to je vjerojatnije da će se, kao mnogonogi konj, odmetnuti u bijeg, galopom. Dobar čuvar baci na njega uzde, ular, povodac, žvale i čeonu remen prije nego se stvari razviju. U težim prilikama u obzir dolaze i čini: treba smisliti nešto netrošenih, moćnih – da uspije.

Monoliti su tašti i svojeglavi: puste korijenje, pritaje se u neki pitom, naizgled dovršen oblik dok duboko u jezgri bujaju i lome se. Sanjaju suzdržano i strpljivo, poliedrično. Broj ploha njihovih snova neutvrdiv je i nestalan, kao i broj potkova. Dodirišta.

Prije ili kasnije, sigurno će krenuti u bijeg. Ako su elementarni, stvari su jednostavnije, no takvi se rijetko dogode.

S onim ulančanim sve je sporije i predvidljivo: treba vremena za prelamanje od padine do padine, nabiranje vrhova grebenastih, glavičastih, višestrukih, šatorastih, igličastih... Čuvari cijene takvu postojanost, premda je treba uzeti s rezervom: čim se dogode kakvi bolji uvjeti, bez kolebanja uskovitlaju osujećene svoje hirove pa krenu. Samozatajnost nije njihova vrlina.

Da nema čuvara, sve bi te stvari s kamenjem bile prilično nezgodne za život.

¹ Japanski vrt od aranžiranoga kamenja.

O tome kako mašem, nekim riječima

Nekim riječima priznam da su bolje od mene. Na njih uvijek mogu računati: vrlo su uporne i sigurne u se. Ne propuste priliku da me podsjetu na ponešto od onog do čega mi je stalo.

Mahnem im s prozora (one su moje ptice), popijem s njima kavu, pošaljem poruku da ću uskoro, zaista... odmah, već jesam. Kad znam da postoje negdje u blizini i misle na me, prilično sam spokojna. Nije to dostatno za život, ali – od nečega treba početi.

Onim drugima kažem – *žao mi je, vi ste moji vukovi.*

Mnogo toga o njima ne znam pouzdano, a ipak – kako god bilo, ne treba od njih strepiti. I tako opasno drskih namjera, bolje su od mene.

U svakom trenutku usude se jasno reći da su mi nužne i da ću, na neki način, prije ili poslije, morati tražiti njihov pristanak, za sve.

Dobro je čim prije početi.

I njima mašem, sasvim iskreno: to su moja velika strašila. Pazim da se dobro hrane, navuku rukavice i uzmu kišobran kad izlaze.

Nije do ljubavi ni do vremena između nas: tako se to jednostavno dogodi.

PRIJEVODI

RODRIGO URQIOLA FLORES

Stablo

(sa španjolskog prevela Željka Lovrenčić)

U devet sati ujutro sunce s asfalta upija posljednje tragove kišice koja je pala u zoru. Miris koji se širi u toj svježini djeluje pomalo slatkasto. Nekoliko blokova dalje, na zatvorenome igralištu, neka djeca igraju nogomet s loptom Brazuka. Mateo, moj trogodišnji sin, baca platnenu torbu s kruhom kako bi označio svoje područje. Podižem je, mokra je. Morat ću nabaviti plastičnu. Idemo prema trgovini.

– Želim loptu. – muca Mateo.

– Poslije. – kažem mu.

Ispred nas prolaze veliki psi koji ganjaju maloga. Dok ga grickaju, maleni pas, crni maltezer bijela trbuha, zavija. Njegovi bolni jauci šire se praznim ulicama. Ne može pobjeći, uhvaćen je u krletku od zubi.

Mateo plače. Podižem ga u naručje. Promatramo.

– Sve je u redu. – kažem mu.

Dok sam bio dijete, moja mi je baka Justina kad je kuhala, uvijek pričala priče. Ja sam saginjao glavu kako bih bolje zamišljao, i slušao.

Jednom – da budem iskren, znala mi je nekoliko puta ponoviti neku svoju priču, ali mislim da je tih nekoliko puta zapravo bilo samo jednom – pričala mi je da joj je Fabián, njezin rođak kojega, kao i dio obitelji koja je prethodila našoj, nisam uspio upoznati, jednom zgodom ispričao da su on i ostali vojnici u vojarni u nekome mjestu na visoravni uvijek bili gladni. Toliko gladni da je grčenje želuca izazivalo bol u kostima. Tako je bilo sve dok jednoga dana nisu doživjeli iznenađenje. U juhi koju su im pripremili na jednome ranču, bilo je ukusnih i mekanih komada mesa za sve tanjure. Bilo je to čudo koje su pohlepno progutali. Kad su završili s jelom, nadređeni su postrojili vojnike i odveli ih u neku garažu gdje su otkrili da čuda ne ovise uvijek od skrivene magije koju razum ne može shvatiti. Na kukama pričvršćenim na strop krvarilo je nekoliko psećih leševa, dok su se na podu gomilale kože. Neki su vojnici povraćali, pričala je baka da joj je ispričao rođak Fabián, ali ostali su, hipnotizirani, samo promatrali tu mrtvu skupinu pasa. Od tada su vojnici izlazili iz vojarne kako bi, uz ostale životinje, po obližnjim selima krali i pse.

– Zamisli, koji ljudi! Zar nisu shvatili da pas, ako ima krmelje, može vidjeti duhove. – govorila je baka kad je ispričala tu priču. Vojaci su sigurno mislili da će se, ako budu jeli pse, osloboditi straha dok ubijaju. Ako idu u rat, moraju znati ubijati, zar ne?

Premda mi je to u ovome trenutku teško, mislim da bih se mogao prisjetiti lica luđaka, pijanca, divljaka, smrdljivca, gotovo životinje, čudovišta, izopačene osobe ili, bolje rečeno, jednoga od tolikih ljudi koji je istovremeno mogao biti sve i ništa i koji je hodao u istome smjeru kao i ja dok sam imao sedam godina i polazio prvi razred osnovne škole.

Kažu da je taj čovjek, sada već starac u trošnoj i tankoj odjeći, koji je smrdio po mokraći, govnu i metanolu, sa sjedinama koje su bile u popriličnoj suprotnosti s njegovom rupičastom tamnom koži opaljenom suncem, mucao na nekome nepoznatome jeziku. Sigurno ga je on bio izmislio dok je hodao smetlištima određenih četvrti i pijeskom boje olova punome kamenčića iz rijeke koja je prolazila četvrtima Wilacota i Chasquipampa te uz veliku plažu u četvrti Coquena. Kad je prošla četvrt Cota Cote, tekla je prema planinama Irapavi i Calacoto. Vode su joj bile boje kave s mlijekom.

Kažu, i toga se najčešće prisjećaju svi koji govore o njemu, da ga je uvijek, kamo god da je išao, pratila velika skupina pasa svih vrsta i veličina te da je, s vremena na vrijeme, kad su se kuje tjerale, taj čovjek skidao hlače. Općio bi s njima te se, ponekad, zbog te povlastice čak svađao s mužjacima u skupini, udarao ih nogama i rukama i grizao ih.

Kažu da bih se trebao jasnije sjećati nečega tako razvidnoga. Sada mislim da sam ga, kao što se obično i događa, zapravo vidio ne vidjevši ga. Zbog toga ga se jedva i sjećam.

Jednoga sunčanoga poslijepodneva punoga prašine, u ulici 1 u četvrti Santa Fe, pojavilo se mladunče narančaste dlake koja je vukla na boju olova. Bilo je malo i teturalo je. Mi smo igrali nogomet. Kad nam ga je Gonzalo, golman iz moje momčadi pokazao, umirili smo se i zašutjeli. Osim čelave glave s kožom nalik ljudskoj koja je blistala na suncu zbog znoja, ono što je kod te životinje najviše privlačilo pozornost bio je izražaj tuge u očima koje su, također, oblikom izgledale kao ljudske. Boja im je bila tamna, što je uobičajeno kod pasa. Usto, smrdjelo je po odvodnim vodama koje su se kroz bijelu cijev što je izranjala između grmova, eukaliptusa i po stazama kojima se silazilo, slijevale u rijeku. Nitko ga se nije usudio dotaknuti. Činilo se kao da smo svi imali isti užasni predosjećaj, da smo svi osjećali isti strah i jednaku količinu zbunjenosti. Gledali smo se bez riječi i spuštali pogled pazeći da nam se psić previše ne približi.

Gospodin Eustaquío koji je, kako bi gledao našu igru, svako poslijepodne sjedao na deblo ispred kuće u kojoj mu je gospođa Armíña iznajmljivala sobu, ustao je i podigao mladunče bez imalo straha. Ništa nije objašnjavao. Vidjeli smo ga kako ulazi u malu kuću napravljenu od ilovače u kojoj je živio i odnosi ga.

– To je luđakov sin. – rekao je Gonzalo.

– To je pas čovjek. – kazao je Dimas.

Taj je tjedan bio drugačiji od ostalih. Nakon nogometa, više nismo ostajali dugo u noć vani. Nismo ni prolazili pored vrata Eustaquijeve sobe. I premda više nismo vidjeli štene, neprestano smo o njemu razmišljali.

– Gospodin Eustaquio će umrijeti. – rekao je Daniel jednoga poslijepodneva.

– Nemoj to govoriti. – odgovorila je Ana, njegova polusestra.

– Pas čovjek uči govoriti. – rekao je Dimas i svi smo zašutjeli.

Prošlo je nekoliko tjedana i na kraju smo se navikli na psa, na njegovu neobičnu ćelavost i na tako izražajne oči. I premda smo još uvijek prema njemu gajili izvjesno nepovjerenje, bilo je dana kad smo zaboravljali na strah i na to da će on možda jednom razumjeti sve što govorimo te nam odgovoriti riječima koje i mi rabimo.

Gospodin Eustaquio nam je pričao da je ponekad noću približavao uho tlu i da je, ako je bila potpuna tišina i ako bi na tren prestao disati, mogao čuti uvijek iste riječi koje su mu izgledale kao da potječu iz nekoga drugoga jezika. Ali odjednom, kad je već bio siguran da smo mu povjerovali, počeo bi se smijati. Zbunili bismo se.

– To je prerušeni vrag. – rekla je Ana jedne od tih noći. – Već ćete vidjeti. Vragovi se uvijek prerušavaju.

Zašutjeli smo kao da možemo vidjeti riječi koje je Ana ostavila u zraku i zatim, užasnuti, potrčali prema našim kućama. Riječi su nas slijedile.

Možda je to samo stvar duhova. Hoću reći, nešto što plaši.

Kad sam imao šest ili sedam godina, jedno sam vrijeme živio u kući moga strica Ricarda u Villa Saloméu. Prve me je nedjelje, sjećam se, poslao u dućan udaljen pet ili šest blokova da za objed kupim bocu koka kole. Na tome su području u to vrijeme tek počeli graditi zgrade; sve je bilo puno grmlja i iskopina uz koje su se nalazile male kuće od cigle ili ilovače. Dok sam hodao, u jednome se trenutku tko zna otkuda pojavio neki pas i počeo me slijediti. Tada sam otkrio da moje noge mogu biti puno brže nego što se činilo. Napravio sam nekoliko krugova oko bloka. Bio sam brži od psa. Tada se, također ne znam odakle, pojavila neka gospođa koja me je spasila bacajući kamenje na moga progonitelja. Otišao sam u dućan, kupio kola kolu i još uvijek preplašen, vratio se kući drugim, dužim putem.

Nikada to nikome nisam ispričao.

Tijekom toga vremena puno su me puta slali u dućan, a ja sam zabilazio mjesto na kojemu sam naišao na toga psa i hodao puno duže kako ne bih vidio njegovu bijelu dlaku, široki torzo i slinave zube kojima je želio otkinuti komad moga tijela. Sve dok jednoga dana, iscrpljen umorom koji mi je izazivao strah, nisam odlučio ponovno proći putem gdje sam se bio susreo s njim. Životinja je drijemala na travi. Kad me je

predosjetila, podigla je glavu. Pogledali smo se u oči. U ruci sam nosio veliki kamen. Ne znam je li ga pas zamijetio, ali više ga nisam zanimao. Nastavio je spavati. Slijedećega sam dana opet prošao tim putem, ali više nikada nisam naišao na njega.

Želim naglasiti da se, ako se hoćemo riješili duha, trebamo vratiti na mjesto gdje smo se s njim susreli. Ali, on se ponekad može pojaviti i prije nego što neko mjesto uopće nastane. Tada se mora doći do njega, susresti njegov pogled i promatrati ga. Ništa više.

Igrali smo nogomet krpenom loptom koju nam je pomogao napraviti postolar Julián, Dimasov otac. Nije bila savršena, čak niti sasvim okrugla, ali bila je velika. Spojio ju je ljepilom i ušicima i ako bi nekoga udarila u lice ili u genitalije, boljelo je dvostruko više nego kad udare obične lopte. No, kotrljala se i to je bilo važno; ništa drugo nam nije trebalo.

Kad je Ángel donio novu loptu, bijelu s crvenim rombovima, trebalo nam je vremena da počnemo igrati jer ju je svatko od nas držao u rukama prije nego što ju je bacio na tlo. Bila je savršena; čak nije ni odskakivala toliko koliko smo mislili da bude. Bili smo uvjereni da ćemo je moći udarati glavom i ne osjećati se pritom kao da nam udarac kamenom lubanju dijeli napola.

U jednome trenutku utakmice, pas gospodina Eustaquija koji se zbog čele nalik ljudskoj zvao Stric Lucas i koji tada više nije bio štenac nego snažni mladac, potrčao je prema nama kao nikada ranije. Još smo ga se bojali, tako da smo se, vidjevši ga, zaustavili. Sjećam se da sam se u tome kratkome trenu upitao koga će odabrati da ga ugrize i zamišljao puno krvi što natapa zemlju. Ali, Stric Lucas nije ugrizao nikoga od nas. Krenuo je ravno na loptu, zabio zube u nju i ubio je; nije je pustio čak ni onda kad se u potpunosti ispuhala. Mi smo zabezeknuto promatrali. Želio sam ga gađati kamenom, ali bilo me je strah i nisam to učinio. Upravo u tome trenutku došla je s posla gospođa Arminda, Ángelova mama. Ona nije dvojila; spustila je torbe koje je nosila u ruci na tlo, podigla kamen i snažno pogodila Strica Lucasa u tijelo. Začuli smo njegovo zavijanje i nakon toga, viku gospođe Arminde:

– Prokleti šugavče! Vražji psu!

Ángel je plakao. Stric Lucas je potrčao da se skloni pod noge svoga gazde. Podignuta kažiprsta nalik maču, gospođa Arminda se sada obraćala gospodinu Eustaquiju:

– Platit ćeš za ovo što je učinio tvoj pas! Platit ćeš!

Idućega dana, u vrijeme objeda kad sam išao u dućan kupiti više se ne sjećam što, vidio sam gospodina Eustaquija kako dijeli obrok sa svojim ćelavim psom. Obojica su polagano jeli iz istoga tanjura. Čovjek je rukom grabio krumpire, gledao ih i zatim ih grizao. Drugu je ruku držao na nozi. Životinja je lizala isti krumpir. Čovjek ga je zatim stavljao u usta.

Gospodin Eustaquio je imao izgubljeni pogled; činilo se da promatra prašinu koju je dizao vjetar ili možda kamene stupove nasred ulice koju smo koristili kao nogometno igralište.

Ako si čovjek već stavlja pseće krmelje u oči kako bi vidio duhove koje psi mogu vidjeti i ako jede pse kako bi mogao ići u rat ne bojeći se da će umrijeti ili nekoga ubiti, zbog čega bi nekome, koliko god bio lud, palo napamet općiti s psom? – pitao sam se godinama poslije dok sam promatrao sjene koje su se, zahvaljujući vjetru koji je njihao grane drveta, ocrtavale na tlu.

Nisam znao što misliti. Smijao sam se zbog pitanja koje mi je palo napamet; ludak je ludak. Bio je to tihi, gotovo usiljeni smijeh. Ali, zapravo, mislio sam da je to jedini mogući odgovor. Drvo se smijalo sa mnom. Ili se radilo o zvuku koji je izazivao vjetar dok se provlačio kroz njegovo lišće?

Toga poslijepodneva, nekoliko sati nakon objeda, okupili smo se kako bismo ponovno igrali nogomet loptom koju bi nam postolar krpao u trenutku kad bi joj prijetila opasnost da se raspadne. Prisjećam se da je moja momčad umalo zabila gol. Tada smo ugledali gospodina Eustaquija kako izlazi iz kuće napravljene od ilovače. Začudilo nas je što je Stricu Lucasu oko vrata bio vezan kabl. Još nas je više iznenadila njegova dužina jer ga je Eustaquio više puta obavio oko svojih ramena. Čuli smo kako je silovito zatvorio vrata. Činilo se da se radi o naletu vjetra. Nije nam dugo trebalo da vidimo kako gospodin Eustaquio prolazi upravo preko našega igrališta, kako hoda ispod kamenoga luka, ostavlja pola momčadi iza sebe, bez ikakvoga problema savladava braniče, vodi psa kao da se radi o lopti i na trenutke ga snažno povlači prema sebi kako ne bi pobjegao, prolazi ispod kamenoga luka sada s već ukroćenim psom i iznenada zabija gol. Golman se nije uspio niti pomaknuti da ga spriječi. Pustili smo ga da se udalji od nas nekoliko metara i krene dalje. Na početku smo ga oprezno slijedili. Budući da nam zbog toga nije prigovorio, shvatili smo da želi da vidimo što će učiniti. Približili smo mu se, ali ga se nitko nije usudio bilo što upitati. Hodali smo pijeskom olovne boje i gazili kamenje u njemu. Rijeka čija je voda bila boje kave s mlijekom, neprestano je tekla. Došli smo do vrha planine koja razdvaja četvrt Santa Fe od četvrti Coquena i ponovno se počeli penjati stazom među eukaliptusima. Stigli smo do maloga proplanka gdje se nalazilo drvo s najdebljim deblom i stali. Gospodin Eustaquio koji je gledao u tlo i niti u jednome trenutku nije pokušao pogledati u nas, bacio je na tlo kabl koji je držao na ramenima. Još ga je jednom stegnuo oko psećega vrata i učvrstio ga. Napravio je čvor, stegnuo kabl i pomilovao ćelavu glavu. Primio je slobodan kraj kabla i zatim ga bacio ga na veliku i snažnu granu. Kad je shvatio čemu kabl služi, pas je po prvi put spustio

glavu. Dok je dolazio ovamo bio je nestašan i čak razigran, ali sada je samo nepomično stajao.

Kažu da je neki luđak, za kojega smo mislili da je otac Strica Lucasa, trčao uz rijeku što prolazi kroz četvrt Coquena. Desetak je žena na njega bacalo kamenje. Govore da je trčao vrlo brzo i da je bio nag. Kažu da je bio nag jer je pokušao silovati neku djevojčicu koja se vraćala iz škole i da je djevojčica tako snažno vikala da su žene mislile da joj je luđak zabio nož u tijelo. Pokupile su kamenje s tla i gađale ga. Pričaju da nije ni osjetio bol kad ga je ono udarilo u glavu i da je iza sebe ostavio krvavi trag koji je rijeka, narasla zbog kiša, izbrisala. Kažu da psi s kojima je uvijek hodao nisu učinili ništa da ga obrane niti su ga slijedili nakon kamenovanja. Govore da su se raspršili i da više nisu bili skupina. Ali, kome su važni psi? – pitali su.

Nikada više nitko nije vidio luđaka niti su pronašli njegov leš.

Nekoliko godina poslije, nakon dužega putovanja, vratio sam se do drveta gdje je gospodin Eustaquio objesio ćelavoga psa za kojega smo mislili da je čovjek i ponovno se prisjetio tih trenutaka. Sjetio sam se kako su se ruke gospodina Eustaquija napinjale, kako su mu žile željele iskočiti ili puknuti, kako je kablom snažno stezao vrat Strica Lucasa, kako su se njegove šape podizale s tla, kako se zavijanje utišavalo i pretvaralo u kratki jauk. I... zatim ništa. Prisjetio sam se osmijeha koji je zamro na psećoj njuški, krvi što je tekla iz nje, tih nekoliko minuta koje su, jedna za drugom, protjecale u tišini, naših zatvorenih usta i ledenih usana. Sjetio sam se gospodina Eustaquija i njegovih čvrsto zatvorenih očiju, pseće krvi što je kapala i koja je, usprkos tijelu koje se njihalo, stalno padala na isto mjesto na tlu, njegovih crvenih očiju i odjednom promukloga glasa. Kad je sve završilo, rekao nam je:

– Ništa se nije dogodilo.

Došavši ponovo do toga stabla, otkrio sam da je na tlu gdje je kapala pseća krv, rasla fina, vrlo zelena trava. Činilo se kao da se vjetar među lišćem drveta smije poput ljudi.

Mateo plače. Psi ne želi pustiti crnoga maltezera. Njegovi jauci odjekuju i čini se kao da se odbijaju od metalnih ograda. Ostavljam Matea na tlu. Tražim kamen. Nestanite! – vičem. Snažno ga bacam. Naciljao sam u jednoga od velikih pasa, ali kamen je u punoj snazi dopro do žrtve koja je još jače zacviljela. Psi su se razbježali. Ranjeni pas šepa i bježi što brže može. Vidimo ga kako se skriva iz jednoga drveta da bi polizao rane. Zatim nastavlja hodati. U daljini čujemo dječju viku. Djeca, ravnodušna na sve, nisu prestala igrati nogomet.

– Idemo kupiti kruh. – kažem i hvatam sina za ruku.

U jutru što miriše na blagu kišu nastavljamo hodati praznim ulicama.

Rodrigo Urquiola Flores rođen je 1. studenoga 1986. u La Pazu. Objavio je knjigu priča "Eva y los espejos" ("Eva i zrcala", 2008.) i kazališno djelo "El bloqueo" ("Blokada", 2011.) koje je 2010. osvojilo nagradu za dramu Adolfo Costa du Rels. Priče su mu uključene u razne antologije u Boliviji i u inozemstvu. Za svoj prvi roman "Lluvia de piedra" ("Kamena kiša", 2010.) dobio je priznanje na dodjeli XII. Nacionalne nagrade nakladničke kuće Alfaguara za roman. Slijedi ga roman "El sonido de la muralla" ("Zvuk zida", 2016.).

Dobitnik je Interameričke nagrade za književnost Carlos Montemayor 2016. i nagrade Franz Tamayo 2017. (Ž. L.)

RADEK KNAPP

Gospodin Trombka i vrag

(s njemačkog preveo Ante Mate Ivandić)

1.

Cijeli je svoj život gospodin Trombka obožavao žene. Još kao mladi konduktar na željeznici bio je u stanju otpraviti putnički vlak četvrt sata kasnije, samo zato, jer mu se neka gospodična iz drugog razreda zavodnički nasmiješila.

Odora poljske željeznice mu je tako dobro pristajala da su ga svi putnici koji bi prije polaska vlaka bacili pogled kroz prozor odjeljka držali kapetanom broda. Ono najneupadljivije na toj odori je bila kondukterska zviždaljka koja se na uzici njhala oko njegova vrata i služila davanju signala za polazak vlaka. No baš je toj zviždaljci Trombka mogao zahvaliti najveće uspjehe kod žena. Već u rano jutro, u krevetu, vježbao je na njoj poznate melodije kojima bi uskoro ovladao u svim tonalitetima. Naučio je napamet čak i poprilično težak komad iz "Šišmiša" o kojem se znalo da svaku gospodičnu mlađu od dvadeset i pet godina potiče na razmišljanje a potom u njih unosi poseban nemir.

Kako bi imponirao nekoj gospodičnici, gospodin Trombka se nije bojao nikakvog rizika i počesto je išao dalje od svih drugih. Jednom je čak i svoj voljeni posao stavio na kocku. Tada je radio na velikom centralnom kolodvoru u Varšavi. Zbog neke se beznačajne sitnice porječkao s predstojnikom kolodvora i zbog toga je skoro dobio otkaz.

Predstojniku kolodvora Novaku – tako se onomad zvao Trombkin nadređeni – bile su važne samo dvije stvari: boca votke i njegov rotvajler koji se odazivao na ime Maks. Novak je toliko volio svog psa da je za njega kuhao čak isto kao i za sebe. Ako je, dakle, za ručak bila pileća juha – jeli su pileću juhu, ako su bile okruglice sa šljivama – jeli su okruglice sa šljivama. Dok bi pas svoju porciju proždirao ispod stola, Novak bi vilicom prebiraio po tanjuru i povremeno nježno pogladio Maksa po krznu.

Iz nekoga je nepoznatog razloga Maks ipak uzeo na zub gospodične iz uprave prometne službe. Imao je, za psa pomalo neobičan način, utjerivati im strah u kosti. Svaki put dok bi neka od gospodičnica sjedila u zahodu, Maks bi se posve tiho prišuljao, kružio oko zahodske kućice, propeo se na stražnje šape te njuškom odgurnuo maleni prozor na stražnjoj stijenci zahoda. Čim bi se dosita nagledao gospodične koja je

upravo obavljala nuždu i nije imala pojma da je itko promatra, zatulio bi odjednom tako glasno da je cijeli kolodvor odzvanjao. Jadna gospodična bi se na to doslovce usrala u gaće. Obezglavljena bi jurila iz zahoda baš onakva u kakvom se stanju zatekla. Ispred očiju putnika koji su čekali na vlak projurila bi uzduž cijelog perona sve do ureda gdje bi šokirana ustanovila, da je, osim toga što nije zakopčala suknju, usput izgubila i desnu natikaču. Maks bi se potom posve mirne duše zaputio doma gdje ga je već čekao gospodin Novak s jelom.

Naposljetku su gospodične iz uprave prometne službe zamolile Trombku za pomoć. Čak su pomišljale i na nabavku pištolja – tako odbojan im je u međuvremenu postao pas kolodvorskog predstojnika, no gospodin Trombka je imao mekano srce i došao je na malo bolju zamisao.

Jedne večeri dok je Maks kaskao kući nakon jednog od svojih prepa- da, gospodin Trombka mu je prepriječio put. Domamio ga je kobasicom u vagon teretnog vlaka i prije nego što je Maks shvatio što se događa, već su za njim bila zalupljena i potom zakračunata vrata. Trombka je vagon prikačio na vlak koji se već nakon pola sata zakotrljao prema Berlinu. Jedan dan i jednu noć se Maks vozio na tovaru kiselog kupusa kroz cijelu Poljsku i pola Njemačke i zavijao tako glasno da su se zidovi tresli.

* * *

Tjedan dana je predstojnik kolodvora Novak tražio krivca, no nitko nije odao Trombku. Naposljetku je Novak shvatio da nikad više neće vidjeti Maksa te je iz očajanja čak prestao piti. Nakon pola godine je oženio neku kondukterku iz Lublina – toliko ga je Maksov nestanak dirnuo u srce.

Maks se naprotiv dobro osjećao. U Berlin je stigao posve zdrav. Tamošnji predstojnik kolodvora ga je uzeo k sebi pa je živio kao i prije. Možda s tom razlikom što je sada njemačke uredske gospodične tjerao u strah i paniku. No, to mu se nije uzimalo posebice za zlo, jer u Njemačkoj su ljudi oduvijek gajili stanovitu slabost za rotvajlere.

* * *

Premda je gospodin Trombka obožavao žene kao nijedan drugi muškarac i – izuzevši vrijeme spavanja – neprestance snovao osvajanja i provodio ih u djelo, začudo nikada nije osjetio želju za ženidbom. Kad bi se zasitio nekog poznanstva, odzviždao bi oproštajnu polku u sobi svoje ljubavnice, poljubio zbunjenu djevojku u čelo i ona ga nikad više nije vidjela.

Naravno da su poneke gospodične bile žilave i nisu se obazirale ni na konduktersku zviždalku, a niti na očitovanja njezina vlasnika. U

takvom slučaju gospodinu Trombki nije preostajalo ništa drugo, nego da se što je moguće brže dadne premjestiti na novo radno mjesto. Na taj način je već sa svojih dvadeset i pet godina upoznao cijelu zemlju. I kad mu Poljska više nije bila dovoljno velika, prebacio se na međunarodne željezničke linije. Upoznao je Njemačku i Austriju, češće put noćivao u Pragu i čak je uspio u dalekom Parizu bez ijedne jedine riječi francuskog slomiti jedno žensko srce.

* * *

No, najradije je ipak radio po poljskim provincijama. I premda je cijeli svijet u međuvremenu prešao na električnu struju, tamo su lokomotive, na njegovu veliku radost, još uvijek bile pokretane uz pomoć ugljena.

Nikad se nije moglo predvidjeti kada će u kotlu lokomotive nestati materijala za loženje. Kad bi se to dogodilo, vlak bi stao nasred šume. Trombka je posebice cijenio takve prekide vožnje. Bio bi prvi koji bi se razgolićen do pojasa i sa sjekirom u ruci spustio s lokomotive. I umjesto da nestane u gustoj šumi gdje su rasla najbolja stabla, uvijek bi se zadržavao poprilično sumnjivo u blizini drugog razreda gdje su sjedile mlade cure koje su se upravo vozile na školski raspust. One bi znatiželjno virile kroz otvorene prozore na konduktera koji je u ime poljskih željeznica obarao malu brezu koja je rasla tik uz rub kolosijeka. Pritom su se neprestance gurkale laktovima i pokazivale na Trombku.

– Pogledajte samo kako snažno je to stablo! – oduševljeno bi vikale – i kako stameno tu stoji! Hoće li od njega biti velike vatre? – pitale bi se i potom prasnule u grohotan smijeh...

Ljubavni jezik ima u poljskoj provinciji svoj vlastiti žargon koji ne razumije svatko. Za Trombku su te primjedbe bile kao najčišći med. Jako se trudio i potom bi se dohvatio druge breze. Djevojke bi ga promatrale i nisu se mogle načuditi. Jer, unatoč svemu, Trombka je bio najmršaviji od svih konduktera koji su ikad viđeni na poljskim željezničkim linijama.

2.

Kao tridesetogodišnjak je Trombka posjedovao – izuzev svoje odore i dvije tisuće zlota na štednoj knjižici – još uvijek isto onoliko kao i kad je imao osamnaest godina. U to je pak vrijeme bio promaknut u kolodvorskog predstojnika i premješten u neko malo gnijezdo imenom Anin. Anin je bio pedesetak kilometara udaljen od Varšave. Tamo je bilo nekoliko trgovina prehrambenim namirnicama, jedna birtija koja je nosila nesvakidašnje ime *Među tri psa*, jedna crkva za stotinjak vjernika i jedna škola. Kolodvor na kojem je Trombka trebao raditi bio je smješten

na brežuljku izvan mjesta. U blizini je bilo neko jezerce, a koji kilometar dalje je već započinjala šuma koja se s manjim prekidima protezala sve do Ratibora. Trombka se uselio u omanji službeni stan u kojem je imao i svoj ured. Imao je jednog namještenika, starog skretničara Koralika koji je dotada sve poslove obavljao sâm. Njegov posao se sastojao u tome da stane ispred kolodvora i tako dugo drži uzdignutu svjetiljku sa zelenim svjetlom dok ne prođe brzi vlak za Krakov. Taj vlak je vozio svakog trećeg dana kroz Anin.

Naravno da je to Koralik i dalje mogao obavljati sâm, no nadošlo je novo vrijeme i glavna uprava je odlučila da svaka postaja u Poljskoj mora imati svoga predstojnika.

Otada je Trombka, izmjenjujući se s Koralikom, izlazio na peron i čekao dok krakovski ekspresni vlak ne bi projurio kraj njega. Bilo je to njegovo jedino zaduženje.

Što se nekome može činiti kao pospano gnijezdo, za drugoga se pokazuje kao mjesto na kojem se njegov život okrene za stotinu i osamdeset stupnjeva. Tako je to trebalo biti i u Trombkinom slučaju. Sudbina je uzela stvar u svoje ruke kad je prvi put čuo za učiteljicu Malinku.

* * *

Malinka je godinu dana ranije došla u Anin. Podučavala je biologiju u tamošnjoj školi koju su u Aninu iz nerazjašnjiva razloga zvali anatomijom. Nitko nije znao gdje je rođena. Rekla je da je iz Varšave. Isto tako je mogla reći da dolazi niotkuda. U mjestu kao što je Anin nije se puno držalo do velikih gradova gdje su ljudi postajali alkoholičari ili ateisti.

Malinka je stanovala u školi. Njezin je stan u prizemlju školske zgrade bio prostran i dao se dobro namjestiti. No ona je od samog početka dokazivala da dolazi iz Varšave. Nije pokazivala nikakva zanimanja za lijepi namještaj i stolnjake koje se u Aninu ručno plelo. Čak nije htjela ni ormar. U sobi je stajala samo jedna polica na koju je postavila svoje knjige. Svoje osobne stvari čuvala je u malenom sandučiću koji je bio opremljen bravom. Sandučić je bio tako malen da je u njega moglo stati tek nekoliko košulja. No, tko zna? Možda ljudi iz Varšave nisu ni posjedovali nikakvih osobnih stvari?

Premda je imala dvadeset i pet godina, nije imala prijatelja, nije ni jedan jedini put otišla u kino i nije dobivala pisma. Nikad nije govorila o budućnosti i ponašala se kao netko tko se ne raduje životu.

Nekoliko mjeseci nakon njezina dolaska počele su joj se događati čudnovate nesreće. Jednog jutra dok je boravila u kupaonici odjednom je popustila plinska slavina. Plin je s nevjerojatnom snagom pcurio iz slavine. Malinka se okrenula već poluomamljena i uspjela je nekako

krajnjom snagom pozvati u pomoć. Da ravnatelj škole Miodek, koji je stanovao iznad nje, nije slučajno bio doma, ugušila bi se.

Jedva koji mjesec dana potom opet se dogodila neka nesreća. Netko je u njezinoj torbici zamijenio neškodljive vitaminske pilule s opasnim tabletama za spavanje. Da to Malinka nije u posljednjem trenutku zamijetila, odzvonilo bi joj jednom za sva vremena.

Kad su se ljudi zbog toga počeli iščuđavati, jednog dana je priznala da joj netko radi o glavi. Taj Netko ju je već godinama progonio. U Varšavi mu je gotovo uspjelo usmrtiti Malinku. Preselila se u Anin kako bi mu umakla. No taj Netko slijedio ju je i tamo. Činilo se da o njoj posjeduje sveobuhvatno znanje.

Kad su se nesreće počele gomilati, polagano su se započele javljati dvojbe u njezine riječi. Kako je bilo moguće da tog Nekoga nitko u Aninu još nije vidio? U jednom tako malenom mjestu bi svaki stranac prilično brzo upao u oči ili bi barem ostavio tragove po kojima bi ga se moglo otkriti. Malinkini opisi su bili jedino na što se moglo osloniti.

No, oni su bili začudno netočni i međusobno proturječni. Jednom je to bio tamnokosi muškarac, pa onda propali lutalica, drugi put vojnik koji se vratio doma. Ljudi su postali sumnjičavi i napokon se počelo govorkati da je Malinka izmislila tog tajnovitog Nekoga kako bi prikrila istinu. A istina je glasila da je sita života došla u Anin kako bi počinila samoubojstvo.

Doduše bilo je ljudi koji su joj vjerovali i suosjećali s njom, no većina stanovnika Anina otada joj je se sklanjala s puta. Što je Malinka mislila o tome nije se saznalo, jer je nikad više nisu čuli o tome govoriti.

* * *

Gospodin Trombka je vidio Malinku prvi put mjesec dana nakon svog dolaska u Anin. Dogodilo se to slučajno na ulici. Baš se s Koralikom bio zaputio do birtije "Tri psa" gdje bi njih dvojica uvijek nakon završena posla popili pivo. Malinka im je došla ususret s torbom za kupovinu. Prošla je pokraj njih i zastala nekoliko metara dalje ispred jednog izloga. Trombka je pogledao za njom i gurnuo laktom Koralika.

– Tko je to bio? – upitao je znatiželjno.

– Ona učiteljica koja se želi ubiti. – prošaputao je Koralik ne osvrćući se.

Trombka je zastao. Promotrio je Malinku od glave do pete i počeo se po glavi.

– Baš mi i ne izgleda tako. Pogledaj samo kako su traperice pripijene na njoj, Koralik. Žena koja nosi tako uske traperice nije samoubojica. Pogledaj je samo!

Koralik se krzmajući osvrnuo i promotrio Malinku. Potvrдно je kimnuo:

– Može biti. No unatoč tomu, žene u suknjama mi se više sviđaju.

– Znam ja vas skretničare. – nasmiješio se Trombka – Za vas postoje samo žene u suknjama.

Potom je pogledao Koralika:

– Zašto ti zapravo šapućeš?

Stari skretničar je pocrvenio do vrha ušiju. Trombka je opet pogledao Malinku.

– Već na prvi pogled se vidi da ova žena osjeća naklonost prema muškarcima. Jedino što u ovom gnijezdu dosad nije bilo pravog muškarca za nju.

Prije nego što je Koralik mogao pogledati, Trombka je iz svog džepa izvukao konduktersku zviždaljku. Prislonio ju je na usne i duboko udahnuo. Oglasila se nekakva mađarska rapsodija. Trombka ju je uvježbavao svaki dan, za svaki slučaj. Izvrsno mu je uspjela. Deset sekundi nakon toga pažljivo je strpao zviždaljku u džep.

– Lijepa melodija. – pohvalio ga je Koralik.

– Zahvaljujem.

Trombka je pogledao prijeko u smjeru Malinke kako bi provjerio kakvu je reakciju izazvala njegova predstava. No, ili je Malinka bila gluha ili nije htjela Trombki priuštiti očekivanu radost. Umjesto da reagira na Trombkinu melodiju, buljila je u izlog trgovine kao da je tamo nešto posebno zaokupljalo njezinu znatiželju.

– Prava krasotica, ova djevojka. – pohvalio je Trombka uz priznanje – U tvoje vrijeme bi se okrenula i zavodnički se nasmiješila, Koraliče. No mi živimo u dvadesetom stoljeću i žene se jednostavno ne okreću tek tako. Ni deset konja je ne bi navelo na to, mada pritom puca od znatiželje tko li je to tako lijepo odsvirao.

Kao da bi htjela potvrditi njegove riječi, Malinka se odjednom pokrenula i prešla cestu. Brzo se udaljila, a da Trombku nije udostojila nijednim pogledom. Obojica su šuteći gledali za njom dok nije zamakla iza ugla.

– Sreća da sam došao na svijet u devetnaestom stoljeću. Ne bi mi naškodilo da se okrenula.

– Što je u tom strašnoga? – prasnuo je Trombka u smijeh. – Baš joj se žurilo. Osim toga, po ulicama ima gomila ćoškova i može se dogoditi da netko zamakne iza jednoga a da se ne osvrne, zar ne?

Trombka se počeskao po glavi.

– A sad se požuri. Ti ćeš biti kriv ako nam netko u “Tri psa” zauzme najbolji stol.

3.

Stiglo je proljeće. Od šume se preko cijelog Anina širio miris smole. Mirisalo je čak i u kolodvorskoj čekaonici gdje se ni inače nije nitko zadržavao. Prozore se tijekom noći moglo ostaviti otvorenim.

Bilo je toplo kao u ljetnim danima, a uopće nije bilo sparno. Gospodin Trombka je provodio puno vremena na željezničkoj postaji. Iz dosade se šetkao po okolici i razmišljao o mnogim stvarima. Većinom su njegove misli kružile oko Malinke. Rado bi je oslovio, no nije znao kako bi to započeo. Dotada ju je u više navrata vidio. Jednom je čak stajao iza nje u redu ispred trgovine s poslasticama, no nije imao uspjeha. Uopće nije reagirala na njegove pokušaje približavanja. Mogao je zviždati na svojoj zviždaljki koliko god je htio. Nije se obazirala ni na njega a ni na njegovu konduktersku zviždaljku. Tko zna? Možda je doista bila gluha?

No naposljetku je pukom slučajju uspjelo ono što je Trombka uzalud pokušavao. To ga je dovelo do njegova dugo očekivana susreta. Pa mada posve drugačije nego što je on to sebi zamišljao.

Dogodilo se to jednoga vedrog travanjskog jutra. Gospodin Trombka je baš sjedio kod doručka kad je odjednom začuo kako netko zove u pomoć. Kroz prozor je spazio da je netko tko očito nije znao plivati pao u jezerce. Koprao se bespomoćno u vodi i time samo još više otežavao svoj položaj. Umjesto da ide k obali, plutao je prema sredini jezera gdje je voda bila najdublja.

Bez duga razmišljanja Trombka je ostavio sve, sjurio se iz kuće i potrčao prema jezeru. Od njegova stana je bilo preko dvjesto metara do jezera. Gospodin Trombka se nije mogao prisjetiti da je ikada prije tu dionicu prevalio za tako kratko vrijeme. Nije mogao razaznati tko je utopljenik, no na prvi pogled mu se učinilo čudnim da se netko posve odjeven usudio ući u vodu. Trombka je na brzinu procijenio razdaljinu koja ga je dijelila od utopljenika i zaronio je onakav kakav je bio u vodu. Dohvatio ga je baš kad je ovaj bio na izmaku svojih snaga. Inače bi se Trombka morao neljudski napregnuti kako bi ga izvukao iz vode. Ionako je bilo teško u međuvremenu poluonesviještenog izvući na obalu. Trombka je prikupio sve svoje snage i odvuкао ga nekoliko metara od vode. Kad je tijelo oprezno okrenuo na leđa, ukočio se: pred njim je ležala Malinka.

Disala je, no oči su joj bile zatvorene. Trombka je zgrabio njezinu ruku i grozničavo opipavao bilò. Tuklo je polagano, ali redovito. Bila je bez svijesti.

– Mora se razgovarati sa žrtvama nesreće. – promrmljao je Trombka koji je nekoć prošao tečaj pružanja prve pomoći.

Promatrao je djevojku i u međuvremenu razmišljao što bi joj mogao reći.

– Bilo što da joj kažem, ona to ionako ne čuje. – pomislio je s olakšanjem.

– Baš sam bio pri doručku. – započeo je. Glas mu je zvučao nesigurno.

– I odjednom sam čuo kako zovete. To jest, čuo sam kako netko zove... Uostalom imate glas poput muškarca kad zovete u pomoć.

Trombka je oprezno bacio pogled na Malinku. Nije reagirala.

– Prije tjedan dana sam vas vidio na ulici. Imali ste na sebi suknju. Većinom nosite samo hlače. Kao danas. Ja osobno smatram da bi žene trebale nositi hlače. Imao sam nekoć u Varšavi prijatelja. Govorio je: nikada ne započinja nešto s nekom ženom koja nosi suknju. Takve uvijek žele nešto sakriti. Kad neka djevojka ima na sebi traperice, već od početka sve znaš o njoj. Suknja je zamka. Prije nego što lupiš dlanom o dlan, već si se nasmiješio čudovištu.

Trombka je nekoliko puta kimnuo glavom. Monolog s onesviještenom Malinkom probudio je u njemu uspomene.

– Moj se prijatelj zvao Koška. Bio je puno stariji od mene i neposredno pred umirovljenjem. Iskreno rečeno, uvijek je imao nešto protiv ženā. Previše je pio. A imali smo na kolodvoru odvratnog psa koji je bio šefovo vlasništvo. Taj pas je jednoga dana progutao Koškino odličje za zasluge. Izravno s odore. Koška ga je dobio za obljetnicu svoga dvadesetogodišnjeg službovanja i nosio ga je pri svakoj prigodi. Kad je odličje nestalo poslao je zahtjev na ravnateljstvo da mu se dodijeli zamjensko odličje. No, oni su ga samo ismijali i Koška je potom postao alkoholičarem.

Trombka je bacio pogled na Malinku ispod sebe.

– A vi se doimate poput one morske sirene koju sam vidio na nekoj slici u muzeju. Samo što ona nije imala na sebi traperice...

U tom se trenutku djevojka pomakla. Činilo se kao da polagano dolazi k svijesti. Nešto kasnije je otvorila oči.

Trombka je s nemirom promatrao te znakove.

– Dobar dan. Kako ste? – promućao je.

Malinkin pogled je omamljeno lutao s jedne na drugu stranu.

– Gdje sam? Tko ste vi...? – glas joj je zvučao posve promuklo.

– Bogumil Trombka. Predstojnik kolodvora.

Malinka je buljila u svog spasioca. Trombka je imao utisak da su njegove riječi bile od koristi.

– Odmah ću povratiti. – najavila je i okrenula se na stranu. Nekoliko kapi zelene tekućine slilo se s ruba njezinih usana. Imale su boju praškog likera od krušaka.

Trombka je obzirno pogledao na brežuljak gdje je stajala njegova željeznička postaja. Malinka se opet vratila u svoj prvotni položaj. Malo je zadigla glavu i podbočila se. Njezino lice je polagano poprimalo boju.

– Osjećate li se bolje?

– Zahvaljujem... Mislim, da.

Pogledala je oko sebe.

– Jesam li dugo bila bez svijesti?

– Tri, četiri minute možda.

– Tri, četiri minute...

Trombka se počeo po glavi.

– Možda je to pomalo indiskretno... A kako se uopće dogodilo da ste pali u jezerce? I to posve odjevena?

– Ne znam kako se to dogodilo. – odgovorila je – No, zacijelo nisam s namjerom skočila u jezerce. Netko me gurnuo.

– Gurnuo? – Trombka se nasmiješio. – Tko?

– Bila sam u šetnji – prisjetila se – i tako sam došla ovog jezera. Vrijeme je bilo lijepo i nigdje nikog u blizini. Pomislila sam, eto, ostat ću malo sjediti uz obalu. Nakon nekog vremena sam osjetila da je netko iza mojih leđa. Htjela sam se okrenuti, no bilo je prekasno. Dvije nevjerojatno snažne ruke su me podigle i gurnule u vodu.

– To mora da je bio neki gorostas.

– Pokušavala sam se dokle god je to išlo održavati se na površini. No, ja ne znam plivati. Onda me uhvatila panika pa sam pozvala u pomoć. Da nije bilo vas možda bih se utopila.

– Pa jeste li ga vidjeli? – upitao je Trombka.

– Kako? Borila sam se da ne potonem. Ništa drugo nisam vidjela.

Trombka je malo razmislio. Potom je kazao:

– Ljudi u gradu pričaju koješta o vama.

Malinka se odjednom počela smijati. Njezin smijeh je zvučao neobično ogorčeno.

– Možda da sam samoubojica? I da sve izmišljam?

Nadstojnik postaje je potvrdio kimanjem glave. Malinka je pogledala na jezerce gdje se još prije kratkog vremena borila protiv utapljanja.

– A i vi u to vjerujete? – upitala je nakon kratke stanke.

– Ne. Prije toga sam vjerovao, no sada više ne. – priznao je na svoje veliko iznenađenje.

Malinka ga je pogledala.

– I kako to sad odjednom?

– Ne znam ni sâm.

Doista nije znao. Nešto mu je prišapnulo da je govorila istinu.

– Mora da je to bio neki luđak ili ubojica. Sumnjate li u koga?

Malinka se nasmiješila.

– Čemu gonetati ako se to zna?

– Vi to znate?

– On nije ni lud, a ni ubojica.

– Pa što je on onda?

– Sotona.

Trombka se sumnjičavo osmjehnuo.

– Sotona?

– Nemojte se smijati. – rekla je – Ni ja sâma nisam vjerovala u te stvari. Uvijek kad bi netko pričao čudnovate priče, napustila bih sobu. Kako u današnje vrijeme može postojati sotona ako nema ni boga? No, prije možda tri godine dogodilo se nešto neobjašnjivo. Da to sâma nisam doživjela ne bih to nikada smatrala mogućim. Bilo je to u Varšavi. Tada sam još bila studentica i stanovala kao podstanarka kod nekog starijeg bračnog para. Moja je soba bila u potkrovlju. Jedne noći sam začula neki čudnovati šum. Zvučalo je kao da se u stropu otvara pa opet zatvara neka rupa. Kroz sobu je prohujao jaki propuh. Osjetila sam posve jasno da je odjednom netko bio u prostoriji. Čula sam ga čak kako diše. Potom sam začula korake koji su se približavali mom krevetu. Malo kasnije je moj krevet popustio pod silnom težinom. Upalila sam svjetlo, no nisam nikog vidjela. Otada se to redovito događalo. Sotona je dolazio k meni i dovodio me u napast. Bio je odvratn, no imao je predivan glas. Znaite, što mi je rekao?

Trombka je odmahnuo glavom.

– Ne trudi se Malinka. Nema boga niti besmrtni duše. Život nakon smrti je bajka.

– A zašto onda postoji čovjek? – zapitala sam, a on se nasmijao: – Zar se mora živjeti da bi se postojalo? Zar ja možda živim? Pa ipak me možeš čuti.

– No, čovjek je nešto posebno. – branila sam se – On za razliku od svih ostalih bića posjeduje svijest. On je kruna svih stvorenja. Zar to ništa ne znači?

– Čovjek čak ne zna ni tko je on. – izrugivao se Sotona – Pa kako onda može znati zašto je stvoren? U stvarnosti on ne vrijedi više doli nekoliko kilograma zemlje. Ti si lijepa žena, Malinka. No u tvojim kostima ima dovoljno vapna da bi se objielio zid sobe. – rekao je i pokušao me pomilovati.

– Ali duh! – povikala sam, kako ne bih pokazala da moj otpor već pomalo jenjava.

– Ništa doli kretanja atoma. U bačvi kiselog kupusa na godišnjem sajmu se odigrava isto to. Ne vjeruj u stvari koje ne postoje. Samo te ja mogu osloboditi od aveti koja je život. No možda želiš promatrati kako se stari?

Kad bih odbijala dati odgovor, štipnuo bi me za uho. I tako nije prolazio ni jedan tjedan bez njegovog posjeta.

Malinka je zamuknula. Uspravila se. Činilo se kao da se njezina snaga neobično brzo vratila. Još samo prije nekoliko minuta bila je gotovo bez svijesti. Sad je već imala bistru glavu i bila dovoljno osnažena da se sama pridigne. Ulovila je Trombkin začuđeni pogled.

– Baš je čudno. No sotona me opskrbljuje posebnom snagom. – rekla je. – Jednom je prilikom nekog izleta jedan učenik slomio nogu. Nosila sam ga cijelim putem do Anina. Nisam osjećala umor premda sam ga nosila tri kilometra. Netko kao ja naprosto ne može dugo živjeti.

Pridigla se i teturajući osovila na noge. Trombka je priskočio i pridržao je. Malinka se branila:

– Nema smisla... Sad ću se zaputiti doma.

– Trebao bih vas otpratiti.

– Zahvaljujem. No nije baš tako daleko do mog stana. A osim toga... Pogledajte samo... – Malinka je načinila nekoliko koraka. – Opet sam u stanju hodati. Zar to nije pomalo čudno?

Trombka je zanijemio. Nikada prije nije vidio tako što. Prije nego što je mogao reagirati Malinka se okrenula i zaputila doma. Išla je kao da se ništa nije dogodilo. Trombka je zbunjeno podigao ruku i povikao za njom:

– Mogu li vas koji put vidjeti?

Malinka je za trenutak zastala i osvrnula se. Već je bila od njega udaljena popriličan komad puta.

– Još prije nego što prođe svibanj bit ću Sotonina. – rekla je.

Trombka se zapanjeno zapiljio u nju. Kako to da je tako jasno razumio svaku riječ? Malinka je tako tiho govorila da je jedva otvarala usta. Nije li možda vjetar donosio njezin glas k njemu? Ili se Sotona s kojim je, kako se činilo, Malinka bila u tajnovitoj vezi, s njim htio samo grubo našaliti?

4.

Pa ma tko da je to bio, imao je pravo. Malinkino čudno proročanstvo se obistinilo: Trombka je više nije trebao vidjeti živu. Jednog jutra su našli njezino beživotno tijelo u stanu. Prvo je zapalo u oči da se nije pojavila na nastavi. Počeli su je tražiti. I sâm ravnatelj škole Míodek je sudjelovao u tome. A on je i bio taj koji ju je našao. Ležala je u kupaonici prerezanih žila kucavica na rukama.

Gospodin Trombka je za njezinu smrt saznao od Koralika, kad se vraćao iz kupovine u gradu. Vijest se poput vatre proširila munjevito brzonom. Pola sata nakon toga je već cijeli Anin pričao samo o tome.

Trombka je posudio Koralikov bicikl i odveo se do Malinkina stana. Za tu dionicu je bilo potrebno pola sata, no Trombka ju je prevalio za deset minuta.

Kad je stigao, Malinka je ležala na krevetu oko kojeg su stajala dva muškarca iz pogrebnog poduzeća s ravnateljem škole Miodekom. Kraj kreveta je već čekao lijes. Malinku su presvukli u dugu haljinu. Trombka ju je jedva prepoznao. Zglobovi na rukama su joj bili povezani. Svi su šuteći promatrali mrtvakinju.

– Ta mi je žena bila draga. – rekao je ravnatelj škole Miodek, pritom ne gledajući nikoga.

Ljudi iz pogrebnog poduzeća su se pokrenuli. Pristupili su krevetu i položili mrtvo tijelo u lijes. Prije nego što su ga zatvorili, jedan od njih je oklijevao i pogledao ravnatelja Miodeka.

– Biste li izrekli kakvu molitvu? – upitao je.

– Ne bih.

Ravnatelj Miodek je pogledao Trombku. I ovaj je zaniijekao. Zatvorili su lijes. Ta dvojica muškaraca su ga iznijela iz stana. Na ulici se čekala mrtvačka kola. Bio je to neki stari kombi, jedini koji je u Aminu služio u te svrhe.

Dvojica muškaraca su mahnuli kapama u znak pozdrava i oprostili se. Potom su se popeli u kombi i odvezli se. Miodek i Trombka su šuteći gledali za automobilom koji je odlazio. Potom se ravnatelj Miodek obratio Trombki:

– Uopće nisam znao da ste tako dobro poznavali Malinku?

– Gotovo da je uopće nisam poznao. – proturječio je Trombka. Otkad je stupio u Malinkin stan osjećao se nekako čudno. Sumilo mu je u ušima i bilo mu je tako toplo da je morao olabaviti ovratnik košulje.

– Sad moram poći. Oprostite, gospodine Miodek. – rekao je Trombka i napustio prostoriju praćen iznenađenim Miodekovim pogledom.

Nakon tri dana je bio pogreb. Nitko iz Anina nije došao na karmine. Župnik je odbio slaviti misu. Da ravnatelj škole Miodek i Trombka nisu podmirili troškove pogreba, Malinka bi bila pokopana izvan zidina groblja.

Njih dvojica su bili jedini sudionici pogrebne povorke. Tog dana je bilo blago svibanjsko vrijeme. Grobar koji se brinuo o svemu bio je vrlo razgovorljiv. Nosio je crvenu bejzbolsku kapu. Na prednjoj strani zubala mu je nedostajao jedan zub.

Nakon što je lijes spustio u raku, napravio je stanku i zapalio cigaretu.

– S proljeća uvijek ima puno posla. – rekao je – A što se tiče gospođe učiteljice, bilo je to samo pitanje vremena. Ljudi su pričali da joj se smrt zrcalila u očima. Zašto – to nitko nije znao. Poneki će uvijek umirati

mladi, pa čak kad bi se i stotinama puta zaredom rađali. – Grobar se nacerio. – No svi mi moramo jedanput odapeti, zar ne, gospodine predstojniče kolodvora?

Trombka je osluhnuo. Zašto se grobar obratio izravno njemu? Nije ga poznao i nije se mogao prisjetiti da ga je ikad prije vidio u Aninu. Izvukao je iz džepa novčanicu od stotinu zlota kako bi ušutkao grobara. Ovaj je pažljivo gurnuo novčanicu u džep i odbacio cigaretu. Zatim je pljunuo u šake i brzo započeo zatrpavati raku. Nakon deset minuta je sve bilo sređeno.

Na izlazu iz groblja ravnatelj škole Miodek je Trombki pružio ruku.

– Gospodine predstojniče kolodvora, svaki čas možete svratiti k meni. Najsrdačnije ste pozvani. Uostalom, ja ću tako dugo preuzeti nastavu biologije, dok ne dobijemo novog učitelja iz Varšave.

Ravnatelj škole Miodek je Trombki pružio ruku i nestao iza ugla grobljanskih zidina. Trombka je posve neodlučno ostao stajati. Imao je osjećaj da ga netko promatra. Kad se okrenuo vidio je na Malinkinu grobu nepoznata muškarca kako stoji sa žarkocrvenom grobarovom kapom.

Povjerovao je da je u njemu vidio Sotonu.

5.

Otada su se u Trombkinu stanu počele događati čudnovate stvari. Jednom je svoje stvari našao u ormaru posve ispremetane premda nitko nije ulazio u njegov stan. Dan nakon toga je iz njegove sobe nestao stolac koji je sa sobom donio još iz Varšave. Noću bi ispod svoga kreveta čuo glasno smijuljenje. Kad bi to išao provjeriti, nije bilo ničega. Ujutro prilikom brijanja bi u zrcalu pokraj njega iznenada iskrslo nepoznato lice i nacerilo se preko njegova ramena. I kao da to nije bilo dovoljno, Trombka je jedne večeri iza prozorskog okna ugledao mrtvu Malinku. Imala je na sebi istu onu haljinu u koju su je ljudi iz pogrebnog poduzeća odjenuli na dan njezine smrti. Oko njezinih ručnih zglobova još uvijek su bili omotani zavoji. Lebdjela je u zraku i kucala na prozorsko okno da je pusti unutra. Kad je Trombka načinio dva koraka u njezinu smjeru, nestala je.

U Aninu su u međuvremenu kolale najnevjerojatnije glasine. Pričalo se da se u Trombkinu stanu ugnijezdio Vrag kako bi ga srdio i napoljetku otjerao u samoubojstvo kao i učiteljicu Malinku. A budući da nitko nije pobijedio Sotonu, samo se čekalo na to da zloduh potpuno preuzme kontrolu nad Trombkom. A kao za potvrdu tome, Trombkino se ponašanje vidno promijenilo.

Kad bi ga se priuitalo za nešto, često je bio potpuno odsutan duhom i davao bi tako čudnovate odgovore, kakvi se nikad prije nisu čuli u Aninu. Svatko je znao ponešto neobično ispričati o njemu.

Sve je pošlo od trgovca povrcem Manieka koji je promatrao Trombku nekoliko dana nakon Malinkina pogreba. Trombka je išao ulicom i glasno razgovarao, premda pokraj njega nije bilo nikoga za vidjeti. Predstojnik kolodvora je pritom lamatao rukama i s tolikom revnošću je uvijek iznova izvikivao Malinkino ime, da su Manieka prošli ledeni žmarci po leđima i da je kod *“Tri psa”* morao smjesta popiti malu votku.

I pater Smolny je pridonio svemu jednom čudnovatom pričom. Jednog jutra se Trombka neočekivano pojavio u crkvi i obavio pomalo čudnovatu ispovijed. Priznao je da ga muči Sotona. I nakon što je pateru Smolnyju točno opisao Sotonu, iznenada je zapitao:

– Može li vrag imati odnos sa ženom, patre?

Pater Smolny koji je u pobožnom čenstohovskom sjemeništu primio svoje posvećenje bio je dobro pripremljen za ovakva pitanja: – To može samo čovjek od krvi i mesa. – Prosudio je, i jer mu je Trombka bio drag, dodao je tiho: – Čak bih i ja mogao, sine moj, kad to ne bi bio grijeh. Ali sotona zacijelo ne.

Sutradan je uz sve te silne glasine došla još jedna, koja je sve dotadašnje daleko nadmašila u svojoj apsurdnosti. Prema toj glasini, Trombka je bio bolesno ljubomorani na Sotonu jer mu je taj oteo učiteljicu Malinku.

No, najčudnijom se činila Koralikova priča, jedinog čovjeka u Aninu koji je još uživao Trombkino povjerenje. Jedne večeri se Trombka kao iz vedra neba pojavio u birtiji *“Tri psa”*. U lokalu gotovo da i nije bilo drugih gostiju. Onih nekoliko što je još tamo bilo nije moglo vjerovati svojim očima. Trombka je bio jedva prepoznatljiv. Doimao se kao da tri noći zaredom nije spavao. Kosa mu je bila razbarušena, a lice mu je dobilo duboke brazde. Uvijek besprijeekorna odora kolodvorskog nadstojnika je bila zgužvana, a na rukavima je nedostajala dugmad. Trombka, koji inače nikada nije pio žestoki alkohol, naručio je *grasovku* i sjeo pokraj Koralika.

– Nikad ne bih ni pomislio da će mi se takvo što dogoditi. – potužio se. – Već nekoliko dana ne mogu usnuti. U mojoj se sobi nešto događa. Čujem glasove i smijeh. Ponekad se ukaže mrtva Malinka i šapće mi u uho: *Izvuci me iz groba, Bogumile. Kao što si me onomad izvikivao iz jezerca.* Potom se počne tako čudnovato smješkatati da ne znam misli li to ona ozbiljno, ili mi se tek izruguje. Koraliče, znam tko je odgovoran za njezinu smrt. Jednog dana ću mu zbog toga zavrnuti šiju.

– Želiš udaviti dragog Boga? Ti, priprosti konduker? – uplašeno je odvratio Koralik. Stari skretničar je bio pijan kao zemlja.

– Ne, Sotonu. On je ima na savjesti.

Trombka se osvrnuo oko sebe kao da se pribojavao da ga netko prisluškuje.

– Znadeš li što se zbilo posljednje noći?

Koralik je zavrtio glavom.

– Osobno se ukazao u mojoj sobi i započeo mi prijetiti. Rekao je: *Makni prste od Malinke. Ona je mrtva i sad pripada meni. Tri godine sam se trudio oko nje. Zar stvarno ne znaš kako je u današnje vrijeme teško neku ženu nagovoriti na samoubojstvo?* Dok je razgovarao sa mnom, hodao je po sobi uzduž i poprijeko i uzimao sve u ruke bez pitanja. *Dok je živjela, pazio sam na to da nikoga ne upozna. Sad je već dva tjedna kod mene i nije sa mnom izmijenila ni jedne jedine riječi. Kad sam je jučer htio prvi put poljubiti, jednostavno me odgurnula od sebe.* Zaputio se do zrcala koje je visilo na zidu i u njemu se nadugo i naširoko promatrao. Njegovo nakazno lice se nacerilo: *Zar joj možda nisam dovoljno dobar?* Ukočio sam se od straha. Okrenuo se k meni i prstom pokazao na mene. Bio je tako bijesan da je iz njegovih usta umjesto daha kuljao crni dim. *To je sve samo tvoja krivica, Bogumile!* – Kako to moja? – promućao sam. *Ona leži u grobu i još uvijek misli samo na tebe. I dokle god to ona čini nije posve mrtva. Samo ono što je mrtvo pripada posve meni.* Pri tom me je tako ošinuo pogledom, da su mi od straha zaklecala koljena. Neko vrijeme se napásao mojim zastrašenim izgledom, jer ja se baš nisam doimao kao junak, Koraliče. Polagano mi se približio ne skidajući pogleda s mene. Cijelo vrijeme je piljio u moja prsa. Baš tamo gdje je bilo srce. No on nije ciljao na moje srce, nego na moju konduktersku zviždaljku. *Ne moraš se bojati, Bogumile,* umirivao me. No ja sam na to počeo još jače drhturiti.

U međuvremenu je bio toliko blizu da me je skoro dodirivao. *Htio bih imati tu konduktersku zviždaljku,* rekao je. – Čemu ti je potrebna moja kondukterska zviždaljka? – promućao sam. *To je jedino što me dijeli od Malinke.* – Možeš imati moju štednu knjižicu, moju odoru, i što se mene tiče i zbirku fotografija raznih gospodičnā. – odvratio sam i povukao se korak natrag. *Konduktersku zviždaljku,* rekao je i ispružio ruku za njom. – Nikada! – odvratio sam. – Samo preko mene mrtva. *Kako hoćeš,* povikao je odjednom i poletio prema meni. Tako što još nikad nisi vidio, Koraliče. Zajedrio je zrakom, spustio se na moja prsa i počeo stiskati dok nisam izgubio dah. Bio je težak poput granita. Pokušao sam se braniti i zgrabio ga za grlo. No njegov mali prst je bio tako jak kao deset drvosječa. Pogledaj samo, Koraliče!

Trombka je podvrnuo jedan rukav i pokazao svoju podlakticu. Na koži su se vidjele svježe ogrebotine.

– To je od jučer. No najčudnije je da te rane brzo zacijele. Jučer su bile dvostruko veće!

Trombka je opet spustio rukav. – Posljednje noći me je gotovo zadao. No ipak je nije dobio. U posljednjem trenutku sam gurnuo zviždaljku u usta, a tamo nikakav vrug nema pristupa. – Trombka je pogledao Koralika: – Budi iskren, vjeruješ li da sam još uvijek posve normalan?

Koralik je potvrdio glavom. Te večeri je popio toliko *grasovke* da bi potvrdio glavom i kad bi pred njega sletio leteći tanjur.

Trombka je zaprijetio šakom.

– Neće je dobiti! Radije neka me pogodi moždani udar! – povikao je. Pri tom se nije znalo je li mislio na konduktersku zviždaljku ili na Malinku.

Naposljetku se podigao od stola i platio na šanku. Potom se oprostio od Koralika i napustio lokal. Svi nazočni su ga ispratili pogledom. Možda su već te večeri slutili da su ga vidjeli posljednji put u birtiji “*Tri psa*”.

6.

Ravnatelj škole Miodek je posjedovao dvije zadivljujuće sposobnosti. Unatoč svojih pedeset i pet godina, njegov izvrstan sluh mu je omogućavao da na udaljenosti od desetak metara prisluškuje učenike koji su mu se izrugivali iza njegovih leđa. A njegova tjelesna snaga mu je omogućavala da u takvim slučajevima svoja saznanja naposljetku primijeni u praksi. Drski učenik bi bio dohvaćen za oba uha i s lakoćom podignut do visine ravnateljevih očiju.

Ophođenje na ovaj način imalo je dvostruki učinak. S jedne strane je to bilo bolno iskustvo, a s druge strane se učenik osjećao podignut na duhovnu razinu za koju je do tada čuo samo od kojekakvog govorkanja. Čak bi i najgluplji u hipu shvatio algebru i pravopis, i u roku od dva dana bi bio u stanju napamet nabrojati sve glavne gradove Europe i ne samo da je znao tko je bio Sokrat, nego čak i zbog čega je umro. Riječju – ta jednostavna procedura činila je čuda i priskrbila ravnatelju škole Miodeku osjećaj spokoja.

Ravnatelj Miodek je, međutim, već nekoliko dana patio od neobjašnjive nesanice. Možda je to bilo zbog tragične smrti nastavnice biologije koja se dogodila prije tri tjedna, a možda i zbog toga što je gospodin Miodek po prirodi razmišljao o puno stvari.

Jedne noći su ga probudili šumovi koji nisu bili tek plod njegova umišljaja. Ti šumovi su prodirali kroz pod sve do u njegovu spavaću sobu. Doimali su se poput šaputanja, a što je bilo najčudnije, u to vrijeme u cijeloj zgradi osim ravnatelja Miodeka nije bilo nijedne ljudske duše.

Ravnatelj Miodek je zaključio da će temeljito istražiti cijelu stvar. Pogledom kroz prozor se osvjedočio da mu nitko od njegovih učenika nije priredio nikakvu neslanu šalu. Školsko dvorište je bilo prazno. Ravnatelj Miodek je nazuo svoje kućne papuče i spustio se stubište do prvog kata. Povremeno bi zastajkiavao i osluškivao. Pri tom je nalikovao lovačkom psu poštara Motilla – onog Motilla koji je u ljeto prije

toga nehotice ustrijelio rodu i kako bi razjasnio fatalnu zabunu, morao putovati čak do Varšave.

Na prvom katu gospodin Miodek nije zapazio ništa neobično. To, što je proizvodilo šumove, mora da je bilo u prizemlju.

Pristigavši tamo, Miodek isprva nije ništa zamijetio. Nakon nekoliko minuta su se opet začuli šumovi. Bio je to razgovor koji se vodio na neobičan način. Rečenice su zvučale nekako unakaženo. Nastupale su stanke tamo gdje bi ih čovjek ponajmanje očekivao. Glasovi su dolazili iz lijevog hodnika gdje je bio službeni stan preminule nastavnice Malinke. Ravnatelj Miodek je zastao. Nije mogao tek tako kroz vrata naprosto banuti u Malinkin stan. Već tri tjedna su vrata bila zaključana, a ključ je bio gore u Miodekovo spavaćoj sobi.

Ravnatelj Miodek je napustio školsku zgradu. Htio je kroz prozor baciti pogled u stan. Vani je bila mjesečina, a oblaci su svako malo zakrivali mjesec. Već nekoliko dana je bilo neobično sparno, i činilo se da će doći nevrjeme. Već izdaleka je primijetio da je jedan prozor bio otvoren, mada su prethodnog dana svi bili zatvoreni. U cijelom stanu je vladala tama. Glasovi su zamukli, no Miodek nije nimalo dvojio da je pronašao njihovo izvorište.

Iznenada se Mjesec pojavio iza oblaka i osvijetlio prostor. Ravnatelj Miodek je spazio nešto što bi se u najboljem slučaju moglo smatrati priviđenjem.

Spazio je gospodina Trombku koji se očajno borio sa Sotonom. Trombka je sjedio na kauču. Oči su mu bile usmjerene na zid preko puta njega. Tamo je nešto visjelo. Nije imalo ni noge ni ruke. Doimalo se poput omanjeg ljudskog bića. Iz usta je plazilo jezik. Bio je tako dugačak da je kroz cijelu sobu sezao sve do Trombke. Pa ma što da je to bilo, zagonetna sila je izlazila iz toga. Svi predmeti u njegovoj blizini su lebdjeli u zraku. Čak je i kauč, na kojem je sjedio Trombka, lebdio nekoliko centimetara iznad poda. Još nikad Miodek nije vidio nekog čovjeka koji je izgledao tako prestrašen. No, u Trombkinim očima se nije zrcalila samo strava nego i neka čudna bol, koja se osjeća onda kad se bliži konačni poraz.

U tom trenutku je Mjesec opet nestao iza oblaka. Stan je ponovno obavila tama. Gospodin Miodek je iznenada osjetio da mu je čelo okupano znojem. Uzmaknuo je za korak i pokrenuo se. Od straha da ne bi okrenuo leđa Malinkom stanu, napravio je nekoliko koraka natraške. Tek kada je zakrenuo iza ugla školske zgrade, okrenuo se i počeo trčati. Trčao je kao da ga je sâm davao progonio. Jurio je sve do središta mjesta gdje su već svi spavali i nisu imali pojma o tim čudnovatim događanjima.

Ostatak noći proveo je na željezničkoj postaji kod Koralika kojem je sve ispričao. Tek narednog jutra su ova dvojica muškaraca stupili u

Malinkin stan. Koralik je išao prvi. Stan je bio prazan. Nije bilo ni traga Trombki niti ikakvih naznaka neke borbe. Na stolu je bilo nekoliko knjiga koje su nekoć pripadale Malinki. Na polici je bila jedna njezina slika koja je bila snimljena još za vrijeme njezina studija. Dvojica muškaraca su se zbunjeno pogledali.

Odjednom se Miodek sagnuo i s poda digao nekakav mali srebrni predmet.

– To je bilo ispod kauča na kojem je jučer sjedio Trombka. – rekao je i pružio ga Koraliku.

Koralik je uzeo predmet i promotrio ga. Bila je to Trombkina kondukterska zviždaljka.

– Što je to? – upitao je Miodek.

– Njegova kondukterska zviždaljka. Na njoj je svirao lijepu melodiju.

– Kako je to moguće? Zar niste jednom tvrdili da se nikada nije odvajao od nje? – čudio se Miodek.

– I te kako! Ma kamo god je išao, uvijek je visila o njegovu vratu.

– I zašto sad odjednom leži tu ispod kauča?

– Jer ća sada Vrag svirati na njoj.

Miodek nije bio siguran je li to Koralik ozbiljno mislio ili se samo šalio.

– Zna li Vrag uopće svirati na kondukterskoj zviždaljci?

– Ah... – uzdahnuo je Koralik i upravio svoje krvlju podlivene oči na ravnateljca:

– Nemate pojma za što je sve Vrag sposoban.

RADEK KNAPP

Rodak Wilhelm

(s njemačkog preveo Ante Mate Ivandić)

U "Tulipanu" na uglu ulicā Polne i Janas nad bocom *grasovke* sjedila su tri stara školska drugara. Već godinama su svraćali u taj bar gdje bi se uvijek smjestili za isti stol u prozorskoj niši. Kraj prozora je sjedio gospodin Pasur koji je nekoliko ulica dalje u nekom kućnom nizu radio kao domar. Gospodin Pasur bi povremeno razdragano bacio pogled na ulicu Polna koja bi u večernje doba bila većinom napučena ljubavnim parovima koji su se šetali u obližnjem perivoju. Kad bi prošla kakva posebno zgodna djevojka, gospodin Pasur bi dugo gledao za njom, nešto promrmljao i potom iskapio čašicu *grasovke*. Pokraj njega je zavaljen u stolac bio gospodin Feliks koji je prije radio kao staklar kod tvrtke "Mendel & sinovi". Nakon dvadeset godina rada u svojoj branši, nedostajao mu je kao i svakom drugom staklarskom majstoru u Varšavi po jedan prst na svakoj ruci. Gospodin Feliks je posljednjih godina živio od invalidske mirovine koja mu je bez ikakvih poteškoća bila odobrena. Otada je svakog drugog dana u "Tulipanu" ispijao svoju čašicu *grasovke* koju bi s puno opreza poput živog leptira držao između palca i prstenjaka i potom bi je zatvorenih očiju prinio ustima.

U kutu, koji je bio najsvjetliji, sjedio je pekar Mostek. Pekar Mostek je jedini od njih trojice imao hobi. U svoje slobodno vrijeme je uzgajao kanarinice, i zahvaljujući tome je minulog ljeta na natječaju u pjevu kanarinaca na Polni osvojio drugo mjesto.

Mostek je bio nižeg stasa i imao neobično izvježbane ruke koje su bile u posve neobičnoj suprotnosti s ostatkom njegova tijela. Na lijevoj ruci je imao istetovirano modro mornarsko sidro. Zbog tog sidra je Mostek do u kasnu jesen hodao u majici kratkih rukava. Nije mu smetalo da su drugi ljudi već uvelike hodali u jaknama i kaputima, a ni to da je temperatura bila tik iznad ništice. No, posljednjih dana je mornarsko sidro bilo doduše prekriveno crnim florom. Mostek se nedavno vratio iz Beča gdje je nazočio pogrebu svoga rođaka Wilhelma.

Osim te trojice muškaraca u krčmi nije bilo drugih gostiju. Samo je za šankom konobarica Hanka ispirala čaše od rakije i osluškivala njihov razgovor.

– Možete reći štogod hoćete, no Beč je svjetski grad! – oduševljeno je pričao Mostek i polagano potezao svoj crni flor kako bi njegovo sidro došlo do izražaja. – Robne kuće su tamo tako goleme poput varšavskog

vojnog muzeja. Sarkofag carice Marije Terezije je viši od Maniekova dostavnog vozila. Svi bi mi skupa sa stolom mogli stati u njega. Čak bi bilo mjesta i za Hanku skupa s njezinim šankom.

Mostek je potom munjevito iskapio još jednu čašicu.

– No, najviše mi se dopala katedrala u središtu grada. Tako je visoka da su se s nje prije strmoglavljivali mladi studenti koji zbog ljubavnih jada nisu htjeli više živjeti na ovoj lijepoj Zemlji. Prošle godine je tamo postavljena široka mreža. No, studenti nisu ipak bili baš toliko blesavi! Pronašli su vidikovac na Dunavskom tornju gdje se posve pri vrhu nalazi restoran koji se okreće. Tamo bi se pomiješali s gostima, za svaku sigurnost naručili salatu i čim bi konobar odvratio pogled, otvorili bi prozor i već bi pokazali cijelom svijetu da se s ljubavlju ne treba šaliti.

Naravno da je to kod katedrale išlo puno bolje. Tamo bi student najprije proletio pokraj statue svetog Stjepana, potom je uslijedilo najveće crkveno zvono u Beču Pumerica gdje su se gnijezdile grlice i napokon bi se prizemljio ispred gotičkog ulaza koji su, eto, baš snimali neki japanski turisti.

– Ah, Beč... – uzdahnula je Hanka koja je dotad šutjela. I jer je puno čitala i listala modne žurnale, dodala je: – Najelegantnije žene u cijeloj Europi naći ćete u Beču. Sjede po kavanama i puše tanke duge cigarete.

– I tako je sinoć kod mene zazvonio telefon. – preuzeo je riječ domar Pasur, jer mu je Hanka iz nekoga neobjašnjivog razloga išla na živce. – Netko nepoznat je rekao da se smjesta zaputim do drugog stubišta. Ono je odmah kraj mene gdje je otvoren novi butik. Dakle, odjurio sam prijeko. Na prvom katu stoji zgodna plavuša i plače kao da su joj upravo ubili i oca i majku.

Prišao sam joj i upitao je: – Što se dogodilo? Zašto plačete u ovo kasno doba? – Dobro da ste došli, gospodine domare – rekla je ridajući – dizalo je baš otišlo dolje! – Ja se naslonim poput Gregoryja Pecka na zid i upitam: – Otkad je to razlog za plakanje, lijepa gospodično? – Od danas! – povikala je i pogledala me kao da će mi smjesta iskopati oči. Tek tad sam vidio da je na posve neprirodan način u rukama držala uzicu za pse. Drugi kraj je već odavno nestao u dizalu. Uhvatio sam se za glavu, i potrčao dolje ko sâm vrag dok nisam zaustavio dizalo u prizemlju. Otvorio sam vrata i što to vide moje oči? Ispod stropa dizala visi bijela pudlica i ko luda batrga nožicama.

– Ti barem imaš zanimljivo zanimanje. Meni se nikad ništa ne dogodi. – dodao je gospodin Feliks i pogledao svoje ruke.

– Počujte dobro što ću vam sada ispričati o rođaku Wilhelmu! – najavio je Mostek. – On je u svojem životu dotjerao do kuće i dva automobila. Prije no što je umro, čak se automobilom vozio na odmor u Portugal. I to jednom na godinu!

– Ah, Portugal! – umiješala se opet Hanka i zakolotala očima kako bi rasrdila Pasura.

– Šteta samo da je tako rano umro. Pogreb je bio prava pravcata svečanost. Kao svadba kod nas.

– Je l' umro na tragičan način ili prirodnom smrću...? – raspitivao se Pasur koji je u glavi imao statistike udesā u Srednjoj Europi. – U Beču, naime, većina ljudi skončava tragičnom smrću. – dodao je s visoko podignutim prstom.

– Njegova žena, ta krasotica, rekla mi je na kavi, da je njegova smrt za sve bila neočekivana tragedija.

– Ah, te žene! One samo pričaju da bi tek nešto rekle. – primijetio je glasno Pasur i ljutito pogledao Hanku. Tek kad je svoj pogled upravio na njezinu bijelu bluzu ispod koje su se ocrtavale moćne obline, donekle se primirio.

– Wilhelm je već dvadesetak posljednjih godina živio u Beču. – objasnio je Mostek. – Još kao dječarac je dospio tamo. Nakon studija medicine je postao zubar. Posljednjih pet godina je čak imao vlastitu ordinaciju. Ljudi su mu dolazili hrpimice. A jer je bio stranac, očekivali su bog zna kakva čudā od njega. Sjeli bi u stolac, otvorili usta, i Wilhelm bi im mijenjao plombe. S vremenom si je uspio kupiti vilu u kvartu Hietzing, što su si mogli priuštiti samo bogataši. Žena mu je bila prava krasotica i petnaest godina mlađa od njega. Imali su dječaka koji je bio najbolji u razredu iz algebre. I baš kad im je bilo najljepše, dogodila se nesreća.

– Žena bi trebala barem desetak godina biti mlađa od muža. Žene, naime, stare puno brže. – uključio se u razgovor i gospodin Feliks. Nje ga je žena ostavila čim je svoju prvu invalidsku mirovinu donio doma.

Hanka je bivšem staklarskom majstoru dobacila prijeziran pogled i obratila se Mosteku: – Kakva je to bila nesreća, gospodine Mostek?!

– Jednog dana su Wilhelma prilikom povratka kući napala dva nepoznata muškarca. Stisnuli su Wilhelma uza zid i ispraznili mu džepove. Wilhelm je bio toliko iznenađen da nije pružao nikakva otpora. A nije mogao zvati ni u pomoć, jer u blizini nije bilo žive duše. Dvojica razbojnika su bili začuđujuće dobro upućeni u sve. Znali su gdje je nosio svoj novčanik i ostale stvari. I kao da im to nije bilo dovoljno, otrgli su mu medaljon koji je Wilhelm dobio još u svom djetinjstvu i uvijek ga nosio oko vrata. Na to se toliko rasrdio i počeo tu dvojicu psovati. Odjednom je osjetio jak udarac u potiljak i skljkao se na ulicu. Dvojica lupeža su ga odjednom posve čudno pogledala. Jedan od njih je zapalio cigaretu. Povukao je nekoliko dimova da se dobro razgori i nagnuo se nad Wilhelma. Krajnjom mirnoćom mu je užareni opušak cigarete ugasio u desnom oku.

– Fuj, odvratno! – naježila se Hanka i s gađenjem počela brisati krpom šank.

– To mora da je pakleno boljelo. – dao je na razmišljanje domar Pasur.
– Tko zna?... Wilhelm je bio toliko šokiran da to vjerojatno uopće nije ni osjetio. Ta dvojica lupeža su se potom mirne duše polagano udaljili kao da se ništa nije dogodilo.

– Ostavili su ga naprosto ležati na ulici?!

– Da. No, uskoro je tuda prolazio neki taksist i smjesta odveo teško povrijeđenog Wilhelma u bolnicu. Wilhelma su smjesta operirali.

Pekar Mostek je odjednom oduševljeno kazao:

– Ta bolnica u Beču je kao palača. Pacijenti leže u golemim krevetima poput kraljeva. Liječnici šeću od jednog do drugog kreveta i razgovaraju o književnosti i ozbiljnoj glazbi. A tek bolničarke! Većina njih dolazi iz egzotičnih zemalja. Ljepše su od svih naših ljepotica zajedno. Čim se nekome samo osmjehnu, taj mora produžiti boravak u bolnici za dva naredna tjedna.

– Pa to cijeli svijet znade da su bečke bolnice najbolje. A što se potom dogodilo? – upitao je gospodin Feliks.

– Oko se nije moglo više spasiti. Wilhelm je dobio stakleno oko koje je bilo tako dobro ugrađeno da se nije vidjela nikakva razlika između njega i pravog oka. Osim toga su sestre često svraćale do njegova kreveta i Wilhelmovo ozdravljenje je brzo napredovalo. Nakon dva tjedna je opet otvorio svoju liječničku ordinaciju. Svoju asistenticu Jolu je iz šale zamolio da pogodi koje je njegovo oko stakleno. Jadna djevojka je pokazala na pravo, a Wilhelm se na to počeo smijati kao lud. Cijela stvar se polagano počela zaboravljati. Dva mjeseca kasnije Wilhelm je otputovao na kongres stomatologā u Švicarsku. Morao je uzeti noćni vlak. Imao je cijeli odjeljak spavaćih kola samo za sebe. S nekakvom crnom slutnjom zaključao su u tom odjeljku. No usred noći je morao na zahod. Zahod je bio samo koji korak udaljen od njegova odjeljka. Wilhelm se u pidžami zaputio do zahoda. Kad je ušao u zahod ugledao je tamo nešto od čega mu se digla kosa na glavi. Na njega su tamo čekali nitko drugi doli ta dvojica lupeža. Nasmiješili su se Wilhelmu. Bio je to grozan smiješak koji nije obećavao ništa dobrog. Prije nego što je Wilhelm mogao bilo što poduzeti, bio je svezan i začepljena su mu usta...

– Noćni vlakovi su opasni izazovi, ako baš želite znati. – umiješao se Pasur i natočio Mosteku još jednu čašicu.

– Dosta. – zahvalio se Mostek i nastavio: – Ovaj put je razbojnički plijen bio dosta oskudan. Wilhelm je sa sobom imao samo svoj ručni sat marke Rolex. No, čudnog li čuda, toj dvojici nije bilo bitno samo to da ga opljačkaju. To je očigledno bio samo izgovor za njihove sadističke planove. Uživali su u strahu koji su priredili Wilhelmu, a ono što je tek trebalo uslijediti, nadilazilo je svaku ljudsku predodžbu.

– Daj da pogađam. – kazao je Pasur. – Iskopali su mu i drugo oko.

Mostek je zanijekao vrteći glavom.

– Iznad vrata je visila protupožarna sjekirica koja je u slučaju prijeteće opasnosti služila za razbijanje zahodskog prozora. Jedan od te dvojice ju je skinuo i približio se Wilhelmu. U njegovim očima oslikavala se čudnovata zluradost o tome što će odmah uslijediti. Bez upozorenja je zamahnuo i udario. Wilhelm je odjednom osjetio da se nešto čudnovato događa s njegovim desnim okom. Vidio je sve kao kroz neki veo. Iz batrljka njegove ruke je šiknula krv na bijeli popločani pod. Odsječena ruka je ležala pokraj njega. Wilhelm je otvorio usta kako bi nešto rekao, no nije smogao izustiti ni glasa. Drugi muškarac je izvadio džepnu maramicu, podigao odsječenu ruku, spustio zahodski prozor i bacio je iz jurećeg vlaka. Tek u tom trenutku je moj jadni rođak izgubio svijest.

– Užasna smrt. – kazao je Feliks sav zgranut.

– A osim toga je još bio i mlad, jadničak! – suosjećala je Hanka i izvadila pivo iz hladnjaka.

– Kriminalci u inozemstvu imaju barem originalne metode. – pohvalio je Pasur. – Naši ti razbiju glavu komadom opeke i još iste večeri požderu u gostionici svinjsku goljenicu.

– To je istina. – potvrdio je gospodin Feliks. – U stvarima kulture šepesamo za njima barem tridesetak godina.

Mostek je nastavio: – Nakon stanovitog vremena kondukter je primijetio da nešto nije bilo u redu sa zahodom. Provalio je vrata i spazio Wilhelm kako leži u lokvi krvi. Od bandita već odavno nije bilo ni traga ni glasa. Umjesto da otputuje na kongres stomatologā, moj rođak je opet završio u klinici. Svi su bili duboko potreseni zbog brutalnog prepada. Policijski inspektor koji je nekoliko dana kasnije u bolnici saslušavao Wilhelma, neprestance je ogorčeno vrtio glavom. Pri tom je obzirno prekrizio ruke otraga kako bi Wilhelma poštudio pogleda na dvije zdrave muške ruke. Ovaj put je Wilhelm barem mogao dati točan opis dvojice počinitelja. Te noći su bili veoma elegantno obučeni. Imali su na sebi skupa odijela i cipele od engleske kože. Jedan od njih je imao mali ožiljak ispod oka. Wilhelmu je zapalo za oko da međusobno nisu razgovarali. Sve su obavili bez riječi. Inspektor je Wilhelmu zabunom na rastanku ipak htio pružiti ruku, a potom mu je zaželio skoro ozdravljenje i obećao da će što je moguće brže uhititi tu dvojicu bandita.

– I što je bilo s rukom? – raspitivao se gospodin Feliks.

– Dva dana su je tražili. Bezuspješno.

– Možda je se dokopao kakav pas lualica? A zašto i ne bi? Oni ne prave nikakve razlike.

– Prije bih rekao da ju je našao neki vuk. – primijetio je Pasur.

– Nedavno sam pročitala u novinama da u Austriji uopće nema vukova. – uplela se Hanka opet u razgovor.

– Kao da ne mogu pretrčati granicu?! – narugao joj se Pasur. – Zar možda trebaju putovnicu na kojoj stoji *Narodna republika Poljska*?

Hanka je razmislila i potom otpila pristojan gutljaj piva.

– Prokleta birokracija. – složio se Feliks. – Vuk se može jednostavno jednoga dana preko granice odšetati do Njemačke. Uz malo sreće dospjet će u Njemački nacionalni park i živjeti ko u raj. Prisjetite se kako je Maniek onomad putovao za Njemačku. Nakon dva dana se vratio, a s prednje strane mu je nedostajao jedan zub.

Mostek je opet nastavio priču: – Wilhelm je u klinici polagano opet prizdravio. U međuvremenu je potjera za lupežima maksimalno pojačana. Svatko je navodno vidio razbojnika. Jednom se čak uhitilo dvojicu sumnjivaca pa ih se opet pustilo, jer su imali alibi. U međuvremenu je Wilhelm napustio bolnicu. Dobio je nekakvu američku ručnu protezu. Kirurg je bio njegov prijatelj i izvrsno je obavio svoj posao. Ispostavilo se da je Wilhelm imao sreću u nesreći. Banditi su mu odsjekli desnu ruku. Nisu znali da je lijevak. Mogao je nastaviti svoj rad. Nakon mjesec dana je opet otvorio svoju ordinaciju. Pacijenti nisu primjećivali razliku. Čak je imao i više pacijenata nego prije. Wilhelm je opet u šali zamolio asistenticu Jolu da pogodi koja mu je ruka bila kriva, no djevojka je još dobro imala u sjećanju prvu okladu i odbila je pogađati. Opet je moga rođaka spopao čudnovati smijeh. Živci su mu bilo naskroz popustili.

– Negdje sam pročitala da je nekom čovjeku proteza bila naopako zašivena. – povikala je Hanka sa svoga šanka. Pivska čaša u njezinoj ruci je bila gotovo prazna. – Kad su je htjeli pravilno zašiti, pacijent se zavukao pod krevet i ni po koju cijenu nije htio više izaći. – Pa što se skrivate? – čudili su se liječnici. Pacijent je pomolio glavu ispod kreveta: – Izaći ću samo onda, ako mi obećate da će proteza ostati tako kao što je sada. Napokon si mogu otraga zakopčati svoje košulje. Ranije sam za to morao moljakati da mi netko pri tom pomogne. – urlao je.

– Pa to je bila neka pijana ženturača poput tebe. – primijetio je Pasur.

Hanka ga je pogledala u lice i prasnula u bezobrazan smijeh. Mostek je opet preuzeo riječ.

– I kao što to uvijek biva kod ovakvih događaja, sve je brzo palo u zaborav. Idućeg ljeta je Wilhelm s cijelom obitelji otputovao za Portugal. Vratili su se odmorni i zadovoljni. Ta dva prepada su bila iza njih poput zlokobne noćne mōre. Dvojicu lupeža je izgleda ipak uhvatio strah pa su se pritajili. Za svaku sigurnost je inspektor postavio stražara ispred Wilhelmova stana. Došao je Božić. Wilhelm je kupio darove za svoju obitelj. Njegova žena je dobila skupocjeni prsten s briljantima, a dečkić električnu željeznicu. I Wilhelm je dobio dar. Bio je to neki stari otvarač za pisma koji je prije nekoliko stoljeća bio u vlasništvu nekoga češkog grofa. Navečer kad su već svi bili u krevetima, moj rođak se kao i obično

zatvorio u svoj kabinet. Prije spavanja bi uvijek rado odslušao neku ploču od Beethovena. I dok je tako ležao na kauču sa slušalicama na glavi dirirajući otvaračem za pisma češkog grofa *Devetu simfoniju*, polagano se otvorio prozor. Dvije spodobе su se lagano spustile u sobu. Nitko drugi doli isti oni banditi koji su, eto, opet iskrsnuli. Wilhelm nije ništa primjećivao. Bio je toliko zaljubljen u Beethovena da čak nije ni zamijetio kako su ga dvojica bandita već neko vrijeme promatrala s neobičnim smiješkom. Jedan od njih se prignuo nad Wilhelma i strgao mu s glave slušalice. Moj rođak se ukočio od straha. Na licima lupeža se pojavio cerek koji je najavljivao čin koji je u svojoj okrutnosti trebao nadmašiti one prethodne. Jedan od njih je uzeo otvarač za pisma iz Wilhelmove ruke. Moj rođak je bio toliko preplašen da se nije ni najmanje opirao. Drugi je raskopčao Wilhemovu pidžamu dok se nije pojavio Wilhelmov trbuh. Muškarac s otvaračem za pisma načinio je dva iznenadna pokreta i Wilhelm je odjednom osjetio probadajuću bol u trbuhu. Podigao je glavu i spazio da je njegov vlastiti trbuh bio rasječen u obliku križa. Sve je bilo puno krvi. Wilhelm je pokušavao hvatati zrak, no odmah je ustanovio da mu to više zapravo ne uspijeva. Na jeziku je imao gorkast okus. Polagano se okrenuo na stranu kako bi ublažio bolove. Pri tom ga je uhvatio grč i jedan mali ovalni predmet je pao na pod i otkotrljao se pod stol. Bilo je to Wilhelmovo stakleno oko. I kao da to nije bilo dovoljno, osovio se tako nesretno na ruku da mu se pod vlastitom težinom slomila ručna proteza. Činilo se kao da će se Wilhelm rastaviti u pojedinačne dijelove. Bacio je posljednji pogled na otvarač za pisma u svom trbuhu i tiho zastenjao. Potom je preminuo. Idućeg jutra su našli njegovo mrtvo tijelo. Tako se obistinila kletva koja je visila nad njim.

Gospodin Feliks se počeošao po glavi i pogledao pažljivo svoju čašu:

– Pa da, ako već imaš zlu sreću, neće ti više pomoći čak ni blažena djevica Marija.

– I kako se priča završila? Je li policija uhitila ubojice? – upitao je znatiželjno Pasur.

Mostek je zavrtio glavom:

– Uopće ih se ne može naći.

– A kako ne može?– iščuđavao se Pasur.

– Neposredno prije Wilhelmova pogreba pomagao sam njegovoj ženi kako bi napravila reda u njegovoj sobi. Nitko nije ulazio u sobu nakon njegove smrti. Ispod kauča je njegova žena našla čudnovatu stvar. Bila je to plastična vrećica s plijenom razbojnikā. Ništa nije nedostajalo. Novčanik, ručni sat marke Rolex, pa čak je i medaljon bio tu. Kod zadnje stvari joj se podigla kosa na glavi – bila je to protupožarna sjekirica iz noćnog vlaka. Sve je bilo zamrljano krvlju. Rekao sam joj da bismo to morali prijaviti policiji, no ona je samo niječno zavrtila glavom. Kad sam inzistirao na tome, okrenula se i otišla u kuhinju.

– Uvijek ista stvar. Kad postane škakljivo, žene se zapute u kuhinju. – požalio se Pasur.

– Idućeg dana sam je opet pitao zašto nije htjela ići na policiju. Stajali smo u dnevnoj sobi. Odjednom me je pogledala tako da su mi se ledeni žmarci spustili niz leđa. – Što se to dovraga ovdje događa? – pomislio sam, ali sam otada držao jezik za zubima. Napokon je došao dan moga odlaska. Otpratila me je do kolodvora. U taksiju nismo progovorili ni riječi, no na peronu, kad sam svoju prtljagu već smjestio u vlak, odjednom ju je obuzela tuga.

Počela je plakati i rekla je da je veoma žalosna zbog odlaska zadnjeg Wilhelmova rođaka. Još sam je jednom upitao: – Zašto to ne predate policiji? Time bismo barem mogli učiniti nešto dobrog za Wilhelma. – Pogledala me kao da sam joj zadao golemu bol i rekla: – Ako želimo učiniti nešto dobrog, moramo šutjeti. – S tim riječima je iz svoje torbice izvukla neku ceduljicu i pružila mi je. – Našla sam to ispod kauča. Pročitajte. To je Wilhelmov rukopis.

Uzeo sam ceduljicu s osjećajem kao da će se odmah kraj mene stvoriti umrli Wilhelm. Pročitao sam poruku iz onostranosti:

Možeš li mi oprostiti? Već odavno prema svome tijelu osjećam samo gađenje. Htio sam to učiniti već kod prvog pokušaja, no nešto me je spriječilo. Ostatak i sama znaš. Nikoga ne okrivljujte. Sâm sam to učinio. Wilhelm.

– Tko bi rekao! – promucao sam. Wilhelmova žena je počela plakati. Pružio sam joj džepnu maramicu. – To stvarno niste zaslužili. – tješio sam je – Znae, mi Slaveni smo svi odreda pomalo čudnovati. Premda bih pomislio da je Wilhelm... – Prekinuo sam se, jer bi inače dobila napadaj plača. Jadna žena je bila na kraju svojih snagā. I tada mi je na pamet sinula ideja. Odjurio sam u svoj odjeljak i uzeo krletku sa svojim kanarincem koju sam uzimao na svako svoje putovanje. Pružio sam joj krletku kroz prozor i kazao: – Sviđa li vam se? Zadržite ga, molim vas, za uspomenu! – Kad je kanarinac osjetio da više nije u zagušljivom vlaku, počeo je fićukati svoju najdražu melodiju. – Može li se pticu pripitomiti? – upitala me je.

Potvrdio sam kimanjem glave i otvorio usta kako bih još nešto kazao, no konduker je u tom trenu dao signal za polazak i vlak se iznenada trznuo i pokrenuo. Mogao sam još samo mahnuti. Gledao sam je još dugo kako stoji na peronu s krletkom u ruci i tako sam je zadržao i u svom sjećanju.

– Bio je to pravi šmrkljan, taj tvoj rođak! – povikao je Pasur.

Gospodin Feliks se složio s njim:

– To dolazi od toga kad čovjek jednom godišnje putuje za Portugal i kad posjeduje vilu.

– A što je bilo s kanarincem? – raspitivala se Hanka.

Mostek si je natočio još jednu čašicu *grasovke* i iskapio je u jednom gutljaju.

– Sad ga ima Wilhelmova udovica.

– No, možda će se onda i njemu isto dogoditi kao i tvom rođaku. – nasmijala se Hanka.

Mostek je svrnuo pogled s Pasura na Feliksa.

– Jeste li ikad čuli za nekog kanarinca koji je počinio samoubojstvo? – proderao se.

Sva trojica muškaraca su kao po komandi prasnuli u gromoglasan smijeh. Hanka je stisnula usnice i uvrijeđeno svrnula pogled na svoj šank.

Još uvijek se smijući, Mostek je skinuo svoj crni flor i krajnje zadovoljan promotrio svoje modro mornarsko sidro.

Radek Knapp rođen je 1964. u Varšavi. Odrastao je kod djeda i bake u Poljskoj, a godine 1976. preselio se u Beč gdje mu je živjela majka. Nakon mature na trgovačkoj akademiji upisuje studij filozofije. Kako bi osigurao golu egzistenciju za vrijeme studija, okušavao se u najrazličitijim poslovima, između ostalog i kao učitelj tenisa, poljevač vodom u saunama, prodavač kobasica po uličnim štandovima, timaritelj pavijana u zoološkom vrtu itd. Posljednjih godina živi u Beču kao slobodni pisac.

Godine 1994. debitirao je zbirkom pripovijedaka *Franio* (Franjo) za koju je kratki predgovor napisao Stanislav Lem i za koju je još iste godine primio uglednu književnu nagradu *aspekte*, zatim god. 1999. objavljuje svoj prvi roman *Herrn Kukas Empfehlungen* (Preporuke gospodina Kuke) prema kojemu je snimljen i istoimeni film (2008.), a koji se ubraja u najuspješnije tzv. *longsellere* u povijesti izdavačke kuće Piper. Nakon toga (2003.) objavljuje zbirku pripovijedaka *Papiertiger* (Papirnati tigar), zatim (2005.) zbirku *crtica* *Gebrauchsanweisung für Polen* (Naputak o načinu uporabe Poljske), *Reise nach Kalino* (Putovanje u Kalino, 2012.), *Der Gipfeldieb* (Kradljivac vrhova, roman, 2015.), *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß* (Čovjek koji je doručkovao zrak, pripovijest, 2017.), *Die Stunde der Geburt* (Vrijeme rađanja, pripovijetka uz 41 grafiku Alfreda Kubina, 2017.)

Radek Knapp nije autor koji knjige objavljuje kao na tekućoj vrpci jer, kako sâm kaže, on knjige ne piše po narudžbi, nego prema vlastitoj potrebi i kad sazrije vrijeme za to.

Dobitnik je više uglednih književnih nagrada i priznanja. Među inima dobio je, primjerice, i stipendiju za mlade autore koju dodjeljuje Austrijsko ministarstvo za prosvjetu i sport (1992.), zatim Počasnu nagradu za književnost grada Beča (1993.), pa književnu nagradu kulturnog magazina *aspekte* ZDF-a (1994.), stipendiju za književne projekte Austrijskoga saveznog kancelarskog ureda (1999./2000.) te austrijsku nagradu za književne talente Adalbert von Chamisso (2001.).

AFORIZMI

Daniel Načinović: "Hamlet" (tuš i olovke, 2014.)

DANIEL NAČINOVIĆ

Postmoderni aforizmi

Je rêkua lesica k'da so jè kožo d'rle: I toa šûm bo pròušou.¹

* * *

Kad se sastanu Ništa i Svašta, onda Nešto odlazi u nepovrat.

* * *

Žudeći i hrleći k sveobuhvatnoj informatičkoj umreženosti, čovjek ni primijetio nije da je izbačen na periferiju vlastitog bića.

* * *

Postmoderna, određena kao "sve ono" što u društvenim gibanjima ne znamo definirati, točna je zapravo definicija suvremenosti! Premda je sâm način mišljenja stariji, kraju XX. i počecima XXI. stoljeća bio je potreban takav – *postmoderna* – nedefinirajući pojam.

* * *

Relativizam Postmoderne jest u "teorijama" bez manifesta i bez zao-kruženih zaključaka.

Na usklike "mi se zalažemo", "mi ćemo...", "ukinut ćemo" i sl., odgovara se pitanjem: "Tko?"

Zamagljeni, svi su oblici kolektiviteta u očiglednoj krizi, u interpretacijama neuvjerljivi.

* * *

U vrijeme rasapa Berlinskog zida, dvojica nerazgovjetnih sjedahu na betonskim krhotinama i kršu. Trljajući dlanove, zirkali su unaokrug i cereći se sveudilj ponavljali: Bit će tu posla! Bit će još posla!

* * *

Umjesto kritične mase, eto nam kritične melase!

* * *

¹ *I taj će trenutak proći, rekla je lisica dok su joj kožu derali.* – Delnička narodna uzrečica, na delničkom kajkavskom idiomu, prema priopćenju Davora Grgurića, književnika iz Delnica.

– A vi, inače, kako ste?

– Pa, ajmo reći, na neki način, onako... po rvacki.

* * *

Smanjivanje opreza i uveličavanje strahova, eto čime se zle sile bave u slobodno vrijeme.

* * *

Uhvaćen je u predgrađu, kod skretanja za auto-kamp. Vezali su ga, zapušili mu usta, ubacili ga u kombi. Odvezen je u Institut gdje je prisilno usrećen.

* * *

Ustrajnost mlaćenja prazne slame jest energija. Pridružena je masi, a svedospjevna je i bez brzine svjetlosti na kvadrat... Šteta je da se ta energija ne može usmjeriti u neku kvalitetu!

* * *

Temeljno pitanje historiografije jest u tome jesu li u procjeni vremenskih mijena, društvenih obrata, općih tragedija i "svijetlih budućnosti", mogući jasni, nepromjenjivi i nedvojbjeni kriteriji? Bez utjecaja društvenih struktura, pomodarstva, koercitivnih okolnosti i sl.

Ili se nakon 70 (otprilike) godina, a možda i prije, svaka postavka može okrenuti naglavce?

* * *

Povijest po J. Baudrillardu uočena kao kanta za smeće (*dustbin*), danas doživljava promjene. Smeće se razdvaja.

* * *

Svakome prema našim potrebama, a ostalo za zajednicu!

* * *

Ovakav je putokaz savršenog čovjeka:

1. Upoznati samoga sebe
2. Pobijediti bol
3. Opraštati neoprostivo
4. Radovati se s radosnima.

Mi sa slabijom kondicijom mogli bismo početi od posljednje točke, pa koliko stignemo...

* * *

Društvena i kulturna ideja slavenske uzajamnosti danas je rascijepana okomito, vodoravno i po dijagonalama.

* * *

Knez Miškin, kapetan Ahab, Madame Bovary, Filip Latinovicz... a da ne govorimo o Satiru iliti divjem čoviku, kao modeli ili antimodeli života, danas znače veoma malo. Književnost se oblikuje kao *fantasy* u knjigama šarenih korica što nakon godišnjih odmora završavaju u hotelskim kantama za smeće. Budućnost literature vjerojatno će krčiti putove u *gaming-storytellingu*, gdje bi – s obzirom na aktualnost vjetroelektrana – neke šanse u videoigricama mogao naći Bistri vitez od La Manche, tj. Don Quijote.

* * *

Osnove novinarstva zasnivaju se na 5W (who, where, when, what, why; tko, gdje, kada, što, zašto) pravilu. Pravilo je prilično zamagljeno, a četvrta se naznaka – *why, zašto* – jednostavno izgubila...

* * *

Bilo bi korisno znati ima li još nekoga tko bi izvan kinematografije i bez karikiranja mogao uzviknuti: *Tvornice radnicima, zemlja seljacima!*

* * *

Nakon geocentrizma, čovječanstvo će se uskoro otrijezniti (ili će biti otriježnjeno) i od antropocentrizma.

* * *

Glazba je najbliža zagonetkama svemira zato jer je vrlo precizna, a u isto vrijeme iracionalna.

* * *

Kršćanski se vjernik mora zapitati: Oblikujemo li sebe prema evanđelju ili prekrajammo evanđelje prema sebi? Evo teme za opći crkveni koncil!

* * *

Postmodernizam ima za nas pomalo čudnu naviku: ne skriva vlastitu relativnost. A trebao bi izvršavati i specijalno poslanje: otkrivati nezamijećene vrijednosti!

* * *

Nema sumnje, lijes se pili i teše po mjeri čovjeka.

* * *

Mnoga su mjesta pred kojima postmodernizam zastaje barem u obazri-
vu promatranju. Jedno je od njih u Lukinu evanđelju, u Isusovoj *Priči
o izgubljenome sinu* (Lk 15: 11-32) čitamo: "Dok je još bio daleko, opazi
ga njegov otac, i sažali mu se te poleti, pade mu oko vrata i izljubi ga."
Pet je (ovdje podcrtanih) radnja u kojima stanuje suština ekonomije
spasenja!

* * *

Virus SARS-CoV-19, manji od bakterije, manji je – objašnjavaju znan-
stvenici – od ljudskog opažajnog dometa vidljive svjetlosti (nekih 120
nanometara u promjeru). Dodajmo: manji je i od ljudskog misaonog do-
meta! U Trstu kažu: *A lu no ghe diol la testa.* (A njega za to ne boli glava.)

* * *

Ljudska je glupost samoodrživa.

* * *

Od zla do dobra – jedan korak. Od dobra do zla – pola koraka.

* * *

Osmijeh Leonardove Mona Lise upućuje na materiju koja transcendiru,
nadilazi svoju tjelesnost, putem svjetlosti i kolorita. Zato se kaže da joj
je osmijeh zagonetan.

* * *

Teorija velikog praska, Big Bang, suočava se s dramaturškim problemom
određenja jedinstva radnje, vremena i prostora. Po Stanislavskome, Pi-
randellu ili po Brechtu?

* * *

Uskoro će razlika između znanja i spoznaje biti u modelu mobitela.

* * *

Aktualne nas smjernice usmjeruju k ovim zamagljenim ciljevima: Privid
(površan); Konzumerizam (zatupjeli); Protagonizam (plošan); Zabava
(frenetična).

* * *

Junak našeg doba sjedi ustobočen na naslonu klupice autobusnog kolodvora. Prignuta nad pametnim telefonom, glava mu je prekrivena kapuljačom. U slobodnoj interpretaciji, ova figura može biti doživljena i kao upitnik.

* * *

Sjednite već jednom za pregovarački stol! Juha će se ohladiti...

* * *

Evo, na primjer, galebovi na Molu... Tko im je dao krila? Evolucija! A tko je evoluciji dao krila?

* * *

I sad, kako ćemo dalje? Biogenetika bez Darwina... Marksizam bez proletarijata... Religija bez mistike...

* * *

Masovna samoća + samotne mase = vrišteći spektakl.

* * *

“Svit se konča i sunce jur zahodi, / pravda gine, ljubav stine, tma ishodi...”
U odvijanjima 21. stoljeća, ovaj bi pjesmovni zapis hrvatskog pjesnika-začinjavca iz Pariškog kodeksa (XIV. st.) mogao poslužiti i kao komentar u sklopu večernjih vijesti... *“Đaval jure svoju vojsku kupno vodi. / Gđa se sorši Sveto Pismo dan prihodi.”*

* * *

Velika vrlina predavača, propovjednika, pisca ili novinara jest u brzom zamjećivanju vlastitog umijeća dosađivanja. Taj je dispozitiv svakomu darovan, ali ga rijetki koristimo.

* * *

Čitav smo život mlatili i nabijali po ovom životu, a ni nas život nije štedio... I evo, sad bismo morali – barem nakon smrti – izići živi i zdravi!

* * *

Postoji vjerojatnost da će se i poslije nas Zemlja i nadalje neko vrijeme okretati.

Ivo MIJO ANDRIĆ

H-umorne misli

Izašli smo iz slijepe ulice. Sad smo na raskrižju.

* * *

Prodajem maglu. Cijena po dogovoru.

* * *

Kupujem radno mjesto u Hrvatskoj.
Ponude slati na adresu Remetinec broj 1000 EU.

* * *

Promašio je temu, ali je pogodio dilemu.

* * *

Kad je bolest u pitanju, zdravlje je pod upitnikom.

* * *

Svi naši ratni profiteri, danas su milijuneri.

* * *

Pustite one koji su nas napustili.
Napustite one koji su nas pustili.

* * *

Bog nam daje mudrost.
Ludost je ljudski proizvod.

* * *

Aforizam je kratka misao za trajnu upotrebu.

* * *

Nisam od onih koji misle da jesam.

* * *

Sve možete kupiti na sniženju, osim vremena.

* * *

Vratio sam se na početak.
Jedino tamo sam svoj na svome.

* * *

Pristao bih na sve, kad bi mi sve dali.

* * *

Putnik na svoju odgovornost nikome nije odgovoran.

* * *

Nije imao kud, pa je otišao do đavola.

* * *

Da sam znao šta me čeka, davno bih otišao.

* * *

Poslije kiše obično dolaze... poplave.

* * *

Na dobitku su samo oni koji ne gube.

* * *

Čovjek bez doma, isto je što i dom bez čovjeka.

* * *

Tko traži kruh bez motike,
kad-tad će pronaći motiku.

* * *

Tamo gdje je politika kurva,
političari su salonski kurvari.

* * *

Političar koji se može kupiti,
još lakše se može prodati.

* * *

Država je u neredu kad je političari unerede.

* * *

Ne pitajte one, koji imaju odgovore na sva pitanja.

* * *

Tamo gdje se političari svete,
ljudi su obične pokretne mete.

* * *

Samo bezvoljni rade što im je volja.

* * *

Obezglavljen je samo onaj tko nosi glavu u torbi.

* * *

Ako ste zalutali, nemojte nas tražiti.

* * *

Otkad je otišao od nas, postao je slučaj za sebe.

* * *

Dok jedni daju sve od sebe, drugi sve to uzimaju.

* * *

OK. Kod nas ništa nije u redu.

* * *

Imamo idiota za izvoz. A debile i dalje uvozimo.

* * *

Masne viceve kod nas ne pričaju jedino pretili.

* * *

Kud god se okrenem, ne vidim se.

* * *

Popisali smo se.
Država nam je sastavila sve po spisku.

* * *

Vječno smo zahvalni samo onima,
koji su otišli u vječnost.

* * *

Od ulaska u kapitalizam,
prošli smo nekoliko razvojnih f(r)aza.

* * *

Svjesni smo teškoća. Zato smo u nesvijesti.

* * *

Za nerodnih godina, hvatamo se za slamku.
Za neradnih godina, hvatamo se za glavu.

* * *

S lakoćom smo prebrodili teškoće.
Zato i dalje plutamo.

* * *

Vuk dlaku mijenja samo onda kad je gladan.

* * *

Pomirljiv smo narod.
Pomirili smo se sa svima s kojima smo ratovali.

* * *

Ratovali smo u oba svjetska rata.
Treći će se završiti bez nas.

* * *

Ništa nije slučajno. Sve je namjerno slučajno.

* * *

Imamo dobar ukus. O ukusima se ne raspravlja.

* * *

Aforizme je pisao za svoju dušu.
Bog da mu dušu prosti.

* * *

Mnogi su se zapetljali u društvene mreže.

* * *

Duboko razmišljam.
Zato pišem dvosmislene misli.

* * *

Šta mu vrijedi što se našao, kad se nije snašao.

* * *

Mamić je pun kao brod. Zato je potonuo.

* * *

U Međugorju se ukazala Gospa,
u koju mnogi vjeruju.
U Zagorju se ukazuju Tito i Tuđman,
u koje mnogi ne vjeruju.

* * *

Proviđenje je božje, a provod ljudsko djelo.

* * *

Srdačan smo narod, naročito kad ispraćamo goste.

* * *

Zemlja je okrugla. Svijet je ćoškast.

* * *

Stojimo čvrsto na nogama. Jedino nam se tresu gaće.

* * *

Taj lupež je lupao na sva vrata.
Sve dok ga nisu zatvorili.

* * *

Budućnost je počela i kod nas.
Sa zakašnjenjem, zna se!

* * *

Grb nam je u kockama. Zastava u boji.
A mi smo odavno u crvenom.

* * *

Kod nas je sve dobrovoljno. Čak i život.

* * *

Oružani ratovi su iza nas. Verbalni su u nama.

* * *

Ne znam šta ću sa sobom. A ne znam ni kuda ću.

* * *

Sami odlučujemo o vlastitoj sudbini.
U skladu s preporukama EU.

* * *

Pametani smo mi narod. Zato o svemu pametujemo.

* * *

Ljubav prema domovini često završava preljubom,
a rjeđe, ljubomorom.

* * *

(G)robovi su i danas na cijeni.

* * *

Kod nas se radna mjesta kupuju na natječajima.

* * *

Na početku svega bijaše...ništa.

* * *

Prikupljamo donacije za otkup državnih firmi.

* * *

Umjesto privatizacije, kod nas je izvršena prihvatizacija.

* * *

Država se brine za zdravlje naroda. Cijepa ga.

* * *

Djeca se odgajaju u školama, a svinje u torovima.

* * *

Predajem se! Ne prodajem se!

* * *

Volim državu kao svoje oči, reče slijepi domoljub.

* * *

Imamo svega za izvoz. Naročito problema.

* * *

Gajim nadu, reče ekološki poljoprivrednik.

* * *

Vratit ćemo se kada sve ode do vraga.
To nam poručuju hrvatski iseljenici iz svijeta.

* * *

U ekonomske teškoće ušli smo s lakoćom.

* * *

Ne znam šta mi fali. Ali dobro znam što nemam.

* * *

Naučio sam se mučiti, tek kad sam zaboravio učiti.

* * *

Dobro došli dragi hrvatski političari.
Vrata Remetinca širom su vam otvorena.

* * *

Olakšali su mu život kad su ga spustili na zemlju.

* * *

Čak ni starost nije za svakoga.

* * *

Hrvati se u zemlju vraćaju tek u dubokoj starosti.

* * *

U moje aforizme političari mogu ući
i bez kovid potvrde.

* * *

Zavidim onima koji su nas napustili

prije dolaska korona virusa.
Njima više nitko ne ispire mozak.

* * *

Lijeka nema samo za one koji su ljudi od sreće.

* * *

Glavom kroz zid idu samo obezglavljeni.

* * *

Nosimo se po posljednjoj modi. Goli smo i bos.

OSVRTI

DAVID CORTÉS COBÁN

Ljudska i pjesnička dimenzija Tomislava Marijana Bilosnića

*Tomislav Marijan Bilosnić: África, Trilce Ediciones,
(predgovor Alfredo Pérez Alencart, prijevod sa španjolskog
Željka Lovrenčić), Salamanca, 2020.*

*Afrika, prelijepa si.
Dodirnula si mi dušu. Zbog
tebe ću umrijeti od užitka.
Gabriela Mistral*

U novom izdanju knjige *Afrika*¹ pjesnik Tomislav Marijan Bilosnić vodi nas ljudima i zemljovidima, krajolicima koji odražavaju dojmljivu sliku afričkog kontinenta. U knjizi nailazimo na izvornu zamisao o vremenu koju u svojoj prosudbi spominje peruansko-španjolski pjesnik Alfredo Pérez Alencart. On posebnu pozornost posvećuje perspektivi i dimenziji ovih pjesama. Također, ukazuje na činjenicu da se *Bilosnićevo novo djelo bavi podrijetlom ljudskog bića*...². To je, dakako, pjesnički sud o ovdje iznesenim temama. A tu je i drugi komentar koji pridonosi objašnjenju namjere ove knjige. Mislim pritom na tekst naslovljen "Upozorenje vremenu" čiji je cilj iznijeti opću zamisao o njoj: "*Afrika je samo tematsko-motivski okvir zbirke koji se nameće kao središnja os autorove egzistencijalne i esencijalne misli. Na taj način prostor Afrike dobiva jednaku vrijednost kao i prostor pjesme, odnosno, istu vrijednost kao i prostor postojanja gdje autor istražuje i traži svoju bit od davnih vremena do današnjih dana.*"³ Uistinu, tematski okvir prethodnog ulomka nadilazi prostor s podacima kako bi čitatelja smjestio puno dalje od granica njegova sadržaja. Jer, u konačnici, ta poezija obuhvaća stvarnost i dubinu života koju zaziva. Zbog toga možemo uočiti da se poezija i povijest stapaju u kozmo-viziji afričkog

¹ *África*, Madrid, Ediciones Trilce 2020. Predgovor A. P. Alencart. Prijevod s hrvatskoga Željka Lovrenčić. Treba napomenuti da je ova knjiga ranije objavljena na engleskom: Tomislav Marijan Bilosnić, *Africa*. Urednica Željka Lovrenčić, Zadar, 2017. Preveo s hrvatskoga Roman Karlović.

² "Tigar se vratio korijenima: Afrika". Uvodno slovo.

³ Isto, str. 133.

kontinenta. Ozbiljnija namjera ove knjige temeljena je na takvoj viziji rasa i granica čiji su temelji uklopljeni u pjesnički kontekst.

Vezano uz motive i strukturu ove knjige, autor ju je podijelio na osam dijelova. Pjesme su napisane slobodnim stihom kako bi se naglasilo bogatstvo njihovih tema i njihova osobitost. Odnosno, kako bi se, projicirajući ih kroz pjesnički diskurs, predstavili povijesni kontekst i kulturne manifestacije afričkog kontinenta. U tom je kontekstu pjesnik Davor Šalat napisao sjajan esej koji uključuje ideološke i političke probleme. Oni se odražavaju ne samo u promjenama na kontinentu nego i u čimbenicima koji određuju promjene usredotočene na estetski i povijesni aspekt:

“U kozmološkome se pak smislu Bilosnić u zbirci *Afrika* ponajviše naslanja na načine doživljavanja svekolikog života u afričkim tradicionalnim religijama i kod afričkog crnoga čovjeka općenito. Upravo su mu ti načini svojevrsna spoznajna poluga koju je upotrijebio za radikalno preokretanje naših loših, čovjeka nedostojnih civilizacijskih kalupa. Svim drugačijim doživljavanjem života Bilosnić će doista uspjeti oljuštiti sve naslage nametnute zapadnim racionalizmom i materijalizmom i doprijeti do univerzalne čovječnosti, do dubokoga” univerzalnog crnca kao kondenzata ljudskosti i metafore svakog izopačenom civilizacijom ugrožena čovjeka, a to smo, zapravo, svi mi.”⁴

Ovaj nas kozmogonijski koncept uzdiže do iskonske vizije bića kako bi se njome istaknula ne boja kože već korijeni života i povijesti. U *Africi*, Marijan Bilosnić uspijeva konkretizirati stvarnost koja naglašava običaje i kulturne manifestacije kako bi se putem njih oživio život afričkog kontinenta kroz povijest. Zbog toga se, usprkos neopravdanom osjećaju i stvarnosti koja želi zamijeniti onu drugu, nameće pobjednička povijest koja se ističe upravo u tim tekstovima.

Pjesnik se oslanja na stvarne kontekste ne bi li se što bolje istaknuo sklad krajolika i faune kao snagu koju objedinjuju. Ti se konteksti pojavljuju da bi se opjevalo život. Sve se to održava u jeziku koji obuhvaća ono seizmičko i vjersko u svijetu. Duhovno će jedinstvo biti značajan element koji će pjesničku viziju stopiti s prostranim krajolikom raznolikih tonaliteta i zemljopisnih konteksta. Elementi prirode bit će uređeni prema sjaju kozmosa: *Uvijek nešto novo iz Afrike / između munje i groma / crnci / Ovdje se sve brzo mijenja / kao na biljarskome stolu / ovdje su zvijezde velike / i ljudi ih mrve prstima* (str. 7). Tako glase ovi stihovi. Zemljovid se neprestano izmišlja kako bi narastao u slikama koje se nameću i pre-

⁴ Vidjeti Crear en Salamanca (Stvarati u Salamanki).

<http://www.crearensalamanca.com/africa-poemas-de-tomislav-marijan-bilosnic-ensayo-de-davor-salat-y-traduccion-de-zeljka-lovrencic/>.

Preuzeto 31. prosinca 2020.

slikavaju prodornu viziju života i prirode: *Crnac čeka sunce u kapi rose / kap rose njegovo je srce* (str. 9):

Kamen čitam kao knjigu
čitam zemlju
čitam zrak
pijesak
kaligrafiju zvijezda
gledam kako nestaju mravi
kako se prašuma
sliježe u koru
u krasopis

Kapi vode postaje kamen
riječ
sve što se protivi sili teži
misle
da je to njihov Bog

(“Kad kapi kiše postaju kamen”, 14).

Ta će vizija također potaknuti na propitivanje koje nameće strašna slika tigra. Ako ga se promatra u mitskoj dimenziji, tigar predstavlja simbol nadmoćniji od života. Njegov uzvišeni lik klizi poput podatka o njegovoj vlastitoj povijesti; više ga puta vidimo kako se, prozračan, pojavljuje u pjesničkoj i ljudskoj dimenziji u ovim stihovima:

Afrika je žarko zlato neba
Afrika je zlatno sunce zemlje
Afrika je žuti pijesak svile
glina
Svaki je crnac crna rijeka
crna voda
beskonačnost
Pa zašto u Africi nema tigra

Afrika je sama tigar
tigrovo carstvo od onoga svijeta
tigrova prva domovina

Tigar je povijest Namibije
tigar je Niger

tigar je poglavičina koliba
okićena lubanjama
tigar je crnac
namazan ratnim bojama

Sibirski tigar još sanja Afriku
bengalski tigar pri tom osjeća i vrućicu
tigar iz Afrike povezao je ljude
cijeloga svijeta
Upregnut u njihova kola
još ih razvozi

Tigar je mač afričkoga svjetla
Afrika je plameni Blakeov tigar

Stopala tigra još su u Africi
već milijun godina
u hrpi vulkanskog pepela
u pljusku
U omaglici pustinje
tigar traje izgubljen na obzoru
i krvari svake večeri
pred vratima sunca

Krv afričkog tigra ispunja noć
krv afričkog tigra zapljuskuje našu slobodu
krv afričkog tigra
drži ljude budne
uz logorsku vatru
Pa ima li onda u Africi tigra
dok ga u zraku vidimo posvuda
kako s anđelima
preskače Mjesec

(“Zašto u Africi nema tigra?” str. 19-20)

Tigrovi predstavljaju snagu i ljepotu stvaralaštva. Pjesnik ih vidi kao iznimnu veličinu Afrike. Otrgnuti iz svojega okoliša, poželjni i mrtvi jer su ih ubili oni koji žive da bi ih uništili, tigrovi su se pretvorili u dragocjeni plijen. Ta činjenica, jasno naznačena u prethodnoj pjesmi, nadilazi stvarnost i vrijeme kako bi odrazila sudbinu tigrova na višem planu. Planu usklađenom sa zlobom svijeta. Kako bi nas upozorila da će tigrovi

usprkos okrutnosti protiv njihove vrste preživjeti, pjesma će zadobiti kozmičke dimenzije: *Stopala tigra još su u Africi / već milijune godina...A slijedeći stihovi glase: krv afričkog tigra ispunja noć / krv afričkog tigra zapljuskuje našu slobodu / krv afričkog tigra drži ljude budne / uz logorsku vatru / Pa ima li onda u Africi tigra / dok ga u zraku vidimo posvuda / kako s anđelima / preskače mjesec?* (str. 20).

Lik tigra donosi aluzije koje slijede jedna za drugom i na povijesnom planu bude svijest onih koji ustrajavaju da ih se lovi. Snaga i upornost njihove vrste, tigrovima omogućavaju preživljavanje. S druge strane, njihove bogate književne slike možemo vidjeti kod pjesnika kao što su, među ostalima, Blake, Borges ili Eduardo Lizalde. Tigrovi su se pretvorili u književne junake⁵ koji postaju spoj afričke stvarnosti iz prošlosti i sadašnjosti. Sam Marijan Bilosnić ima svoga vlastitog tigra. Treba ukazati na namjeru pjesnika da nas također podsjeti da zaštita tigrova mora biti i naša odgovornost: *dok ga u zraku vidimo posvuda / kako s anđelima / preskače Mjesec...*

U istome tom dijelu (mislim na onaj naslovljen "Zašto u Africi nema tigra"⁶) ima i drugih podataka o korespondenciji i obredima afričkog svijeta koji istovremeno naglašavaju društvenu poruku. Nju jasnije uočavamo u pjesmama "Kralj", "Kraljeva žena" i "Djeca Afrike". Ali, u nekim se tekstovima vrlo razvidno izlaže životna drama. U tom ćemo slučaju trebati studiju koja će se time više pozabaviti i ukazati na društveno-političku dimenziju knjige. Ovdje ćemo istaknuti samo čimbenike koji potvrđuju život i povijest Afrike. Pjesnička vizija, kao što je već ukazao Pérez Alencart, potječe od izvorne pjesme povijesti i krajolikâ koja se rađa iz same slike zemlje: *Glasovi obavijeni tamom / plodni glasovi puni kiše / puni neba / glasovi / kao velika crna majka / koja guta bikove / Glasovi kao vode / koje privlače zvižeri* (str. 33-34). Rominjanje kiše slušamo u poruci zemlje:

Tvoja je zemlja crna
tvoja je zemlja bijela
Zemlja protiv zemlje
crvena zemlja
zelena zemlja
pustinja poslije kiše

⁵ Podsjetimo se druge knjige naslovljene *Tigar*. U značajnome pjesničkom opusu Tomislava Marijana Bilosnića tigar je simbol koji u svojoj ljudskoj i društvenoj dimenziji preslikava urođeno dostojanstvo.

⁶ Pjesnik knjigu dijeli na osam dijelova: "Crnac plavih očiju", "Zašto u Africi nema tigra?", "Kalebas", "U Africi smo rođeni", "Crno pokriva trbuh svijeta", "Crna žena", "Rika jelena" i "Put za Timbuktu".

Zemlja izvan zemljopisa
 zemlja koja prži sunce
 ugljen
 crni otok na mrtvome moru
 Tvoja je zemlja griva
 slobodna
 na čelu vjetra
 Tvoje su oči licem u lice
 sa zemljom
 Zemlja za zemlju
 zemlja s crnim nebom
 u zemlji davni narod
 lebdi
 iznenadno zelen

(“Pustinja poslije kiše”, 34).

Zemljani elementi snagom koja potječe od prirodnog ozračja uzdižu bića u istodobnu i duboku sliku. Vezano uz to, naslove se može promatrati kao proširene krugove osjećaja koji iz njega izvire. Pjesme kao što su “Sunce”, “Visoka trava” i “Noć” bilježe ovu stvarnost i obilježje su glasova koji prodiru u svijest svijeta. Dakle, ti elementi (*zemlja, sunce, kiša*) tvore strukturalni temelj koji ističe zemaljsku i prostornu sliku tekstova i vjerskim osjećajem prožima životne manifestacije suprotstavljene svetome principu zemlje. U prvom ćemo planu vidjeti čovjeka stopljenog s prirodom a u drugom njegovu duhovnost nasuprot svemira: *Zemlja izvan zemljopisa / Zemlja koja prži sunce / ugljen / crni otok na mrtvome moru...* glase stihovi (str. 34). I dalje: *Sunce je veće od nojeva jaja / sunce je kao moja crna glava* (str. 35). Ili, primjerice ovi: *Visoke su trave napeti / ud / Visoka trava je stare majke / kika vrača / flauta / nabrekla kao žila na sljepoočnima* (str. 36). U tim pjesmama ne pronalazimo samo zemljane elemente vezane uz ljude i uz sam krajolik nego i bit stvaralaštva u svim aspektima života na kontinentu.

U poglavlju naslovljenom “Kalebas” pjesnik će nastaviti isticati običaje i religioznost koja usklađuje različite oblike svetoga uokvirene u ono najreprezentativnije iz kulture i života. Primjerice, *kalebasi* koji su zamišljeni kao kružni oblici planeta, mijenjaju svoje doslovno značenje kako bi nadišli prirodno stanje: *Trbušasta tikva vrču od pečene zemlje slična / koju nikada neće napuniti voda / u koju Mjesec nese jaja noći / u svoju maternicu* (str. 47). Ta je “trbušasta tikva” “slika svijeta od tijela” ukorijenjenog u zemlju i pretočenog u jedinstveni zemljovid svemira; u njoj pjesnik sluti “sjemenku” kao simbol plodnosti.

Ovu višestruku i šarenu viziju života također će upotpuniti maske. Prožete svetim i stoljetnim osjećajem, preslikat će podrijetlo bića na temelju onoga na što potajice ukazuju: *“maska je goli život / ona je prava žena / uvijek slobodna / duboka noć / i ništavna”* (str. 49). Zbog toga, maske nisu samo svjedočanstvo društvenog iskustva pretočenog preko vremenâ i stvarnosti koji uokviruje bit ljudskog bića unutar sveukupnoga i dubokog osjećaja svemira: *Što je to što čovjeka / pretvara u masku / u lice / koje se preobražava / koje se zaklanja / dok se lebdeći / penje / uz mjesečevo tjeme* (str. 51, 52).

Pitanje iz prethodne pjesme ističe izvorne načine obreda i kulture te njihov kontinuitet: *“natjecateljske maske”, “maske mudrosti”, “maske brzine”, “maske čovjeka”, “maske s krunom tišine”*... Tako da će se dalje u pjesmama maske povezivati s jezikom koji se prelijeva preko stvarnosti sve dok se ne otkrije da svijet nikada nije isti te da se ljudsku povijest može promatrati iz raznih kutova. Odnosno, s obzora različitih spoznaja i društvenih iskustava i iz dubokih estetskih i duhovnih dimenzija.

Druga karika ovoga poetskog niza je drveće. Ono je nepromjenjiv simbol zemlje. Kao simbol snage podiže svoje grane u nepokretnom krajoliku. Ne u onome iluzornom nego krajoliku stvarnosti koja odražava svijest o životu i povijesti. Kako bi se odrazila u svemiru, pjesma *“Stablo”* (54-59) će rasprostrti svoju sliku kroz stoljeća. Baobab će biti savršeni simbol potvrđivanja materije uronjene u vrijeme i stoički simbol života: *Vez od grančica / zvijezde ruke / odriješene velike krošnje / oči / most koji se povija / s oblakom / stablo / školjka nad mojom glavom / (...)* Uistinu, drvo će se pretvoriti u sliku koja će se uzdizati iz dubina najavljujući povijest svemira i postojanja:

(...)
 Stablo koje je i od sebe različito
 kao čovjek
 čas vezan uz majku
 čas uz oca
 s lišćem koje vene
 kao vihor
 u užarenom oblaku
 Stablo kao doba godine
 blagoslov
 ruke otvorene
 čavlima

Stablo spoznaje
 stablo zaštite

stablo predaje
 usred raja
 otkriva golotinju
 sličnu kori
 sličnu pticama
 božanskome sjećanju
 Stablo neodoljivo
 trnovito
 pod lišajem
 po kojem se duše
 spuštaju na zemlju
 Veliko i moćno
 s razbludnim ljiljanima
 s tisuću čuvara
 i čvorova
 s velikim škarama noći
 Gljiva sutona
 koja se hrani mirisom
 djevičanskim sokom
 šume što dašće gušeci se
 Stablo koje nikad neće biti
 posječeno
 za kojega nema pile
 nema sjekire
 koje se obnavlja uvijek
 iznova
 kao nježnost majčina

(54-59)

Kao metafora zajedničkoga životnog skloništa, drvo će se sjediniti u metafizičkom impulsu "kolibe". Koliba, građevina na površini zemlje, savršeno je jedinstvo bića i njegove povijesti, obiteljski prostor koji ističe svoje podrijetlo: *koliba čuva blago svih naših dana / koliba je sve što je pradávno / nepovratno / nepokretno / kuća uspomena (...)* I dalje... *Koliba / u prirodi / stvari / u sjemenkama... I: Ljudsko tijelo / koliba je / izgubljena / u rogu prašume* (60-61). S druge strane, i "vatra", "peć", "štit", "antilopa" i "zmija" metaforički krune vizualnu sliku povijesti: otkrivaju svjedočanstva puna obilježja koja predstavljaju afričku stvarnost. Jezik obuhvaća ljudsko iskustvo i pretvara ga u emotivne slike koje idu dalje od svojega doslovnog značenja: *Čujete li vjetar u savani? / čujete li kako glazba / poput strugotina / pijeska* (str. 73). Izazov je tumačiti smisao onoga što se može

razumjeti samo u središtu duhovnosti jednog naroda ili u slici što kruži u krajoliku poput zvižduka ptice u šumi. Takav je impresionistički način svojstven jeziku Marijana Bilosnića i povijesti koja ga nadahnjuje⁷.

Prema ovdje zastupljenoj viziji, dio naslovljen "U Africi smo rođeni", temeljen na ideološkim sučeljavanjima sa zapadnim svijetom, podsjeća nas na afrocentrističku tezu o podrijetlu života. Za pjesnika se pak sve temelji na moru munjevitog jezika koji kristalizira viziju povijesti: granice slika otkrivaju kontinent na kojemu odjekuje riječ a ljudsko se biće poistovjećuje s područjem svoje nastajuće stvarnosti: *U Africi smo rođeni / u suncu koje pogađa vrhove planina / u zlatu punom hormona / u vremenu ispunjenim životom / od vode i čuda / usred noći...* kaže se u ovim stihovima (str. 83). A u "Africi", pjesmi po kojoj je knjiga dobila ime, ovo: *Afrika je preko granice / Afrika je okružena oceanima (...). Afrika je tajanstvena Etiopija / Gvineja i Sudan / kraljevina Kongo / s vrećama zlatne prašine / što uz put stoje otvorene / na suncu / presijavajući se / kao krzno cibetke / Afrika je oganj i krv / u kojima riče Sunce / ulijevajući pomamu u žile* (str. 85-86).

Kulture i mitovi afričkog svijeta otkrivaju krajolik planova koji su dio dojmive i raznolike stvarnosti. Uvijek će biti nečega za otkriti i jezik će nam uvijek omogućiti da se približimo viziji koja zahtijeva stalnu i novu odjeću; slike koje je pjesnik Marijan Bilosnić stvorio kako bi ukazao na ponekad zanemarivanu stvarnost. Zbog toga, bez straha da će sam sebi proturječiti, može reći: *Tisuće godina živimo otimajući / tisuće godina žrtve otimanja / jašući na udavima / koji uskrsavaju pretke / uhvaćene u zamku zvijezda* ("Tisuće godina", str. 111). A drugi put, kako bi naglasio uzvišenost koja se kožom širi poput himne, ovo: *crno pokriva trbuh svijeta / crna građa / noćna koža / pijesak u pupku / jeruzalemske kćeri / plodnost / pradaovne majke / potrebija no ikad* ("Crno pokriva trbuh svijeta", str. 114).

U bilo kojem dijelu knjige pronaći ćemo pjesme žarke solidarnosti koje nam govore o povijesti izražavanja osobitih osjećaja. Pjesme poput "Vjerovanje", "Crnca uče saditi pamuk", "San europskih romantičara" i "Crna boja crnca" otkrivaju stvarnost pretočenu u riječ. Odnosno, okomitim obzorjem vremena uzdižu se osobitosti kako bi se istaknula životna drama i također, ironična vizija jednoga upitnog napretka. Na to ukazuju slijedeći stihovi: *Život u Africi je okrutan / kroz savanu / mi se vozimo / automobilima / To je san europskih romantičara / ogrnutih / krznom / dioljih životinja / s buketima / nojeva perja* (str. 130).

⁷ "The unexpected (image, contrast, or implication) is always a key element in the world he contracts in his – mostly sinuius – verses." Pogledati englesko izdanje spomenuto u prvom citatu.

Ali, ovo prethodno izrečeno ne zanemaruje ljepotu koju zrači žensko tijelo kao središnja temu dijela naslovljenog "Crna žena". *Ta će slika utrti put tijela i zemlje usklađujući samo jednu zamisao: (Žena iz naroda Joruba / visoko začesljane kose / u ličinke valova / raspršuje / kauri-školjke / iz uspomena (str. 140). U tom će prostoru to tijelo biti obuzeto strasti. Pjesnički će subjekt pjevati o prolaznom stanju života preslikanom u postojanje sićušnog mrava koji će se istaknuti kao neprolazni simbol prekrasnog tkanja svemira:*

Sve će nestati
 tu nema druge istine
 Samo ljubav prema mravu
 i mrav će ostati
 Sve će se zaboraviti
 izvor bez obale izvana
 Samo ljubav prema vodi
 i voda će ostati
 Svaka će svjetlost minuti
 jedna za drugom
 u sjenu uleći
 Samo ljubav prema suncu
 i sunce će ostati
 Sve će nestati
 i ja i ti ćemo nestati
 na tragu tajne
 Samo će ljubav tvoja
 i moja ostati

(Ljubav, 115)

Ova pjesma ističe igru i jednakost između onoga što će neizbježno morati nestati i biti ljubav koja traje. Ne iznenađuje činjenica da je ljubav prodorna i da osvjetljava život, stapa svoje božansko podrijetlo s iskonskom svjetlosti svemira ili se beskonačno produžuje u izražavanju onoga što samo skromno naslućujemo. Autor je to već više puta naznačio i ponovno to naglašava u emotivnoj pjesmi "Tužaljka plemena Fang" (154): *tanka traka zore / noćne more / ti znaš Bog nagrađuje / bez straha i u slijedećim stihovima:*

(...)
 nevidljive stvari blistaju
 u usijanoj peći mjeseca

u oluji
 koja oploduje tamni prostor
 u navici slaganja
 smrti po sjenama
 u očima iz kojih kap po kap
 kapaju more
 zore
 koja progriza dan

(str. 154)

U dijelu naslovljenom "Rika jelena" oblikuju se slike tijela u ozračju koje omogućava da se život sagleda u svojoj najdubljoj dimenziji. Ono što se ovdje događa povezuje riku jelena s tjeskobom svijeta kako bi se još jednom otkrila nepogrešiva slika ljubavi: *U uštirkanu njenu haljinu / udara blues / dok ljubimo se / s gnijezdima u rukama...* ("S gnijezdima u rukama", str. 157). U slijedećim će stihovima biti nastavljena ova ljubavna percepcija tijela: *Tvoja tropska bedra počinju / ples polagani / dok vjeđe skrivaš / uprta u zenit* (Somalijski purpur, str. 158) i erotizam koji otkriva život. Pjesnik ovdje uklapa iskustva koja konkretiziraju osjećaj da se nešto posjeduje i da je netko, vezano uz uvjete koje nameće život, posjedovan. Stoički se živi u sukobu sa snagama koje tlačé i koje dolaze izvana poput vrtloga koji razaraju krajolik i život. Zbog toga će elementi koje pjesnik spominje i radnje koje daju smisao životu uvijek imati duboke posljedice na okoliš i veličinu kontinenta: *Vrijeme raži. / Zlatni prah, suton / je mir savane. / Nudiš mi sok breskve, / nubijska robinjo* (str. 162). Tako da će se vrijeme "raži" u viziji pridodanoj plodu zemlje i tijela stopiti s tim "zlatnim prahom sutona".

Posljednji dio knjige podsjeća nas na stoicizam naroda kojega obilježavaju legendarna blistavost i duhovnost. I mudrost jedne kulture koja je čak do prije nekoliko godina bila opsjedana ekstremističkim skupinama koje su uništile džamije i neprocjenljive dokumente. Ovdje mislim na grad Timbuktu. Zbog toga nas pjesma "Put u Timbuktu" smješta u središte povijesti koja uskrsava iz prošlosti kako bi se ukazala u blistavoj slici svojih korijena. Promatran kroz vrijeme, sa slikama koje ga obogaćuju, grad ponovno oživljava u jeziku: *Koji traže grad / traže grad povrh vode / na vodi punoj lađa / i mačeva / traže Timbuktu / grad / od nebeskog svjetla / mjesto / odakle dolazi / zlato / Niger posvećuju / još od dana Ptolomejevih...* (str. 167). Uistinu, kako bi se taj grad otvorio svojoj povijesnoj prošlosti, blistavom sjaju svoje povijesti, vječnost se ovdje zaustavlja. Prošlost više nije daljina i iracionalna apstrakcija nego himna koja likovanje pretače u ljubavni izričaj života: *Timbuktu su gradili / najbolji / majstori / zlatari /*

zlatnim runom / oblagali / hramove pleli / kao marame / vremena / kao lanenu tkaninu / i pamučno platno (str. 168). Motivi (marame, lan, pamučna tkanina) daju tonove bojama krhkih bilježaka o toj prošlosti. Prošlosti punoj bogatstava, obilja i sjaja, koja se istodobno održava u privremenosti života. To je stvarnost suprotnosti i aluzija zamišljenih u pjesničkoj imaginaciji ove knjige: *Samom puti sunca / oblagali / kraljeve pladnjeve / (...), Kristali zlata svake se zore / rasipali / po vodi / Nigeru / kao sjajna kosa / Apolonova* (str. 168). Zbog toga, usprkos opsadi, pjesnik će pjevati o sjaju povijesti koja cilja prema budućnosti, budućnosti ukorijenjenoj u snagu Afrike, u blistavu povijest njene bliješteće čovječnosti. Ovdje ćemo završiti s komentarima. Pustimo Bilosnića da ukaže na put tamo gdje krajolik iznad poezije koja osvjetljava stazu odlaska i povratka utire obzorje:

Ne znam plovi li misao
između jave i sna
ali doista s berberskim gusarima
isplovljavam na Ocean tame

Ne znam gubim li pamćenje
usred žarom poprskana pijeska
ili doista preko marokanskog Atlasa
putujem za Casablancu
bijelom gnijezdu od suhog blata

Znam samo za more
za pustinju
u kojoj Berberi
iza svojih kapuljača
izvlače slonovaču i jantar
a Mauri pod bijelim haljinama
kriju mirise i bisere

Pred Casablancom
u predahu pijeska
u predahu vode
smrt izgleda kao san

(Put za Casablancu, str. 170)

New York, proljeće 2021.

(Sa španjolskog prevela Željka Lovrenčić.)

ANTE TIČIĆ

U dosegu rajske ljepote Parnasa

Tomislavu Marijanu Bilosniću, povodom 75 godina života i 55 godina umjetničkoga stvaralaštva

Ako se danas osvrnemo *sine ira et studio* na Bilosnićevo stvaralaštvo, koji je kao strastveni umjetnik oslobođen nepotrebnih ljudskih efemernosti, onda ono duboko fascinira i uvelike nadmašuje standardne norme prosječnog urbano-umjetničkog stvaralaštva.

“Svijet nije nešto što ‘imamo’, već da je to temeljna narav onoga što jesmo i što cijeli svemir jest. Uz takvo shvaćanje svatko od nás u stanju je preoblikovati vlastiti život te sukreirati i informirati svijet oko nás.” (dr. sc. Jude Currivan). Tomislav Marijan Bilosnić iznjedren iz pitoreskne ravnokotarske pitomine u Donjem Zemuniku (1947.) književnik, pjesnik, slikar, fotograf, publicist..., umjetnički korifej – hrvatski Jean Cocteau, svojim duhovno izražajnim unutarnjim moćima – silama preobrazivši sebe nadahnućima, zacijelo preobražava, sukreira i informira i svijet oko sebe. S pravom jednom je o njemu napisala izv. prof. dr. sc. Sanja Knežević: “Čini se, pred nama je živuća slika renesansnog homo univerzalisa.” Bilosnić je svojim marnim senzibilno-senzualnim porivima objavio više od sto i četrdeset knjiga heterogenih žanrova, održao 80-ak izložbi svojih slika i umjetničkih fotografija, pokretač je i osnivač raznih listova, festivala, udruga, manifestacija, “Galerije sv. Katarine Aleksandrijske” u svom mjestu, te i na taj način doprinio ostvarenju mnogih radnih mjesta i afirmaciji mnogih pojedinaca.

Bilosnić je poput trubadura putovao svijetom i predstavljao svoja djela, za koja je dobio mnogobrojne prestižne nagrade na nacionalnom i međunarodnom planu, i jedan je od najprevođenijih hrvatskih pjesnika. Kao takav kvalitativno i kvantitativno bez pretenzija, na samom je vrhu hrvatskog umjetničkog miljea, što gospodo uvaženi porotnici, nije bez poruke i pouke sadašnjim i budućim pokoljenjima. On je pjesnik *poeta laureatus*, koji zadivljuje ljepotom nesebično-stvaralačkog davanja i slobodan od vezanosti, jer: “Ljepota je smiješak istine dok se ogleda u savršenom zrcalu” (Rabindranth Tagore), a “sloboda od vezanosti vam omogućuje da uđete u univerzalno svjetlo i nestanete u njemu. To je najveći blagoslov, vrhovna ekstaza. Stigli ste kući.” (Osho).

Istinski se zdušno usmjeriti prema neprolaznom i glazbom tišine mislima broditu oceanom univerzuma, što čini Bilosnić, uzvišen je i ple-

menit put više ljudskih spoznaja, koji epifanijski kroz plamsaj vodi u ozračje “vječne zore”, u osip svjetlosnih dragosti i eto, *sic itur ad astra* – tako se ide do zvijezda. I tako duhovno stremeći svojim božanstveno-razbuktalim književnim i inim svekolikim stvaralaštvom, Bilosnić zacjeljuje, tagorovski bez premca nadilazi svaku umjetničku kategorizaciju.

Na kraju, valja istaći, da sveukupno Bilosnićevo umjetničko stvaralaštvo trajno ostaje, kao častan i svijetli monumentalan spomenik hrvatske kulture – i koje zapravo jest, što bi kazao Lars Brownworth: “Svi su ljudi smrtni, običavali su govoriti samo časno ime može živjeti zauvijek.”

Hvala ti, dragi, za ljepotu čitanja, koji si nas svojim svekolikim osebnim knjigama obdario, posebice izvrsnim pjesmama i romanima.

Hvala ti, i za sva naša zajednička druženja, u kojima smo opjevavajući svoje sentimente dosezali sâmu rajsku ljepotu Parnasa. U takvoj utjelovljenoj ljepoti svetog duha, što izvire iz srca ne iz žlijezdâ koja opčinjava, inspiriranoj na devetoj multimedijalnoj priredbi u tvom dvoru 16. kolovoza 2019. pod nazivom “Odisej pod murvom”, dragi, rodila se pjesma “Nakon mnogih putovanja”.

Nakon mnogih putovanja

*Dragom prijatelju, vrlom kolegi
Tomislavu Marijanu Bilosniću*

Nakon mnogih putovanja
odricanja i slave
obilazeći svijet:
Španjolsku, Peru, Kubu,
visoke Ande
Maje, Inke, Azteke
ribare iz Kariba
u Zemuniku – svojoj Itaki
pred kućom “Odisej pod murvom”
sjedi s prijateljima za dugim stolom,
iz pehara pije
svoje vrhunsko
crno vino i sanja.

Múze Euterpa i Kaliopa
stvaralačkim žarom
smiješeći se,
nazdravljaju mu.

On u dosluhu s njima
nadahnjuje se
za bolji svijet –
svijet Nobela, bluesa,
ljubavi i sjaja.

Odisej u mislima nosi
sve viđeno –
dragocjeno blago
transcendentalnog duha.
Nosi istinu
što daje ljepotu
vizionarsko-širokih pogleda.

Odisej sanja
svoju poezis Penelopu,
stvara djela –
osmišljava kapitalne poeme,
knjiška znanja
očaranih htijenja...

(U Zadru, 16. siječnja 2022.)

ENERIKA BIJAČ

E da bi trag potrajao

Božica Jelušić: Vrata vrta, zbirka pjesama, Tonimir, Varaždinske Toplice, 2021.

Otvaram vrata i ulazim u vrt pjesnikinje Božice Jelušić, u florilegij njena pjesništva naslovljen "Vrata vrta", podnaslovljen "Zbirka pjesama". Otvaram vrata i ulazim, gledam, napinjem oči, širim pogled u stvarnosni vrt kojim je prolazila / kojim prolazi naša pjesnikinja, pa onda još više – osluškujem bilo koje u vrtu kuca, i uranjam u taj vrt, u tu riznicu stihova nastalih hodajući svojim stvarnosnim vrtom u kojemu je izrastao pjesnički vrt – snažnim i suptilnim doživljajem ukupnosti života – ostvaren u bogatstvu pjesničkog jezika.

I mada u podnaslovu knjige piše "Zbirka pjesama", knjiga to i jest, ali je zapravo izbor pjesama iz bogatog pjesničkog opusa Božice Jelušić, kojom zbirkom, uz još dva naslova obilježava vrijedne, visoke obljetnice svoga života i umjetničkog književnog stvaralaštva.

Ova knjiga uistinu jest zbirka izabranih pjesama, *florilegij*, (lat. *florilegium* označava zbirku odlomaka iz različitih spisa, *flos* znači cvijet, a *legere* skupljati, dakako – mirisno cvijeće; u Božičinom slučaju ponajbolje pjesme izabrane iz njenih zbirki pjesama, što nam sugerira i ona sama, naslovljujući uvodnu pjesmu u zbirci: Sestrinstvo, Florilegij.

Znamo li da se Božica Jelušić oglašava u svome stvaralaštvu i pod pseudonimom Flora Green, onda uvodna pjesma "Sestrinstvo, Florilegij" stavlja pečat na cijelu zbirku, nosi paradigmatško značenje, te sa samo te dvije riječi u naslovu, osvjetljava ukupni odnos pjesnikinje prema prirodi, poeziji i životu. Iskustvo u jeziku, domišljatost i asocijativnost u povezivanju, postavljanje dviju riječi u suodnos, i ono "nešto" s čime se svaki čovjek ne rađa, baštine u ovom naslovu suštinski, a reklo bi se – ležerno nabačenom. U tome i jest čar svakog dubokog promišljanja.

Božica Jelušić je plodna autorica, u književnosti se javila 1970. te je od tada do danas objavila preko 60 naslova poezije i proze u gotovo svim literarnim žanrovima. Značajno područje njena zanimanja jest, što dalje idemo po vremenskoj crti – sve više kajkavska književnost, njena povijest i suvremenost te je kao rođena Podravka, (Pitomača, 1951.), zaljubljena u svoj materinji, milozvučni *kaj* i sama ispisala mnoge kajkavske stihove. Ipak, zbirka "Vrata vrta", u izboru pjesama same

autorice, obuhvaća izabrane pjesme pisane štokavskim narječjem hrvatskog jezika – koji i sam u ovom vremenu globalnog sela u kojemu svijet živi, kao i svi tzv. mali jezici biva potisnut na marginu. Razlozi tome su višestruki, ali ne i opravdani, jer svatko voli urod svoga vrta; ti mirisi i okusi... ti bliski zvuci i cijele melodije koje se u njemu raspjevavaju, osluškuje li ih, najbolje potiču čovjeka u dubine i širine planeta i svijeta, u međusobno razumijevanje ljudi, poštivanje drugih i drugačijih, i njihova integriteta što nema alternativu pod zvjezdanim svodom. Čitamo li pjesme u ovom Božičinom vrtu, susret ćemo plemenito, skladno "bilje" što raste visoko.

Još je jedna bitnost u pjesničkom i ukupnom opusu i životu Božice Jelušić, koju bi se moglo označiti kao *sraslost bića s prirodom* i shodno tome bavljenje ekologijom, sasvim iskreno i vidljivo. Pokazuje se to i u zbirci "Vrata vrta" u kojoj priroda diše svojim ritmom, i kao takva priroda je mjesto upućenosti naše pjesnikinje, mjesto duhovnog ispunjenja, mjesto gdje može čuti sebe – izgovoriti riječ i zapisati stih. I čuti nečujuće, vidjeti nevideće, preporoditi se, obnoviti se, uskrsnuti svoje biće. Rijetko se susreće takve dubinske veze s prirodom, iskonske; Božica, kao da je rođena iz dubine prirode, a ne iz majčine utrobe! Tim putem razmišljamo li njene stihove, uočit ćemo veliku brižnost za ekološkim odnosom prema prirodi – zelenom strunom koja čovjeku obećava siguran zaklon i dug put zemaljskim vrtom.

Zbirka "Vrata" strukturirana je u 3 ciklusa: "Portret pjesnikinje", "Vrata vrta" i "Bolji ljudi" kojima prethodi već spomenuta paradigmatična pjesma "Sestrinstvo, Florilegij".

Naslovima ciklusa jasno je označena tematska razina zbirke: prijedni put vlastitom stazom života, veliko pospremanje pred sutrašnjim danom koji je uvijek neizvjestan, odvajanje bitnog od nebitnog temeljem zrelog iskustva, umor duha u pustoši i gluposti svijeta, potrošivost energija u srazu s mučnom svakodnevicom... i iznad svega – potreba za slobodom postojanja u mnoštvu svijeta po mjeri svoga duha. A tu i jest ključ slobode, sloboda sama! Po Hegelu: "Bit duha jest sloboda!" – jer duh je iskaziv kao *"biti-kod-sebe-samoga"*, u čemu se suštinski slaže filozofsko mišljenje od Platona, Tome Akvinskoga, Kanta..., dakako, uz uvažavanje moralnih zakona Božjih i ljudskih. Takav habitus slobode, nosivi je stup zbirke "Vrata vrta". "Hoće da zajedno bježimo od kuće / Da nam od slobode nema ništa preče" – otkriva nam pjesnikinja Jelušić već na 9. stranici knjige.

Svaki od spomenutih ciklusa donosi mjeru koju mu je autorica Božica Jelušić namijenila raspoređujući pjesme iz cjeline svoga pjesničkog opusa u navedene cikluse. Sama pjesnikinja ovdje je instanca koja je odlučivala o stepenicama među ciklusima.

“Portret pjesnikinje”, taj prvi ciklus u zbirci koji broji 58 pjesama, više od oba sljedeća ciklusa, želi integrirati sve bitno koje se proteže kroz ukupno pjesništvo Božice Jelušić i ukružiti to bitno u cjelinu odslika unutarnjeg bića, svojevrsne biografske priče.

Na prvoj, nosivoj stepenici pjesnikinja odabranim pjesama portretira sebe u širokom rasponu ustihovljenog promišljanja i osjećanja tijekom vremena kojega više nema; samo su ispisani stihovi ti koji mogu danas portretirati svoju autoricu, dubinski, njeno sebstvo i jastvo, evoluciju odnosa koji se mogu sagledati na relaciji *za-sebe i od-sebe*. Sama pjesnikinja podvlači taj odnos stihovima: “U malo stvari vjerujem. Ne očekujem mnogo. / Sebi određujem mjeru, drugima po njoj sudim.”

Portret pjesnikinje tako ožvjljen u mjeri je iščitavanja lirskog subjekta, vlastitog bića – ljudskog i pjesničkog, koje vibrira kao list na vjetru, izložen svakome, svemu, mnogočemu: nerazumijevanju, često nedobronamjernosti i sitnodušju, otkidanju zrnja iz njenog vrta, plodova tuđih kojima se kite... ali i sasvim sazrela, krajnjeg stava o slici svijeta kakav jest, o svijetu koji na egoizmu i pohlepi iznevjeri ideale, pa se na toj hrpi zla osiplje, iz dana u dan gleda apokalipsi u oči i već umire, ne hajući da je duboko u somnambulnoj noći. “Crvotočna me stiže praznina. / Prst propasti je od čežnje brži.” – konstatira pjesnikinja.

U takvom kontekstu nameće se misao o Jakovljevim ljestvama kakve susrećemo u Postanku – i čini se da su i same u takvom svijetu istrunule!

Pjesnikinja Jelušić ima svoju viziju svojevrsnih ljestava temeljenu u pjesničkoj riječi, i vlastitom stihu; ona vjeruje u plodove ljudskog duha koji sam sebi gradi ljestve od zemaljskog do nebeskog vrta. Tako osvjetljena Poezija biva susret pjesnika sa svijetom u kojemu živi, i još više – njegov aksijalni put između tih vrtova. Put u transcendentno. Čvrst je odnos naše pjesnikinje s poezijom i vjera u njenu moć, pa zapisuje: “Pegazu svome zatežem stremen, / Neka Poezija mrvice spasi! // Zbrajam i mjerim, trenutke važem, / Dok obaraju hrastove maljem. / Još na taj prozor svoj stručak slažem, / Poruke cvjetne u eter šaljem.” U tom vaganju, s izvjesnim ushitom Božica domahuje: “Ja pobjegoh, svijete, tvojoj mjeri, / I s brda ti mašem, nestajući” – sigurna da je svoju misiju obavila dostojno čime je i portret pjesnikinje dovršen.

“Vrata vrta” druga je stepenica u zbirci; ona vode u svijet prirode, trajnu i bitnu temu ove pjesnikinje, što sugerira i sam naslov knjige. I koliko god da svaki ciklus nosi svoj naslov, priroda je barem podloga razmišljanju, u sva tri ciklusa, gotovo sveto mjesto koje baštini raskoš stvorenoga i blagoslov Svevišnjega. Tek čovjek je taj koji sve urušava. “Gdje su se golubovi dupljaši stisli, / Stoljetno stablo ruši se bez zvuka, / Ne znamo što Šuma o Vječnosti misli. / Do lednog mjesta ne dopire ruka.” Zato nije čudno kad Božica, dok meandrira svojim unutarnjim

svijetom, zapisuje: "Drveće volim više nego ljude, / Neka mi oprostite vrli humanisti, / Stabla u meni drevne snage budi, / U svakome od njih spava Corpus Christi."

I ova zbirka Božice Jelušić, kao zbir najboljega iz njena opusa podrazumijeva neodjeljivost bića i prirode, gdje se pod prirodom podrazumijeva sveukupnost svijeta u smislu grčkog *physis*: nastajanja, rasta, života; prirode koja je stanište u kojemu čovjek živi, ali i od koje živi. Jedinstvo je to suprotnosti, dijalektika svijeta. Heraklitovo *panta rei* filozofska je podloga i pjesničko obzorje iz kojega Božica Jelušić trajno ispisiuje svoje stihove. Da, jedinstvo suprotnosti, koje podrazumijeva skladnost tih suprotnosti, a ne nezasitnost i koristoljublje prema načelu korisnosti čovjeku, čemu svjedočimo a što rezultira upitnom budućnošću spomenute sveukupnosti svijeta. U takvom odrazu, ogleda se ova zbirka izrazito reflektivnih pjesama.

Mnogi su misleći ljudi iz riznice svjetskih umova smatrali kako načelo korisnosti ne smije biti apsolutno. I da zemaljski plodovi pripadaju svima, a zemlja nikome. (Gaston Bahelar, J. J. Russeau). Sve je to u praksi svijeta pregaženo! Valja se mijenjati ljudskom rodu. Za opstanak potrebni su, riječima naše pjesnikinje – bolji ljudi.

"Bolji ljudi", naslov je trećeg ciklusa u zbirci, ispod kojeg je izdvojen moto u zapisu od dva stiha: "U poznatoj se slici otkriva nova tuđina, / Drugi su ovo ljudi, drugi svijet i epoha." Kakva konstatacija! Jasna do bola! Bitne spoznaje u pravilu sjedaju na kraju.

A da i ne opazimo, dok snijeg ne zabijeli na rubu šume, ili baš na kraju puta – najednom nas zaskoči, sustigne vrijeme, prolaznost svega što je ugledalo svjetlo dana okom, uhom,... bilo čime što je bilo život, ljubav... cijeli integritet! A da i ne opazimo, metamorfoze idu uz nas, mijenjaju naš svijet, preoblikuju u drugačije vizure, odnose, slike... sve se mijenja, mi i naš zbiljski svijet odlazi... Kao voda protječe, heraklitovski teče pa me opet zaokuplja ono *panta rei*. Jer, na mijeni svijet počiva, kako već zapisah i sama u nekom stihu. I dobro je da je tako! "I dođe tako da budeš tužan, / Prevrćeš stare razglednice, / .../ / Napeto zuriš u davna lica, / .../ / Zar su od plovidbe tek preostale / Rbine, opiljci i krhotine?" – pita se pjesnikinja, pita nas pjesnikinja Božica Jelušić.

I ne slučajno, posljednja pjesma u ovom ciklusu, nosi naslov "Tolstojanstvo". Osvijetlimo kratko to Tolstojanstvo, svedimo ga na njegovu bit. A ono se može svesti na preobrazbu bogatog i raskalašenog plemića Tolstoja u skromnog kmeta, dakle – na svojevrzni bijeg u tegobni život siromašna čovjeka, u čemu je pronašao, tako mu potreban duhovni rast u ljubavi prema čovjeku i osobni put prema Bogu. Je li pjesma "Tolstojanstvo" poantiranje na kraju zbirke "Vrata vrta"? Ima li tu poruka današnjem čovjeku – ostavimo otvorenim da svatko zaključni sam.

Potrebno je na kraju dati i dužnu pozornost snažnom pjesničkom jeziku, koji uključuje intelektualnost i produhovljenost pjesnikinje. Put ide preko slikovnog, asocijativnim povezivanjem u semantički slog. To je poetika umrežavanja u metaforički govor, u slučaju Božice Jelušić čvrsto usustavljen u samosvojan, prepoznatljiv rukopis. I sama pjesnikinja kaže da je njezin stih otisak njezina prsta, što ne treba shvatiti jednoznačno, doslovno, i tu je metaforika uključena. U taj rukopis uvezuje se još nešto bitno: vjernost tradiciji stihotvorstva u hrvatskom pjesništvu – vezani stih, koji podrazumijeva rimu, kod Božice je to najčešće: a-c, b-d. Valja primijetiti da njene pjesme nisu dugačke, nema gomilanja riječi, jer kako opet sama navodi ne želi opterećivati nepotrebnim. Pjesme su joj često su u formi soneta, a najčešće po par strofa u katrenima.

Ilustrativna je pjesma "Rujanski solilokvij" u završnim stihovima: "Jer kako ono pravi meštri kažu, / Pjesama dugih čuvati se valja!" A Božica je u svom dugom pjesničkom stažu učila od ponajboljih, što svakako ima težinu dosljednosti, nasuprot tekućoj vrpci na kojoj se tiskaju kojekakve nebuloze – kao da su pjesme; čitava "plahta/e od pjesme", ili samo jedan stih koji figurira kao pjesma! Sve daleko od metaforike kao bitnosti pjesničkog jezika i... Nasuprot tome Božica Jelušić se referira na meštre poezije, asociira, uvezuje se na inspirativne ljude koji su obilježili, koliko put poezije, toliko i put ukupne civilizacije, svjesna metamorfoza svega postojećeg i u svemu, kao i činjenice da suštinsko, korijensko u bilo čemu treba produžavati na sebi svojstven način, e da bi trag trajao!

I zaključno: Božica Jelušić zasigurno nije još završila svoju dionicu u poeziji (a ni izvan poezije), jer njena energija još je snažna, misao odvažna, a pero britko.

U toj vjeri, čestitam Božici značajne jubileje, želim joj dobro zdravlje i dug život!

DAVOR GRGURIĆ

Priručnik za sazrijevanje

Branka Arh: tako ČITAJ: nekako OD IZA, Ogranak Matice hrvatske u Čabru, Čabar, 2022.

Kako čitati poeziju Branke Arh, mogao bi zapravo biti zaseban izdavački projekt, mali savjetodavan priručnik za lakše upijanje i kontempliranje o dojmljivoj atmosferi koju autorica gradi pročišćenim stilskim izričajem, oslanjajući se na nutarnja propitkivanja i ispovjednu slojevitost svojih postupnih sazrijevanja koja fluidno protječu između zbiljnosti i snova.

Njezina je poezija dohvatljiva i prisna, neporecivo intimna, jednako koliko i epska u svojoj protegnutosti u svijet mašte i njenog dugotrajnog i višesmislenog odnosa s tajnovitim Uuorom, u prostorima pjesme gdje ljubav potvrđuje svoju sveobuhvatnost, a duša tragača teži nalaženju pravih odgovora koji će je dovesti do priželjkivanog mira i ohrabrujuće bliskosti i pomirbe sa svijetom i samom sobom.

Svojim lirskim pripovjedaštvom, natopljenim zgusnutim metaforama, doradenom i pročišćenom simbolikom te ranjivom prisnošću koja jasno ocrtava autoričinu naglašenu ženstvenost i potrebu da dosege svoje izgrađenosti prelije u iscjeljujuće stihove za nas i za propitljivog Uuora, Branka je osmislila vlastite dimenzije prostora i vremena koje se nužno ne preklapaju i ne protječu onako kako ih mi čitatelji, izvan korica ove nježno slojevite knjige, osjećamo i kako im svjedočimo u svakodnevnoj materijalnoj realnosti.

Čitati poeziju Branke Arh je poput promatranja zanimljivih procesa u prirodi, uz nenametljivu, minimalističku glazbu: pristiže tek poneki dalek i prigušen ton, dok na zimskom staklu nastaju i polako se šire zaleđene prozorske ruže i ledeni kristali, dok se sporo gusnu i preoblikuju oblaci na svodu, ili dok jednostavno ustrajno i melankolično sipi predvečernji snijeg. Stvari se u njenim stihovima ustrajno i samorazumljivo dešavaju i razmataju, koji puta kao da u pretakanju lebde i prkose čitateljskoj gravitaciji, dok sam iščitavatelj biva hipnotički uvučenim u intiman Brankin tvorbeni proces, gdje je svo pretakanje i prožimanje itekako logično i samorazumljivo.

Jednako kako autorica ne teži brzom pisanju, tako niti njezino pismo ne iziskuje brzinsko čitanje. Branka nas zapravo svojom poezijom pomalo i indirektno školuje, uči nas da češće promišljamo, zastajkujemo, odvagujemo, smisleno biramo i ne brzamo. Za pristupanje njezinu štivu

i tekstu moramo biti pribrani i rasterećeni, no ne nužno do kraja budni jer sve je ionako podosta nalik snu, pogotovo kada pratimo ispreplitanje radnje i odnosa između nje i njoj bliskog, ali i nedohvatljivog Uuora, kojemu se učestalo vraća (i on se vraća njoj) da bi se zblížili, da bi ga ugrijala, nanovo sastavila ili zacijelila, dok joj se opet ne otme, nakratko je napusti i preobrati u fikciju koju je voljna slijediti, ne odustajući od naklonjenosti koju gaji za njega i svoje majčinske bliskosti s njim.

Dok polako razmiče put kroz slojevito Brankino tkivo stihova, čitatelj može osjetiti kako se kroz njezinu poeziju lagano i sam iščišćuje, može se iznenaditi kako jednostavno sanjari, dok nehotice ocrtava vlastite skice prema napatcima Brankina poetskog pripovijedanja. Naravno, ulovi se čitatelj, koji je uz ovu knjigu unaprijeđen u raščlanitelja njezina gustog stihovnog tkanja, i u spoznanju kako navija da se pjesnikinja i njezin sjenoviti Uuor napokon trajno sjedine, mada su vrlo bliski i prožeti, a ne da se on i opet nekud prelije i nestane na neodređeno vrijeme pa da se pjesnikinja brine i zaokuplja mišlju kako ga ponovno vratiti i ugrijati mu mjesto u stihu, toplinom svoj trajne skrbi za njime i nad njime.

Svakako valja spomenuti i zanimljivo postavljene pjesme u ovoj zbirci, koje započinju na polovici stranica, i odmah zamjetno prenošenje posljednjeg stiha ili dijela stiha u novu nadovezujuću pjesmu koja slijedi, te upravo njima otpočinje prelijevanje u novu stihovnu stvarnost. Taj kontinuitet i ponavljanje posljednjeg stiha netom završene pjesme, koji odmah potom ujedno postaje prvim stihom iduće otpočele pjesme, donekle podsjeća na drevno, skupno narodno moljenje, a svakako pridonosi shvaćanju da su sve pjesme u zbirci povezane i nadopunjujuće, što pak snaži dojam da se radi o cjelovitoj poemi, a same pjesme mogu tada biti shvaćene kao tematske kitice koje se pretaču jedna u drugu, tvoreći protočnu cjelinu, kako ju je Arh i zamislila.

Također, zanimljivo je da ova zbirka pjesama, ili poema, kako je sama pjesnikinja naziva, započinje i završava istim stihom: *“Tišina ušla natrag u rečenicu pa stoji li stoji.”*

Imajući sreću da mogu kazati kako i osobno poznajem Branku Arh, dodatno sam uvjeren da se radi o poeziji na kojoj je autorica zasigurno predano radila, mnogo je odvagivala, čistila i vjerojatno reducirala mnoge riječi, što i kaže na jednome mjestu, govoreći o pjesmi: *“kako li je znala koliko riječi joj uopće ne treba? onih koje mjesečar u paukovim mrežama po stropovima sniva. Onih što samuju pa umiru po prazninama.”*

Što se naizgled usputnih slikovnih motiva tiče, oni su izravno vezani uz Brankinu goransku postojbinu i zavičajnu polazišnu opredijeljenost, jer u pjesmama ove zbirke/poeme nailazimo na visoka brda, potočnice i poslušne potoke, vukove, divlje pritoke, češere, srne i jelene, šume, kukurijeke, ali i samorazumljive ljudske radnje u ovlaš naznačenom

poetskom poprištu Gorskog kotara, poput otkošene trave, sječe šuma, tesanja greda, koje prizivaju autoričinu bliskost sa zavičajem, koja je – iako nije nametljiva i zamjetno istaknuta – ipak prisutna pa je pomogla u stvaranju dodatnih slojeva mnoge produhovljene Brankine pjesme.

To bi bila neka osnovna uputstva za susret s ovom zbirkom/poemom, naznačena poput diskretnih planinarskih oznaka u predjelima kojima kročimo lagano za Brankom, puštajući je naprijed, da nam poput vodičkinje pripovijeda dijelove svoj intimne priče utisnute u savitljive i prozračne stihove.

Vjerujući joj kako “svaki put mora samu sebe unatrag izmisliti prije no što uzleti s vjetrom”, čestitat ćemo joj na napisanom i poželjeti da i dalje snažno zapisuje svoje doživljajne stihove.

IVO MIJO ANDRIĆ

Poezija s mirisom ljubavi

Valentina Rjabokon: Glazba kiše, Zagrebačka naklada, Zagreb, 2021.

Pjesnikinja Valentina Rjabokon cijeli je životni i radni vijek provela u prirodi. Rođena je i odrasla u selu Sloboda-Petrovka u Poltavskoj regiji u Ukrajini. Po završetku Fakulteta za ekonomiju i organizaciju na Agrarnom sveučilištu u Harkovu vratila se u Grobjenku, gdje je u lokalnoj tvrtki dočekala mirovinu, pišući poeziju o prirodnim ljepotama rodnoga kraja. Iz tih zapisa o prirodi nastala je zbirka pjesama u prozi pod naslovom "Glazba kiše", koju je na hrvatski jezik preveo Žarko Milenić. Zbirka je objavljena u dvojezičnom izdanju u Zagrebačkoj nakladi, tako da je dostupna čitateljima hrvatskog i ukrajinskog govornog područja.

Svoju "Glazbu kiše", Valentina Rjabokova započinje dojmljivim lirskim zapisom o ljudskom životu i svijetu koji ga okružuje i ispunjava. *"Sve se ponaolja u životu i u prirodi. Čovjek se rodi i sve mora proći, od ranog proljetnog cvjetanja do zimske sijede kose. I potrebno je ukrasiti taj put kako na njemu ne bi raslo trnje, već bi cvjetovi čistoće svugdje mirisali i dobrota posvuda cvala."*

Taj kratak opis čovjekovog životnog puta uronjenog u ljepote i blagodati izvorne prirode, uvodi nas u svijet kakvoga želimo i sanjamo od rođenja pa do odlaska u nepoznatu vječnost. Trnje koje raste uz ruže tu ne bi smjelo ugrožavati iskonsku ljepotu latica cvijeta, niti umanjivati snagu i opojnost njegovog mirisa. Priroda nije ljudski, već božanski proizvod koji nadilazi sve što je čovječanstvo stvorilo, ma koliko ono bilo tehnički napredno i funkcionalno korisno. Da je tomu tako, potvrđuju prve ljudske civilizacije koje su živjele isključivo od prirode i njezinih izvornih proizvoda. Prerada tih proizvoda došla je kasnije i ona ni na koji način nije umanjila važnost i vrijednost prirode i prirodnoga. Čak štoviše, potvrdila je njegovu nužnost i ne zaobilaznost u zdravom življenju, kako čovjeka, tako i svih živih bića na Zemlji.

Iz prirode koja nas okružuje, pjesnikinja prepisuje sitne detalje i kristale vrijedne pamćenja i doživljaja. Sa stranica knjige osvježavaju nas i uveseljavaju nadahnuti opisi zimske bajke, osmijeha jeseni, mirisi krizantema, zvuci jesenjeg valcera, rumeni zalasci sunca. U tim impresivnim slikama... *"Čak i miholjsko ljeto svojom neopjevanom ljepotom podiže nit paučine u nebo, a valcer se kovitla, jesenja glazba, buntovni vjetar, uzdiže*

se uvis. Kesteni nas iznenađeno gledaju, izlaze iz kuće i kao da traže da ih uberu, radujući se novom boravištu."

Jesenje ozračje ispunjeno narančastim, žutosmeđim, zlatnim i crvenolisnim bojama prati nas budno i slikovito dok ispijamo čašu lirske leksike opijene glazbom kiše. *"Okrenulo je na jesen, cvijeće se od nas oprašta... Moli jesenski tango, pognutih glava u ritmu kiše."* I dok se miješaju jesenji akvareli sa ritmičkim udarima kišnih kapi, pjesnikinja se prisjeća svojih školskih dana i aleja breza, lipa i javora koji je podsjećaju na Ninu, Aljošu i Vasju s kojima je provodila ugodne i nezaboravne mjesece i godine. Sjećanja su to koje svi nosimo iz mladosti, a kojima se vraćamo u trenutcima kad smo sretni ili tužni. Njih vrijeme ne može izbrisati niti ih hladne jesenje kiše mogu isprati. Ona ostaju s nama dok se ne ugasimo kao zvijezde u kozmosu i kao iskre u pepelu. U poetskom zapisu o Školskoj aleji, Valentina svoju sjetu dijeli sa svima nama emotivnim riječima: *"Mnogi više nisu s nama, ali stabla su poput sjene, sjene svakoga od nas, i ne možemo ih zaboraviti... I dalje stoje živa, mlada i lijepa, kao i prije s lišćem, čuju se njihovi glasovi..."*

Čarobne boje jeseni nastavljaju se snježno-bijelim motivima zime koji vesele djecu i vraćaju smiraj u duše odraslih. Vanjska hladnoća i unutarnja sobna toplina izmjenjuju se tri mjeseca u godini, a onda dolazi proljeća kao lijepi san o buđenju svega što postoji. I bilja i bića i zraka i vode i Zemlje i neba. Proljeće je najljepši dar prirode. Ono nas opija... *"Svoježinom jutarnjom, lakom hladnoćom, zvonkim pjevom ptica, punom nadom, obnovom života, svijetlim i radosnim licima."* Proljeće je oduvijek bilo najljepša uvertira simfonije ljeta, koje razvija i donosi plodove života. S proljećem se sve rađa i cvjeta. Ljeti sve buja i zrije. A najesen se plodovi beru i ostavljaju za dugu i hladnu zimu. I tako sve ukруг dok traje naš život. I život svega oko nas, ispunjen iskonskom ljepotom i neugasivom vjerom u neko bolje sutra.

Nižu se tako upečatljive i raskošne slike godišnjih doba, vedri pejzaži koji nas okružuje, sjećanja na drage i bliske osobe i neugasive želje da sve to traje što duže. Ali život ima granice koje su određene svakom čovjeku. Od trenutka kad nas majka rodi pomićemo te granice što dalje od svog tijela, duha i doma. Širimo ih u nedogled rastom, radom i nadom. I tako sve do trenutka kad se, voljom prirode ili ljudskom nevoljom, te granice ne sastave. A onda ostaje pjesnikinjino pitanje bez odgovora: *"Tko će nadoknaditi gubitke majkama i očevima, suprugama, djeci, rodbini smirit srca?"*

Na kraju knjige, u završnoj pjesmi bez naslova, u jednom dahu kao pucanj iz vedra neba, dolazi snažna pacifistička poruka Valentine Rjabokonove: *"Neka ljudi zapamte da rat nikada neće donijeti sreću, nego samo nesreću, da im rat nikada neće vratiti djecu, neka mu ostanu sva prokletstva."*

Na Balkanu smo kao i u Ukrajini, u bliskoj prošlosti iskusili sva zla rata i ratne nesreće. Stotine mladih ljudi ostalo je bez groba na bojištima i njima nitko ne može položiti cvijeće i zapaliti svijeće u znak sjećanja i neizbrisive žalosti. A lešinari rata i dalje kruže oko nas i oglašavaju se svakodnevno sa političkih govornica kao jastrebovi i prokleta gladni šakali.

Dokle će to trajati i kad će svjetla mira i dobra zasjati našom planetom, to ni Svevišnji ne zna. A mogli bi znati neljudski stvorovi među nama, koji mrze mir i sve što ih na njega podsjeća. I koji ne osjećaju ljubav niti miris procvjetalog cvijeća, kao što ga osjećaju pjesnici koji tu ljubav šire riječju i djelom.

Knjiga "*Glazba kiše*" zaslužuje čitanje, a njezina autorica, prevoditelj i nakladnik sve pohvale za uloženi trud u njezinu pripremu i objavu.